

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
Danışman:
Prof. Dr. H. Bülent ÜNER

**2007–2010 TARİHLERİ ARASINDA İSTANBUL’DA GERÇEKLEŞEN
1 MAYIS ETKİNLİKLERİNDEKİ POLİS UYGULAMALARI
HAKKINDA YAZILI BASINDA ÇIKAN HABERLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERHAT AKAY

İSTANBUL
2010

İstanbul, 02 Eylül 2010

İ.Ü.ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

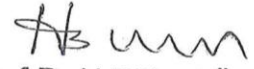
Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 15.maddesi uyarınca Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın yüksek lisans öğrencisi Ferhat AKAY'ın

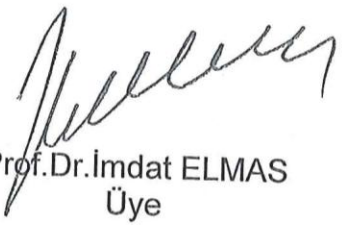
"2007-2010 Tarihleri Arasında İstanbul'da Gerçekleşen 1 Mayıs Etkinliklerindeki Polis Uygulamaları Hakkında Yazılı Basında Çıkan Haberlerin Değerlendirilmesi"

Adlı tezi jürimizce tetkik edilmiş ve kendisine tez savunması yaptırılmıştır.

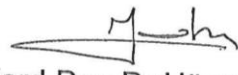
Yukarıda adı geçen tezin ve tez savunmasının kabul edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof.Dr.Gürsel ÇETİN
Jüri Başkanı

Prof.Dr.H.Bülent ÜNER
Danışmanı

Prof.Dr.İmdat ELMAS
Üye

Yard.Doç.Dr.İsmail ÇAKIR
Üye

Yard.Doç.Dr.Hüseyin ÇAKAN
Üye

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, bana farklı bir bilimsel bakış açısı kazandıran ve adli bilimler alanında bilimsel çalışma yapma imkânı tanıyan, ayrıca hukuk sisteminin işlemlerine bilgi üretmek adına önemli katkılar sağlayan İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Müdürlüğü'ne, mesleki ve kişisel gelişimime yapmış olduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Ayrıca çalışma süresince bana her türlü desteği veren İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'ndeki öğrenciliğim süresince ilgi ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Sayın H.Bülent ÜNER'e, tezimin her aşamasında bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen Prof. Dr. Sayın Feridun YENİSEY'e ve tez yaptığım sürece bilgisini ve güler yüzüyle bana hep destek olan Yrd. Doç.Dr. Sayın İsmail ÇAKIR'a teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başladığım ilk günden tezimi vereceğim güne kadar bana sürekli destek olan ve motive eden 4.Sınıf Emniyet Müdürü Sayın Mustafa ACIKARA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın her aşamasında bana sürekli destek ve yardımcı olan Emniyet Amiri Sayın Feramuz ÇETİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın her aşamasında yanımda olan sevgili kardeşim Komiser Mehmet DURSUN'a ve her konuda yardımlarını aldığım Komiser Yardımcısı Kadir DÖLÇEK'e teşekkür ederim.

Tez çalışmamın her aşamasında yanımda olan beni sürekli destekleyen ve yardımcı olan sevgili arkadaşım Uzman Psikolog Gülçin ŞENYUVA'ya teşekkürü borç biliyorum.

Yüksek lisansa başladığım ilk günden tezi sonuçlandırdığım güne kadar desteğini eksik etmeyen beni sürekli motive eden sevgili arkadaşım Avukat Zahide YILDIRIM'a teşekkür ediyorum.

Her zaman yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen değerli anneme, babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ferhat AKAY

İÇİNDEKİLER

TABLolar	VIII
GRAfİKLER	X
KISALTMALAR	XI
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Toplumsal Yapı ve Toplumsal Olay	3
2.1.1. Toplumsal Yapı	3
2.1.1.1. Toplumsal Yapının Özellikleri	5
2.1.1.2. Toplumsal Yapının Kullanıldığı Alanlar	6
2.1.2. Toplum Yapısını Yönlendiren Sosyolojik Etkenler	8
2.1.2.1. Grup Kavramı	8
2.1.2.2. Sosyal Kategori ve Sosyal Kategorizasyon	9
2.1.2.3. Sosyal Yığın	10
2.1.2.4. Sosyal Grup	11
2.1.2.4.1. Sosyal Grubun Özellikleri	13
2.1.2.4.2. Sosyal Grupların Sınıflandırılması	14
2.1.2.4.2.1. Birincil ve İkincil Gruplar	14
2.1.2.4.2.2. Formel ve İnformel Gruplar	15
2.1.2.4.2.3. Üyelik ve Referans Grupları	16
2.1.2.4.2.4. İç ve Dış Gruplar	17
2.1.2.5. Kalabalık	18
2.1.2.5.1. Kalabalık Kavramı	18
2.1.2.5.2. Kalabalıkların Özellikleri	19

2.1.2.5.3. Kalabalık Türleri.....	19
2.1.2.6. Sosyal Kitle ve Özellikleri.....	21
2.1.2.6.1. Kitlelerin Tasnifi.....	25
2.1.2.6.2. Kitlelerin Özellikleri.....	26
2.1.2.6.3. Kitle İçindeki Kişilik Tipleri.....	28
2.1.3. Toplumsal Olay Kavramı.....	44
2.1.3.1. Toplumsal Olayların Özellikleri.....	45
2.1.3.2. Toplumsal Olayların Safhaları.....	46
2.1.3.3. Toplumsal Olaylarda Gösterici Grupların Toplanma Şekilleri.....	49
2.1.3.4. Toplumsal Olaylarda Gösterici Grupların Dağılma Şekilleri.....	51
2.1.3.5. Toplumsal Olaylar da Göstericilerin Taktik ve Eylem Biçimleri.....	52
2.2. Toplumsal Olay Polisliği ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	56
2.2.1. Toplumsal Olay Polisliği Kavramı.....	56
2.2.1.1. Toplumsal Olay Polisliğinin Özellikleri.....	57
2.2.1.2. Türkiye’de Polis Teşkilatı ve Toplumsal Olay Polisliğinin Tarihçesi ve Yapısı.....	58
2.2.1.2.1. Türk Polis Teşkilatının Tarihçesi.....	58
2.2.1.2.2. Türkiye’de Toplumsal Olay Polisliğinin Tarihçesi.....	64
2.2.1.2.3. Toplum Zabıtasının Yapısı.....	65
2.2.1.2.4. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Yapısı.....	68
2.2.1.3. Almanya’daki Toplumsal Olay Polisliğinin Yapısı.....	74
2.2.1.4. Türkiye ve Almanya’daki Toplumsal Olay Polisliğinin Karşılaştırılması.....	83
2.2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	87
2.2.2.1. Kanuna Uygun Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	88

2.2.2.2. Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri.....	89
2.2.2.3. 1 Mayıs İşçi Bayramı.....	92
2.2.2.3.1. 1 Mayısın Tarihçesi.....	92
2.2.2.3.2. Türkiye’de 1 Mayıs.....	94
2.2.3. Türkiye’de Toplumsal Olaylarla İlgili Hukuki Yapı.....	99
2.2.3.1. Anayasa.....	100
2.2.3.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	104
2.2.3.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	105
2.2.3.4. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu.....	106
2.2.3.5. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik.....	111
2.2.3.6. 2004/100 Sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi.....	113
2.2.3.7. Diğer Kanunların İlgili Maddeleri.....	116
2.3. İletişim ve Kitle İletişim.....	120
2.3.1. İletişim Kavramı Öğeleri ve Süreci.....	120
2.3.1.1. İletişim Kavramı.....	120
2.3.1.2. İletişim Süreci.....	121
2.3.2. İletişim Türleri.....	124
2.3.2.1. Kişi İçi İletişim	124
2.3.2.2. Kişiler Arası İletişim	124
2.3.2.3. Örgüt İçi İletişim	127
2.3.2.4. Kitle İletişimi.....	127
2.3.3. Kitle İletişimi Özellikleri ve Araçları.....	128

2.3.3.1. Kitle İletişim Kavramı ve Özellikleri.....	128
2.3.3.2. Kitle İletişim Araçları.....	128
2.3.3.2.1. İşitsel Görsel Kitle İletişim Araçları.....	129
2.3.3.2.1.1. Radyo.....	129
2.3.3.2.1.2. Televizyon.....	130
2.3.3.2.1.3. Sinema.....	130
2.3.3.2.1.4. İnternet.....	130
2.3.3.2.2. Basılı Kitle İletişim Araçları.....	131
2.3.3.2.2.1. Gazete.....	131
2.3.3.2.2.2. Dergi.....	132
2.3.3.3. Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri.....	132
2.3.4. Basın Kavramı.....	132
2.3.4.1. Basının Özellikleri.....	133
2.3.4.2. Basının İşlevleri.....	133
2.3.4.2.1. Haber Verme.....	134
2.3.4.2.2. Denetim ve Eleştiri.....	134
2.3.4.2.3. Kamuoyunu Açıklama ve Oluşturma.....	134
2.3.4.2.4. Eğitim ve Eğlendirme İşlevi.....	134
2.3.5. Polis ve Medya.....	135
2.3.5.1. Polis ve Medya İlişkileri.....	135
2.3.5.2. Polis ve Medya İlişkisi Nasıl Olmalıdır.....	137
2.4. İçerik Analizi.....	140
2.4.1. İçerik Analizi Kavramının Ortaya Çıkışı.....	140

2.4.2. İçerik Analizinin Tanımı	140
2.4.3. İçerik Analizinin Temel Özellikleri	141
2.4.4. İçerik Analizi Araştırma Modelleri ve Kullanıldığı Yerler	142
2.4.5. İçerik Analizinin Uygulama Planı	143
2.4.5.1. Keşfetme	145
2. 4.5.2. Açıklama	145
2.4.5.2.1. Hipotezlerin Oluşturulması	145
2.4.5.2.2. İçerik Analizi Tekniği ve Araştırma Evreninin Seçimi	145
2.4.5.2.3. Sınıflandırma Sisteminin ve Veri Çözümleme Tekniğinin Geliştirilmesi	146
2.4.5.2.4. Örneklemenin Tanımı	146
2.4.5.2.5. Ölçüm Düzeylerinin Belirlenmesi	146
2.4.5.2.6. Ön Deneme	146
2.4.5.2.7. Verilerin Kodlanması	146
2.4.5.2.8. Verilerin Çözümlemesi	146
2.4.5.3. Değerlendirme	147
3. GEREÇ ve YÖNTEM	148
4. BULGULAR	151
4.1. Gazetelere Göre Metin Sayılarının Dağılımı	151
4.2. Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	152
4.3. Metnin Yayınlandığı Konuma Göre Metin Sayıları ve Oranları	155
4.4. Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı	156
4.5. Metinlerin İçeriklerinin Sayısal Kodlamaları	158
4.5.1. Olayın Aktörleri	158
4.5.1.1. Sosyal Gruplar ve Meslek Grupları	159

4.5.1.2. Siyasi ve İdari Şahıslar	162
4.5.1.3.Siyasi Partiler/Sendikalar/Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütler	166
4.5.2. Güvenlik Güçlerinin Tutumu	168
4.5.3. 1 Mayıs'ı Algılayış	169
4.5.4. Olumsuz Simgeler	176
4.5.5. Olumlu Simgeler	180
4.5.6. Diğer Bulgular	182
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	183
6. ÖZETLER	201
6.1. Özet	201
6.2. Summary	202
7. KAYNAKLAR	203
ÖZGEÇMİŞ	214

TABLÖLAR

Tablo-1: Toplumsal Olayların Safhaları.....	47
Tablo-2: İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nün Yapılanması.....	74
Tablo-3: Federal Kriminal Polis Başkanlığı Yapılanması.....	75
Tablo-4: Federal Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğü'nün Yapılanması.....	79
Tablo-5: Hamburg Eyaleti Hazır Kuvvet Polisi'nin Yapılanması.....	83
Tablo-6: İletişim Süreci.....	122
Tablo-7: Kişilerarası İletişim Türleri.....	125
Tablo-8: İçerik Analizi Uygulama Planı.....	144
Tablo-9: Gazetelere Göre Metin Sayıları ve Yüzdeleri.....	152
Tablo-10: Metin Sayılarının Yıllara Göre Gazetelerdeki Dağılımı.....	153
Tablo-11: Metnin Yayınlandığı Konumuna Göre Metin Sayı ve Yüzdeleri.....	155
Tablo-12: Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı.....	157
Tablo-13: : Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Sayısal Dağılımı.....	159
Tablo-14: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Gazetelere Göre Dağılımı.....	160
Tablo-15: Siyasi ve İdari Şahısların Sayısal Dağılımı.....	162
Tablo-16: Siyasi ve İdari şahısların Gazetelere Göre Dağılımı.....	163
Tablo-17: Siyasi ve İdari Şahısların Yıllara Göre Dağılımı.....	165
Tablo-18: Siyasi Partiler / Sendikalar / Sivil Toplum Kuruluşları / Örgütlerin Sosyal Dağılımları.....	167
Tablo-19: Güvenlik Güçlerinin Tutumu İle İlgili Kavramların Sayısal Dağılımı.....	168
Tablo-20: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile İlgili Kodların Sayısal Dağılımı.....	169
Tablo-21: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı – 1.....	170

Tablo-22: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı – 2.....	172
Tablo-23: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Sayısal Dağılımı.....	176
Tablo-24: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	177
Tablo-25: Metinlerde Yer Alan Olumlu Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	181
Tablo-26: Metinlerden Elde Edilen Diğer Bulgular.....	182

GRAFİKLER

Grafik–1: Gazetelere Göre Metin Sayılarının Dağılımı.....	151
Grafik–2: Metin Sayılarının Yıllara Göre Gazetelerdeki Dağılımı.....	154
Grafik–3: Gazetelerdeki Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	154
Grafik–4: Metnin Yayınlandığı Konuma Göre Metin Oranları.....	156
Grafik–5: Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı.....	158
Grafik–6: : Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Sayısal Dağılımı.....	159
Grafik–7: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Gazetelere Göre Dağılımı.....	161
Grafik–8: Siyasi ve İdari Şahısların Sayısal Dağılımı.....	162
Grafik–9: Siyasi ve İdari Şahısların Gazetelere Göre Dağılımı	164
Grafik–10: Siyasi ve İdari Şahısların Yıllara Göre Dağılımı.....	165
Grafik–11: Siyasi Partiler/Sendikalar/Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütlerin Sayısal Dağılımları ..	166
Grafik–12: Güvenlik Güçlerinin Tutumu İle İlgili Kavramların Sayısal Dağılımı.....	168
Grafik–13: 1 Mayıs’ın Algılanışı ile İlgili Kodların Sayısal Dağılımı.....	169
Grafik-14: 1 Mayıs’ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı – 1.....	171
Grafik–15: 1 Mayıs’ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı – 2.....	173
Grafik–16: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Sayısal Dağılım.....	176
Grafik–17: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	178
Grafik-18: Metinlerde Yer Alan Olumlu Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	181

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BBC	: British Broadcasting Corporation
BFV	: Bundesamt for Verfassungsschutz (Anayasayı Koruma Ofisi)
BJA	: Bundeskriminalamt (Federal Kriminal Polis Başkanlığı)
BPOL	: Bundespolizei (Federal Polis)
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
EMEKLİ-SEN	: Emekliler Sendikası
EMEP	: Emek Partisi
ESP	: Ezilenlerin Sosyalist Platformu
GSG 9	: German abbreviation of Grenzschutzgruppe 9(Terörle Mücadele Timi)
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
LKA	: Landeskriminalamt (Eyalet Araştırma Bürosu)
LPC	: Least Preferred Co-worker
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SEK	: Spezialeinsatzkommando (Swat Tim)
STÖ	: Sivil Toplum Örgütleri
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TSİP	: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
WSP	: Wasserschutzpolizei (Deniz Polisi)

1. GİRİŞ ve AMAÇ

İnsan sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olduğu için diğer insanlarla birlikte yaşar. Bu birliktelik karşılıklı ihtiyaçların giderilmesi için olup aynı zaman da toplumsal olayların da ana nedenidir. *Ozankaya* (1), toplumsal olayı, tarihi ve yeri belli olan dolayısıyla tarihin belli bir anını anlatan olay şeklinde tanımlamıştır. Kolluk kuvvetleri açısından toplumsal olay ise çok sayıda kişinin genel olarak siyasi niteliğe haiz bir konu veya sorun hakkındaki duygu, düşünce ve inançlarını kamuoyuna ve muhataplarına duyurmaları amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal protesto hareketleridir (2).

1 Mayıs Türkiye’de ve dünyada işçiler ve tüm emekçiler tarafından kutlanan birlik, dayanışma ve haksızlıklarla mücadele günü olarak kabul edilmektedir. 1 Mayıs, kutlanmaya başlandığı tarihten günümüze kadar birçok kanuni ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine şahit olmuştur.

Dünyada her devlet toplumsal olaylarla ilgili kendisine özgü yasal mevzuata ve farklı kurumsal yapıya sahiptir. Türkiye’de toplanma ve yürüyüş hakkı anayasa, kanun, yönetmelik ve yönergelerle düzenlenmiş olup bu hakkın sağlanması hususunda uluslararası antlaşmalara dâhil olunmuştur. Ulusal ve uluslar arası yasalarla güvence altına alınan toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını güvenle sağlamak amacıyla Türkiye’de kolluk kuvvetleri de toplumsal olay alanında uzmanlaşmıştır. Türkiye’de toplumsal olaylarla mücadele etmek amacıyla Fransız Toplum Polisi Teşkilatı örnek alınarak 1965 yılında toplum zabıtası kurulmuş ancak toplum zabıtası zamanla meydana gelen toplumsal olaylara yeterli olmaması üzerine 1983 yılında çıkartılan bir yasa ile tekrar düzenlenerek çevik kuvvet şube müdürlüklerine dönüştürülmüştür. Türkiye’de toplumsal olay polisliği, toplumsal olaylara müdahale ve yönetmede uzmanlaşmış personellerden oluşan çevik kuvvet birimleri tarafından icra edilmektedir.

Birtakım bilgilerin ve sembollerin, bazı hedefler tarafından üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yoğrulması sürecine kitle iletişimi adı verilmektedir. Kitle iletişim araçları kendisi içerisinde işitsel-görsel ve basılı olmak üzere ikiye ayrılmakta olup işitsel-görsel kitle iletişim araçları radyo, televizyon, internet, sinema iken basılı kitle iletişim araçları ise gazete ve dergidir. Gazete, halkla ilişkiler alanında en çok kullanılan ve kamuoyunu oluşturmada etkisi oldukça önemli olan en eski kitle iletişim aracıdır.

Sözlük anlamıyla basın gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazı ve yayınların bütünüdür. Basının işlevleri; haber verme, denetim ve eleştiri, kamuoyunu açıklama ve oluşturma, eğitme ve eğlendirme iken polisin görevi ise güvenlik hizmeti vererek halkın huzur ve güvenliğini temin etmektir. Gerek polis gerekse basın kamu yararına bir faaliyet içerisinde. Dolayısıyla faaliyet alanı itibariyle birbirlerine bu kadar benzeyen kurumlar sürekli iletişim içinde bulunmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapıldığı yerlerde güvenlik hizmeti veren polis ile haber yapma ve verme işlevini yerine getiren basın bir arada bulunmakta olup yaşanan olaylara tanıklık etmektedir. Unutulmamalıdır ki insanların birçoğu, dünyada olan pek çok olay gibi toplumsal olayları da basın yayın organları aracılığıyla öğrenmektedirler. Eğer basın yayın organları haber verme işlevlerini yerine getirmezse yurttaşların dünyada meydana gelen olaylardan haberdar olma şansı yok denecek kadar azdır. Yurttaşların bildiği olayların büyük bir çoğunluğu, yalnızca haberlerini medyadan aldığı, yani medyanın haber olarak bildirdiği konulardır (3).

Peki, basın yayın organları tanıklık ettikleri olayları yurttaşlara nasıl aktarıyor?

Bu çalışmanın amacı, 2007–2010 yıllarına ait 30 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde yayınlanmış 8 farklı yayın grubuna ait Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman olmak üzere 10 farklı gazetede İstanbul Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarındaki polis uygulamaları hakkında çıkan haberlerin içerik analiz metodu ile değerlendirilmesidir.

İçerik analizi yönteminin bu çalışmada uygulanması, 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolü ile ilgili yapılan gazete haberlerinin derinlemesine incelenmesini sağlayarak, medyada 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanmasının ve polisin rolünün belirlenmesine yöneliktir.

Bu araştırmanın basının bilgileri yönlendirme, yansıtma, kamuoyunu açıklama ve oluşturmada nasıl bir yol izlediği ile ilgilenen kişilere, bu konudaki yeni tartışmalara ve araştırmalara kaynaklık edeceği; içerik analizi yöntemine örnek teşkil edeceği; güvenlik güçlerine ve basın kuruluş ve çalışanlarına yararlı olacağı umulmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Toplumsal Yapı ve Toplumsal Olay

2.1.1. Toplumsal Yapı

Toplum, sözlük anlamıyla gruplar halinde yaşayan örgütlenmiş insan topluluğudur. Ancak toplumu inceleyen bir bilim dalı olan sosyoloji ve toplumun yapı taşı olan insanı inceleyen bir bilim dalı olan psikoloji toplum kelimesine farklı anlamlar yüklemiştir. Toplum, bir örgütlenme ve yapılanma içinde, ortak kuralları ve değerleri olan büyük ve küçük çeşitli grupları da kuşatan insan topluluğudur (4). Toplum; nüfus, çevre ve yerleşim, ekonomik sosyal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile ve din gibi kurucu unsurlardan oluşmaktadır.

Toplum kavramı varken neden toplumsal yapı kavramına ihtiyaç duyulmuştur? Yapı sözlük anlamıyla parçaları ve ögeleri arasında yasaya uygunluk, durağan bağlar ve karşılıklı ilişkiler bulunan dizge veya bütündür. Bir binada ya da bir otomobil motorunda olduğu gibi yapı içindeki ögeler birbirleriyle karşılıklı bağlantı içinde bir bütün oluşturur. O halde toplumsal yapı nedir? (5)

Toplumsal yapı aralarında karşılıklı ilişkiler bulunan ögelerin oluşturduğu bir bütündür. Farklı bir ifadeyle toplumsal yapı belirli bir toplumun yerleşik yani düzenli iç örgütleniş biçimidir. Henüz toprağa yerleşmemiş olan toplumların bile kendilerine özgü bir yapılanışları bulunmaktadır.

Toplumu oluşturan yapılar hem insan hem de insan yaşamının ürünleri oldukları için çok çeşitlidir. Dolayısıyla toplumsal yapı, toplumun hem maddi hem de manevi yönünü içine alan bir kavramdır. Toplumsal yapı maddi ve manevi yapı olmak üzere ikiye ayrılır.

Maddi yani fiziki yapı toplumun yaşamış olduğu mekânın ve bu mekândaki yerleşiminin şeklini ve çevresini anlatır. Toplumsal yapı toplumun yerleşim biçimi üzerinde etkili olur. Örneğin, dağlık bölgelerde dağınık köy tipi, düz ovalarda ise toplu köy tipi özellikleri görülür. Türkiye’de dağınık köy tipine Karadeniz Bölgesi’nde yer alan köyleri, toplu köy tipini ise İç Anadolu Bölgesinde yer alan köyleri örnek gösterilebilir. Fiziki çevrenin toplum yerleşimine etkisini tarih boyunca yerleşim alanlarında görülmektedir. Tarihe bakıldığında bütün büyük uygarlıkların verimli topraklarda ve elverişli iklim koşullarının hüküm sürdüğü yerlerde kurulduğunu görülmektedir. Hatta verimli topraklara sahip olabilmek için çıkan savaşlar, fiziki çevrenin toplumsal yapı üzerindeki etkisinin ne kadar büyük

olduğunun göstergesidir. Ancak toplumun doğal çevresiyle ilişkisi iki yönlüdür. Doğal çevre toplumu etkilerken toplum da doğal çevreyi etkiler. Doğal çevrenin toplumsal yapıyı etkilemesine şöyle bir örnek verilebilir. Sıcak ve rutubetli bölgelerde yaşayanlar tarımla uğraşırken otlağı bol olan yerlerdeki insanların hayvancılıkla geçimlerini sağlama oranı daha yüksektir. Aynı zamanda insan da fiziki çevreyi teknik bilgileri ile değiştirebilir. Örneğin, insanların yapmış oldukları barajlar ve sulama kanalları fiziki çevrenin değişmesine neden olabilir.

Fiziki çevre içerisinde varlığını sürdüren insanların sayısı, dağılımı, niteliği, hareketliliği toplumsal yapıyı etkiler. Örneğin, hızlı nüfus artışı toplumsal hareketliliğe neden olur. Özellikle büyük kentlere yoğun bir göçün oluşmasına neden olur. Türkiye’de Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da nüfusun artmasına karşılık insanların geçimlerini sağlamak için tarım ve hayvancılık yapacakları alanların yetersiz kalması yüzünden özellikle iş alanlarının yoğun olduğu Marmara Bölgesi’ne yapılan göçler örnek gösterilebilir.

Manevi yapı diğer bir deyişle kültürel yapı ise bir toplumun insanları arasındaki sosyal ilişkiler ağını anlatır. İnsanlar arasındaki ilişkiler sonucunda ortaya çıkan ilkeler ve anlamlar manevi yapıyı oluşturur. Manevi yapıya toplumdaki kültür, sosyal ilişkiler, roller, statüler örnek gösterilebilir.

Kültür, en genel anlamıyla bir toplumun ürettiği maddî ve manevî değerlerin tümüdür. Kültürün temel kaynağı insanların karşılıklı ilişkileridir. İnsanın doğa ile ilişkisinde ya da etkileşiminde maddî kültür öğeleri, insanın insanla ilişkileri sonucunda ise manevî kültür öğeleri ortaya çıkmıştır. Örneğin binalar, yollar, köprüler, giyeceklerimiz birer maddî kültür öğesidir. Yasalar, değer yargıları, gelenek ve görenekler ise birer manevî kültür öğesidir. Toplum, kültürü tarihsel bir gelişim sürecinde elde eder ve kulaktan kulağa aktarır. İşte kültür bu özellikleriyle toplumsal yapıya biçim verir.

Toplumsal tabakalaşma, toplumu oluşturan nüfusun bir ya da daha fazla ölçütlere göre hiyerarşik olarak sıralanmasıdır. Bu sıralamanın oluşmasında bireylerin gelir durumu, statüsü, otoriteyi kullanma gücü gibi özellikler büyük rol oynar.

Toplumsal yapı içerisindeki bireylerin belli ölçütlere göre sıralanmasından oluşan toplumsal tabakalar bir hiyerarşi yaratır. Eşitsizliğe dayanan bu hiyerarşik yapının oluşmasının temel nedenleri ise gelir eşitsizliği, eğitim, otoritenin kullanımı vb. dir. Örneğin; Osmanlı İmparatorluğu döneminde padişah ve onun tebaası sayılan halk arasındaki ilişki o

toplumun toplumsal yapısının diğer toplumlardan farklılaşmasına neden olmuştur. Günümüzde sanayi toplumları alt, orta ve üst toplumsal tabaklardan meydana gelir. Bu tabakalar kişilerin gelir durumlarına göre belirlenir ve bu durum bireylerin yaşam şekillerini etkiler. Görüldüğü gibi gelir farkının günümüzde bile toplumsal yapı üzerinde etki yaptığı açıkça ortadadır.

2.1.1.1. Toplumsal Yapının Özellikleri

Toplumsal yapıda gözlemlenen özellikler aşağıda sıralanmıştır (5).

- Toplumsal yapıda bulunan öğeler arasında karşılıklı bir etkileşim bulunur. Dinsel ve kültürel yapılar arasındaki etkileşimi örnek gösterilebilir.
- Toplumsal yapı aynı toplumda zaman içinde değişime uğrar. Bu değişimde iç ve dış dinamikler rol oynar. Örneğin teknolojik gelişmeler, kültürel yapıyı ve yaşam standartlarını müspet-menfi manada zamansal olarak değişime uğratır.
- Her toplumsal yapıda bulunan sistemlerin, öğelerin değişim hızı birbirinden farklıdır. Örneğin; teknoloji çok hızlı, din ve ahlak kuralları ise daha yavaş değişir.
- Toplumsal yapıyı oluşturan öğeler bir karmaşa içinde yığın olarak değil düzenli bir bütün olarak bir arada bulunurlar. Örneğin; endüstri toplumunun kendine özgü değerleri, kuralları ve kurumları vardır. Bu toplumlar, daha çok soyut-formel bir yapıya sahip toplumlar olup, birey-toplum etkileşimi son derece özgündür. Bu yapılardaki toplumlar yine toplumsal yapılarda kendine özgü kuralları, kurumları ve değerleri içerir.
- Toplumsal yapı pek çok öğenin bir araya gelmesi ile oluşan dinamik bir bütünlük, bir organizasyondur. Bu nedenle matematiksel denklemler gibi kesin bir sonuç saptanamaz. Yani olayların gidişatlarında aynı veya emsal bir süreç izlense de sonuçları farklılaşabilir. Yalnızca gerçeklere uygun yaklaşık açıklamalar da bulunulabilir.
- Toplumsal yapı her toplumun kendisine özgüdür ve toplumdan topluma değişir.
- Her toplumsal yapının sahip olduğu özellikler kendine özgüdür.

2.1.1.2. Toplumsal Yapının Kullanıldığı Alanlar

Temelde sosyolojik bir kavram olan toplumsal yapı günümüzde temelini korumakla birlikte farklı alanların da ilgi ve faaliyet alanına girmiştir. Ticari işletmeler, güvenlik sektörü, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları ve birçok kurum ve kuruluş politikalarını belirlerken bulundukları toplumun sosyal yapısını iyice inceleyerek toplum yapısına uygun politikalar üretmek ve uygulamak zorundadırlar. İçinde yaşadıkları toplumun sosyal yapısı göz ardı edilerek yapılan politikaların başarılı olması beklenemez. Çünkü mensup olduğu toplum tarafından kabul görmez.

Günümüzde ticari işletmeler kar oranlarını artırmak ve bir toplumda marka olabilmek için o toplumun toplumsal yapısını iyi analiz etmesi gerekir. Şeriat hukuku ile yönetilen İran İslam Cumhuriyeti'nde tekstil firmalarının ve işletmelerinin İran halkının toplumsal yapısını iyi etüt ederek onların ihtiyaçlarına uygun malları yapıp satması gerekir. İran'daki tekstil firmalarının ve işletmelerinin bayanların kullanmak zorunda olduğu türban, başörtüsü gibi ürünleri yapıp satmaları çok doğaldır.

Sivil toplum kuruluşları, kamu bilincinin gelişebildiği, demokratik katılıma imkân veren ve iletişime açık bir alandır. Dayanışma içinde harekete geçmek ve iletişim kurmak için bir grup insana ihtiyaç vardır. İşte sivil toplumdan, sivil toplum kuruluşlarına geçiş de bu noktada gerçekleşir. Merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk rolüne sahiptirler. Dolayısıyla bunlarında toplumu iyi analiz etmeleri ve bu analizlere göre gereken adımları atmaları gerekir. Televizyon kanallarındaki uygunsuz yayınların, çocuklar ve ergenler üzerindeki olumsuzlukları analiz ve tespit ettikten sonra merkezi otoritelere (RTÜK) bu noktadaki kaygılarını belirtmeleri gerekenlerin yapılması için toplum adına baskı yapmaları örnek gösterilebilir.

Toplumsal yapı siyasal partiler tarafından göz ardı edilmeyen bir kavramdır. Siyasal partiler de politikalarını hazırlarken toplumsal yapıyı iyi analiz ederek o topluma uygun politikalar yapmak ve uygulamak zorundadırlar. Örneğin; Demokratik Sol Parti terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilişini ve bunun Türk toplumunda yarattığı etkiyi iyi analiz etmesi sonucu bir politika aracı olarak kullanmış seçimlerde oy oranını arttırmıştır.

Toplumsal yapı, güvenlik sektöründe de ihmal edilmemesi gereken unsurlardan biridir. Çünkü bir toplum için güvenlik, yaşam düzeyinin ve toplum refahının sağlanması için, toplumun kendini gerçekleştirmesinde Maslow'un (6) ihtiyaçlar hiyerarşisinde gerekli olan güvenlik hissiyatı son derece önemlidir. Güvenliğin hassas olmadığı toplumlarda, toplumun

hem özerkliği tehlikeye düşer, hem de özgün bireyselleşme kısırlaşmasıyla birlikte formel bir düzeye yükselme kapasiteleri de düşer. Türkiye’de terör olaylarının yıllardan beri bitmemesi sadece askeri müdahale ile bitirilmeye çalışılması güvenlik politikalarını yapan kişilerin bu politikaları hazırlarken uygulayacakları toplumun toplumsal yapısını yok saymalarından ileri gelmektedir. Unutulmamalıdır ki dünyadaki bütün toplumların kendi toplumsal yapılarının çeşitliliğinden ve bakış açılarının farklılığından dolayı olaylara tepkileri farklıdır. Güvenlik politikaları belirlenirken bir başka ülkede uygulanıp başarılı olan politikanın sadece kendi diline çevrilerek uygulanması sonucunda başarılı olması da beklenemez. Çünkü kendi diline çevrilen o politika toplumun sosyal yapısına ve ihtiyaçlarına uygun değildir.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de 1 Mayıs kutlamaları yapılmaktadır. Türkiye’de toplantı ve gösteri yürüyüşü dendiğinde ilk akla gelen yer elbette ki İstanbul, İstanbul deyince de ilk akla gelen toplanma ve buluşma yeri olarak Taksim Meydanı’dır. Uzunca yıllar Taksim Meydanı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ev sahipliği yapmış ancak artan nüfus, alanın küçüklüğü ve güvenlik nedenlerinden ötürü bu alan toplantı ve gösteri alanı olmaktan çıkartılmıştır. İstanbul’da Taksim Meydanı yerine toplantı ve gösteri yürüyüşlerini daha rahat ve güvenli yapılabileceği alanlar yetkililerce belirlenmiştir. Buna rağmen Taksim Meydanı’nda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmaya teşebbüsler olmuş ve bu teşebbüsler emniyet güçleri tarafından men edilmiştir. Özellikle Taksim Meydanı 1 Mayıs’larda işçi konfederasyonları tarafından bir kutlama ve anma yeri olarak gösterilmiş ve bu grupların arasına giren provakatif kişilerce istenmeyen olayların yaşanmasına neden olmuşlardır. 1 Mayıs 2007 tarihinde 1 Mayıs 1977’nin 30. yıldönümü olması nedeniyle işçi konfederasyonları hem 1 Mayıs 1977’de kaybettikleri arkadaşlarını anmak hem de 1 Mayıs’ı kutlamak amacıyla Taksim Meydanı’nda toplanmak istediler. Ancak valilik belirtilen alanın toplantı ve gösteri alanı olmadığını ifade ederek bu tekliflerini reddetti. Buna rağmen 1 Mayıs 1977’nin 30. Yıldönümünü anmak ve kutlama yapmak isteyen gruplar Taksim Meydanı’na gelmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda emniyet güçleri ile karşı karşıya gelerek istenmeyen olayların yaşanmasına sebep olmuşlardır. Bu olaylar 1 Mayıs 2007’den itibaren kutlamaların izin verildiği 1 Mayıs 2010’a kadar sürekli devam etti. Dünyanın her yerinde şarkılarla, yürüyüşlerle kutlanan 1 Mayıs, Türkiye’de 2010 tarihine kadar gaz bombaları ve polis eylemci çatışmalarıyla kutlandı. Oysaki toplumun sosyal yapısı iyi analiz edilerek kararlar verildiğinde bu olayların hiç yaşanmadığı görüldü. Bunun sebebi toplumların kanunlara, yasaklara olan tepkilerinin dünyanın her yerinde farklı olmasıdır (7).

2.1.2. Toplum Yapısını Yönlendiren Sosyolojik Etkenler

Halk, cemiyet, cemaat, toplum gibi kavramlarla ifade edilen hayat tarzları kendileri bizzat büyük bir grup oluştururken, temel taşları bu büyük oluşum içerisindeki küçük gruplardır. Nüfusun sosyal gruplar içerisinde dağılımı ve bu grupların hem etkinlik hem de nüfus olarak büyüklükleri toplum yapısının önemli etkenleridir (7). Toplum yapısının yönlendirilmesinde etkili olan iki tür değer vardır. Bunlardan birincisi ortak tarihten gelen değerlerdir. Tarihten gelen bu ortak değerlere aile ve ulus kavramını örnek gösterilebilir. İkincisi ise yeni ortaya çıkmış değer haline gelen olgulardır. Yeni ortaya çıkan ve değer haline gelen toplum yapısını yönlendiren olgulara işçi ve memur sendikalarını örnek verilebilir. Her sosyal yapı kendini meşrulaştıracak entelektüel sistemi ve söylemi de beraberinde getirmek zorundadır. Entelektüel sistem ve söylem aydınlar tarafından oluşturulur, geliştirilir ve muhafaza edilir. Sosyal sistem değiştiği zaman, beklenen bir sonuç olarak, aydın sınıfı da bundan etkilenir (8).

Görüldüğü gibi toplumun yapısının oluşmasında ve yönlendirilmesinde hem tarihten gelen hem de yeni oluşan bazı olgu ve değerler vardır. Elbette ki bu sosyal yapı toplumdaki yerini almak için kendisi ile birlikte yeni bir entelektüel sistem ve söylem oluşturur.

2.1.2.1. Grup kavramı

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmeleri için diğer insanlara ihtiyaç duyar. İşte bu ihtiyaç grup kavramının ortaya çıkmasına sebep olur. Gruplar toplumsal hayatın en önemli öğelerinin başında gelir (9). Bireyler, insanları anlamaya ve onlarla bütünleşmeye çalışırken farklı gruplara girer ve çıkarlar.

Bütün insanlar birer grup üyesidir. İnsanların bir grup üyesi olmadan yaşaması beklenemez. İnsanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için zorunlu olan bu grup kavramı ne anlama gelir? Grup kavramının birden çok tanımı vardır. Grup kavramı ilmi literatüre günlük dilden geçmiştir. Günlük dilde grup ortak özellikleri olan varlıklar nesneler bütünü veya kümesi olarak ifade edilir. Kırmızı saçlı öğrenci grubu, tek katlı evler grubu, grup kavramının nasıl kullanıldığına dair iyi birer örnektir. Aslında yukarıda verilen örnek sosyolojide bir grup değil kategori olarak adlandırılır.

Bazılarına göre grup fiziki olarak herhangi bir şekilde bir araya gelmiş insanlardır. Oldukça yanlış bir grup tanımlaması olmakla beraber sadece fiziki olarak bir araya gelen

insanlar sosyal yığın olmaktan öteye gidemezler. Mesela otobüs durağında bekleyen insanlar bir grup değil sosyal birer yığındır.

Düzenli bir birimi ifade ettiğinde grup kavramı özelliklerine göre insanların, eşyaların ya da kavramların alt sınıflara ayırımında da kullanılır. Sözelimi, atom fizikçiler grubu, öğretmenler, öğrenciler ve merkez binalar hep birlikte üniversite gruplarını oluşturur (10).

En basit tanımıyla grup iki veya daha çok bireyin birbirleriyle etkileşimde olduğu ve belirli amaçları gerçekleştirmek için bir araya geldiği topluluklardır. Sadece fiziksel açıdan bir arada bulunmak grup olmak için yeterli olmayıp bunun yanında bir arada bulunan bireylerin arasında bir iletişim olmalıdır (11).

Günlük dilde grup kavramı ortak özellikleri olan varlıkları, nesneleri belirtmek ve diğerlerinden ayırt etmek amacıyla kullanılır. Ancak kolluk kuvvetleri için önemli olan grup kavramı günlük dilde kullanılan grup kavramı değildir. Kolluk kuvvetleri toplumsal olaylarda karşı karşıya geldikleri grupları günlük literatürde kullanılan grup kavramı karşılayamamaktadır. Toplumsal olaylarda karşılaşılacak gruplar sosyolojinin temel kavramlarından olan birer sosyal gruptur. Sosyoloji ve sosyal psikoloji literatüründe sosyal grup kavramı özel bir anlama sahiptir. Bunun sebebi her ilmin kendi mensupları tarafından sosyal grup kavramının farklı açılardan ele alınması veya dilin hatalı kullanılmasıdır (10).

2.1.2.2. Sosyal Kategori ve Sosyal Kategorizasyon

Aralarında herhangi bir bakımdan ilgi veya benzerlik bulunan bireyler birlikte bir kategori meydana getirirler. Fakat sosyal bir kategori meydana getirebilmek için bireylerin aralarında sadece ilgi ve benzerlik bulunması yeterli değildir. Bireyler arasındaki bu ilgi ve benzerlikler sosyal statü ve sosyal münasebetler için bir önem teşkil ederse bireyler arasında sosyal bir kategori söz konusu olur. Bir sosyal kategori meydana getirmek için şahısların karşılıklı temas, haberleşme ve sosyal ihtiyaçlarına gerek olmadığı gibi, yerel yakınlıkları da gerekli değildir. Diğer bir ifadeyle sosyal kategori sadece emsal düşünce ideallizasyonları olup ve bu bütünsellikten ibarettir. Sosyal kategorileri tabloda ortaya koymak, yazıya dökmek mümkündür ancak gerçekte fotoğrafları çekilmiş değildir. Çünkü bir sosyal kategoride tek tek bireylerin fotoğrafı çekilebilir (10).

Toplum, birbirleri arasında statü ve güç ilişkileri olan sosyal kategorilerden oluşmuştur (12). Sosyal kategorizasyon, sosyal çevreyi, bireye anlamlı gelecek tarzda gruplara bölerek düzenlemektir (13). Farklı bir ifadeyle sosyal kategorizasyon ait olduğu grubu iç grup, ait

olmadığı grubu dış grup olarak otomatik bir biçimde sınıflandırmasıdır. Kendisini bir asker olarak kategorize eden birey kendisini diğer bütün bireylerden ayırt etmiş olur. Oysaki bu mümkün değildir. Çünkü hiç kimse sadece tek bir grubun üyesi değildir. Ait olduğu grubun dışında da yakın olduğu veya onayladığı gruplar da vardır. Kısacası kişilerin birden fazla iç ve dış grupları vardır. Örneğin birey kendisini memur olarak kategorize ettiği zaman iç grubuna; öğretmen, doktor, hemşire, vergi memuru ve kamu da çalışan diğer tüm memurları dâhil olurken, dış grup da ise özel ve kamuda çalışan işçiler ve yöneticiler yer alır. Ancak bir memur eyleminde görev alan polis iseniz kendinizi polis onları ise gösterici olarak sınıflandırırsınız. O anda her iki tarafın memur olmasının hiçbir önemi yoktur (14). Örnek biraz daha özelleştirildiğinde, eğer çevik kuvvette çalışan bir polis iseniz ve kendinizi çevik kuvvet olarak kategori ettiğinizde kendinizi diğer polislerden ayırmış olursunuz. Dolayısıyla iç grup olarak tasvir edilen şeyde aslında kendi içinde de gene bir özel gruba girebilir.

Nesneleri belirli özelliklerine göre ayırma işlemi ile insanları belirli özelliklerine göre ayırma işlemi aynı şey değildir. Nesneleri belirli özelliklerine göre ayırma işlemi kategorizasyon olarak adlandırılırken; insanları belirli özelliklerine göre ayırt etme işlemi sosyal kategorizasyon olarak isimlendirilir. Sosyal kategorizasyon işlemi yapılırken ne tür özellikler temel alınır? İnsanların sosyal kategorizasyon işlemi yaparken temel aldığı değerler toplumlardan toplumlara farklılık gösterir. Çünkü her toplumun kendine özgü değerleri vardır. Örneğin Türk toplumunda kişiler başkalarını kategorize ederken din, ahlak, kültür, gibi kavramlar ön plana çıkarırken yabancı toplumlarda bu farklılık göstermektedir. ‘İyi’ kavramının her toplumun kendi standartlarına göre değişen bir olgu olması bu konuya başka bir örnektir.

2.1.2.3. Sosyal Yığın

Fiziksel yakınlıklarına rağmen aralarında etkileşim bulunmayan, bütünleştirici ve birleştirici bağlar taşımayan insan toplulukları sosyal yığın olarak adlandırılır. Fiziki yakınlık bir sosyal grup meydana getirmek için yeterli olmayıp bunun yanında başka ortak özelliklere de ihtiyaç duyulmaktadır. Fiziki olarak yakın olmak dışında başka hiçbir ortak bağı ve özelliği olmayan insan toplulukları sosyal yığın olmadan öteye gidemezler. Zaten bu tarz toplulukların böyle bir amaçları da yoktur.

Sosyal yığın kavramını daha iyi anlamak ve analiz etmek için sosyal yığını oluşturan insanlara ait olan aşağıdaki özellikleri göz önünde tutulmalıdır.

- Yığını oluşturan şahıslar nispeten belirsiz olduklarından birbirlerine yabancıdırlar.

- Sosyal yığın teşkilatlı olmadığı için onda bir sıralama (hiyerarşi) ve işlev mevcut değildir.
- Bir sosyal yığında, fiziki yakınlık büyük dahi olsa, yalnızca sınırlı bir sosyal temas vardır.
- Yığın oluşturan kişilerin davranışı fiilen var olsa bile daha sonra küme dışı davranışlara karşı yetersiz uyarımlar verirler. Kitle hareketlerini bunda müstesna olarak kabul edilmelidir.
- Sosyal yığın ekseriye yerleşik bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle de sosyal değeri yerleşme sınırı ile çevrilidir.
- Sosyal yığın ekseriye geçicilik özelliği taşır. O derecede bir değişme içindedir ki ona girip çıkma bir an meselesidir (10).

Yukarıda ifade edilen özelliklere dayanılarak bir sosyal yığın tanımı yapıldığında sosyal yığın, aralarında fiziki yakınlık bulunmalarına rağmen, karşılıklı ilişkiler, birleştirici, bütünleştirici bağlar bulunmayan veya yüzeysel ilişki ve geçici bir süre için birbirine bağlanan insan birimleridir. Herhangi bir yere gitmek için otobüs durağında bekleyen insan topluluğu bir sosyal yığındır. Otobüs durağında bekleyen kişiler fiziki olarak bir birlerine çok yakın olmalarına karşın; bu kişiler birbirlerine yabancı, örgütsüz, geçici, aralarında ilişkileri olmayan, bölgesel insan topluluklarıdır. Otobüs durağında bekleyen kişilerin oluşturduğu sosyal yığındaki kişiler değişkendir. Yani her an o otobüs durağına başka birileri dâhil olabilir veya ayrılabilir. Bir yangını, trafik kazasını seyredenler, ormanda piknik yapan kalabalık, bir konseri dinleyenler sosyal yığına ait birkaç farklı örnektir.

Sosyal yığın büyük şehirlerle, küçük kentler arasında farklılık göstermektedir. Büyük şehirlerde yaşayan insanlar farkında olmadan çoğu kez sosyal yığınlara dâhil olmakta ve çıkmakta iken, küçük kentlerde çok ender zamanlarda sosyal yığınlar meydana getiriler. Çünkü küçük kentlerde bulunan bireyler normal çevresi dışında çok ender vakitlerde toplanırlar.

2.1.2.4. Sosyal Grup

Sosyal grup, iki veya daha fazla birbiriyle karşılıklı bağlılık ve bölüşülen tavır ve hareket standartları ile birleşmiş kişilerin oluşmuş örgütlenmedir (10). Daha geniş bir tanımlama yapılırsa, sosyal grup belli amaçlar ve bunları gerçekleştirme çabası çerçevesinde

toplanmış, belli kurallara göre, belirli süre karşılıklı sosyal ilişkide bulunan, en az iki kişiden oluşan, göreceli bir sürekliliği olan bireyler topluluğudur.

Bir grubun varlığından bahsedebilmek için her şeyden önce, bireylerin bir takım ortak amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri, bu amaçları gerçekleştirmeye matuf kendi aralarında grup norm ve değerlerini oluşturmaları ve de grup üyelerinin grup olma his ve bilinci içerisinde birbirleriyle sürekli bir iletişim ve etkileşim halinde olmaları gerekmektedir. Yani fiziksel olarak bir araya gelmek, bir grubun varlığı için yeterli olmamaktadır (16).

Literatürde grup ilgili birçok tanım vardır. Bu tanımlardan bir kaç:

Ozankaya'ya (17) göre toplumsal diğer bir ifadeyle sosyal grup üyeleri arasında ortak amaç ve çıkarları bulunan, her üyenin grubun varlığını ve sembollerini bilinçli olarak ayırt ettiği, göreceli sürekliliği olan bireyler topluluğudur. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne bir yasanın iptali için giden 111 milletvekili anayasaya aykırı olduğunu düşündükleri yasayı, bir birlik içinde ve aynı düşünce atmosferinde iptalini istemeleri, aynı bilinçte olmaları yukarıda tanımlamaya çok uygun bir grup örneği teşkil eder.

Kocacık (18) ise ortak bir amaç, bir gereksinim, bir inanç çevresinde iki ya da daha fazla insanın karşılıklı ilişkilerde bulunmasının grup oluşumuna yol açtığını belirtir. Bir dini cemaatin oluşturduğu grubu örnek gösterilebilir. Dini cemaatlerin çizdikleri muhayyer bir inançlarının olması ve bu doğrultuda bütünsel bir şekilde davranışlarda bulunmaları onların grup olmalarını sağlar.

Schein'e (19) göre psikolojik bir grup birbiriyle etkileşen, psikolojik bakımdan birbirini anlayan, kendilerini bir grup olarak algılayan şu ya da bu sayıdaki insanlardan oluşur.

Hortan ve Hunt' a (20) göre grup kendi aralarında üyelik bilincini paylaşan ve etkileşim halinde olan insanlardır. Buna göre stat önünde maça girmeyi bekleyen insanlar bir grup değilken herhangi bir şekilde aralarında bir etkileşim olursa grup oluştururlar. Kiraathanelerde oturan, zaman geçiren belli insanlar da bir grup teşkil eder.

Yukarıda ifade edilen tanımlardan anlaşıldığı üzere grup, ortak amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelen, belirli rolleri paylaşan, bu rolleri yerine getirmek için bir takım ortak normları ve davranış kalıplarını oluşturan, birbirleri ile sürekli iletişim ve

etkileşim halinde bulunan, kendilerini grup olarak kabul eden, algılayan ya da hisseden, en az iki kişiden oluşan sosyal yapıdır (16).

2.1.2.4.1. Sosyal Grubun Özellikleri

Sosyal grubun ne anlama geldiğini kavradıktan sonra bütün sosyal gruplarda rastlanılan özellikleri şu şekilde sıralanabilir (21).

- Sosyal grubun en önemli özelliği sübjektif bir yapıda olmalarıdır. Sosyal grup hem üyeleri tarafından hem de dışarıdaki gözlemciler tarafından tanınabilmelidir. Yani hem üyeleri tarafından hem de dışarıdaki bireyler tarafından bilinç düzeyinde bir tanınmaya girmeleri elzemdir.
- Sosyal grup adından da anlaşılacağı gibi sosyal bir yapıya sahiptir. Her sosyal grup içinde bir tabakalaşma ve statü dağılımı mevcuttur. Diğer bir deyişle bir hiyerarşi silsilesine sahiptir. Örneğin siyasi partide, orduda veya bir aile içinde de yöneticiler, liderler ve bunların devamı üyeler vardır.
- Sosyal grupların her üyesinin birer sosyal rolü vardır ve bu rolü oynarlar. Böylece grup katılımı gerçekleşmiş olur. Üyeler rollerini oynamaktan vazgeçerlerse, grup ortadan kalkar. Yani ekseriyle o gruba giren üye, o grubun bütün maddi ve manevi her şeyini kabul etmesiyle ve bu doğrultuda davranışta bulunacaktır. Aksi takdirde her ne kadar grubun içinde kemmiyeten görünür olsa da zaten kemmiyeten gruptan çıkmış olup, belli bir süre sonra bu keyfiyetten çıkmışlık, kemmiyeten çıkmışlığa neden olacaktır.
- Sosyal grubun sürekliliği için karşılıklı ilişkiler çok önemlidir. Bir sosyal gruba üyeler karşılıklı münasebetler içinde katılırlar. Grup üyeleri arasında iletişim ve temas kesinlikle olmalıdır. Örneğin sosyal aktiviteler, seminerler gibi sosyal-iletişimsel aktiviteler, grupsal iletişim faaliyetleri, gruptaki hem samimiyeti hem de kaynaşmayı ve bunları da içine alan sosyal bireysel iletişimi sağlar.
- Her sosyal grup içinde rollerin oynandığı yolları etkileyen davranış normlarına sahiptir veya davranış normları geliştirir. Davranış normlarının yazılı olması ve yönetmeliklere geçmiş olması zorunlu değildir. Bu tür gruplarda zaten grubun belirlediği inançlar bir yönetmenlik hükmüne geçer. Ancak bazı gruplar yazılı yönetmenliklere de ihtiyaç

duyabilir. Örneğin daha çok grup-birey tasavvuru oturmamış gruplarda bu kaide var oluş nedeni ise ya çok büyük ve düzensiz olmaları ya da resmîyetli olmalarıdır.

- Sosyal grup üyeleri belirli ortak menfaat ve değerlere sahiptirler. Bahse konu olan ortak menfaat ve değerler bazı sosyal gruplar tarafından özenle sahip çıkılırken, bazılarında ise ortak menfaat ve değerler oldukça belirsizdir. Siyasi partilerin belli bir menfaat güdümünde olmaları ve bundan yarar sağlamaları ile sosyal toplum örgütlerinin belli bir amacı olup; ama belli bir menfaatlerinin olmayışı sosyal grubun bu özelliğine örnek teşkil eder.
- Sosyal grubun eylemlerinin bazı toplumsal hedefleri bulunmalıdır. Bir başka deyişle sosyal grubun eylemleri bütün grubu kapsamasa bile herhangi bir amaca veya amaçlardan birine yönelmiş olmalıdır. Buna siyasi partilerin iktidar olma hedefleri ve bu doğrultuda gayret göstermelerini örnek gösterilebilir.
- Bir sosyal grubun görelî de olsa sürekliliği olmalıdır. Farklı bir ifadeyle grubun zaman içinde ölçülebilir bir dayanıklılığı olmalıdır. Bu özellik sosyal grubu sosyal birer yığın olmaktan çıkarır.

2.1.2.4.2. Sosyal Grupların Sınıflandırılması

Birbirinden oldukça farklı özellikler gösteren grupları belli başlıklar altında sınıflandırmak gerekmektedir. Toplumsal grupları sınıflandırmada uygulanabilecek birçok ölçüt vardır. Grubun kuruluşuna neden olan amaç, grubun üyeleri arasındaki ilişkilerin düşüncesel ya da hissi karakteri, bu ilişkilerin kişisel ilişki mi yoksa kişiselîk dışı (impersonal) ilişkiler mi olduğunu, grubun genişliği, grubun varlık süresinin uzunluğu grupları sınıflandırmada kullanılabilecek ölçütlerden bazılarıdır (22).

Çok sayıda olan grup sınıflamalarından bir kısmını şöyle özetlemek mümkündür.

2.1.2.4.2.1. Birincil ve İkincil Gruplar

Birincil ve İkincil Grup kavramı ilk kez Amerikalı sosyolog Charles Horton Cooley tarafından ortaya atılmıştır. Toplumsal ilişki tipine göre grupları iki ana gruba ayırmıştır.

a-) Birincil Grup

Birincil grup, uzun süreli ve yakın ilişki içindeki insanların düzenli etkileşiminden olur (9). Yüz yüze ilişkilerin, dostluk, sevgi bağlarının yüksek olduğu gruplardır. Grup üyeleri

arasında güven verici ilişkiler kurulur. Birincil grupların üye sayıları az, insan ilişkileri informel, esnek ve uzun süreli, olup grup üyeleri duygularını doğal olarak sınırlandırmadan ifade ederler. Kişilerin ait olduğu grupla özdeşleşme oranı yüksektir. Birincil grupların amaçları belirsizdir. Bu ilişkilerde, menfaat ve yarar güdüsü son derece azdır, menfaat ve yarar güdüsünün, çoğaldığı yerde ilişkiler kirlenir ve bir yığın hükmüne geçer. Bu tarz gruplara aile, oyun, arkadaşlık ve komşuluk grupları örnek gösterilebilir.

b-) İkincil Grup

İkincil grup, iki veya daha fazla insanın belirli bir amacı gerçekleştirmek için kişisel olmayan bir tarzda etkileşimde bulunmalarıdır (9). Farklı bir ifadeyle birincil grubun dışında kalan gruplardır. Bu tür grup örnekleri özellikle sanayileşmiş, kentleşmiş yani belli bir toplumsal karaktere girmiş, soyut-formel bir seviyeye erişmiş toplumlarda görülmektedir. Grup üyeleri karşılıklı çıkarlara göre örgütlenmiştir. İkincil grupların üye sayısı oldukça fazla, grupla özdeşleşme az, gruplarda ilişkiler kişisel olmayıp kişiler gruplardaki rol ve statülerinin gereğini yerine getirmektedirler. İkincil gruplarda sosyal kontrol rasyonel ve hukukidir. İkincil grup üyeleri duygularını sınırlı olarak ifade ederler. Bu tür grupların amaç veya amaçları vardır. Bu tarz gruplara okul, sınıf, kulüp örnek gösterilebilir.

2.1.2.4.2.2. Formel (Biçimsel) ve Informel (Biçimsel Olmayan) Gruplar

Sosyal grupları incelemede kullanılan güvenilir ve yaygın ayırımlardan biride formel ve informel şeklindeki ayırımlardır. Bu tarz ayırımlarda grup içindeki sosyal davranışlar ele alınır.

a-) Formel (Biçimsel) Gruplar

Rasyonel olarak organize edilmiş gruplardır. Formel gruplarda ilişkileri düzenleyen kanunlar, tüzükler, yönetmelikler ve sözleşmelerdir. Bütün bunlar açık ve yazılı normlardır (10). Formel gruplar açıkça saptanmış bir takım amaçları gerçekleştirmek için belirli görevleri yürütmek üzere meydana getirilmiş gruplardır. Kendileri dışında bir makam tarafından, belli fonksiyonları yerine getirmek üzere kurulmuşlardır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Teşkilatı, sağlık kuruluşları gibi kurumlar formel gruplara örnek gösterilebilir.

Formel grupları ikiye ayrılır (23):

1-) Geçici biçimsel gruplar; belli bir görev verilmediği, grup içinde formel faaliyet olmadığında dağılan gruplardır. Türkiye de terörün, ülke birlik ve beraberliğine yönelik

faaliyetlerin arttığı dönemlerde kurulan, terörün azaldığı ve ülke bütünlüğüne yönelik faaliyetlerin azaldığı dönem de ise etkinliğini kaybeden ülkü ocakları geçici biçimsel gruplara iyi bir örnektir.

2-) Sürekli biçimsel gruplar ise, örgüte belli hizmetleri devamlı sağlamak üzere oluşan gruplardır. Emniyet Teşkilatı sürekli biçimsel gruba çok güzel bir örnektir.

b-) İnförmel (Biçimsel Olmayan) Gruplar

İnförmel yani biçimsel olmayan gruplarda ilişkiler örf, adet, ahlak kurallarına göre düzenlenir (24). Farklı bir deyişle biçimsel grubun üyeleri kendi bireysel ihtiyaçlarını ve duygularını tatmin etmek amacıyla çeşitli ilişkiler geliştirdiklerinde införmel grup oluşur (25). İnförmel gruplar amaçları, kuralları, yapısal özellikleriyle formel gruplardan farklılaşırlar. Formel gruplar tamamen örgütsel etkinliğe yönlendirilmiş oldukları halde, införmel gruplar açısından yönelim sosyal ilişkiler, yakınlık, bağıllık gibi değerlere doğrudur (26). Taşrada yaşayan herkes zımnı normların açık normlara nazaran daha fazla ehemmiyetli olduğunu bilir. Bundan da taşrada oluşan grupların genellikle införmel karakter taşıdıkları çıkarılır (10). İnförmel gruplar örgütün üyeleri tarafından biçimlendirilen gruplardır. Arkadaşlık ve ilgi grupları bunlara örnek gösterilebilir (11).

2.1.2.4.2.3. Üyelik ve Referans Grupları

a-) Üyelik Gruplar

Bireyin halen içinde faaliyette bulundukları, üyesi oldukları gruplara üyelik grubu adı verilir (23). Grup üyeleri aynı anda birden fazla grubun üyesidir. Diğer bir deyişle bireyin gerçekten üyesi olduğu gruplar üyelik gruplarıdır (25). Örneğin çalışan biri aynı anda hem iş hem de aile gruplarının üyesidir veya bir cemaatin kurumlaşmış yerlerinde çalışan bir bireyin hem o grubun, hem o cemaatin üyesidir.

b-) Referans Gruplar

Referans grubu kavramı ilk defa Hyman tarafından ortaya atılmıştır. Bireyin henüz gerçek üyesi olmadığı ancak üye olmak istediğı, bunun için çeşitli çabalar gösterdiği gruplardır (25). Referans grupları bireyin kendini değerlendirmek için karşılaştırma yaptığı gruplardır. Referans gruplarının etkileri kişi üzerinde olumlu da olabilir, olumsuz da (9). Örneğin birey referans grubu olarak dürüst ve namuslu insanları seçerse, bireyde onlar gibi olmak isteyecek,

namuslu ve dürüst insanların olumlu davranışlarını örnek alacaktır. Tam tersi dürüst olmayan ve menfi insanları referans grubu olarak alırsa kendisine birey bu kez dürüst olmayan ve menfi insanların olumsuz davranışlarını kendisine örnek alacaktır.

Referans grupları insanların mutlulukları üzerinde de etkiye sahiptir. Kişiler hiçbir zaman ulaşmayacağı hedefleri kendisine referans aldığı ve ulaşamadığında mutsuz olur. Ebetteki ulaşılabilir hedeflerde bulunan insanlar hedeflenirse ve bu hedeflere ulaşıldığında mutlu olmamak elde değildir. Referans gruplarının bu yöndeki tutumu, sosyal psikolojide; psikolojik kurulma denilen beklentiyi düşürerek hayatından tat alma ve mutlu olmaya paralel bir yaklaşımdır.

2.1.2.4.2.4. İç ve Dış Gruplar

İç ve dış grup kavramı ilk kez W.G. Summer tarafından ortaya atılmıştır. İç ve dış grup kavramı daha çok, grupların içlerindeki bağların güçlülüğü ve grupsal bir birey olarak kendilerini hissetmeleridir. Grubu sahiplenme derecelerine göre ikiye ayrılırlar.

a-) İç Grup (in - groups)

Bireyin kendisini özdeşleştirdiği gruplara iç grup denir (9). İç grup birlik duygusuna sahip olunan ve bireyi diğer gruplardan farklı kılan gruplardır. İç grubun üyeleri gruba karşı bir bağlılık hisseder ve her an özveride bulunabilir. İç grup üyeleri kendilerini biz diye ifade eder. Cemaatler, siyasi parti üyeleri, sosyal gruplardan aile ve arkadaş toplulukları bunlara örnek verilebilir. Bunlar samimi, içten, ciddi bağlarla oluşmuş gruplardır.

b-) Dış Grup (out-groups)

İnsanların kendilerine rakip ve muhalif hissettikleri gruplara dış grup adı verilir (9). Birey iç grubu biz diye ifade ederken dış grubu ise onlar ya da öteki diye ifade etmektedir. Bu ifade tarzı iç ve dış gruplar arasında çatışmalar oluşmasına da sebep olur. Aynı zamanda grup içinde bir iç dayanışmada doğurur. *Senet* (27) bu durumu "Ortak bir düşmanınız olursa gerçek kardeşlik ruhunu hissedersiniz" sözüyle çok güzel ifade etmiştir.

2.1.2.5. Kalabalık

2.1.2.5.1. Kalabalık Kavramı

Kalabalık kavramı sözlük anlamıyla çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğudur. Kalabalık kavramının toplumsal olaylardaki yerini ve önemini kavrayabilmek için bu kavramının sadece sözlük anlamıyla yetinilmemelidir. Kalabalık sözcüğünün sözlük anlamının yanında toplumu inceleyen bir bilim dalı olan sosyoloji ve toplumun yapı taşı olan insanı inceleyen bir bilim dalı olan psikoloji de nasıl tanımlandığına da bakılması gerekecektir. Çünkü sosyolojinin olaylara bakış açısı daha çok toplum-birey iken psikolojinin bakış açısı ise daha çok birey-uyaran veya birey-toplum şeklindedir.

Erkal'a (28) göre; kalabalık ortak fikirlerle hareket eden aynı heyecanı taşıyan teşkilatsız ve sürekli olmayan gruplardır. Buna Türkiye’de şehit cenazelerinde, PKK terör örgütüne menfi slogan atan grubu örnek gösterilebilir.

Lundberg, A,G,Schrang, C,C,Larsen N,O (29) kalabalığı ortak bir dikkat noktasına tepkide bulunan ve kendiliğinden etkileşme ilişkisine giren bir insanlar topluluğu şeklinde tanımlamıştır. Bir durakta bekleyen ve belli bir yöne gidecek belli bir otobüsü bekleyen topluluk buna örnek teşkil eder.

Le Bon (30) kitle anlamında kullandığı kalabalığı , “basit ve sıradan anlamıyla, ırkları, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun, rastgele bireyler topluluğu” olarak tarif etmiştir.

Göksu (31) kalabalığı, ortak bir fikirle hareket eden, aynı heyecanı taşıyan, teşkilatsız ve sürekli olmayan insanlardan kurulu topluluğu olarak tanımlamıştır.

Yukarıda ifade edilen tanımlar ışığında genel bir tanım yapılırsa kalabalık, birbirinden habersiz olarak, düzensiz bir şekilde çok sayıda insanın amaçsız olarak tesadüfen geçici bir süre için bir araya gelmeleriyle meydana gelen insan topluluklarıdır (32). Bir otobüs durağın da bekleyen, bir konseri izlemek için bir araya gelen ya da işlek bir caddede alışverişe çıkan kimseler birer kalabalık oluştururlar.

Ortak mekânda toplanmış insanlar aralarında meydana gelecek etkileşimle grup haline gelebilirler. Örneğin otobüs durağında otobüs bekleyen kişiler aralarında iletişim ve etkileşim yokken bir kalabalıkken, otobüs bekleyen kişiler tanışıp konuşmaya başladıktan sonra bir grup haline dönüşürler.

2.1.2.5.2. Kalabalıkların Özellikleri

Kalabalıkların genel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kalabalıklar, genellikle tesadüfen ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelirler. Bu birliktelik geçici ve kısa sürelidir.
- Kalabalıkları oluşturan bireylerin kimlikleri belirsiz ve birbirlerine yabancılardır.
- Kalabalığı meydana getiren kişiler birbirlerine karşı sorumluluk veya itaat zorunluluğu hissetmezler.
- Kalabalıktaki insanlar arasında mesafeler çok yakın olsa bile sosyal ilişkiler sınırlıdır. Bu ilişkilerin seviyesini, toplumun gelenekleri belirler.
- Kalabalığı meydana getiren kişiler arasında hiyerarşi, işbölümü ve statüler yoktur.
- Kalabalıklar kitle hareketlerine ve telkine açıktırlar.
- Kalabalıklarda nispeten denetsiz, ya da kendiliğinden olan, bundan dolayı da kayıtlanmayan bir etkileşme vardır (29).
- Kalabalıkların belli bir liderleri yoktur.
- Yasalara ve kurallara genellikle saygılıdır. Bu nedenle kontrol altında tutulmaları da kolaydır.
- Kalabalıkların ortak menfaatleri ve amaçları yoktur.

2.1.2.5.3. Kalabalık Türleri

Kalabalık olayları sayılabilecek çok değişik davranışlar vardır. Çünkü etkileşme içinde olmayan hiçbir insan yığını bulmak mümkün değildir (29). Kalabalığı inceleyen yazarlar da kalabalığı türlerine göre ayrıştırırken kalabalığın davranışlarını dikkate almışlardır. Kalabalığın davranışlarına dikkate alarak onu 3 ana başlık altında incelenebilir (33).

1-) Toplumsal Yapıyla Bağlı Olan Kalabalıklar

2-) Tesadüfi Kalabalıklar

3-) Yasa Dışı Kalabalıklar

1-) Toplumsal Yapıyla Bağları Olan Kalabalıklar:

a-) Biçimsel Dinleyici –Seyirci Grupları

Biçimsel dinleyici–seyirci gruplarının merkezi bir odak noktaları vardır. Bunların benzeri amaçları olup pasif özellik taşırlar. Biçimsel dinleyici-seyirci gruplarına tiyatro, sinema seyircileri ve dinsel toplantılara katılanları örnek verilebilir.

b-) Planlı-Kendini Anlatan Gruplar

Planlı-kendini anlatan grupların ortak noktaları pek yoktur ama benzer amaçları vardır. Benzer amaçları ise yaptıkları faaliyetlerin kendilerine verdiği zevktir. Bu tür kalabalıklara dans eden kalabalıklar veyahut parti yapan kalabalıklar örnek gösterilebilir.

2-) Tesadüfî Kalabalıklar

a-) Rahatsız Yığınlar

Rahatsız yığınları oluşturan kalabalıklarda başkalarının varlığı, orada buluna herkesin ulaşmak için birbirleriyle yarıştığı amacın elde edilmesi bakımından bir güçlük ögesidir. Burada karşılıklı uyarılmalar karşılıklı çatışmaya dönebilir. Gişe önünde bilet almaya çalışan kişilerin oluşturduğu kalabalık, evin veyahut işine gitmek için otobüse binmeye çalışan kalabalığı ve bedava yiyecek ve giyecek dağıtımından faydalanmak isteyen kişilerin oluşturduğu kalabalıklar rahatsız yığınlara örnek gösterilebilir.

b-) Panik İçinde Kalabalıklar

Yangın çıkan bir binadan, bir selden, bir kavgadan veya başka bir afetten kaçmakta olan insanlar panik içinde kalabalığa örnek gösterilebilir. Böyle kalabalıklarda grupla karşılıklı uyarılma panik duygusunu artırabilir; gösterilen tepkinin akıl dışılık derecesini yükseltebilir ve ortak tehlikeden kaçmayı engelleyen bir güçlük (bazen gerçekten felaketli bir güçlük) olabilir.

c-) Seyirci Kalabalıklar

Ortak bir izleyici ilgisi olan insanların bir araya gelerek oluşturdukları kalabalıklardır. Birbirleriyle yardımlaşmaya ve işbirliği yapmaya hazırdırlar. Örneğin yangın mahallinin çevresinde oluşan kalabalık veya bir trafik kazası sonucu olup biteni görmeye çalışan kişilerin oluşturduğu kalabalıklar seyirci kalabalıklarıdır. Bunlar yukarıda belirtilen kalabalıklara

benzerler; yalnız bunları ortaya çıkaran vesile planlanmamıştır ve grubun faaliyeti de geniş ölçüde denetimsizdir. Dikkatlerin odaklaştığı nokta tesadüfen ortaya çıkmış bir olaydır. Grup içinde karşılıklı uyarılmalar, insanların dikkatini olaya çekme dışında, önemsiz bir rol oynar.

3-) Yasa Dışı Kalabalıklar

a-) Hareket Halinde Kalabalıklar

Kalabalığın amacı herhangi bir hedefe, olağan yasa ve düzen kurallarına aykırı olarak, fiziki güç yoluyla ulaşmaktır. Çok sayıda kişinin bulunması bir isimsizlik duygusu verir, heyecanları yükseltir ve tek başlarına bireylerin eylemelere yöneltir. Genellikle bu yolla haksızlığın düzeltilmekte olduğu ve yasal düzenin yavaşlığı, etkisizliği veya eşitsizliği karşısında temel hakların korunmakta olduğu duygusu vardır. Linç hareketleri, yağmacı çeteler, baş kaldırmış çeteler hareket halinde kalabalıklara iyi birer örnektir.

b-) Ahlaka Aykırı Kalabalıklar

Ahlaka aykırı kalabalıklar hareket halinde kalabalıklara benzer; fakat burada gerginliğin giderilmesi için ahlakın ihlal edilmesine kadar gidilir. Kalabalık içinde karşılıklı uyarılmalar boşalma duygusunu artırır. İsimsizlik, cezalandırılma ihtimaline karşı bir korunma duygusu verir. Günlük hayatın sıkıntıları, özellikle cinsel sıkıntılar tam bir boşalma özleminin dürtüsü olmaktadır. Kalabalığın eylemi doyum haline geldiğinde son bulur. Cümbüş toplantıları, sarhoş kavgaları isyan biçiminde yıkıcı kutlamalar ahlaka aykırı kalabalıklara örnektir.

2.1.2.6. Sosyal Kitle ve Özellikleri

Birçok sosyolog 19. asrı kitleler çağı olarak nitelendirmiştir. Gerçektende bu asır özellikle batıda makinenin fonksiyonel olarak insan hayatına girdiği, dolayısıyla köylerde yaşayan insanların şehirlere aktığı şehirlerde kitle üretimi yapan fabrikaların çoğaldığı bir zaman dilimidir. Şehirlerde işçi kitlelerinin teşekkül etmesi yoksul insanlardan oluşan sınıfların doğması çatışma ve zıtlaşmalarında ortaya çıkmasına sebep olmuştur (24).

XX. yüzyılın başında XX. yüzyılı kitleler çağı olarak tavsif eden Fransız bir hekim olan Le Bon'a (30) göre, XX. yüzyıl insan düşüncesinin sürekli değiştiği nazik buhranlarla dolu bir devre içinde bulunmaktadır. Bu değişimin iki ana nedeni vardır. Birincisi uygarlığın kaynağı olan dini politik ve toplum inançlarının yıkılmış olmasıdır. İkincisi ise bilim ve tekniğin doğurduğu yeni yaşama şartları ve düşünceleridir.

XX. Yüzyılda alışma saatlerinden tutun bireysel mülkiyetten malların alınarak herkese eşit dağıtılmasına kadar birçok konu bu kitlelerin davası haline gelmiştir. Kazanımlar oldukça kitleler yeni davalarda belirleşmiş ve günümüz demokratik toplumların oluşmasını sağlamışlardır. Yani artık bireyler toplumları yönlendirmeye başlamış, dogmatik düşünceler en aza indirilmiş, bilim kendini bilinç düzeyine çıkarmış ve bundan dolayı her şey sorgulanmaya başlanmış ve her şeyin bir muhakemesi yapılmaya başlanmış, bununla birlikte yeni teknolojik, sosyal, devrimsel olaylar ortaya çıkmıştır. Bunlara paralel her şeyin daha iyisine daha güzeline ulaşılmaya çalışılmış ve insanlar daha rahat, konforlu yaşama isteğini elde etmek ve bu noktada haklarını ve hürriyetlerini savunmak için gruplaşmışlardır. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmamış ve yeni düşüncelerle her şey değişmeye başlamış.

XXI. yüzyılda ise kitlelerin ne kadar etkili olacağı hakkında henüz bir şeyler söylenemez. Ancak demokrasinin kurum ve kuralları yeterince hayata geçmemiş toplumlarda, demokratik hak arayışları ve eşitsizliklere tepkileri yansıtan kitlesel hareketlerin hala önemli olduğu söylenebilir. Diğer taraftan demokratikleşmiş toplumlarda insanlar demokratik hak arayışlarını bitirmiş olsalar da, bu kez dünya çapında haksızlıklara karşı birleşmektedirler (34). Örneğin dünyanın en demokratik ülkelerinde de başka bir ülkede iğneden hayvan haklarını korumak ve sahip çıkmak adına kitlesel eylemler yapılmaktadır. Türkiye’de de İsrail ile Filistin arasındaki savaşa dur demek için kitlesel eylemler yapılmaktadır. Bu anlamda demokratik yaşamın ve en önemlisi globalleşmenin getirdiği yenedünya düzeninde herkes bir grup olarak değil, geşaltısal bir toplumsal yapıya bürünmüştür.

Dünyanın şekillenmesinde bu kadar etkili olan kitle sözlük anlamıyla insan topluluğu anlamına gelmektedir. Ancak kitleler sözlük anlamı kadar basit değil çok karmaşık işlevlere sahiptirler. Bu işlevleri onlara sosyolojik ve psikolojik birçok anlam katmaktadır.

Bazı yazarların kitle tanımlamaları:

Dönmezer’e (15) göre kitleler birbirleriyle doğrudan doğruya geçici ve örgütlenmemiş olarak temasa girmiş insanlardan oluşmuş kümelerdir ve bunlar çok çabuk ortaya çıkıp ve çok hızlı ortadan kaybolmaktadır.

Gasset (35) ise kitleyi kendi başına buyruk kesildiği zaman, başka bir yolu bulunmadığından sadece linç eden kalabalık olarak tanımlamıştır. Türkiye’de PKK terör örgütü üyelerini mahkeme önlerinde linç etme girişiminde bulunan kitleleri örnek gösterilebilir.

Kitle kavramını ilk kez kullanan *Le Bon* 'a (30) göre kitle ilkel ve barbar olup önüne çıkan bütün engelleri zamanı geldiğinde acımasızca yok edecektir. Uygarlıkların değişmesi, kavim istilaları, hükümetlerin, devletlerin yıkılmasından dolayı değil ilkel ve barbar olan kitleleri oluşturan bireylerin fikirlerinin değişmesinden dolayıdır. Mustafa Kemal'in, idealleri himmetinde ve Osmanlı devletinin artık yeniçağa cevap verememesinden dolayı ortaya zorunlu olarak çıkan yeni bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti devleti buna örnek verilebilir. Zaten unutmamak gerekir ki hükümet ve devletlerin yıkılması veya değişmesinin arkasında yatan güç kitledir.

Çok sayıda insanın aynı yer ve zaman da uyum içinde yoğun duygusal ve sosyal normları ihlal eden davranışlarına kitle davranışı adı verilmektedir (36). Kitle davranışı ferdi davranıştan çok farklıdır. Buna grup davranışı da denir (24). Üç, dört kişiden oluşan gruplarda etkileşimler sonucu icra ettikleri eylemlerden yüzlerce insanın yaptıkları eylemlere kadar etkileşimin olduğu bütün eylemler kitle davranışı olarak adlandırılabilir. Örneğin miting alanında toplanan binlerce kişinin eylemleri gibi on-on beş kişi tarafından yapılan basın açıklamaları da kitlesel davranış olarak kabul edilir. Diğer taraftan daha pasif ama etkileşimin olduğu eylemlerde kitlesel davranıştır. Tiyatro da bulunan seyircilerin oyunu çok beğenmesi sonucu alkışlaması veya belli sayıda insanın sinemaya gitmesi de kitlesel davranış olarak kabul edilebilir.

Günlük yaşamda ve çoğu kez bilimsel alanda da kitle sadece olumsuz yanıyla anılan bir olgudur. Oysa katılımcılar açısından kitle içinde olmak olumlu yaşantıları içermektedir. Örneğin sıcak bir havada miting alanın da sıkışık bir şekilde beklemek ne kadar olumsuz olsa da orada bulunan insanların otoriteden korkmadan fikirlerini söylemeleri, haklarını talep etmeleri de orada bulunanlar için olumlu bir şeydir. Olumlu ve olumsuz yanlarına rağmen kitle her zaman toplumsal değişimin baş aktörlerindendir (34). Unutulmamalıdır ki uygarlıkların değişmesinin arkasında devletlerin veya hükümetlerin devrilmeleri ya da el değiştirmeleri değil kitleleri meydana getiren insanların düşüncelerinin değişmesi yatmaktadır.

Kitle davranışın nasıl ortaya çıktığını, kitlenin bireyin davranışları üzerinde nasıl etkileri olduğunu ve kitle psikolojinin mekanizmaları hakkında birçok sosyolojik kuram vardır.

Kitle konusunda ilk kuramsal çalışma Fransız bir hekim olan Gustave Le Bon tarafından yapılmıştır. XX. yüzyılda Fransa'da ki sendikal eylemlerden etkilenecek kitle

hakkında fikirler oluşturan Le bon kitleyi ilkel ve barbar ve cani olarak görmektedir. *Le Bon*'a (30) göre kitleyi meydana getiren bireyler kimler olursa olsun; yaşama biçimleri, işgüçleri, karakterleri yahut zekâları ister benzer ister ayrı olsun, kalabalık haline gelmiş olmaları onlara bir nevi kolektif ruh katar. Farklı bir ifadeyle birbirleriyle alakasız insanlar topluluğunun kitle haline gelmesi, kolektif ruhun oluşması ve topluluğun tek bir kişi gibi hareket etmesiyle olur. Bu süreçte birey yoktur kitle vardır. Dogmatik dini cemaatler ve PKK terör örgütü gibi kitlelerde, bireyleşme sıfırdır. Tek önemli olan şey baştaki yöneticinin, liderin söylemleri ve emirleridir.

Le Bon (30) kitlelerinin hususi özelliklerinin, karakterlerinin oluşmasında diğer bir deyişle kitleleşme süreci üç sebep göstermektedir:

1-) Birinci Sebep (Anonimlik)

Kitle içinde bulunan birey sadece çokluğun, sayı fazlalığının verdiği bir duygu ile tek başına olduğu vakit frenleyebileceği içgüdülerine kendisini terk ederek yenilmez bir güç kazanır. Kitleler isimsiz ve dolayısıyla mesuliyetsiz oldukları için, fertleri daima, her yerde kuşatıcı rol oynayan kendi sorumluluk duygularından bütünüyle uzaklaştırırlar ve onları içgüdülerine daha kolayca bırakırlar.

2-) İkinci Sebep (Bulaşma)

Zihni sirayet de kitlelere has olan özelliklerin meydana gelmesine sebep olur. Bir topluluk ta her duygu, her hareket sirayet edicidir. Hem o derece sirayet edicidir ki, birey, kişisel çıkarını topluluğun çıkarına kolayca feda eder. Bu fedakârlık hali aslında insanın tabiatına aykırı olmakla beraber ancak bir kitleye dâhil bulunuldukça meydana çıkan bir şeydir.

3-) Üçüncü Sebep (Telkine Yatkınlık)

Kitle içerisinde bulunan birey bilinçli kişiliğini kaybeder ve etkileme gücü yüksek olan kişilerin bütün telkinlerine uyar ve kendisinin bütün seciye ve alışkanlıklarına aykırı işler yapabilir.

Kitleleşme süreci sonucunda kitlenin bir parçası haline gelen bireyde de şu özellikleri gözlemlenebilir (30).

- Bilinçli kişiliğin kaybolması,
- Bilinçaltı ile hareket eden kişiliğin hâkimiyeti,
- Düşüncelerin, duyguların sirayet yoluyla aynı yöne doğru yönelişi,
- Telkin edilen düşüncelere hemen başlama isteği.

2.1.2.6.1. Kitlelerin Tasnifi

Le Bon (30) her toplumda gözlenmesi mümkün olan değişik kitle tabakalarını şöyle sınıflandırmıştır.

a-) Gayri Mütecanis Kitleler

- 1-) İsimsiz (sokak kalabalıkları)
- 2-) İsimliler (jüriler, parlamentolar)

b-) Mütecanis Kitleler

- 1-) Mezhepler (dini, siyasi)
- 2-) Kastlar (askeri kastlar, kilise kastları)
- 3-) Sınıflar (burjuvalar, köylüler)

a-) Gayri Mütecanis Kitleler

Gayri mütecanis kitleler rastgele bireylerden oluşur. Bu kitleleri oluşturan bireylerin meslek ve zekalarının hiçbir önemi yoktur. Zaten kitle davranışlarında zekanın hiçbir önemi yoktur. Kitle oluşan kolektif ruh içerisinde de hareket eder. Diğer bir deyişle kitlesel hareketlerde zeka hiçbir rol yonamaz, kitle bilinçdışı duygularla hareket ederler.

Gayri mütecanis kitleler de insanların fiillerini tayinin de en güçlü aktör ırktır. Irkın nüfusu kitlelerin karakterlerinde de görülür. Örneğin hepsi Türk olan bireylerden meydana gelen bir topluluk bireyleri farklı uluslardan meydana gelen topluluklardan, asıl olarak farklıdır.

Uluslararası toplantı ve kongrelerde aynı fikir ve düşüncelere sahip farklı milletlerin ortak bir karar verememesinde ve çok güç ortak bir karar almasının arkasında yatan etken ırk farklılığıdır. Örneğin II. Enternasyonal toplantısında toplantıya farklı milletlerin sol düşünceye sahip parti ve sendikaları katılmasına rağmen toplantı da çok az ortak karar alınmasın arkasında yatan neden de ırk farklılığıdır. Çünkü her milletin kendisine has özellikleri vardır ve bu özellikler de kitle çeşitlilikleri meydana getirir.

Irkın dışında gayri mütecanis kitleleri isimli ve isimsiz kitleler olmak üzere ikiye ayrılır. İsimsiz kitlelere sokak kalabalıklarını, isimli kitleler de danışma kurulları ve hakem heyetleri örnek verilebilir. İsimli gayri mütecanis topluluklarda sorumluluk duygusu yokken, isimli gayri mütecanis topluluklarda sorumluluk duygusu mevcuttur. Bu duygu farklılığı isimli ve isimsiz gayri mütecanis topluluklarının fiil ve hareket farklılığına sebep olur.

b-) Mütecanis Kitleler

Mütecanis kitleler mezhepler, kastlar ve sınıflar olmak üzere üçe ayrılır.

Mezhepler de kişiler arasındaki bağ yalnızca dindir. Terbiyeleri, melekleri, çevreleri pek farklı bulunan bireylerden oluşur. Dini ve politik mezhepleri örnek gösterilebilir.

Kast aynı meslek ve aynı terbiyeyi almış bulunan aynı çevrenin bireylerinden oluşur. Askeri kastlar, papaz kastları en güzel kast örnekleridir.

Sınıf ortak bazı çıkarlar, hayat ile terbiyevi benzer itiyatlarla birleşen değişik tabakalara bağlı bireylerle meydana gelir. Sınıf kavramına burjuva sınıfı, işçi sınıfı veya memur sınıfı örnek gösterilebilir.

2.1.2.6.2. Kitlelerin Özellikleri

Kitle içerisinde bulunan bireyler, kalabalığın etkisiyle kendi bireysel psikolojisinden sıyrılarak kitle psikolojisine bürünmektedir. Bu anlamda kitle psikolojisine giren birey, doğal olarak topluluk içerisindeyken yalnız olduğundan daha farklı tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir.

Le Bon (30) kitleler birçoğunda gözleyebileceğimiz ortak özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Kitlelerin Kışkırtılma Yeteneği, Hareketliliği ve Kızgınlığı,
- Kitlelerin Telkine Kapılma Yeteneği ve Çabuk İnanırlılığı,
- Kitle Duygularının Abartılığı ve Basitliği,
- Kitlelerin Taassubu, Baskıcılığı ve Muhafazakârlığı,
- Kitlelerin Ahlaklılığı.

Kitlelerin hemen her toplumda gözlemlenebilen ortak özelliklerini birkaç cümle ile açıklamak istenirse:

a-) Kolay Tahrik Olma (Kitlelerin Kışkırtılma Yeteneği, Hareketliliği ve Kızgınlığı)

Birbirini tanımayan insanların oluşturduğu kalabalıklarda, fazilet duygulara sahip ve nitelikli insanlardan oluşan topluluklarda, kitle olmanın verdiği psikolojik etkiyle tahrik olmaya, tahrip etmeye açıktır (37). Kitleler hemen hemen tamamen şuuraltı tarafından idare

edilir. İcraları bakımından fiiller mükemmel olabilir, fakat bunları beyin idare etmediğinden, fert tahriklerin tesadüflerine göre hareket eder. Bütün dıştan gelen tesirlerin oyuncağı olan kitle, bunların ardı arkası kesilmeyen değişmelerine maruz kalır (38).

b-) Telkine Açık Olma (Kitlelerin Telkine Kapılma Yeteneği ve Çabuk İnanırlılığı)

Kitlelerin kolaylıkla tahrik olmaları, aynı zamanda kitlelerin telkine ne denli açık olduklarını ve kitle içerisinde ileri sürülen fikirlere ne denli kolay inandıklarını da göstermektedir. Bu itibarla, kitle içerisinde ileri sürülen ve zihniyete yerleşen fikirler, kitlelerce kolaylıkla eyleme dönüştürülebilmektedir (16). Kitlelerin telkinlere uymasındaki en önemli neden taşıdıkları kolektif ruh diğer bir deyişle ortak bilinçtir. Kitlelerin telkinlere açık olmasını hipnoz olan birinin kendisini hipnotize eden kişinin dediklerini nasıl yapıyorsa kitleler de kendilerine denen şeyleri aynen yapması örnek gösterilebilir.

c-) Duygusallık (Kitle Duygularının Abartılığı ve Basitliği)

Kitlede, mantığa dayalı düşünceler yerini duygulara bırakır. Ortak sorunlara duyulan ortak tepkilerle duygusallık oluşmaya başlar. Kitlelere duygular yön verir (37). Bir kitle tarafından açığa vurulan iyi veya kötü duygular abartılı ve basittir. Kitlelerde duyguların abartılması ve basit olması inandırıcılığını artırır. Kitle içinde duygular telkin ve yayılma yoluyla hızla yayıldığından katılma yoluyla o duygunun gücü de büyük oranda artar.

Sorumluluk duygusu mevcut olmadığından ötürü kitlelerde duyguların şiddetliliği farklı cinsten kitlelerde aşırı bir hal alabilir. Kitleyi oluşturan bireylerin çokluğu ve bu çokluğun ortaya getirdiği geçici kudret nispetinde kuvvetli olanın cezasız kalma kanaati, tek başına birey için mümkün olmayan duygu ve fiilleri, kitle içinde mümkün kılar (30). Kişi okulda, işyerinde ve evinde otoriteye gösteremediği tepkiyi toplumsal olaylarda otoriteye karşı gösterebilir.

d-) Kitlelerin Taassubu, Baskıcılığı ve Muhafazakârlığı

Kitleler basit ve bireylik duyguları kavrar. Onlara aşılana görüşler ve inançlar genel olarak ya kabul veya reddolunur ve kesin gerçekler veya kesin hatalar olarak kabul edilir. Doğru ve yanlışlar hakkında sabit görüşlere sahip olan kitleler, kendi gücünün farkında olduğu için tahakküm edici olduğu kadar mutaassıptır. Birey, itiraz ve münakaşayı kabul eder,

fakat kitle asla izin vermez. Kitleler devamlı olarak hareketlidir ancak bu hareketlilik yalnız yüzeysel şeylerdedir. Onlar zayıflamayan muhafazakârlık içgüdülerine sahiptirler ve bütün iptidailer gibi geleneklerine puta taparcasına saygı duyarlar. Hayatlarının gerçek şartlarını değiştirecek her yenilikten bilinçsiz olarak nefret ederler (30).

e-) Kitlelerin Ahlaklılığı

Kitlelerin olaylar karşısında ahlakından bahsetmeden önce ahlak sözcüğünden ne anlaşıldığına bakmak gerekir. Eğer ahlak toplumunun değerlerine saygı ve bencil eğilimlere devamlı baskı ise kitlede ahlaktan bahsedilemez. Ancak ahlak fedakârlık, bağlılık, çıkarını düşünmemek, kendini feda etmek, hak severlik ise kitleler yüksek ahlaklı topluluklardır. Tabii ki her zaman değil. Şüphesiz kitleler çoğu defa aşağı bir ahlak düzeyindedir. Bunun nedeni kişinin yalnızken içgüdülerini tatmin etmek tehlikeli iken; kitle halinde iken birey sorumsuz ve cezasız kalacağını düşündüğü için içgüdülerine uyarak hareket eder (30).

Schiller (39) "Ferdin kitle tarafından ahlak sahibi yapılması şüphesiz değişmez bir kaide değildir, fakat çoğu defa zikrettiğim hallerden daha az ciddi hallerde bile bu durum müşahade olunur. Tiyatroda kalabalık, piyesin kahramanından mübalağalı bir fazilet bekler ve aşağı kimselerden toplanmış seyirciler bile bazı defa faziletperver görünürler. Profesyonel sefih, karhaneci, alaycı külhanbeyi biraz ciddiyet dışı bir konuşma karşısında söylenirler. Hâlbuki bu kabil konuşmalar onların her zamanki adetleri yanında pek hafif kalır." diyerek kitlenin ahlak yapısı hakkında düşüncelerini ifade etmiştir.

2.1.2.6.3. Kitle İçindeki Kişilik Tipleri

Kitle içerisinde yer alan kişiler kendi kimlik ve kişiliklerinden sıyrılarak kitlenin kolektif ruhu içinde yeni bir kimlik ve kişilik kazanır. Kitleye katılan insanlar, bilinçaltında taşıdıkları özellikler, kitlenin içinde oluşan ilişkiler ve kitleye katılım amaçları gibi etkenlerle yeni kişilik tiplerine bürünürler (37).

Ana hatlarıyla kitlelerdeki kişilik tiplerini şu şekilde sıralanabilir:

- I-) Liderler,
- II-) Provokatörler,
- III-) Atılganlar,
- IV-) Tesir Altında Kalanlar (Etkilenenler)
- V-) İhtiyatlılar

VI-) Destekleyiciler

VII-) Seyirciler.

Kitle içerisinde bulunan kişilik tipleri tek tek sayıldıktan sonra bunları ayrıntılı bir şekilde ele alınırsa:

I-) Liderler

İnsanoğlu uygarlığın en önemli üyesidir. Eğer insanların meydana getirdiği toplulukların birer liderleri olmasaydı, örgütlerin bir insan veya makine yığınınından pek farkı kalmazdı. Mekanik olan, organizasyona hayat veren yönetim sanatı liderliktir (40).

Lider ve liderlik birbirlerine karıştırılmaması gereken iki farklı kavramdır. Liderlik grubu etkileyebilme ve peşinden sürükleyebilme gücü iken lider grubu etkileyen ve peşinden sürükleyen kişidir. Burada liderlik kavramından daha çok toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin sıkı sık karşılaştığı çıkan lider kavramı üzerinde durulacaktır.

Liderle ilgili birçok tanımlama mevcut olup, liderin genel olarak iki farklı açıdan tanımı yapılmaktadır. Bunlardan ilkinde liderin süreç açısından diğer ise özellik açısından tanımlanmasıdır (41).

Süreç açısından lider örgüt elemanlarının faaliyetlerini örgütün amaçları doğrultusunda yönlendirerek düzenleyen kişidir. Özellik açısından lider ise grup üyelerini başarılı bir şekilde etkileyebilecek karakteristik özelliklere sahip olan kişidir (42).

Gruplarda ve örgütlerde başarıya ulaşabilmek ve idare edilebilmek için lidere ihtiyaçları vardır. *Kirel'a* (42) göre bir lider grupta veya örgütlerde şu fonksiyonları yerine getirir.

- Grup için bir davranış modeli ortaya koymak,
- Grup faaliyetlerini düzenlemek,
- Grup ideolojilerini belirlemek,
- Grupları dışarıda temsil etmek,
- Grup içindeki tartışmaları engellemek,
- Grup üyelerini ödüllendirmek.

İnsan topluluklarını amaçlarına götürürken liderler farklı şekilde yönetim ve liderlik tarzları ortaya koyarlar. Liderlerin bu liderlik şekillerini açıklamak için 20. yüzyıla kadar hiçbir bilimsel çalışma yapılmamıştır. 20. yüzyıldan itibaren yapılan bilimsel çalışmalarda ise sadece liderin kişisel özellikleri üzerinde durulmuştur. Ancak yapılan bilimsel çalışmalar

sonucunda tutarlı sonuçlar elde edilemeyince liderlerin kişisel özellikleri yanında davranışsal özellikleri üzerinde de incelemeler yapılmıştır. Liderlik ilgili yapılan bilimsel çalışmaları, toplumsal olaylarda yönettiği grup veya kitlenin başında olan ya da kitleleri uzaktan yönlendiren liderleri daha iyi anlayabilmek için ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1-) Özellik Yaklaşımı:

Liderlikle ilgili geliştirilen ilk yaklaşım tarzıdır. Bu anlayışa göre liderliğin etkinliği kişiselliğe bağlıdır. Liderlik kabiliyeti doğuştan gelmiş olup kişinin yaradılışında mevcuttur. Yapılan çalışmalarda liderin diğer bireylerden daha farklı özellikler sahip olduğunu ispatlamaya çalışılmıştır. Liderlerin diğerlerinden daha zeki, çalışkan, uzun boylu, cesur vb. oldukları ileri sürülmüştür. Ancak liderler üzerinde bu anlayışla yapılan çalışmalar kendi aralarında tutarsızlıklar ortaya koymuştur (43). Örneğin uzun boylu bir liderin diğerlerinden daha etkin olabileceği saptanırken, bazı sonuçlar bunun tam aksini göstermektedir. Ancak şu da gözden kaçırılmaması gerekir ki, her olumlu müspet bir durum liderin etkinliğini daha fazla artıracak bir durumdur. Zeki, uzun boylu, yakışıklı olması gibi faktörler her zaman biraz daha lideri ön planda tutar. Ama sosyal psikolojide olsun, sosyal bilimlerde olsun hiçbir şey kesin değildir. Her bilimsel açıklama sadece yanlışlanmayan bir varsayımdır. Kısaca özellikler bazen de durumlara göre müspet-menfi değişen bir faktör olabilir.

2-) Davranışsal Yaklaşım:

Etkin liderliği, liderin olaylar karşısında ne tür davranışlar sergilediğini dikkate alarak açıklamaya çalışmışlardır. Araştırmacılar etkili bir liderin, daha az etkin liderden farklı olan davranışsal özelliklerinin neler olabileceğini açıklamaya çalışmış, etkin bir liderin tüm durumlarda aynı şekilde davranabileceği sonucuna varmışlardır (42).

Davranışsal yaklaşımla ilgili olan çalışmalar:

a-) Ohio State Üniversitesi Liderlik Çalışmaları:

Ohio State Üniversitesi'nde liderlerin davranışlarının örgütleri veya grupları amaçlarına doğru götürmesinde etkisinin ne olduğunu saptamak amacıyla asker ve sivil yöneticiler üzerinde davranışlarını tespit etmek için anketler yapılmıştır. Bu anketlerin sonucunda liderin iki tür davranış gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. İlişkiyi yönelik yaklaşım

ve yapıya yönelik yaklaşımdır (44). İlişkiye yönelik yaklaşımda lider astlarıyla olan ilişkilerini ön plana çıkartırken, yapıya yönelik yaklaşımda ise liderin görevle ilgili davranışları ön plana çıkmaktadır. Lider astlarına kimin, neyi, ne zaman, nerede ve nasıl yapacağını söyler. Lider astlarından dediklerini en iyi şekilde yapılmasını bekler.

b-) Michigan State Üniversitesi Liderlik Çalışmaları:

Liderlik davranışları üzerine Michigan State Üniversitesi'nde traktör fabrikası ve demiryolu işçi ve yöneticileri üzerinde verimliliği artırmak ve iş tatmini üzerine çalışmalar yapılmıştır. İşe yönelik ve çalışana yönelik lider davranışı olmak üzere iki tür lider davranışı tespit etmişlerdir. Çalışana yönelik lider davranışı gösteren yöneticilerin daha çok verim elde ettiğini görmüşlerdir (45).

İşe yönelik lider davranışında liderin asıl amacı işin etkin bir şekilde yerine getirilmesi ve başarıya ulaşılması iken, çalışana yönelik lider davranışında da çalışanların iş tatminine önem verilmektedir.

3-) Durumsal Liderlik Modeli:

Durumsal Liderlik Modeli ile liderleri izleyenler ve liderlerin görev yaptıkları durumların liderlik sürecini nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmışlardır. Farklı bir ifadeyle durum liderlik tarzını belirler. Bu kuramı savunan bilimsel çalışmalardan öne çıkan çalışmalar şunlardır:

a-) Fiedler'in Durumsallık Modeli:

Fiedler belirli bir liderlik tarzını önermek yerine durumların liderlik tarzının seçilmesinde en önemli faktör olduğunu savunmuştur. Liderlerin etkinliğinin durumlara bağlı olduğunu bir durumda başarılı olan liderin başka bir durumda başarılı olamayacağını iddia etmiştir. Fiedler işe yönelik lider ve ilişkiye yönelik lider kavramlarını ortaya atmıştır. İşe yönelik lider davranışında lider kimin neyi nerde ne zaman ve nasıl yapacağını söyler, iş yapanların duyguları önemli değildir. Önemli olan işin biran önce bitirilmesidir. İlişkiye yönelik lider davranışında ise lider çalışanlar arasındaki ilişkiye uyuma ve arkadaşlığa önem verir ve destekler. İşe yönelik lider davranışının tam tersi bir davranış şeklidir.

Liderlerin hangi tarza daha yakın olduklarını anlayabilmek için bir ölçek oluşturulmuştur: LPC (Least Preferred Co-Worker). Bu ölçekte 16 adet bipo, 8 noktalı bir ölçek üzerine sıralanmıştır. Şayet lider LPC'yi olumlu konularla anlatırsa, davranışa yönelik, olumsuz konularla anlatırsa işe yönelik lider olarak tanımlanmaktadır (46).

Fiedler durumsallık yaklaşımını tanımlamak için lider-üye ilişkileri, görev yapısı ve liderin mevki gücü olmak üzere üç faktör belirlemiştir:

1-) Lider-üye ilişkileri: Liderle astlar arasındaki ilişkiyi ifade eder.

2-) Görev yapısı: Bu yapının dört unsuru vardır

- Yol amaç çeşitliliği: İşin farklı yapılaş şekillerinin olması.
- Kararların Doğruluğu: Feedback'in (geribildirim) yeteri kadar iyi olup olmadığı
- Kararların Özelliği: Optimal bir sonuç veya çözüme ulaşma
- Amaçların Açıklığı: İşin beklentilerinin açıkça belirtilmiş olması

Bu özellikler ışığında işin yapısı belirgin, açık ve anlaşılır olmalıdır. Eğer işin yapısı belirgin, açık ve anlaşılır olursa görev yapısı tam olarak belirgin olur ve lider diğer konulara vakit ayırabilir.

3-) Liderin Mevki Gücü: Liderin astları tarafından ne kadar kabul edildiğinin göstergesidir.

Fiedler'e göre lider –üye ilişkileri iyi, işin yapısı belirgin ve liderin mevki gücü yeterli ise lider için uygun bir ortam vardır (42).

b-) Yol-Amaç Modeli

Yol-amaç teorisi esas itibarı ile liderin gösterdiği davranışın astların motivasyonu, tatmini ve performansları üzerindeki etkisini açıklayan bir çalışmadır. Bu kurama göre liderler iş tatmini, motivasyon sağlamayı ve performansı etkileyebilirler.

Yol-amaç modelinde liderin örgütte iki önemli görevi vardır. Birincisi, örgütsel amaçları belirleme ve böylece astlara hangi davranışlarının ödüllendireceğini bildirme, ikincisi ise arzulanan davranışlar doğrultusunda astları destekleyerek onların amaçlara ulaşması sonucunda da ödülleri artırmaktır. Liderin davranışının astlarca kabul edilmesi ancak bu davranışın derhal tatmin edici olmasına ve onların gelecekte erişebilecekleri bir tatmin için araç olabilme koşuluna bağlı olup, bir liderin davranışı başarılı bir iş yapıldığında yapanları tatmin ettiği zaman ve başarılı bir iş için gerekli faaliyetler desteklendiğinde itekleyici olmaktadır (42). Bu modelde kısaca liderin farklı durumlarda farklı davranabileceğini ileri sürülmektedir.

Yol amaç modeli 4 farklı liderlik tarzı ileri sürmektedir (47):

1-) Otoriter Liderlik:

Bu tarzda lider, astlarına hangi işi ne şekilde yapacaklarını anlatır. Yüksek performans için işle ilgili bir takım ilkeler koyar, standartlar saptar ve astların düzenlemelere uymalarını bekler. Koyduğu standartlarının sonuçlarını olumlu - olumsuz geri bildirimlerle destekleyen bir yapısı vardır. İnsanları hedefe doğru harekete geçirir. Hemen her türlü iş ortamında olumlu sonuç verir ama özellikle başıboş bırakılmış organizasyonlarda etkindir. Toparlayıcı bir etkisi vardır. Sonuç odaklılık gerektiren işlerde, ne olursa olsun sonuç getirmeye önem vermesi dolayısıyla etkin rol oynar. Bazen çalışanların tepesinde olması ve ekip çalışmasında eşitlik ilkesi tanımaması sebebiyle özellikle daha kıdemli çalışanlarda gerginli yaratabilir.

Çalışma biçimi: İnsanları belli bir vizyon doğrultusunda yönlendirme.

Favori cümlesi: "Benimle gelin".

Duygusal yetkinlik: Kendine güven, empati, değişim öncülüğü.

En çok işe yaradığı durumlar: Değişim için yeni bir vizyona gerek duyulduğunda veya yol göstericiye ihtiyaç duyulduğunda etkili.

2-) Destekleyici Liderlik:

Astlarına yakınlık gösterir, onların ihtiyaç, refah ve mutluluğu ile ilgilenerek onların kendilerini mutlu hissetmesini sağlar. İstenilen, aranan bir iş arkadaşlık ortamı kurar. Çalışanlar arasında memnuniyet sağlaması, uyumlu çalışmaya önem vermesi ve genellikle pozitif geribildirimlerde bulunması, organizasyonda sıcak ve samimi ilişkilerin kurulmasına olanak tanır. Olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın en iyi yolu, iletişimci lider tipi özelliklerini otoriter lider stili ile birleştirmektir.

Çalışma biçimi: Uyum ve duygusal bağları sağlamlaştırma.

Favori cümlesi: "Önce insan".

Duygusal yetkinlik: Empati, ilişki kurma, iletişim.

En çok işe yaradığı durumlar: Ekip içinde çatlakları onarmak gerektiğinde veya stresli durumlarda insanları motive ederler.

3-) Katılımcı Liderlik:

Liderin karar hakkında çalışanların görüşünü almasıdır. Lider davranışları, opsiyonlar ve öneriler aramak, karar vermeye katılımı cesaretlendirmeyi içerir. Astların kişisel özellikleri ve içinde bulundukları iş ortamı da alınan sonuçları bire bir etkileyecek düzeydedir. Çalışanları ile zaman geçirerek, onların fikir ve onayını alarak, kendisine duyulan güven, saygı ve sadakati geliştirir. Karar verme aşamalarında herkesin fikrine ve rehberliğine değer verir. Karar öncesi ekibinin onayını ve düşüncelerini alır, sorumluluğu ekip içerisinde dağıtır. Ancak bu liderlik tarzı, çalışanları kritik dönemlerde tek başına hızlı karar almaya yönlendirmediği için kritik anlarda çalışanlar kendilerini lidersiz kalmış gibi hissetmektedir.

Çalışma biçimi: Katılımı teşvik.

Favori cümlesi: "Sen ne düşünüyorsun?"

Duygusal yetkinlik: Dayanışma, takım liderliği, iletişim.

En çok işe yaradığı durumlar: Çalışanların oy birliğini sağlamak veya onların fikirlerini öğrenmekte etkili.

4-) Başarı Yönelimli Liderlik:

Amaçlara ulaşmada astlardan yüksek performans bekleyen ve astların bu performansı gösterebilmeleri için astların önündeki engelleri ortadan kaldıran liderlik şeklidir. Bu tarz liderler astlarına başarmaları için açık ve kesin hedefler koyarlar. Çalışanların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmada başarılı, onları uzun vadeli hedeflere yönelten ve en uygun görevleri seçen lider tipidir. Ana motivasyonu çalışanlarının uzun vadeli eğitimleridir. Bu stil büyük başarılar getirmesine rağmen nadiren kullanılır. Çünkü günümüz liderleri yoğun çalışma tempoları içerisinde çalışanlarına bu tarz zamanlar ayıramıyor. Bu liderlik tipi kendi zayıflıklarının bilincinde olan ve gelişime, öğrenmeye açık çalışanların yer aldığı organizasyonlarda etkilidir.

Çalışma biçimi: Gelecek için insan eğitme.

Favori cümlesi: "Bunu dene"

Duygusal Yetkinlik: Başkalarını geliştirme, empati, kendini tanıma.

En çok işe yaradığı durumlar: Çalışanların performanslarını artırmalarında veya onların uzun vadede güçlü yanlarını geliştirmelerinde etkili.

c-) Vroom-Jetton-Jago Modeli

Vroom-Jetton-Jago modelin de temel sorun karar verme sürecine katılmadır. Karar verme durumlarında hangi düzeyde bir katılımın daha etkin bir liderlik tarzı ortaya çıkaracağını araştırmaktadır (48). Bu modelde hangi durumda ne kadar kişinin karar alma mekanizmasına dahil olması gerektiğini savunmaktadır. Her zaman ve her durumda tek kişi tarafından alınan kararın en iyi kararlar olmadığını, liderlerin karar alırken astlarının da fikirlerini göz önünde bulundurması gerektiğini ve alınan karara daha çok kişinin katılımının sağlanması gerektiği ileri sürülmüştür.

Vroom-Jetton-Jago modelinde beş alternatif liderlik şekli ve yedi durumsallık modeli vardır. Belli durumlarda uygun olabilecek 5 davranış olduğunu varsayar (42):

Otokratik I: Problemi kendi çözer, kendi karar alır.

Otokratik II: Astlardan gerekli bilgiyi alır, ancak çözümü kendi yapar.

Danışan I: Astların konu üzerinde düşüncelerini alır ve ilgili astlarla problem paylaşılır ancak kararlar yalnız alınır.

Danışan II: Astların konu üzerinde fikir ve düşünceleri alınır, bir grup oluşturularak problem tartışılır. Karar yine yönetici tarafından alınır. Alınan bu karara astların düşünceleri yansıtılabilirde yansıtmayabilirde.

Grup II. Yönetici ve astlar durumu bir grup olarak tartışır ve kararı toplu olarak alırlar.

Vroom-Jetton-Jago Modelinde problemlerin analizinde kullanılan 7 durumsallık sorusu vardır:

A-) Kaliteye ihtiyaç var mı?

B-) Kaliteli bir karar almak için yeterli bilgiye sahip miyim?

C-) Problem yapılandırılmış mı?

D-) Kararların uygulanması astlar tarafından kabul edilecek mi?

E-) Kararları kendim almamın mantıksal nedenlerini astlar kabul edecek mi?

F-) Bu problemi çözmede belirlenecek örgütsel amaçları astlar paylaşacaklar mı?

G-) Alınan kararları uygulamada astlar arasında çatışma var mı?

Bu sorulara verilecek evet veya hayır cevabıyla lider yukarıda belirtilen 5 karar davranışından birini seçer.

d-) Hersey-Blanchard'ın Durumsal Liderlik Modeli

Hersey-Blanchard'ın Durumsal Liderlik Modeli, durumun gerektirdiği gereksinimler ve astların olgunluk düzeyleri gibi liderliği etkileyen durumlardan esinlenerek ortaya konulmuştur. Bu model görev davranışı ve ilişki davranışı olmak üzere iki lider davranışı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Görev davranışında astların izleyeceği yol üstler tarafından belirlenir. Farklı bir ifadeyle lider kimin, neyi nerede, ne zaman ve nasıl yapacağını söyler. İlişki davranışında ise lider astlarını dikkate alır ve onları duygusal olarak destekler. Bu iki davranış modelinden Hersey-Blanchard dört farklı liderlik modeli ortaya atmıştır (49):

I-) Anlatan (Telling)

Yüksek görev düşük ilişkiye yönelik lider davranışıdır. Lider kimin, neyi nerede, ne zaman ve nasıl yapacağını söyler. Astlar sorumluluk alma istek ve kabiliyetine sahip değildir. Tek yönlü iletişim vardır. Liderler amaca ulaşmak için astları yönlendirmektedir.

II-) Satan (Selling)

Yüksek görev yüksek ilişkiye yönelik lider davranışıdır. Lider hem talimat veriyor hem destekliyor. Astlar sorumluluk alma yeteneğine sahip değil ama motivasyonları var.

III-) Katılımcı (Participating)

Düşük görev yüksek ilişkiye yönelik lider davranışıdır. Genellikle astlarıyla birlikte karar veren davranış biçimidir. Astlar görev yapabilecek yeteneğe sahip ve sorumluluk almaya isteklidirler.

IV-) Yetki Göçeren (Delegation)

Düşük görev ve düşük ilişkiye yönelik lider davranışıdır. Astlar; görev yapabilecek yeteneğe sahip ama sorumluluk almaya hiç istekli değildirler. Liderin astlarıyla ilişkisi zayıf, iletişimi kopuktur.

Yukarıda ifade edilen konular Hersey-Blanchard'ın yönetimde gerekli liderlik tarzını açıklamak için yeterli değildir. Liderlerin astlarının olgunluk düzeylerini tespit edebilme yeteneği çok önemlidir. Hersey-Blanchard olgunluğu kişi kendi davranışlarını yönlendirmede sorumluluk alma istek ve yeteneği olarak tanımlayıp, olgunluğu iş olgunluğu ve psikolojik olgunluk olmak üzere ikiye ayırmıştır. İş olgunluğu işle ilgili bilgi ve becerilerini ifade ederken psikolojik olgunluk bir şeyi yapmaya istekli olmayı ifade eder.

Hersey-Blanchard teorisi kişilerin olgunluk seviyesini dört seviyede belirlemiştir (42).

- a-) Kişilerin bir şey yapmak için ne uzmanlıkları var ne de istekleri var.
- b-) Kişilerin bir şey yapmak için yetenekleri yok ama istekleri var.
- c-) Kişilerin bir şey yapmak için yetenekleri var ama liderin istediklerini yapmak istemiyorlar.
- d-) Kişilerin bir şey yapmak için hem yetenekleri var hem de istekleri var.

Yukarıda verilere dikkate alındığında kişilerin olgunluk seviyeleri arttıkça liderin kontrol ve kişiye yönelik davranışı azaldığı görülecektir.

4-) Dönüşümsel Liderlik

Dönüşümsel liderlik son yıllarda üzerinde en çok durulan ve tartışılan liderlik şekli olup yeniliği değişimi ve reformu ifade eder. Dönüşümsel lider kişilerin şahsi çıkarlarını gözeterek motive etmek suretiyle, organizasyonun amacını ortak amaç şeklinde lanse edip, başarı ve performansa ulaşmayı hedefleyen bir lider tipidir. Bu tip liderler makro düzeyde düşündükleri için karmaşık ve kesin olmayan durumlar karşısında daha beceriklidirler (44). Dönüşümsel liderlik toplumlarda köklü değişiklikler için kullanılabilecek bir liderlik tarzıdır.

Dönüşümsel liderlik üç mekanizmanın birleşmesi sonunda başarıya ulaşabilir (42):

- 1-) Astlarını önemse, değerlerini yükselt,
- 2-) Astların kendi çıkarlarını geliştirmelerine ve enerjilerini grup adına kullanmaları yönünde motive et,
- 3-) Liderlerin astların ihtiyaçlarının değiştirilmesi ve geliştirilmesinde rolleri vardır.

Dönüşümsel liderliği tamamlayıcı konular ise karizmatik lider, bireyselleştirilmiş düşünce ve entelektüel uyumdur (42).

Karizmatik Lider Davranışı: Astlarına onur, güven saygı aşılama çalışırlar. Bu tarz liderler astlarını yeni, fikirlerle cesaretlendirerek reforma ve yeniliğe açık olmalarını yenilikleri tercih etmelerini sağlamaya çalışmaktadırlar.

Bireyselleştirilmiş Düşünceler: Liderler beraber çalıştıkları her asta tek bireymiş gibi davranmak, teşvik etmek için yeni projeler yapmaya çalışmaktır.

Entelektüel uyum: Astların eski davranış kalıplarını değiştirmeye yönelik davranış kalıplarını içerir. Bu şekilde problemler farklı açılardan bakış açısı ve yeni çözümlerin ortaya çıkmasına yol açılmıştır

Liderlik modellerini açıkladıktan sonra bir liderde olması gereken özellikleri şu şekilde sıralanabilir (50):

- Güvenilir Olma,
- Özgüven Sahibi Olma,
- Adam Yetiştirme,
- Kendini Bilme
- Cesaretlilik,
- Bilgi Toplama,
- Yaratıcılık, Yönetme Yeteneği,
- Strateji Geliştirme,
- Değişime Ayak Uydurabilme,
- Yenilikçi,
- Karizma.

Kitlede yer alan insanlar kitle içerisinde yer alan yukarıda sayılan özelliklere sahip birinin veya kitleyi yönlendirmek için bilerek orada bulunan birilerinin etkisi altına girerler. Liderler yetersiz olsa bile kitlenin kolektif ruhu sayesinde bu gücü kendilerinde hisseder ve liderliği kabullenirler.

Toplumsal olaylarda liderler, genellikle fiziki güçleri, tanınan biri olmaları, cesaretli ve etkili konuşmalarıyla kendilerini kabul ettirirler. Liderler toplumsal olayların aksine provokatif eylemlerde sadece provokatörler tarafından tanınır ve kendilerini ileri sürmezler. Dikkat çekmeden hareket ederek kitlenin içinden ya da dışından yönlendirmeler yapar; görünen liderliği provokatörlere bırakırlar (37).

II-) Provokatörler

Provokatörler genellikle karşıt görüşlü bir topluluğun veya göstericilerin arasına karışarak, kalabalığı taşkınlığa ve suç sayılan eylemlere iten böylelikle kendi tarafının veya örgütünün misilleme yapmasının haklı gösterecek ortam hazırlayan kişiler olarak tanımlanabilir (51).

. Belli bir amaç için toplanmış olan bir grubu veya başka bir amaç için toplanmış kişileri kolayca yönlendirme kabiliyetine de sahiptirler. Toplulukları yönlendirirken kendilerine özgü birçok metotları olup, topluluğu huzursuzluğa sevk edip devam ettirme konusunda da tecrübelidirler (32). Provokatörler bir eylem sürecine girmeden önce eylemle ilgili ciddi planlamalar yaparlar. Eylemin nasıl başlatılacağı, nasıl biteceği, eylem esnasında ne tür sloganlar, marşlar söyleneceğini belirler.

Liderlerine karşı çok aşırı bağımlıdırlar. Liderlerinin emirlerini hiç sorgulamadan yerine getirirler. Kitlenin lideri gibi görünme istekleri ve çabaları olup kitle içerisindeki davranışları da bu yöndedir

Provokatörler kolay arkadaşlıklar kurar ve bu arkadaşlıkları kendi çıkar ve menfaatleri için kullanırlar. Kendisini ve çevresini heyecanlı davranmaya itekler. Miting, basın açıklaması, grev gibi toplumsal olaylar da kolluk güçleriyle sık sık karşı karşıya gelen provokatörler, izlendiklerini fark ederlerse dikkat dağıtıcı davranışlarda bulunurlar.

Provokatörler kitle içerisinde görevlerini yaparlarken kolluk kuvvetleri tarafından asla ikna edilemezler. Ancak kolluk kuvvetlerinin profesyonel davranışları, sezgileri ve fiziki gücünden çekinirler. Kolluk kuvvetleri tarafından yakalanma veya gözaltına alınma riskinin farkına varırsa gizlenmeye çalışabilir (37).

Balcıoğlu (52) provokatör kişilerde gözlenen özellikleri şöyle sıralamıştır:

- Heyecanların abartılmış biçimde ifade edilmesi gibi kendini dramatize etme,
- Sürekli olarak dikkati üzerine çekme,
- Aktivite ve çabuk heyecanlanma için şiddetli istek,
- En küçük olaylara aşırı derecede reaksiyon gösterme,
- Akıl almaz kızgınlık nöbetleri veya öfkelenmeler,
- Yüzeysel olarak içten ve alımlı olsa dahi başkaları tarafından sathi ve kusurlu samimiyet gösterdikleri biçiminde algılanma,
- Bencillik, kendini düşünme ve başkalarının önemsiz görülmesi,
- Bağımlı, yardımsız, sürekli yeniden güven arama,
- Kendini beğenme ve ısrarla isteme,
- Manipulatif intihar tehditleri, jestleri veya atılımları.

III-) Atılganlar

Toplumun kurallarına ve sağlıklı davranış kalıplarına, uyum sağlayamayan psikolojide kişilik bozukluğu kavramıyla bilinen psikonevrotik antisosyal kişilerdir. Topluluk içinde düşüncesizce, ani karar vererek kendilerini ispatlamaya çalışan insanlardır. Her zaman ön plana çıkarak kendilerine grup içinde statü sağlamak isterler (32). Provokatörlerin işini kolaylaştıran kullanılmaya müsait tiplerdir. Sonucun düşünmeden her türlü eylem de en önde yer alır ve her türlü eylemi gerçekleştirebilirler.

Genellikle ya aşırı baskının olduğu ya da denetimin olmadığı aile ve çevrelerde yetişir (37). Aşırı hoşgörünün mevcut olduğu ailelerde yetişen bireyin egosu bir çocuk düzeyindedir. Bu tür kişiler her zaman istediğini almaya ve istediği şeyin olmasına alışık olduğundan disiplin gerektiren durumlarda uyum sağlayamaz ve isyan ederler. Diğer taraftan aşırı baskının olduğu, heyecanlar yönünden soğuk bir ailede yetişen birey ise kendisini reddedilmiş hisseder. Sonuçta ortaya çıkan davranış, köklerini kişinin kendisini reddeden aile büyüklerini cezalandırma arzusu veya onlara karşı hissettiği düşmanlık duygularından alan, suçluluk hislerinden kurtulması için kendi kendini cezalandırma arzusu olarak düşünülebilir. Başka bir etken ise heyecan yönünden doyum bulamayan bir kişinin çok hızlı bir şekilde doyum bulma şeklidir (52).

Antisosyal kişilik gösteren atılgan tipler genellikle 18-25 yaş aralığında yer almaktadır. Bunlar ayrıca psikonevrotik patolojik davranışlarda bulunmalarıyla birlikte, kişilik bozukları yaşayan bireylerdir.

Toplum kurallarına uymak bir yana bu kurallara aykırı davranmak için özel bir çapa sarf ederler. Toplumun kurallarına aykırı davranarak hayatlarını sürdürdükleri için genellikle toplumun kurallarıyla bir çatışma içindedirler. Otorite olarak kabul edilen anne, baba, öğretmen veya polis, jandarma gibi kolluk kuvvetlerine karşı gelme, başkaldırma davranışları gösterirler. Genelde işsiz ve sabıkalıdırlar.

Bu kişiler genellikle başkalarıyla iletişim kurmada zorlanırlar, sağlıklı ilişkiler kuramaz ve samimi davranmazlar. Çevresinde bulunan kişilerle de uzun süreli ilişkiler kuramazlar. Diğer kişilerle ilişki kurma nedeni sadece faydalanmaktır. Kendileri ilişki kuramadıkları veya yürütemedikleri gibi kendileriyle iletişim kurulmasına da izin vermezler. Atılgan kişileri toplumsal olaylarda ikna etmeye çalışılmamalı, onların davranışlarını kabullenildiğini hissettirerek yaklaşılarak kitleden uzaklaştırılmalıdır.

Atılğan kişiler üzerinde deneyim ve cezalandırmaların hiçbir etkisi yoktur. Herhangi bir suçtan dolayı cezaevine girseler bile cezasını çektikten sonra tekrar aynı suçu işleyebilir. Çektiği cezanın etkisiyle ıslah olma, ders çıkarma gibi bir durum söz konusu değildir.

Bu kişiler eylem ve davranışlarını sürekli olarak aldıkları veya alacakları zevke göre planlarlar. Hayat felsefelerini zevk ilkesine göre ayarlamış olan atılğanlar, sorumluluk duygusuna sahip olmayıp, yargı kusuru ve kendi davranışlarını doğru ve haklı gibi gösterme eğilimindedirler.

Atılğan kişiler bencil, inatçı, kavgacı, kendini beğenmiş ve yalancılardır. Olaylar karşısında normal duygusal tepiler veremezler. Sıkıntılı durumlardan kurtulmak için genellikle alkole başvururlar. Bu kişiler de zekâ yönünden herhangi bir eksiklik olmayıp tam tersine normal insanlardan daha üstün bir zekâyâ sahip olabilirler.

Toplumsal olayların oldukları yerlerde birden fazla atılğan kişiye rastlayabiliriz. Orada bulunma amaçları kitlenin bulunma amacıyla ilgili değildir. Kitle psikolojisiyle hareket ederek kendisini tatmin edeceği davranışları sergilemek için oradadırlar. Toplumsal olaylarda en önde yer alan atılğanlar, ilk hamleyi de yapan kişilerdir. Kolluk kuvvetlerinin yaptıkları saldırılarla dikkatini çeken atılğanlar provokatörlerin rahat çalışmalarına ortam sağlarlar (37).

Balcıoğlu, (52) atılğanlığın teşhislerindeki kriterleri şöyle sırlamıştır:

A-) Şimdiki durumda en az 18 yaşında olma,

B-) Bu yaştan önce, aşağıdaki kriterlerin üç veya daha fazlasına ait bir hikâye ile gösterildiği gibi 15 yaşından önce bozukluğun başlaması:

1-) Okuldan kaçma,

2-) Kötü davranışları için okuldan atılma veya geçici olarak uzaklaştırılma,

3-) Suç,

4-) Anne-baba veya onların vekillerinin evinde yaşarken en az iki defa evden bütün gece kaçma,

5-) Sürekli yalan söyleme,

6-) Geçici bir ilişki içinde yinelenen seksüel ilişki,

7-) Yinelenen sarhoşluk veya maddenin kötüye kullanımı,

8-) Hırsızlık,

9-) Güzel şeyleri yıkıp-bozma eğilimi,

10-) Evde veya okulda (kaçmadan başka) kuralların kronik biçimde çiğnenmesi,

11-) Dövüşlerin başlaması.

C-) Aşağıdaki sıralananların herhangi birisi ile gösterildiği gibi sabit iş davranışını sürdürme yetersizliği:

- 1-) Çok sık iş değişikliği,
- 2-) Anlamalı işsiz kalma,
- 3-) İşe ciddi biçimde gitmeme,
- 4-) Tekrarlanan hırsızlık, yasa dışı uğraşı, birçok kere tutuklanma, bir suç mahkûmiyeti,
- 5-) İki veya daha fazla boşanma veya ayrılma ile gösterildiği gibi seksüel bir eşe sürekli bağlanmanın korunması için yetersizlik,
- 6-) Fiziksel dövüşler veya saldırıların tekrarlanması ile görüldüğü gibi saldırganlık ve irritabilite, buna eş veya çocuk dövme de dahildir,
- 7-) Borçları ödeme hususunda tekrar tekrar kusur gösterme, çocuğa destek sağlamada kusur, saygı gösterme eksikliği,
- 8-) Tekrar tekrar yalan söyleme, takma adlar kullanma, kişisel kazanç için başkalarını kullanma ile gösterildiği gibi doğruluğa saygılı olmama,
- 9-) Entoksike halde araç kullanma ve hız yapma ile gösterildiği gibi korkusuzluk.

IV-) Tesir Altında Kalanlar (Etkilenenler)

Bir toplantıya, mitinge veya bir basın açıklamasına kendi özgür iradesiyle katılan kişilerin, topluluğun amaç ve eylemlerinden etkilenmeleri çok doğaldır. Çünkü çok sayıda insanın bir araya gelerek ortak eylemlerde bulunmalarının temel amaçları arasında, gerek grup üyelerinin ve gerekse grubun eylemlerini dışarıdan izleyenleri etkisi altına alma da yer almaktadır (16). Ayrıca kitle psikolojisi içerisinde hareket eden bireyler arasında bir kolektif ruh oluştuğunu da unutulmamalıdır. Bu kolektif ruh aracılığıyla grubun heyecanı da kitlede bulunan diğer insanları da etkilemektedir

Tesir altında kalan kişiler, topluluğu dışarıdan izleyen seyirciler arasında bulunan ve topluluk davranışlarından kolayca etkilenenler ile topluluk içerisinde bulunmakla birlikte provokatörlerin, atılanların tetikleyici davranışlarından etkilenerek kendilerini kitle davranışı içinde buluverirler. Tesir altında kalan kişilerin etkilenme düzeyleri tesir altında kalan bireyin kişilik yapısına ve kitlenin etkileme gücüne göre değişiklik gösterir. Kişiliği olgunlaşmamış, çocuksu davranan, aile ve iş ortamında sorumluluk taşımayan, başkalarına bağımlı yaşayan ve tek başına karar verme yeteneği zayıf olan kişiler telkinler daha açık olup kitle psikolojisinden daha fazla etkilenirler (37).

Bu tip kişiler hayatları boyunca karşı karşıya kaldıkları güçlükler karşısında yetersiz kalır, çabuk ve yapıcı bir çözüm bulamazlar. Hayat tarzları açısından ileri görüşlü olmayıp

gelecekle ilgili plan yapamazlar. Sebatsız, enerji ve motivasyonu düşük olup çevrenin desteğine ihtiyaç duyarlar. Çocuk gibi pasiflik ve bağımlılık gösterirler. Kim ona yardım eder ya da destek olursa herhangi bir konuda o kişiye çocuk gibi bağlanırlar. Acizlik, kararsızlık, başkalarına dayanma eğilimleri başlıca özellikleridir (52). Bir problem karşısında veya karar vermesi gerektiğinde paniğe kapılır ve başkalarından yardım talep eder.

V-) İhtiyatlılar

İhtiyatlılar, kitle içerisinde yer alan ne provokatörler gibi yapacağı eylemler öncesinde hazırlık yapar ne de genç ve tecrübesiz liderler gibi atılgan ve cesur davranışlarda bulunurlar. Bunlar kitle içerisinde tanınmadığı sürece ve eylemin genişlediğine inanmadıkları sürece herhangi bir eyleme kalkışmazlar (32). İhtiyatlı kişiler kitle içerisindeki gelişmeleri dikkatle takip edip gözlemleyip kendine bir zarar gelmeyeceğinden emin olduktan sonra kitlelerin eylem sürecine dahil olurlar. Olaylara tedbirli yaklaşırlar.

Balcıoğlu'na (52) göre kitle içerisinde bulunan ihtiyatlı kişilerin kişilik yapısı bakımından zeki, titiz, her şeyi tam ve doğru yapmak uğruna sıkıntılara girecek kadar mükemmeliyetçi, çekingen, utangaç, hassas, dikkatli, ayrıntılar üzerinde duran, çalışkan sorumluluk duygusu hastalık derecesinde artmış, düşmanlıklarını ve dürtülerini ifade edemeyen, aşırı cezalandırıcı bir vicdana, ahlak anlayışına sahip, kendi değerlerini arkadaşlarına kabul ettirme uğruna arkadaşlarıyla problemler yaşayan kişilerdir. Yetersizlik, kararsızlık gibi niteliklerinin yanı sıra heyecanları inhibe edilmiş, dayanaklıkları azalmış, titiz, düzenli olmayı seven, simetri tutkusu olan kişilerdir. Bu kişilerin sorumluluk duyguları hastalık derecesinde artmış olmasından ötürü üzerlerine sorumluluk almaktan çekinirler. Bir iş yaparken başkalarının onayını almaya önem verirler.

VI-) Destekleyiciler

Kitlesel hareketler içerisinde yer almayan ancak kitlesel hareketlere karşı sempati besleyen, çığırkanlıklarla kitlesel eylemlere destek veren kişilerdir. Farklı bir ifadeyle kitle içerisindeki destekleyiciler, bir nevi sempatizandırırlar.

Bu kişiler kendilerini güvensiz ve yardımsız hissettiklerinden ötürü sürekli bir biçimde diğer insanların güven verici veya övücü tutumlarını desteklerini ararlar. Bu kişiler hayalci kişilerdir. Telkine yatkın kişiler olup çok kolay bir başkasının etkisi altında kalırlar. Problemlerinin çözüme kavuşacağına düşünerek otoriter bir kişiye kolayca boyun eğler.

Çocukluk yıllarında yaşadıkları psikolojik travmadan ötürü kimlik problemleri mevcuttur. Bu problemlerini yenebilmek için bir gruba girmek veya desteklemek ihtiyacı duyarlar. Diğer taraftan kişisel sınırları ihlal edilmiş, tecavüze uğramış, çocukluk döneminde ailesi tarafından sürekli dövülmüş kişilerde kişisel güvence hissi zedelenmiş ya da tamamen ortadan kalkmış olabilir. Bu şekilde mağdur olan kişi çeşitli ego savunma mekanizmalarını kullanır. Geri çekilme pasif kalma, kendinden nefret etme, grup dayanışması, kendi gruplarından birine saldırma ve grup dışındakilere karşı önyargı, şiddete maruz kalma gözüaltına alınma, işkence, aşağılayıcı tepkiler destekleyici sınıfına girmeye zemin hazırlamaktır (52).

VII-) Seyirciler

Toplumsal olayların meydana geldiği yerlerde merak duygusunun etkisiyle çevrede toplanan insanlar toplumsal olayları ilgiyle seyredip yorumlar yaparlar. Önceleri topluluk içindeki katılımcıların niçin toplandıkları, neler söyledikleri onlar için önemlidir. Çünkü olayın mahiyetini anlamaya çalışırlar. Olayın mahiyeti kendisini ilgilendiriyorsa veya bir yakınlık varsa birey elle, dille veya kalbi ile orada eylem yapan topluluğu destekler (52). Olayın mahiyetini anlamaya çalışan insanlardan bir kısmı, kişiliğinin yatkınlığı ve kitlenin etkileme gücü oranında etkilenecek toplumsal olayların içine girebilirler (37). Seyirciler topluluğa katılmasalar, desteklemeseler bile, topluluğu ilgi ile izleyen insanlardır. Oluşturdukları kalabalık ise topluluğa manevi bir güç verir (32).

2.1.3. Toplumsal Olay Kavramı

İnsan sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olduğundan dolayı diğer insanlarla birlikte yaşar. Bu birliktelik karşılıklı ihtiyaçların giderilmesi için olup aynı zamanda toplumsal olayların da ana nedenidir.

Toplumsal olaylar, toplumsal olayı anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyoloji biliminin alanına girmektedir. Ancak sosyoloji tarafından incelenen toplumsal olay kavramının yanında toplumsal olgu kavramı da vardır. Toplumsal olay (sosyal olay) kelime manasıyla insanlar arası ilişkilerden doğan ve bir defa olup biten sosyal oluşum anlamına gelmektedir. Diğer taraftan toplumsal olgu ise kelime anlamı itibari ile her türlü özdeksel ve tinsel toplumsal değer, toplumsal ilişkinin ya da toplumsal sürecin ayırt edilebilen herhangi bir birimi anlamına gelmektedir. Bu iki kavramı birbirine karıştırmamak gerekir

Toplumsal olayı toplum içinde meydana gelen, başlama ve bitiş noktaları belirli olan birden fazla kişiyi ilgilendiren bir oluşum veya değişim iken toplumsal olgu genellikle başlangıç ve bitiş zamanı bilinmeyen, nerede başlayıp nerede bitebileceği kesin olarak tespit edilemeyen bir sosyal oluşum ve değişimi ifade eder. Örneğin küçük kent ve köylerden büyük şehirlere göç bir toplumsal olgu iken II. Dünya Savaşı bir toplumsal olaydır.

Ozankaya, (1) toplumsal olayı, tarihi ve yeri belli olan, dolayısıyla tarihin belli bir anını anlatan olay şeklinde tanımlamıştır. Başka bir tarifte ise yine sosyolojik anlamıyla toplumsal olaylar, başlangıç ve bitiş yeri ile zamanı belli olan, başka insanları bir şekilde etkileyen, kendinden önceki olaylardan etkilenip sonrakileri etkileyen olaylar olarak tarif edilmiştir (53).

Yukarıdaki tanımlamalar ışığında günlük hayattaki birçok olayı toplumsal olay olarak tarif edilebilir. Örneğin adam yaralama bir toplumsal olgu iken kapatılan DTP'nin eski başkanı Ahmet Türk'ün Samsun'da yumruklanması toplumsal bir olaydır. Yine, intihar eylemi toplumsal bir olgu iken, Türkiye'de 1990 yılında yaşanan intihar vakaları bir toplumsal olaydır.

Toplumsal olayı kolluk kuvvetleri açısından ne anlama gelmektedir? Acaba her toplumsal olay kolluk kuvvetlerinin ilgilendiği cinsten bir olay mıdır?

Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı Merkez ve Taşra Birimleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin tanımlar başlıklı 4'ncü maddesinde toplumsal olay tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre kamu düzenini bozan, kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlayan veya tehdit eden ve kitlesel olarak gerçekleştirilen, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile eylem ve etkinlikler birer toplumsal olaydır.

Göksu (31) ise kollu kuvvetleri açısından toplumsal olayı, birden fazla kişiyi ilgilendiren, isteyerek veya istemeyerek yasadışı yollara ve şiddete dönüşebilecek; devletin nizamını veya kişilerin anayasal hak ve hürriyetlerini tehdit etmesi muhtemel tüm olaylar şeklinde tarif etmiştir.

Yukarıdaki tanımlar ışığında kolluk kuvvetleri açısından toplumsal olay çok sayıda kişinin genel olarak siyasi niteliğe haiz bir konu veya sorun hakkındaki duygu, düşünce ve inançlarını kamuoyuna ve muhataplarına duyurmaları amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal protesto hareketleridir (16).

2.1.3.1. Toplumsal Olayların Özellikleri

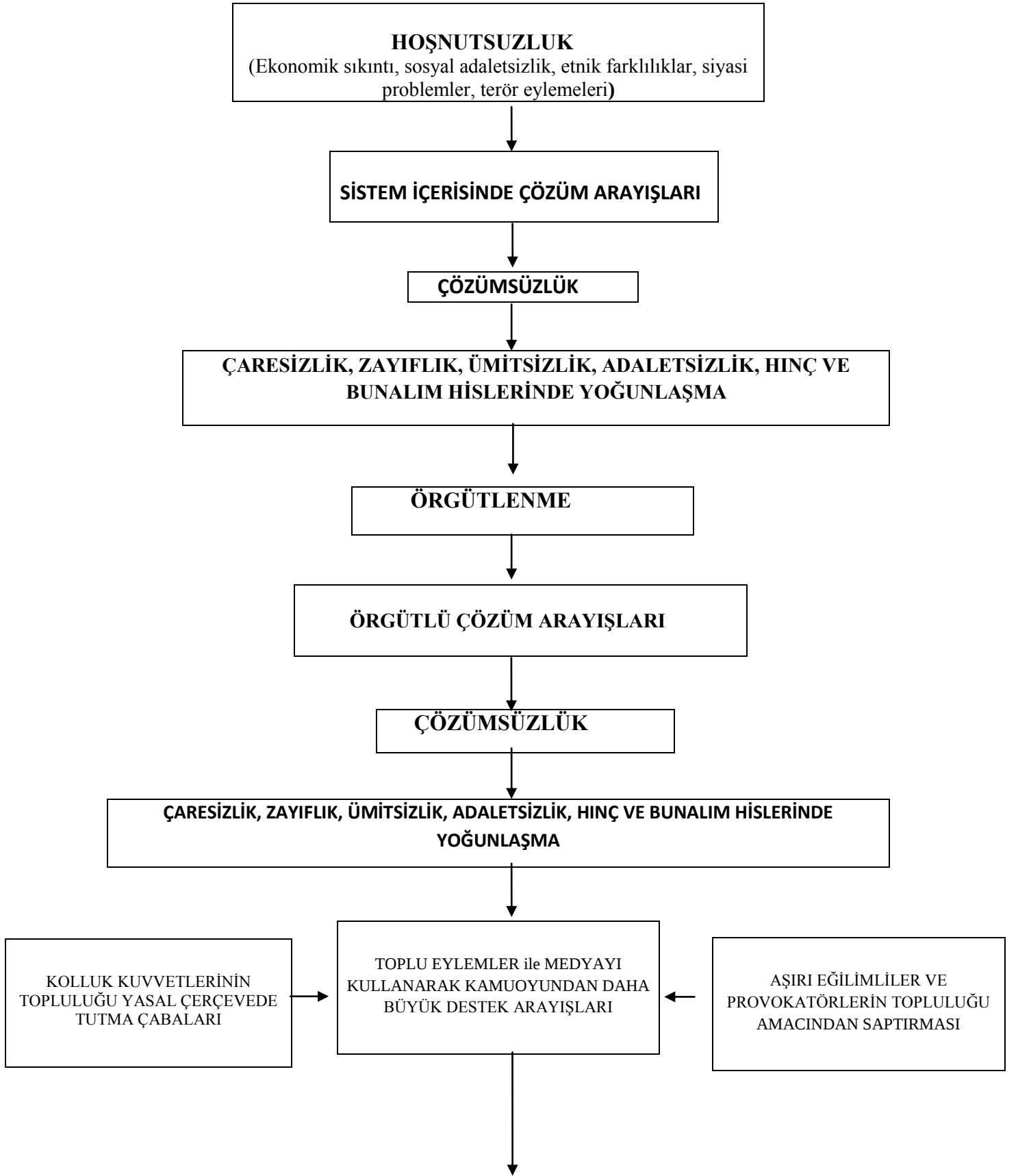
Kolluk kuvvetlerinin karşı karşıya kaldığı toplumsal olayların kendilerine mahsus bir takım özellikleri vardır. Bu özellikleri maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir: (16)

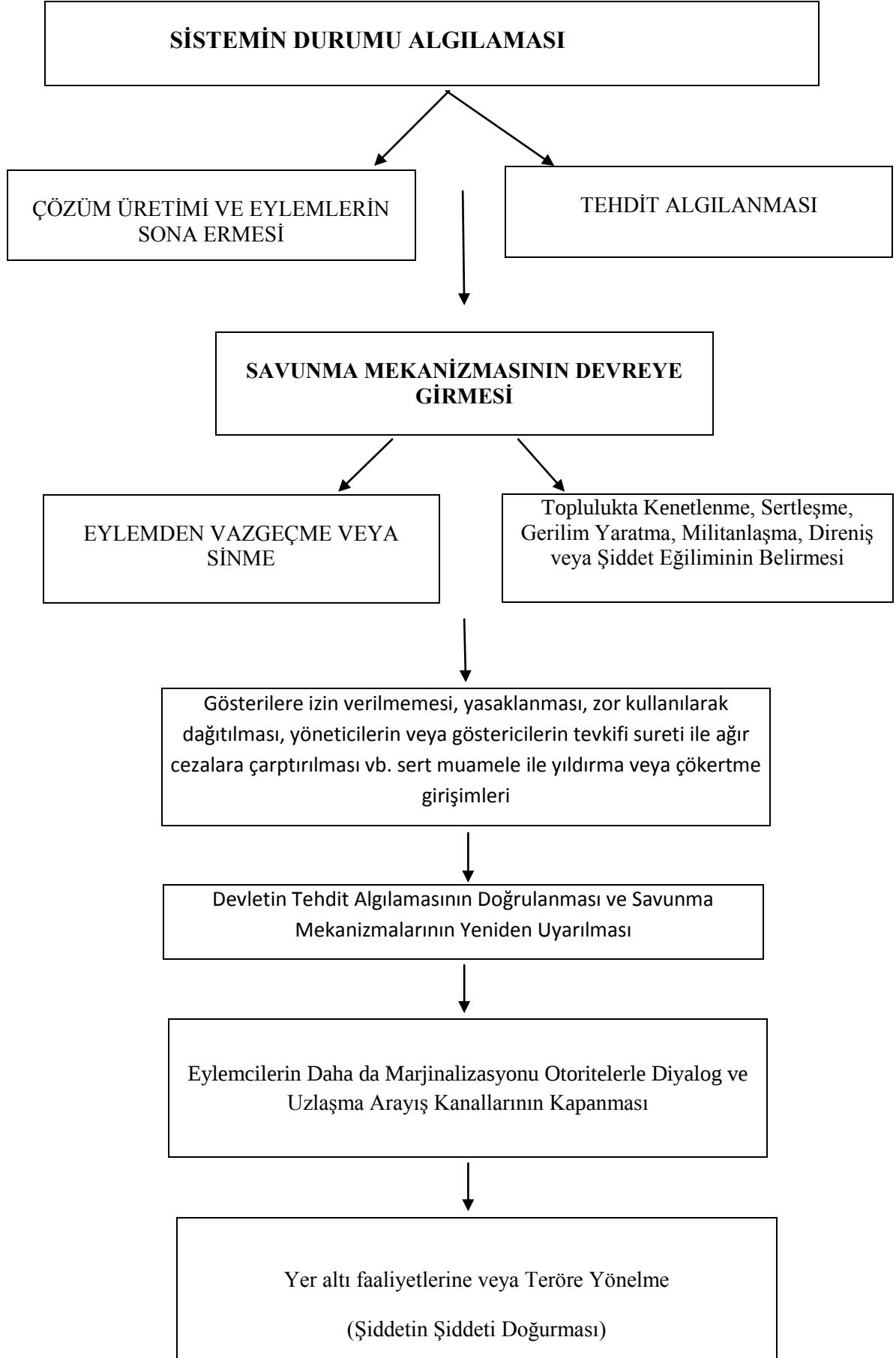
- Toplumsal olaylar, bir kalabalık ve grup faaliyetidir.
- Toplumsal olaylar, toplum tabanında var olan bir problem ya da sorunun toplu halde dışa vurma (ifade) biçimidir.
- Toplumsal olaylar, kamuoyu oluşturma amacı taşıyan propaganda faaliyetleridir.
- Toplumsal olaylara katılanlar, topluluğun etkisi ile kendi kişisel psikolojilerinden sıyrılarak kitle (topluluk) psikolojisine bürünmektedirler.
- Toplumsal olaylar, planlı ve önceden hazırlığı yapılan faaliyetlerdir.
- Toplumsal olaylar, genel olarak siyasi hedefleri gerçekleştirme amacı güden toplumsal protesto hareketleridir.
- Siyasi niteliğe haiz toplumsal olaylar, genellikle bir seferde olup biten faaliyetler olmayıp, devamlılığı olan faaliyetlerdir.
- Toplumsal olaylar, mesajın ulaşması istenen hedef ile kamuoyuna karşı sergilenen bir güç gösterisidir.
- Toplumsal olaylar, bir demokratik tepki olarak ortaya çıkabileceği gibi, aynı zamanda bir isyan şeklinde de ortaya çıkabilir veya halkın bazı kesimleri ve idareciler tarafından bu şekilde algılanabilir.
- Toplumsal olaylar, kimi vatandaşlar ve sosyal gruplar açısından bir yaşam tarzı haline dönüşmüştür.
- Toplumsal olaylar, aynı zamanda bir sosyal faaliyettir.”

2.1.3.2. Toplumsal Olayların Safhaları

Toplumsal olaylar birdenbire kendiliğinden ortaya çıkmazlar. Toplumsal olaylara yol açan şartlar zaman içinde oluşur. Şimdi toplumsal olayların nasıl ortaya çıktığını aşama aşama önce şema halinde inceleyelim (Tablo-I) (54).

Tablo-1: Toplumsal Olayların Safhaları

Toplumsal olayların meydana gelmesindeki ana sebepler ekonomik sıkıntılar, sosyal adaletsizlik, etnik farklılıklar, siyasi problemler ve terör eylemleridir. Yukarıda sayılan toplumsal olay sebepleri toplumu oluşturan bireyleri farklı şekillerde etkiler. Toplumun bazı bireylerini çok etkilerken bazılarını ise az veya hiç etkilemez. Ancak ekonomik problemler, sosyal adaletsizlik, etnik farklılıklar ve terör olayları gibi durumlardan etkilenen bireyler bu problemler karşısında direk olarak bir eylem hareketinde bulunmazlar. Önce problemlerinin çözümlerini içinde bulundukları sistem içerisinde bulmaya çalışırlar. Eğer bireyler problemlerine birer çözüm bulurlarsa normal hayatlarına devam ederler. Problemleri karşısında çözüm arayışlarına rağmen bir çözüm bulamayan bireyde çaresizlik, zayıflık, ümitsizlik, haksızlık, adaletsizlik, hınç ve bunalım hislerinde bir yoğunlaşma olur. Bu tür duygular içerisinde olan bireyler ilk önce problemler karşısında yalnız olabilir ancak zamanla kendileriyle aynı durumda olan diğer bireyleri bulur ve aralarında dayanışma ve birlik oluştururlar. Bu birlik ve beraberlik içerisinde örgütlenerek problemlerine beraber çözüm ararlar. Birey daha önce yalnızken verdiği mücadeleyi artık bir grubun üyesi olmaktan dolayı daha güçlü bir şekilde yapmaktadır. Örgütlü mücadele sonucunda eğer sorunlarına çözüm bulurlarsa örgütlü mücadeleye son verirler. Ancak örgütlü mücadeleye rağmen sorunlarına bir çözüm üretilmeyen gruplar da veya kalabalıklar da yine çaresizlik, zayıflık, ümitsizlik, haksızlık, adaletsizlik hislerinde tekrar bir yoğunlaşma olacaktır. Bu durumda sorunlarına çözüm üretilmeyen gruplar kamuya açık alanlarda toplu eylemler yaparak medyanın dikkatini çekip, medya yoluyla mücadelelerine daha fazla insan katmaya ve onların desteklerini almaya çalışırlar. Bu sayede eylemci topluluklar sistem üzerinde daha büyük bir baskı yapar. Sistemin durumu algılaması iki şekilde olur. Birincisi, sistem sorunun varlığını kabul eder ve çözüm bulma yoluna gitmektir. İkinci ise yapılan eylemi sisteme karşı bir tehdit olarak algılama ve sistemin savunma mekanizmalarını harekete geçerek tehdidi ortadan kaldırmaktır. Sistemin savunma mekanizmaları devreye girdiğinde eylemci grup veyahut kalabalık ya eylemlerinden vazgeçip geri çekilecekler ya da sistem ile eylemlerine devam etme uğruna sistem ile topluluk arasında restleşme yaşanacak ve neticede güvenlik kuvvetleri ile topluluklar karşı karşıya gelecektir. Bu durumda devlet millet çatışmasına sebep olacaktır.

2.1.3.3. Toplumsal Olaylarda Gösterici Grupların Toplanma Şekilleri

Toplanma kelime anlamıyla insanların bir araya gelmesini ifade eder. Kolluk kuvvetlerin karşı karşıya oldukları grup veyahut kalabalıkların toplanmasını farklı mekânlarda bulunan bireyleri belirtilen zaman da ortak bir alanda toplanmasıdır. Sırdan bir kalabalıktan

topluluk oluşması üç aşamalı bir süreçten oluşur; başlangıç, gelişim ve son. Bütün toplulukların bir toplanma ve dağılma süreçleri şekilleri vardır.

Toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin karşı karşıya kaldığı kalabalık veyahut grupların iki tür toplanma şekli vardır (55):

1-) Hazırlıksız Toplanmalar

2-) Organize Toplanmalar

Toplumsal olaylarda gösterici grupların toplanma şekilleri ayrıntılı olarak ele alınırsa;

1-) Hazırlıksız Toplanmalar

Hazırlıksız toplanmalar ani ve gayri resmi olarak gelişir. Bu tarz kalabalıkları meydana getiren grup ya da kişiler ne zaman nerde ne için toplanacağını bir başka kişi ya da gruptan öğrenir bu bilgiler doğrultusunda kalabalıklara dahil olurlar. Hazırlıksız toplanmaları herhangi bir yardım kuruluşunun bedava yiyecek ve giyecek dağıtacağının insanlar arasında yayılması sonucu yardımın yapılacağı yer ve zaman da büyük bir kalabalık oluşmasını örnek gösterebilir. Yine derbi maçlarının biletlerinin satışa çıkacağı zaman, bilet satış noktalarındaki kalabalık ta hazırlıksız toplanmalara hazırlıksız toplanmalara iyi bir örnektir.

2-) Organize Toplanmalar

Organize toplanmaları da hazırlıksız toplanmalar da gibi bireyler ve gruplar arası bilgi alışverişi olur. Ancak organize toplanmalarda, hazırlık toplanmalarda ki bilgi alışverişine ek olarak toplantıları organize edenler katılanları etkilemek için polisin toplanma esnasında nerede, nasıl hareket edebileceği hakkında da bilgi verirler. Bu tür toplanmalarda ara sıra temsilci bir grup diğer grupları bir araya getirmekte görevli olur. Organize toplanmalar da ana grup diğer grupları etrafında toplanmalarını sağlar. Organize gruplar genellikle dini inançlar ve etnik farklılıkları temsil etmekle amaçlı toplanırlar. Organize toplanmalara bölücü terör örgütlerinin sivil yapılanmaları olan grupların yaptıkları basın açıklamaları ve yürüyüşleri örnek gösterilebilir.

Organize toplanma süreci merkezi bir planlama ve organizasyona dayanır. Bu tür toplanmalarda önce kimlerin katılabileceği belirlenir ve daha sonra bu kişilerle irtibat kurularak toplanmanın nerde ne zaman nasıl olacağı hakkında bilgi verilir. Günümüz teknolojisi sayesinde organize olarak yapılan her türlü toplumsal eyleme katılacak olan kişilerin haberdar edilmesi artık çok daha kolay. Uzun sürecek olan organize eylemlerde

katılacak kişilerin lojistik ihtiyaçları (yiyecek, içecek, battaniye, ilaç vb.) da sağlanır. 1 Nisan 2010'da 4-C statüsüne geçmeyi kabul etmeyerek hükümetin aldığı bu kararı protesto etmek için Ankara'da toplanan tekel işçilerinin bağlı olduğu sendika ve muhalefet partileri tarafından eylemlerini devam ettirmelerini sağlamak için her türlü lojistik destek (yiyecek, içecek, battaniye, ilaç vb.) sağlanmıştır.

2.1.3.4. Toplumsal Olaylarda Gösterici Grupların Dağılma Şekilleri

Toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin karşılaştığı kalabalık veya grup halindeki gösterici topluluklar eylemlerini gerçekleştirdikten sonra en son olarak dağılma sürecine girerler. Bu süreç ya da dönem eylem alanında toplan grubun farklı yerlere hareketini içerir. Dağılma süreci toplanmayı sona erdirir veya en azından dağılmanın başladığını ilan eder.

Toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin karşılaştığı toplulukların üç farklı dağılma şekli vardır (55):

1-) Rutin Dağılma

2-) Acil Durumlarda Dağılma

3-) Zorla Dağılma (Dağıtılma)

Toplumsal olaylarda gösterici grupların dağılma şekilleri ayrıntılı olarak ele alınırsa;

1-) Rutin Dağılma

Rutin dağılmayı gösterici grubun eylemlerini tamamen bitirdikten sonra kendiliğinden veya eylemi organize eden kişinin talimatıyla hiçbir zorlama ve acil bir durum söz konusu olmadan eylem alanından farklı yerlere doğru harekete geçerek uzaklaşması ya da dağılması şeklinde tanımlanabilir. Taksim Meydanı'nda emekli maaşlarına yapılan zammı protesto etmek için toplanan EMEKLİ-SEN üyelerinin basın açıklaması veyahut yürüyüş eylemlerini tamamladıktan sonra hiçbir zorlam, deprem, yangın v.b, acil bir durum söz konusu olmadan dağılmasını rutin dağılmaya örnek gösterilebilir.

2-) Acil Durumlarda Dağılma

Acil durumlarda dağılma adında anlaşılacağı gibi herhangi bir konu hakkında düşüncelerini dile getirmek için toplanan eylemci grubun yangın, deprem, kaza, silahlı ya da bombalı saldırı gibi beklenmeyen bir durumda eylemin yapıldığı alandan farklı yönler doğru harekete geçmesi, dağılmasıdır. Toplumsal olaylarda tedbir alan kolluk kuvvetler acil durumları da göz önünde bulundurmalı, göstericileri olay mahallinden uzaklaştırabilmek için alternatif planları sahip olmalıdır. Toplumsal eylemlerin yapıldığı yerlerde sadece kolluk kuvvetleri değil bunların yanın da acil durumlarda her an müdahale edebilecek itfaiye ve sağlık ekipleri de bulunmalıdır.

3-) Zorla Dağılma (Dağıtılma)

Zorla dağılma ya da dağıtılma yasal olarak yapılmakta olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün veya diğer toplantıların bilahare kanuna aykırı hal alması veya yasaya aykırı olarak düzenlenen toplantılar ile gösteri yürüyüşlerine kolluk kuvvetleri tarafından makul seviyede zor kullanılarak eylemci grubun eylem alanından uzaklaştırılarak veya eylemcileri gözaltına alarak eylemin sona erdirilmesidir. Bir kalabalığın kolluk kuvvetlerinin müdahalesiyle sona erdirilmesi en son seçenek olmalı, diyalog yoluyla çözüm ilk sırada olmalıdır.

2.1.3.5. Toplumsal Olaylar da Göstericilerin Taktik ve Eylem Biçimleri

Toplumsal olaylarda göstericilerin kullandıkları taktik ve eylem biçimlerinden bahsetmeden önce taktik ve eylem kelimelerinin ne anlama geldiğine bakmak gerekir. Eylem bir işi, fiili, hareket, aksiyon anlamına gelirken, taktik istenen sonuca ulaşmak amacıyla izlenen yol ve kullanılan yöntemlerin tümünü ifade eder.

Toplumsal olayları başlatan ve yürüten topluluklar hedeflerine ulaşabilmek veya olaylarını olabildiğince etkileyici bir seviyeye çıkarabilmek için kendilerini önlemeye çalışan polise karşı bir takım taktikler kullanırlar. Bu taktiklerin bazıları şiddet içerirken bazılarında ise şiddet yer almaz.

Eylemcilerin kolluk kuvvetlerine direnmek ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları taktikleri şunlardır (32):

a-) Dikkatleri Başka Noktaya Çekme;

Toplumsal olayı yönlendirenler asıl amaçlarına ulaşmak için kolluk kuvvetlerini şaşırtmaya, dikkatleri başka noktalara çekmeye çalışırlar. 1 Mayıs'da Taksim Meydanı'na çıkmak isteyen gerek işçi konfederasyonları gerek yasa dışı örgütler; gerek Okmeydanı gerek Beyoğlu Tarlabası'nda yaptıkları eylemlerle kolluk kuvvetlerinin dikkatlerini farklı noktalara çekerek, kolluk kuvvetlerinin Taksim Meydanı'ndaki kuvvetlerini azalmasını sağlayarak Taksim Meydanı'na ulaşmaya çalışmalarını göstericiler tarafından kullanılan dikkatleri başka noktaya çekme taktiğine örnek gösterilebilir.

b-) Bayrak, Flamalarla Yürüyüş Yapma, Milli Marş Söyleme;

Gösterici gruplar milletlerin hürriyetini ve bağımsızlığını simgeleyen bayraklarla ile yürüyüş yaparak milli marş söyleyerek, bu kutsal değerlerin arkasına gizlenerek yaptıkları yasadışı eylemleri yasal gibi göstermeye, çevrede bulunan diğer insanların sempatisini kazanmaya, kolluk kuvvetlerinin gücünü kırmaya çalışırlar. Milletin kutsal değerlerini kullanarak amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

İstanbul Levent'te bulunan İsrail Konsolosluğu önünde radikal dini gruplar tarafından yapılan eylemlerde eylemciler milli marş söyleyerek, İslam dinini simgeleyen flama ve Türk bayraklarıyla taşıyarak kolluk kuvvetlerinin mukavemetini kırmaya ve çevrenin sempatisini kazanmaya çalışarak İsrail Konsolosluğunu işgal etmeye çalışmışlardır.

c-) Topluluğun Kolluk Kuvvetlerini Kuşatması;

Göstericilerin bir kısmının kolluk kuvvetlerinin bulunduğu alanın çevresini ablukaya alır. Bu sayede kolluk kuvvetlerinin hareket kabiliyetini azalır ve asıl gösterici grup amaca doğru rahat bir şekilde ilerler.

d-) Kadın, Çocuk ve Yaşlı Kişilerin Kullanılması;

Toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin kadın, çocuk ve yaşlılara karşı zor kullanmak istemeyeceğini bilen göstericiler kolluk kuvvetinin mukavemetini kırmak ve hareketlerini sınırlamak için kadın, çocuk ve yaşlı kişileri topluluğun önüne yerleştirirler. Böylece hedeflerine daha kolay ilerler.

e-) Dağılıyor Gözükerek Tekrar Toplanma;

Gösterici topluluk dağılma belirtileri göstererek kolluk kuvvetlerinin çözümlerini ve düzenlerinin bozulmasını sağlayarak hedeflerine doğru daha rahat bir şekilde ilerler. Topluluk önce dağılmaya başlar, kolluk kuvvetleri tertibatını bozup rahatlayınca, topluluk tekrar hızlı bir şekilde toplanmaya başlar. Burada amaç kolluk kuvvetlerini gafil avlayarak hedefe yönelmektir.

Toplumsal olaylarda göstericilerin eylem biçimlerini kesinlikle sınırlandırmak mümkün değildir. Çünkü zamana, şartlara, yöreye, imkânlarla vb. diğer etkenlere göre eylem imkân ve kabiliyetleri değişebilir. Bu eylem biçimlerinden bir kaç (32):

a-) Hakaret (Aşağılama, Tahkir)

Toplumsal olaylar da göstericiler kolluk kuvvetlerine onur, şeref, haysiyet kırıcı sözler edebilir ve davranışlarda bulunurlar. Burada gösterici grubun amacı kolluk kuvvetlerini kızdırarak, moralini bozarak kolluk kuvvetlerinin sert müdahale yapmasını sağlayarak kamuoyu önünde mazlum ve masum görünmeye çalışırlar.

b-) Barikat Kurma

Toplumsal olaylarda göstericiler kolluk kuvvetlerinin hareket kabiliyetini azaltmak için kolluk kuvvetlerinin geçeceği yollara çöp kutuları, lastikler, ağaçlar v.b, cisimlerle barikat kurarlar. Gösterici gruplar barikatı kendilerini kolluk kuvvetlerinden korumak için de kullanırlar. Göstericiler barikat kurarak kolluk kuvvetlerini bölüp savunmasız kalmalarını sağlamaya da çalışırlar.

c-) Atılan Nesneler

Toplumsal olaylarda göstericiler kolluk kuvvetlerine molotof kokteyli, havai fişek, gaz ve ses bombası, taş atabilir.

d-) Silahlar

Silahları kendisi içinde ateşli ve ateşsiz silahlar diye ikiye ayırabiliriz. Toplumsal olaylarda genellikle ateşsiz silahlar karşımıza çıksa da ayaklanma ve isyan tarzı toplumsal olaylarda ateşli

silahlar da kullanılmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin başında bulunan yöneticiler hangi toplumsal olayda nasıl bir saldırının olabileceği, gösterici grubun ne tür silahlara sahip olabileceği konusunda bilgi sahibi olmalı, bu bilgiler doğrultusunda personelini uygun teçhizatla göreve sevk etmelidir.

f-) Mala Zarar Verme ve Yağma

Toplumsal olaylarda kullanılan eylem biçimlerinden biride mala zarar verme ve yağmalamadır. Buradaki amaç bu eylemlerle halkı daha fazla rahatsız etmek ve korkutmaktır. Göstericiler genellikle devlet mallarını hedef almaktadırlar. Mala zarar verme ve yağmalama girişimleri eylemcilerin heyecanının en yüksek olduğu anlarda ya da kolluk kuvvetlerinden kaçtıkları anlarda icra edilmektedir. Sadece yağma yapmak amacıyla topluluk içinde olan yağmacılar bulunabilir. Bu kişiler aynı zamanda topluluğu yağmaya da sevk edebilir.

g-) Araçlar ve Diğer Nesneler

Yüksek yerlerde bulunan araç, varil, tuğla saksı ve diğer nesneler, alt tarafta bulunan kolluk kuvvetlerinin üstüne eylemciler tarafından salıverilerek ya da atılarak saldırılar yöneltilebilir.

h-) Patlayıcı Maddeler

Toplumsal olaylarda, provokatörler topluluğun kolayca tahrik olmasını sağlamak amacıyla toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılan güzergâha önceden patlayıcı maddeler yerleştirerek belirledikleri anda patlatırlar. Patlamadan zarar görecekt insanların ve yakınlarının daha sonra yapılacak olan eylemlerde taraf olmalarını amaçlarlar.

ı-)Yazılı ve Sözlü Vasıtalar Yoluyla Tahrik

Yazılı tahrik araçları, bildiri, broşür, gazete, dergi v.b,dir. Sözlü tahrik araçları ise, megafon v.b, ses çıkarabilen aletler olabilir. Toplumsal hareketleri yasadışı eylem biçimine dönüştürmek isteyen unsurlar yazılı ve sözlü vasıtalarla kolluk kuvvetlerinin moral ve motivasyonunu bozucu, tahrik edici eylemlere başvururlar. Bu sayede kolluk kuvvetlerini sorunun temel kaynağı olarak gösterip, gösterici grup ile güvenlik güçleri arasında cepheleşmenin oluşmasını sağlayarak karşılıklı şiddet uygulanmasını teşvik ederler. Kolluk

kuvvetleri personelinden iradesi zayıf olanlar bu tip tahriklere kapılarak gereksiz şiddet kullanırlar.

2.2. Toplumsal Olay Polisliği ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

2.2.1. Toplumsal Olay Polisliği Kavramı

Toplumsal olay çok sayıda kişinin genel olarak siyasi niteliğe haiz bir konu veya sorun hakkındaki duygu, düşünce ve inançlarını kamuoyuna ve muhataplarına duyurmaları amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, kanuni veya kanunsuz her türlü toplumsal protesto hareketleridir. Toplumsal olaylar sanıldığığının aksine günümüze ve demokrasilere ait bir ifade biçimi değildir (56). Toplumsal olayların tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihin her döneminde sosyal adaletsizlikten, ekonomik sıkıntıdan, siyasal sitem ya da terör olaylarından ötürü insanlar bir araya gelip mutsuzluklarını ve memnuniyetsizliklerini toplu eylemler halinde ortaya koymuşlardır. Zaman içinde yapılan eylemler sayesinde insanoğlu temel bir hak ve özgürlükler çerçevesinde toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı ve düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti hem ulusal hem de uluslar arası toplumda yasalarla güvence altına alınmıştır.

Devletler insanların toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma ve düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini özgürce ve güvenli bir şekilde yerine getirebilmelerini sağlamakla yükümlüdür. Devletler vatandaşa karşı bu görevlerini kolluk kuvvetleri aracılığıyla yerine getirmektedir.

Zaman ilerledikçe insanların devletlerinden bekledikleri hizmetin ve devletlerin halklarına sunmak istedikleri hizmetlerin kalitesi de artmak zorundadır. Kolluk kuvvetleri tarafından sunulan güvenlik hizmeti de kalite itibarıyla artırılması gereken hizmetlerden birisidir. Toplumsal eylemler esnasında devletlerin sunduğu güvenlik hizmetindeki artma beklentisi sayesinde toplum polisliği, toplumsal olay polisliği gibi kavramalarda ortaya çıkmıştır.

Kolluk kuvvetleri açısından toplumsal olayların yönetilmesi, esasında bu tür olayların kanunlar çerçevesinde; kamu düzeni ve güvenliğine zarar vermeden, başkalarının hak ve özgürlüklerine dokunmadan ve suç işlenmeden yapılması için gerekli olan tedbirlerin tümünü kapsamaktadır. Bu tedbirlerin alınması sırasında çeşitli biçimde görev alan herkes, doğal olarak bu sürece katılmış olmaktadır (16). Kolluk kuvvetleri açısından hem halkı hem de

kamuyu memnun etmek oldukça zor bir görevdir. İşte bu zor görevi hakkıyla yapabilmek kamunun menfaatlerini ve vatandaşın toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını, düşüncelerini özgürce açıklama ve yayma hürriyetini sağlamak amacıyla işleri sadece toplumsal olay olan kolluk kuvvetlerinden oluşan özel birimler kurulmuştur.

Dünyada her devlet toplumsal olaylarla ilgili kendilerine özgü yasal mevzuata ve farklı kurumsal yapılara sahiptir. Her ülkenin toplumsal yapısı, olaylara tepkisi, devlete ve kanunlara bakış açısı farklı olduğu için toplumsal olaylarla ilgili kendilerine özgü yasal mevzuata ve farklı kurumsal yapılara sahiptirler. Türkiye’de toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkı anayasa, kanun, yönetmelik ve yönergelerle düzenlenmiş olup bu hakkın sağlanması hususunda uluslararası antlaşmalara da dâhil olunmuştur.

Ulusal ve uluslar arası yasalarla güvence altına alınan toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını güvenle sağlamak amacıyla Türkiye’de kolluk kuvvetleri de toplumsal olay alanında uzmanlaşmıştır. Türkiye toplumsal olaylarla mücadele etmek amacıyla Fransız Toplum Polisi Teşkilatı örnek alınarak bir yapılanmaya gitmiştir.

Türkiye’de toplumsal olay polisliği toplumsal olaylara müdahalede ve yönetmede uzmanlaşmış personellerden oluşan çevik kuvvet birimleri tarafından icra edilmektedir.

2.2.1.1. Toplumsal Olay Polisliğinin Özellikleri

Toplumsal olay polisliğinin özelliklerini şu şekilde sıralanabilir (16):

- Toplumsal olay polisliği, farklı birimlerden çok sayıda personelin katılımıyla icra edilen bir polislik türüdür.
- Toplumsal olay polisliği görevi ifa eden personelin de, topluluklarda görüldüğü gibi, kitle psikolojisinden etkilenmesi söz konusudur.
- Toplumsal olay polisliğinin önemli bir aktörü olan Çevik Kuvvet, yarı askeri bir yapılanmaya sahiptir.
- Toplumsal olay polisliği, bedeni güce ve katı disipline dayalı bir polislik türüdür.
- Toplumsal olay polisliği, bir uyum ve ahenk polisliğidir.
- Toplumsal olay polisliği, bir vitrin ve imaj polisliğidir.

- Toplumsal olay polisliği, yapılan hatanın telafisi ve personelin ikamesi (alternatifi) olmayan bir polislik türüdür.
- Toplumsal olay polisliği, halkla ilişkiler ve toplum destekli polislik uygulamalarını doğrudan etkileyen bir polislik türüdür.
- Toplumsal olay polisliği, bir “empati” polisliğidir.
- Toplumsal olay polisliği, bir sevk ve idare (yönetim) polisliğidir.

2.2.1.2. Türkiye’de Polis Teşkilatı ve Toplumsal Olay Polisliğinin Tarihçesi ve Yapısı

2.2.1.2.1. Türk Polis Teşkilatının Tarihçesi

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra gerek Osmanlı başkentinde ve gerekse illerde iç güvenlik hizmetlerinin eskisiyle kıyaslanmayacak ölçüde gelişmesine rağmen güvenlik hizmetlerinin birçok makam ve kişilere bağılı olarak yürütölmesi uygulaması sürmüştür. Örgütlenme açısından ve uygulamadaki bu karışıklığı ortadan kaldırmak amacıyla 10 Nisan 1845’de İstanbul’da "POLİS" adıyla bir teşkilat kuruldu. İstanbul’da polis hizmeti yeniçeri ağası ve polis adını taşıyan bir teşkilat tarafından yürütölürken, taşrada polis hizmeti ise, sipahiler ve İstanbul’da olduğu gibi memleketin birçok illerinde kurulan Asakir-i Mansure alaylarına verilmiştir (57). Yeni kurulan polis teşkilatının görevleri yine aynı tarihte yayınlanan Polis Nizamnamesinde belirtilmiş ve bu durum yabancı elçiliklere Tezkereyi Umumiye (Genel Bildiri) ile bildirilmiştir. Bu Polis Nizamnamesi 1800 tarihli Paris Emniyet Müdürlüğünden esinlenerek hazırlanmış olup bu nizamname de polisin başlıca görevleri şu şekilde sıralanmıştır (58);

- Ülke içerisinde seyahat eden yerli ve yabancıların geliş-gidişlerini kontrol etmek ve gerekli tezkereleri vermek,
- Dışarıdan veya vilayetten gelenlere ikamet belgesi vermek,
- Ateşli silah ruhsatı vermek, resmi binalar ile umumi yerlerin korunmasını sağlamak
- Çalışabilecek durumdaki dilencileri engellemek,
- Cezası biten mahpusların memleketlerine gitmelerine yardımcı olmak,
- Han, otel, kumarhane gibi yerlerin kurallarına uygunluğunu denetlemek,
- Asayiş açısından zararlı derneklere engel olmak,
- Matbaa ve kitap evleriyle kitap, gazete ve mecmuaları kontrol etmek,
- Oyun ve eğlence yerlerinin güvenliğini sağlamak,

- Bayram ve tatil günlerinde uygulanacak emirleri ilgililere tebliğ etmek,
- Borsanın düzenine bakmak, simsarlara ruhsat vermek,
- Lüzum ve şikayet üzerine ölüm olaylarının tahkikatını yapmak.

1846 yılında yayımlanan bir genelge ile polis hizmetlerinin serasker tarafından yönetilmesinin askerlerin asıl görevlerini aksattığı belirtilerek yalnızca polis hizmetlerini yürütmek üzere ve seraskerlikten bağımsız olarak Zaptiye Müdürlüğü, Zaptiye Müdür Yardımcılığı ve polisle ilgili yasaları hazırlamak için, Zaptiye Meclisi kurulmuştur. Kısa bir süre sonra da bu meclis kaldırılmış ve yerine Divan-ı Zaptiye (Polis Kurulu) ve Meclis-i Tahkik (Araştırma Meclisi) kurulmuştur (59). Böylece hem İstanbul hem de diğer illerin güvenlik işleri Zaptiye Müşiriyetince yürütülmüş ve bu makam, teftiş memurlarıyla ikinci defa olarak 1867 de kurulmaya girişilen polis teşkilatının bağlı olduğu tek yer olmuştur. Bu Tevhidi Zabıta Dönemi 1879 yılına kadar devam etmiştir. Bu yılda Zaptiye Müşiriyeti kaldırılmış ve yerine görevi sadece polis işlerini kapsayan Zaptiye Nezareti kurulmuş. Nezaret sadece İstanbul'un Emniyetinden sorumlu tutulurken diğer illerin emniyetinde serasker sorumlu tutulmuştur. Böylece Polis ve Jandarma bir daha birleşmemek üzere ayrılmıştır (60). Zaptiye Nezareti başlangıçta İstanbul ve çevresinde teşkilatlanarak güvenlik hizmetini yürütürken zamanla ülke çapında iç güvenlik hizmeti bu kurum tarafından sağlanmıştır. Polis Nezareti kurulduktan sonra polislerin görevleri önleyici adli ve siyasi olarak üçe bölünmüş, Polisler ise kendi arasında serkomiser, ikinci komiser, üçüncü komiser, komiser muavini ve polis memuru olmak üzere beşe bölünmüştür (61).

1881 yılında, günümüze kadar devam etmek üzere yeniden kurulmuş olan polis kolluk kuvvetinin doğmasından önce Teftiş Memurluğu adıyla bir örgüt kurulmuş ancak bu örgütün de ömrü kısa olmuş ve yerine Asakir-i Zaptiye kurulmuştur (62).

İstanbul'da düzen ve güvenliği sağlayan Asakir-i Zaptiye teşkilatı 1881 'de kaldırılmış ve yerine Polis Teşkilatı kurulmuştur. Bu merkez kuruluşu İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu Polis Müdürlükleri ve Beşiktaş Polis Memurluğu olarak, dört polis dairesi de merkezlere bölünmüştür. Bu yapılar kendi aralarında hiyerarşik bir yapılanma göstermişlerdir (63). 1885'ten itibaren polis teşkilatlanması sitemi taşraya da taşınmıştır. 1894'te 15 vilayette polis teşkilatı kurulmuştur. 1898'de İstanbul'da sivil polis, polis müfettişliği, süvari polis ve 1899 da deniz polisi faaliyetine geçmiştir (64).

1886 yılından sonra, İstanbul polis müdürlüğü dışındaki diğer müdürlüklere mutasarrıflık adı verilmiş ve polis müdürüne de mutasarrıf denilmiştir. Aynı yılda ve ayrıca,

zaptiye nezaretine bağı bir baştabibin başkanlığında da bir sağık dairesi, 1898 yılında da İstanbul'da bir sivil polis teşkilatı kurulmuştur (65).

Zaptiye Nezareti 1879 -1893 yılları arasında sadece İstanbul'un emniyet hizmetleriyle ilgili iken 1893'ten sonra diğerk illerde kurulan polis örgütlerini de yönetmekle görevlendirilmiştir. Asakir-i Zaptiye 1881'de kaldırıldığında Zaptiye Nezaretine bağlanmayarak, jandarma dairesi kanalıyla doğrudan doğruya seraskerliğe bağlanmasıyla Zaptiye Nezareti ve Jandarma Dairesi dönemi başlamıştır (62). Bu yapılanma günümüzde aynen devam etmekte olup Zaptiye Nezareti Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Dairesi ise Jandarma Genel Komutanlığı adıyla milletimize güvenlik hizmeti vermeye devam etmektedir.

Taşra teşkilatı, başlangıçta 15 ilde kurulmuş ve her il polis dairesinin başına bir serkomiser verilmiştir. Zaptiye nezaretinin sonu olan 1909 yılına doğru illerin çoğunda polis teşkilatı kurulmuş, bazılarını polis müdürü, bazılarını da serkomiserler yönetmişlerdir (66).

1881 yılında fiilen kurulmuş olan Polis Teşkilatı'nın görev ve yetkilerini belirleyen 16 maddelik ilk hukuksal metin 6 Aralık 1896'da Asayiş Vazifesiyle Mükellef Olanların, Nizamiye ve Jandarma Asakir-i Şahanesiyle, Polis Memurlarının Suret-i Hareketine Dair talimat adıyla yayınlanmıştır (64). Bu metin polisin klasik görevleri, çalışma koşulları, yabancılarla ilgili görev ve sorumlulukları, yurda giriş çıkış yapanların mürur tezkerelerini kontrol etmek vb. görevleri içermektedir (67).

19 Nisan 1907 tarihinde ilk Polis Nizamnamesi yayınlanmıştır. 167 maddeden oluşan Polis Nizamnamesi ile polisin idari, adli, siyasi görevlerini, merkez ve taşra kuruluşlarını, hiyerarşisi, polisin Asakir-i Nizamiye ve jandarma ile ilişkileri, polisin görev ve yetkileri, polis müfettişlerinin görevleri, polis meclisinin görevleri, polisin seçim ve tayin usulü, polisin cezalandırılması, yargılanması, polisin ödenekleri ve benzeri hususları kapsamaktaydı. Nizamnamenin en belirgin özelliğı, içerdiği hükümlerin yabancı etkiler altında kalınmadan hazırlanması ve uzun süre başarı ile uygulanmış olmasıdır (61). Daha önce, gerek Tanzimat ve gerekse Abdülhamit döneminde yayınlanmış olan metinlerin çoğı, yabancıları tatmin etmek için, yabancı devletlerin yasalarından aktarılmış hükümleri kapsamaktaydı. Bu nizamnameye göre polisler, serkomiser, ikinci komiser, üçüncü komiser, komiser muavini ve polis memuru olmak üzere 5 sınıfa ayrılmaktaydı (59).

Polislerin eğitimi alanında ilk kez polis okulu 1907 yılında Selanik'te kurulmuştur. Bu okulun açılmasında en büyük etken azınlıkların Selanik ve çevresinde yaptıkları taşkınlıklar

ve emniyet hizmetlerinin etkin bir şekilde yapılamamasıdır. Bu okul Osmanlı hükümetinin etkisini hissettirme ve batılı devletlere hoş görünme amacıyla Avrupa’da ki polis sistemi örnek alınarak kurulmuş, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra 23 Temmuz 1908’de kapatılmıştır (61).

22 Temmuz 1909 yılında çıkarılan İstanbul Vilayeti ve Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına dair kanun ile Zaptiye Nezareti kaldırılarak, yerine Dâhiliye Nezaretine bağlı Emniyeti Umumiye Müdürlüğü kurulmuştur. 1911’de çıkarılan bir kanunla İstanbul’un kolluk işleri İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi’ne verilmiştir. Böylece II. Meşrutiyetin ilanından Cumhuriyet’in ilanına kadar ülkenin iç güvenliği;

Umum Jandarma Kumandanlığı,

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü,

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından yürütülmüştür (64).

Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i, 1913 yılına kadar polis işlerini 1907 de çıkarılan Polis Nizamnamesi hükümlerine göre yürütmüş ve bu hükümler tüm ülkede uygulanmıştır (68).

1909 yılında İstanbul’da, 1911’de Bağdat, Erzurum ve Adana, 1912’de Beyrut, 1918 yılında Trabzon’da polis okulları açılmış ancak I. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla maddi sıkıntılar sebebiyle İstanbul Polis Okulu hariç tüm polis okulları kapatılmıştır (61).

21 Mayıs 1913 tarihinde 1907 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesinin yetersiz olduğu anlaşıncı yeni bir Polis Nizamnamesi çıkartılmış. II. Meşrutiyet devrinin koşullarına ve zamanın ihtiyaçlarına göre hazırlanmış olan 1913 tarihli nizamname ile polisin örgütlenmesi, görev ve yetkileri, personelin dereceleri, sınıfları, mesleğe giriş, yükselme ve diğer tüm özlük işleri, soruşturma, yargılama, istifa, tayin, izin, cezalandırma işleri, levazım işleri, polis karakolları ve görevleri, polis kıyafeti ve davranış biçimleri yeniden düzenlenmiştir. Bu nizamname ile polis piyade, süvari ve sivil olmak üzere üçe ayrılmış, meslek dereceleri sıralaması; polis memurluğu adaylığı, polis memurluğu, komiser muavinliği, komiserlik, merkez memurluğu, polis müdürlüğü, adli ve idari riyaset ve müdüriyetleri emniyet müdürlüğü, emniyet umumiye müdürlüğü, İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiye’si olarak düzenlenmiştir (57).

9 Aralık 1913 tarihinde, Dahiliye Nezareti Teşkilat Nizamnamesi çıkarılmış ve bu Nizamnamede Emniyeti Umumiye Müdüriyetinin görevi memleketin emniyet ve inzibatına taalluk eden her türlü umum ve muamelatı takip ve o baktaki muhaberatı idare ve polis teşkilat ve polis mekteplerini idare etmek olarak belirlenmiştir. Görevleri bu nizamname ile bilenen Emniyeti Umumiye Müdürlüğü, Ankara'da milli hükümet Emniyeti Umumiyesi kurulana kadar Dâhiliye Nezaretine bağlı olarak hizmet görmüştür (59).

Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduktan iki ay sonra 24 Haziran 1920'de Emniyet Umumiye Müdürlüğünü kurdu (63). Emniyeti Umumiye Müdürlüğü 1 genel müdür, 1 genel müdür yardımcısı ile emniyet, seyrisefer, memurin şubelerinden ve 6 kişilik Teftiş Kurulundan oluşan küçük bir kadro ile çalışmaya başlamıştır (59).

Mondros Ateşkes antlaşmasının yapıldığı 1918 tarihinden, Milli Polis Teşkilatımızın kurulduğu 24 Haziran 1920 tarihine kadar, bütün yurttaki Osmanlı Devletinin Polisi hizmet vermiştir. 24 Haziran 1920 tarihinden, İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi'nin kaldırıldığı 24 Şubat 1923'e kadar geçen sürede ülkemizde iki başlı bir polis teşkilatı ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi merkezi İstanbul'da ve Osmanlı Devletine tabi olarak Kurtuluş Savaşı boyunca ve gittikçe daralmış olan bir bölgede ve yalnızca İstanbul'da, diğeri ise, merkezi Ankara'da hızla genişlemiş olan bir bölgede, İstanbul hariç Misak-ı Milli ile çizilen sınırlar içinde faaliyet göstermiştir. İstanbul'da Osmanlı Polis Teşkilatı, padişah ve onun hükümetinin emirleri doğrultusunda görev yaparken, Milli Polis Teşkilatı ise düşman devletler ve işbirlikçilerine karşı mücadele içerisinde olmuştur (69).

1923 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesinde 1913 tarihli Polis Nizamnamesinin birçok hükmü aynen korunmuş polisin yetki ve görevleri açıkça belirtilmiştir (62). 14 Mayıs 1930 tarihinde Emniyeti Umumiye Müdürlüğü olan ismi, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. 1923 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesinin ihtiyaçları karşılamadığının görülmesi üzerine 30 Haziran 1932 tarih ve 2049 sayılı Polis Teşkilatı Kanunu çıkarılmıştır (70). Bu kanun ile polis teşkilatının kadro ve derecelerini, mesleğe girme, atama, yükselme, cezalandırma gibi konuları düzenlemiştir.

30 Haziran 1932 tarihli yasanın en önemli özelliği polis okullarının açılması ile Türk kadınının polis teşkilatına alınmasının sağlamış olmasıdır (71). Polis okullarının yanı sıra orta ve yüksek kademe amir yetiştiren ve yüksek okul olan Polis Enstitüsü, 6 Kasım 1937 tarihinde Ankara'da açılmıştır. Polis Enstitüsüne kaynak sağlamak amacıyla 1938 tarihinde

Polis Koleji açılmıştır.1984 yılında Polis Enstitüsü'nün eğitim süresi 4 yıla çıkartılarak Polis Akademisi adını almıştır. 2001 yılında ise Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesine, polis okulları ise polis meslek yüksek okullarına dönüştürülerek Polis Akademisi Başkanlığı'na bağlanmıştır.

14 Temmuz 1934'te 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş aynı gün 2751 sayılı resmi gazetede yayınladıktan sonra yürürlüğe girmiştir.Bu kanun polisin görev ve yetkilerini açık ve net bir şekilde göstermesi açısından önemlidir.

4 Haziran 1937'de 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş, 12 Haziran 1937 tarihli 3629 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile emniyet örgütünün merkez ve taşra teşkilatları, görevleri, bünyeleri, merkezle ve mülki makamlarla ilişkileri, personelinin kıyafeti, meslek dereceleri, sınıfları v.b, hususları içermektedir. Günümüze kadar değişik tarihlerde kanuna bazı eklemeler yapılmış ya da maddeleri kaldırılmış olsa da halen yürürlükte bulunmaktadır.

Önceleri belediyeler tarafından verilen trafik hizmeti trafiğe çıkan araç sayısının artmasıyla 11 Mayıs 1953 tarihinde çıkarılan 6085 sayılı Karayolları Trafik Yasası ile polise verilmiştir. 6085 sayılı Karayolları Trafik yasası zamanın koşullarına yetersiz kalması ve ihtiyaçları karşılayamaması üzerine, 13 Ekim 1983 tarihinde, 2918 sayılı yasa ile yenilenerek yürürlüğe girmiştir.

1960'lı yıllarda ülkemizde toplumsal olayların artmasıyla toplumsal olayları daha iyi yönetilmek için bir toplumsal polis birimi kurma ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce 654 kanun numarası ile 15.07.1965 tarihinde toplum zabıtası kanunu kabul edilmiş ve bu kanun 29.07.1965'te 12053 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna dayanarak toplum zabıtası ihtiyaç duyulan illerde kurulmuştur. 11 Ağustos 1982 tarih ve 2696 sayılı kanunla Toplum Zabıtasının yerine Çevik Kuvvet birimleri kurulmuştur.

Polis Özel Hareket birimleri 2559 sayılı P.V.S.K da 16 Haziran 1985 tarihinde 3233 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle kurulmuş 14 Temmuz 1993'te Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Hareket Daire Başkanlığı kurulmuştur.

Emniyet Teşkilatı'nda zaman içinde gerekli kanun ve yönetmeliklerin çıkartılmasıyla ihtiyaç duyulan birçok birim kurulmuş ve işleyişini tamamlayan birimler ise ya günün ihtiyaçlarına uygun hale getirilmiş ya da kaldırılmıştır.

2.2.1.2.2. Türkiye’de Toplumsal Olay Polisliğinin Tarihçesi

Türkiye’de toplumsal olay polisinin kuruluşu ve kuruluş nedeni ve gerekçesi Avrupa ülkelerindeki demokratik toplumların toplum polisi ile özdeşlik göstermektedir. Türkiye’de toplumsal olay polisliği ilk olarak toplum zabıtası adıyla kurulmuş olup Fransız toplum polisi örnek alınarak yapılandırılmıştır (62).

Toplum zabıtası Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce 654 kanun numarası ile 15.07.1965 tarihinde kabul edilmesi ile kurulmuştur. Toplum Zabıtasının Kurulması hakkındaki kanunun gerekçesinde şöyle denilmektedir: “27 Mayıs Devrimi’nin, Türk Toplumunun düşünüş ve inanışına paralel olarak genel ve milli yaşayışımıza kazandırdığı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ilkeleri arasında yer alan ve insan hakları ve sosyal hürriyetlerini, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak kanunların uygulanmasını sağlayacak ve çağdaş ve ileri toplumlarda olduğu gibi demokratik usullerle koruyacak ve düzenin kanun dışı sokak ve meydan hareketleri ile veya kanunlara aykırı grev ve lokavtlarla ya da toplumun kendisi veya kaderi üzerinde olumsuz etkisi olabilecek toplumsal olaylarla bozulmasına asla imkân bırakmayacak.”(72).

Yukarıda gerekçeyle kabul edilen Toplum Zabıtası kanunu 05.07.1971 tarihli 1422 sayılı yasa ile 1975 yılında değişikliğe uğrayarak toplum polisinin görev alanı genişletilmiştir. Yapılan bu değişiklikle toplum zabıtasının gerekli olduğu takdirde İçişleri Bakanlığı’ndan izin alınmak kaydıyla trafik hizmetlerinde de kullanılabilir (62).

1965 yılında kabul edilen 654 sayılı Toplum Zabıtası yasanın 5.maddesinde “Bu kanunun uygulanması için ve hizmet ve personelin özelliklerine göre gerekli hükümler en geç üç ay içerisinde çıkarılacak tüzükte belirtilir” denilmesine rağmen Toplum Zabıtası Tüzüğü Bakanlar Kurulu’nun 26.07.1971 tarih ve 7/2853 karar numarası ile kabul edilmiş ve Resmi Gazete’nin 07.08.1971 tarihli 13919 sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

12 Eylül 1980 ‘den itibaren devlet kurumlarının bir çoğu gibi emniyet teşkilatı da kendi içerisinde yeniden bir yapılanma ihtiyacı doğdu. Bu yeniliklerden biriside Toplum Zabıtası’nın Çevik Kuvvet birimlerine dönüştürülmesi olmuştur. Toplum Zabıtası

Müdürlükleri, 1 Ocak 1983 tarihinde 2969 sayılı yasa ile Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri'ne dönüştürülmüştür (62). 30.12.1982 tarih ve 17914 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğiyle Türkiye'de toplumsal olay polisi son şeklini almıştır.

2.2.1.2.3. Toplum Zabıtasının Yapısı

Toplum zabıtası ilk olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Zonguldak olmak üzere 5 ilde kurulmuştur. 654 sayılı toplum zabıtası kanunun 1. maddesinde lüzum görülecek diğer illerde özel yetiştirilmiş ve gerekli silah, malzeme ve araçlarla donatılmış birer toplum zabıtası kurulur denilerek diğer illerde de toplum zabıtasının kurulmasının önünü açmıştır.

654 sayılı toplum zabıtası kanununu 2. maddesinde “ Toplum zabıtası, kurulduğu il emniyeti teşkilatı içerisinde özel bir teşekkül olup yapacağı görev ve kullanacağı yetki ve taşıyacağı sorumluluk bakımından aynı zamanda teşkilat için uygulanan mevzuat hükümlerine tabidir.” denmektedir. Bu maddeyle toplum zabıtasının görev ve yetkilerinin tüm polisler gibi P.V.S.K ve diğer mevzuatlardan aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin toplum zabıtası silah taşıma ve kullanma ,zor kullanma gibi birçok yetkisini diğer polisler gibi P.V.S.K.'dan almaktadır.

Toplum zabıtasının yapısı toplum zabıtası tüzüğü'nün 7. , 8. , 9. ve 10. maddelerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu maddelere göre;

Toplum zabıtası illerde il emniyet müdürüne bağlı olarak kurulur ve toplum zabıtası amirliği adını taşır.

Bu müdürlük veya amirliklerin bünyesinde birlikler, ikmal ve teknik servisleri ve yazı işleri büroları bulunur. Birlikler asıl hizmet kısmını teşkil ederken, ikmal, teknik servisler ve yazı işleri büroları yardımcı hizmet kısmını oluşturmaktadır.

Asıl Hizmet kısmını oluşturan birlikler 3 gruptan, her grupta 4 ekipten, her ekip 12 kişiden oluşmaktaydı. Ekip 1 numaralı amir 12 numaralı ise amir yardımcısıdır. Bir ildeki toplum zabıtası en az bir birlikten meydana gelip birden fazla birliklere toplu birlik adı verilmektedir.

Toplum zabıtası; emniyet müdürü, emniyet amiri, komiser ve polis sınıfından amir ve memurlarla, teknik elemanlardan ve yazı işlerini yürütecek muamelat amir ve memurlarından

meydana gelir. Toplum zabıtasının müdürü emniyet müdürü, birliklerin amiri emniyet amiri, grupların amiri başkomiser, ekiplerin amiri komiser veya komiser yardımcısı rütbelerinde olur.

Toplum zabıtasında emir ve komuta rütbe ve kıdeme göre yerine getirilir.

Toplum zabıtasının görevinde başarılı olmasını sağlamak, toplumsal olaylar karşısında personel sayısı bakımından yetersiz kalmasının önüne geçmek amacıyla ilgili kanunun 3.maddesinde toplum zabıtası personelinin kullanımı ile ilgili bazı sınırlılıklar getirilmiştir (72);

Toplum zabıtası yetersizlik ve başarısızlık durumunda işliğı kesilir.

Toplum zabıtası personeli geçici bir süre için bile emniyet teşkilatının başka bir biriminde çalıştırılmaz.

Ayrıca Toplum zabıtasını görevini yerine getirebilmesi için gerekli olan silah, araç ve malzemeler Toplum Zabıtası Tüzüğü'nün 4. maddesinde "Bu tüzüğün uygulanmasında silah ve araçlar; cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makineli tabanca, makineli tüfek ve benzeri vurucu, önleyici, etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletler, gaz, boyalı ve boyasız tazyikli su püskürten veya personeli malzemeleri taşıyan zırhlı ve zırhsız otolar, helikopterler ve uçaklardır." şeklinde belirtilmiştir.

Toplum zabıtasının görevlerini başarıyla yerine getirmesini sağlamak amacıyla toplum zabıtasını görevinin bulunmadığı zamanlarda eğitim yapılması hususu Toplum Zabıtası Tüzüğü'nün 5.Maddesinde belirtilmiştir (62):

Toplum zabıtası içindeki emir, komuta ve sorumluluk toplum zabıtası tüzüğü'nün 11. , 12. , 13. ve 14. maddelerinde düzenlenmiş olup bu maddeler göre;

Vali, toplum zabıtası ile ilgili emirleri il emniyet müdürüne, il emniyet müdürü de doğrudan toplum zabıtası müdür veya amirine verir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde vali emirlerini doğrudan toplum zabıtası müdür veya amirine verir.

Vali tarafından verilen emirden doğacak sorumluluk valiye, bir emrin uygulanış yerini ve zamanını seçme yetkisi ve bunlardan doğacak sorumluluk il emniyet müdürüne aittir. Olay yerine gidecek toplum zabıtasının miktarını ve gönderilme şeklini tayin etmek, olay yerinde gerekli tertip ve tedbirleri aldirmek ve toplu hareketin niteliğine göre, ateşli silah kullanma dışında, zor kullanmanın gereğini takdir ve derecesini tespit etmek yetkisi ve bundan doğacak sorumluluk, toplum zabıtası müdür veya amirine aittir.

Valiler diğer illerden takviye toplum zabıtasını ancak İçişleri bakanı uygun görmesi halinde, bakanlık emri valilere bildirildikten sonra alabilirler. Takviye gidecek toplum zabıtasının miktarını ve hareket zamanını emniyet genel müdürünün görüşü alındıktan sonra içişleri bakanı belirler. Takviye giden toplum zabıtası gittiği yerin valisinin emrine girer görev sona erir ermez asıl görev yerine geri döner. Takviye olarak giden toplum zabıtasının her türlü ihtiyacı göreve gidilen il emniyet müdürlüğü tarafından karşılanır. Takviye olarak giden toplum zabıtası herhangi bir olaya müdahil olursa bu durumu 3 nüsha halinde rapor eder. Bu raporlardan biri bulunduğu ilin il emniyet müdürüne, ikincisi bağlı bulunduğu il emniyet müdürüne verilir. Sonuncusu ise kendi dosyasında saklanır.

Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda il müdürü toplum zabıtası müdür veya amirine, toplum zabıtası müdür veya amiri ise kendi personeline müdahale emri verebilir. Ancak müdahale emri veren kişi bu durumu vali ya da il emniyet müdürüne bildirmekle yükümlüdür. Böyle durumlarda sorumluluk ilk emri verene aittir.

Toplum zabıtasının görevi idari mahiyet ve nitelikte olup görevleri toplum zabıtası tüzük ve kanunun ilk maddelerinde sıralanmıştır:

Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak,

Kanunlara uygun toplantı, yürüyüş, grev ve lokavt gibi toplumsal olayları izlemek,

Kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek,

Önlenemeyen kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini gerekirse zor kullanılarak dağıtmak veya etkisiz hale getirmek,

Toplumun ve kişinin maddi manevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen veya tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek,

İsyan, talan, çapulculuk veya umumi hayata müessir tabii afet ve yangınlarda veya her ne suretle olursa olsun toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek kanunsuz her çeşit toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak, geldiği takdirde zor kullanarak etkisiz hale getirmek,

Milli bayram veya resmi törenlerde veya büyük insan kalabalığı toplayan gösterilerde kalabalık halk kitleleri arasında vukuu muhtemel toplu olayları önlemekle görevlidir.

Toplum zabıtasın da görev yapacak olan teknik eleman ile muamelat amir ve memurları dışındaki personelin sahip olması gereken kriterler toplum zabıtası tüzüğü'nün 15. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre;

a-) Boy sınırlaması: Toplum zabıtası memurlarının boyu en az 1,70 metre, komiser veya amir sınıfının boyu en az 1,65 metre olmalıdır

b-) Yaş sınırlaması: Toplum zabıtasında memurlar 35, komiserler 45, amir ve müdürler ise 50 yaşını geçmemiş olmalıdır.

c-) Öğrenim durumu: Toplum zabıtasında memurlar lise mezunu olmalı eğer yeteri kadar lise mezunu yoksa ortaokuldan sonra polis okulunu bitirmiş olmalıdır. Toplum zabıtasında görev yapan komiser ve amir sınıfı için Polis Enstitüsü veya yüksek öğrenim kurumlarından mezun olma şartı aranmaktadır.

d-) Sağlık durumu: Toplum zabıtası personeli sağlık talimatnamesindeki şartlara uygun olmalıdır.

2.2.1.2.4. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Yapısı

Toplum zabıtası müdürlükleri, 1 Ocak 1983 tarihinde 2969 sayılı yasa gereği çevik kuvvet şube müdürlükleri dönüştürülmüştür. 30.12.1982 tarih ve 17914 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği ile emniyet teşkilat bünyesinde kurulan polis çevik kuvvet birimleri ile bu birimlerin kadrolarında yer almasına ihtiyaç duyulan destek birliklerinin kuruluş şeklini, personelin niteliklerini, seçilmelerini, niteliklerin değişmesi veya sağlık nedeniyle başka birimlere geçirilme veya bu birimlerden çıkartılma şartları, görevlerin yerine getirilme esas ve usullerini, emir ve komuta düzenini ve görevin olmadığı zamanlarda verilecek olan eğitimleri düzenlenmiştir.

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 5. , 7. ve 8. maddelerinde çevik kuvvet birimlerinin nerelerde kurulabileceği, kuruluş esasları ve standartları ve esasları belirlenmiştir. Buna göre;

Polis Çevik Kuvvet Birimleri, bir il sınırları içerisinde toplumsal olaylara hassas olan sadece bir merkezde veya gerekli görülmesi halinde özel statülü ilçelerde, illerin TMK esaslarında belirlenen ve gruplandırılmış standart kuruluş modeline göre, İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü veya ilçelerde emniyet amirliklerine bağlı olarak Çevik Kuvvet Grup Amirliği adıyla, Emniyet Genel Müdürlüğünce hazırlanacak bir plan çerçevesinde kurulur. Ayrıca çevik kuvvet birimleri özel statülü illerde ve A, B, C tipi illerde şube müdürlüğü düzeyinde kurulur.

Polis Çevik Kuvvet birimlerinin nasıl bir yapılanma içinde olduğu 6. , 7. ve 9. maddelerinde açıklanmıştır;

Polis Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü veya Grup Amirliği, hizmetin esas birimlerini oluşturan grup, birlik ve destek timleri ile idari bürolardan oluşur. Her birlik en az iki gruptan, her grup dört ekipten, her ekip ise on kişiden oluşur. Ekibin bir numaralı ekip amiri, on numaralı ise amir yardımcısıdır. Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri en az bir birlikten, Çevik Kuvvet Grup Amirlikleri ise dört ekipten oluşur. Destek Timleri çevik kuvvet biriminde görevli personelden kurulur. Destek Birlikleri özel statülü il şube müdürlüklerinde bir birlikten, diğer il şube müdürlükleri ile ilçe grup amirliklerinde bir ekipten oluşur. Destek Birlikleri Gazlı Müdahale ve Kurtarma Büro Amirlikleri ile Köpek Eğitim Merkezi Büro Amirliklerinden oluşur. Destek Timi olarak görevlendirilecek ekip sayısı Emniyet Genel Müdürü'nün önerisi ve İçişleri Bakanı'nın onayı ile artırılabilir. Destek Birliği'nde görev alacak köpekli polislerin sayısı ve niteliği Köpek Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce, Atlı Polis, Özel Tim, Gaz Timi ve Arama Kurtarma ve İlk Yardım ekiplerinde görev yapan personelin sayısı ve niteliği ise Asayiş Daire Başkanlığı'na belirlenir.

Destek Timleri, Köpek Eğitim Büro Amirlikleri, Gazlı Müdahale ve Arama Kurtarma Büro Amirliklerinde görev alacak personelin nitelikleri, kullanacakları malzeme ve teknik cihazlar, eğitim ve görevlerin icra şekilleri yönergelerle belirlenmiştir.

Polis çevik kuvvet birimlerindeki özel tim sayısı, çevik kuvvet personelinin sayısının %10'unu geçemez.

Polis Çevik Kuvvet Birimleri içindeki emir, komuta ve sorumluluk Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 10. ve 11. maddelerinde düzenlenmiş olup bu maddeler göre;

Polis çevik kuvvet birimleri illerde İl Emniyet Müdürüne, ilçelerde emniyet amirine bağlıdır.

Mülki amir çevik kuvvet ile ilgili emirlerini illerde İl Emniyet Müdürüne, ilçelerde ilçe emniyet amirine verir, il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri de çevik kuvvet şube müdürüne veya amirine verir. Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda mülki amir doğrudan çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine emir verebilir.

Mülki amir tarafından verilen emirden doğacak sorumluluk mülki amire, bu emrin hatalı uygulanmasından doğacak sorumluluk kuruluşa göre, emniyet müdürü veya ilçe emniyet amirine aittir. Eğer mülki amir emirlerini direkt olarak çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine vermişse sorumluluk emri alan amire aittir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kuruluşa göre il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri çevik kuvvet şube müdürüne veya çevik kuvvet grup amirine, çevik kuvvet şube müdürü veya çevik kuvvet grup amiri de kendi birimine toplumsal olaya derhal müdahale emri verebilir. Müdahale durumunda mülki amire, illerde ilçe emniyet müdürüne ilçelerde ilçe emniyet amirine derhal bilgi verilir. Aksi takdirde sorumluluk ilk emri verene aittir.

Polis çevik kuvvet birimlerinde hangi olaya ne kadar nasıl kuvvet sevk edileceği ve çevik kuvvetin olay mahallinde hareketleri polis çevik kuvvet yönetmeliğinin 12. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

Olay yerine gönderilecek çevik kuvvet miktarını ve gönderiliş şeklini tayin etmek il emniyet müdürüne veya ilçe emniyet amirine, olay yerinde gerekli tertip ve tedbirleri aldirmek görevi Çevik Kuvvet Şube Müdüründen sorumlu İl Emniyet Müdür Yardımcısı, bulunmadığı takdirde Çevik Kuvvet Şube Müdürüne veya olay yerinde bulunan en yüksek rütbeli çevik kuvvetten sorumlu amirine; toplu hareketlerin niteliğine göre zor kullanmanın gereğini takdir ve tespit etmek yetkisi ve bundan doğacak sorumluluk olay mahallinde görevlendirilmiş daha büyük rütbede bir amir mevcutsa ona bulunmadığı takdirde kuruluşa göre çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine aittir.

Çevik Kuvvet Birimlerinin bulunduğu ilin dışında takviye olarak nasıl talep edileceği, takviye kuvvetin sevki, takviye kuvvetin görev hazırlanış şekli, görev bitiminde yazacağı faaliyet raporu ve takviye kuvvetin geri sevki çevik kuvvet yönetmeliğinin 13. , 14. , 15. , 16. , 17. ve 18. maddelerinde şu şekilde açıklanmıştır;

Emniyet ve asayişin gerektiği hallerde ilgili valinin istemi üzerine, emniyet genel müdürünün önerisi ve içişleri bakanının onayı ile polis çevik kuvvet birimleri geçici olarak başka illerde görevlendirilebilir.

Geçici olarak görevlendirilen kuvvetin görev yerine sevki, görev için gerekli olan teçhizatı o kuvvetin görevlendirildiği il valiliğince geriye kalan görev yerine sevk, beslenme ve barınma ihtiyaçları ise gönderildiği il valiliğince karşılanır.

Göreve sevk edilen çevik kuvvet birimi eğer bir toplumsal olaya müdahale etmişse olay hakkında faaliyet raporu hazırlar. Bu raporun birincisini görevin yapıldığı ilin emniyet müdürlüğüne, ikincisini dönüşte çevik kuvvet biriminin bağlı bulunduğu emniyet müdürlüğüne, üçüncüsü ise kendi biriminde saklanır.

Kuvvet sevkini gerektiren şartların ortadan kalkması halinde polis çevik kuvvet birimleri görevlendirilme süresine bakılmaksızın emrine girdiği vali tarafından derhal esas görev yerine gönderilir. Ancak kuvvetin sevkini gerektiren olay devam ediyorsa ve süre bitmişse takviye kuvvetin o ildeki kalış süresi gönderilişindeki usule göre uzatılabilir.

Çevik kuvvet birimlerinin görevlerinde başarılı olmalarını ve bu başarının devamlılığını sağlamak amacıyla çevik kuvvet personeline görevin olmadığı zamanlarda eğitim verilir. Bu eğitimin amacı, esasları, şekilleri ve uygulaması, eğitim planı ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması çevik kuvvet yönetmeliğinin 38. , 39. , 40. , 41. , 42. , ve 45. maddelerinde açıklanmıştır.

Çevik kuvvet birimlerinde toplum zabıtasında olduğu gibi görevinde başarılı olmasını sağlamak, toplumsal olaylar karşısında personel sayısı bakımından yetersiz kalmasının önüne geçmek amacıyla ilgili polis çevik kuvvet birimlerinin personelinin başka hizmetlerde kullanımı ve bu birimde çalışma ve ayrılma şartları Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 36. , 37. ve 46. maddeleriyle şu şekilde sınırlamalar getirilmiştir;

a-) Polis çevik kuvvet birimlerine seçilmiş personelin bu birimdeki hizmet süresi 3 yıldır. İdarenin gerekli görmesi halinde bu süre üç yıla kadar personelin istemi üzerine altı yıla kadar uzatılabilir. Ancak memurlarda 38 ve amirlerde 45 yaş sınırı aşılması durumunda destek birliklerinde uzmanlık gerektiren bir hizmet veriyorsa bu süre uzatılabilir,

b-) Çevik kuvvet birimlerinde görev yapılmasına engel olabilecek nitelikte bir durumu sağlık kurulu raporu ile belirlenmesi, bu raporun emniyet genel müdürlü sağlık komisyonunca kabul edilmesi ve genel müdürce onaylanması,

Bayan memurların hamileliklerinde,

İşlediği bir suçtan dolayı yapılan soruşturma sonucunda çevik kuvvet birimlerinde göreve devam etmesi sakıncalı görülmesi ve bu konuda valiliğin gerekçeli teklifinin bulunması,

Sicil notu iki kez üst üste olumsuz olması ve valilikçe çevik kuvvette görevlendirilmesinde sakınca bulunması,

Yukarıda sayılan durumlarda bahse konu personelin emniyet genel müdürünün önerisi ve içişleri bakanı onayı ile çevik kuvvet birimlerindeki görevine son verilir.

c-) Yukarıda sayılan haller dışın da Polis çevik kuvvet birimlerinde görevli personel bu hizmetlerini tamamlamadan geçici görevli dahi olsa emniyet teşkilatının diğer birimlerinde görevlendirilemez.

d-) Bakanlık onayı olmadan çevik kuvvet personeli çevik kuvvet yönetmeliğinde sayılan hizmetlerin dışında emniyet teşkilatının başka hizmet birimlerinde çalıştırılmaz.

Çevik Kuvvetin görevleri Polis çevik kuvvet yönetmeliğinin 19. maddesinde sıralanmıştır:

Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamak,

Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirler almak,

Grev ve lokavt sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının ve işgalinin önüne geçmek,

Kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerini önlemek,

Toplumsal olaylarda, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarını tecavüzden korumak,

Diğer polis timlerinin yetersiz kalması halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerini almak ve düzeni sağlamak,

Destek timlerinin yer almasını gerektirecek diğer operasyonları yapmak.

Çevik Kuvvet birimlerinde görev yapacak personelin nitelikleri ve seçimi Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 35. ve 36. maddelerinde belirtilmiştir. Polis Çevik kuvvet birimlerinin personel kaynağını mesleki temel ve branş eğitimi veren polis okulları teşkil edip personelde aşağıda sıralanan şartlar aranır:

Sağlık şartları bakımından hizmete elverişli olmak,

Erkek memurlar için 35 yaşını geçmemiş ve en az 1,75 metre boyunda olmak,

Bayan memurlar için 30 yaşını geçmemiş ve en az 1,65 metre boyunda olmak,

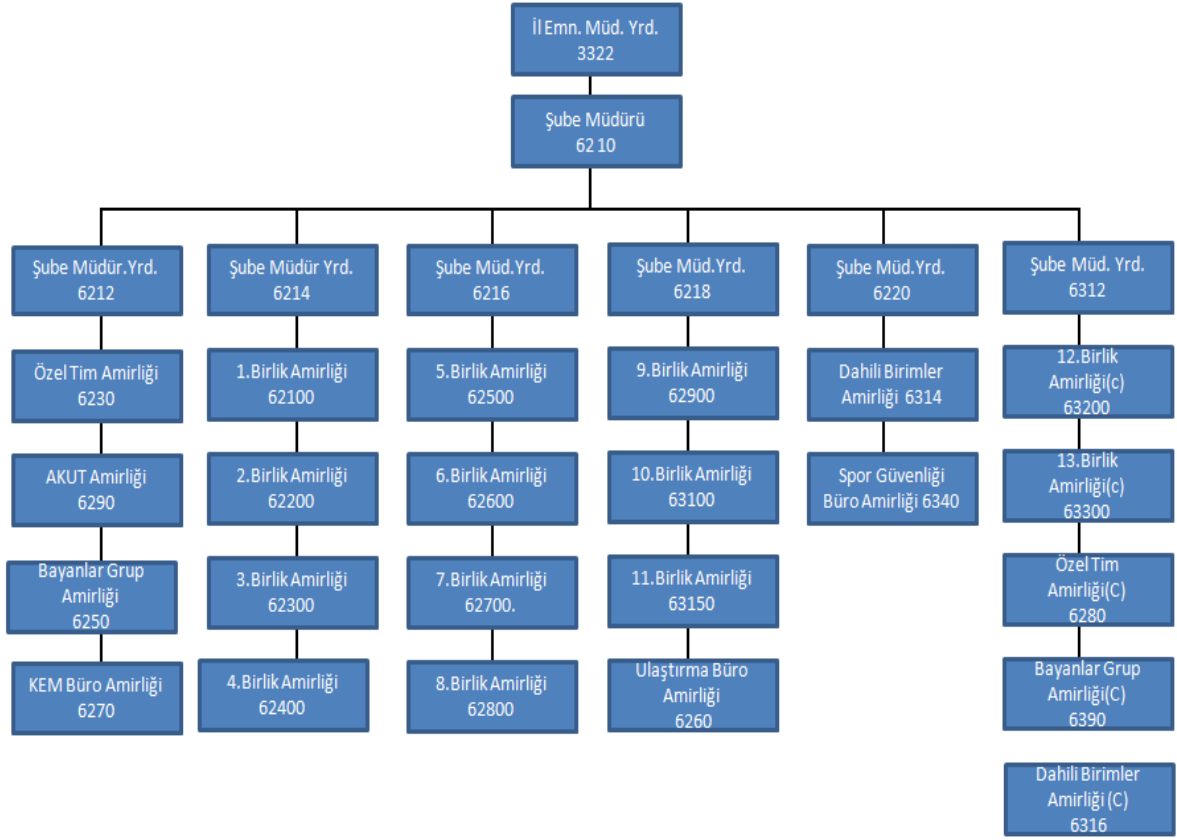
Amir sınıfı için 40 yaşından yukarı olmamak,

Diğer birimlerde çalışmakta olup yukarıdaki maddelere uygun, çevik kuvvete atanacak personel kesinlikle olumsuz sicil almamış olacaktır.

Ayrıca hiçbir personel cezalandırmak amacı ile çevik kuvvet birimlerine gönderilemez.

Türkiye’de polis çevik kuvvet birimlerinin yapılanmasını anlattıktan sonra Türkiye’nin en çok toplumsal olaya ev sahipliği yapan İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü’nün yapılanması incelendiğinde (Tablo-2):

Tablo-2: İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nün Yapılanması

Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü İl Emniyet Müdürlüğüne bağlıdır. Çevik Kuvvet Şubesi'nden sorumlu olan 1 adet İl Emniyet Müdür Yardımcısı vardır. Çevik Kuvvet Şubesi'nin başında şube müdürü yer alır. Şube Müdürünün altında yeteri kadar şube müdür yardımcısı ve bu şube müdür yardımcılara bağlı olan destek birlikleri, birlikler, ulaştırma, ve dahili birimler amirlikleri vardır. İstanbul ilinin yüzölçümü ve nüfusunun büyüklüğü, nüfusun dağınıklığı ayrıca iki kıtada yer almasından dolayı İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nün hem İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan Bayrampaşa ilçesinde hem de Anadolu yakasında yer alan Üsküdar ilçelerinde yerleşkeleri vardır. Bu sayede her iki kıtada ani gerçekleşen toplumsal olaylara daha hızlı müdahale edebilmektedirler.

2.2.1.3. Almanya'daki Toplumsal Olay Polisliğinin Yapısı

Almanya'da kolluk hizmetlerinin tamamı Türkiye'den farklı olarak şehir ve taşra ayrımı yapılmadan sadece polis tarafından yerine getirilmektedir. Demokrasinin temel ilkelerini korumak, Alman Anayasasında "Anayasayı korumak" biçiminde tarif edilmiş olup, federal devlet ve eyalet kurumları, devletin güvenliğine karşı dışarıdan gelebilecek her türlü

tehdide karşı, istihbarat önlemleri almaktadır (73). Federal Almanya’da federal düzeyde istihbarat toplamak için federal içişleri bakanlığına bağlı, merkezi Köln olan Anayasayı Koruma Ofisi (Bundesamt for Verfassungsschutz - BFV), eyalet düzeyinde de her eyalette Anayasayı Koruma Ofisi vardır. Ayrıca merkezi Münih olan dış istihbaratta görevli olan Federal İstihbarat Servisi (Bundesnachrichtendienst-BND) ve Alman Silahlı Kuvvetleri içerisinde de, Askeri Gizli Servis (Militarische Abschirm Dienst-MAD) de istihbarat toplanmasından sorumludur.

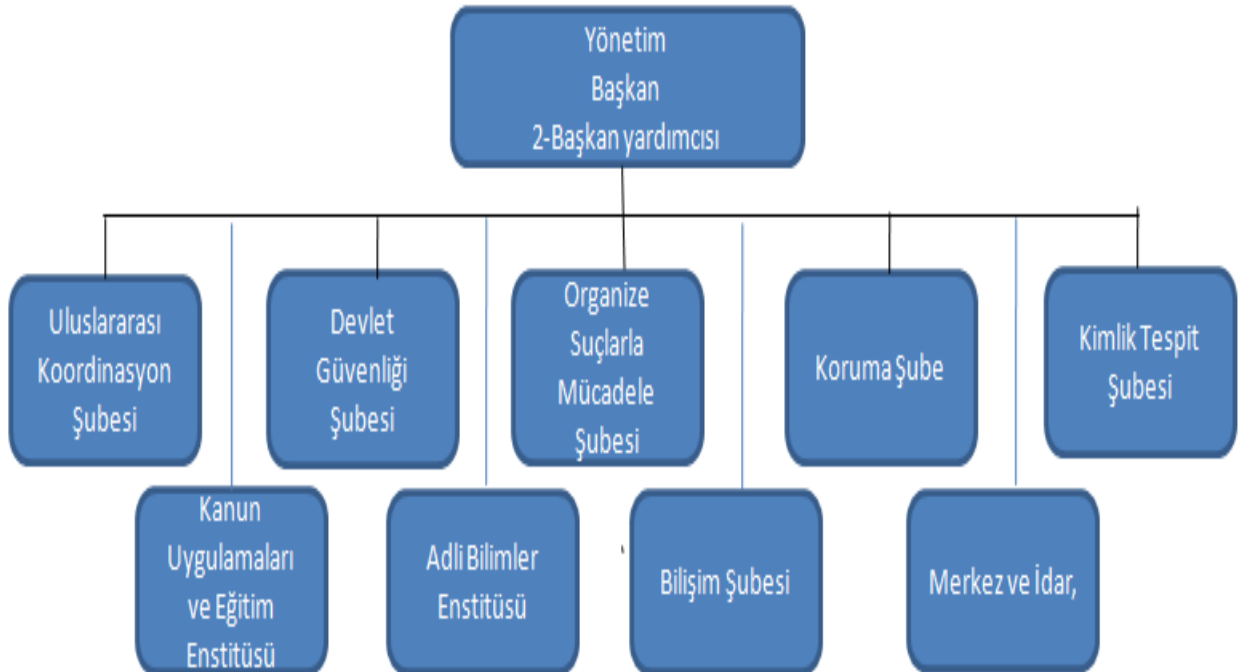
Almanya genelinde örgütlenmiş bir polis gücü mevcut değildir. Polis eyalet düzeyinde ve federal düzeyde olmak üzere iki şekilde örgütlenmiştir.

a-) Federal Düzeyde

1-) Federal Kriminal Polis Başkanlığı (Bundeskriminalamt-BKA) (Tablo-3) (74).

Federal Kriminal Polis Başkanlığı Federal İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır.

Tablo-3: Federal Kriminal Polis Başkanlığı’nın Yapılanması

Federal Kriminal Polis Başkanlığı 1 yönetim ve buna bağlı 9 ayrı şubeden meydana gelir. Sırasıyla;

- Uluslar arası Koordinasyon Şubesi
- Devlet Güvenliği (Siyasi) Şubesi,
- Örgütlü (Organize) ve Genel Suçlar Şubesi,
- Koruma Şubesi,
- Merkezi Suç Soruşturma ve Kimlik Tespit Şubesi,
- Kanun Uygulamaları ve Eğitim Enstitüsü,
- Adli Bilimler Enstitüsü,
- Bilişim Şubesi,
- Merkez ve İdari İşler Şubesi,

Federal Kriminal Polis Başkanlığı'nın (BKA) Görevleri (74);

a-) Haber merkezi Görevi;

Suç istihbaratını almak, değerlendirmek ve sonuçları ilgili makamlara iletmek

b-) Soruşturma Görevi;

Uluslararası silah ticareti,

Kara para aklama,

Uluslar arası terörizm,

Uluslar arası kalpazanlık,

Önemli bazı davalarda bilgisayar sabotajlarını, soruşturmadır.

c-) Uluslar arası Görevleri;

Suçla mücadele için ulusal ve uluslar arası koordinasyonu sağlamak,

d-) Koruma ve Önleme Görevi;

Federal Başkan, federal başbakan, federal bakanlar ve diğer önemli devlet personeliyle yabancı konukları korumak, ayrıca tanıkları ve ailelerini korumakta BKA'nın görevleri arasındadır. Suçu önleme alanında çalışmalar yapmak, diğer ülkelerde suç önleme alanında yapılan çalışmaları Almanya'ya getirmek ve uygulamak.

e-) İdari Görevleri;

Silah yasasına dayanarak silah ruhsatı verme, yasak olan silahları tespit etme ve rekabet kurallarına göre beceri oyunları ile ilgili sertifikaları düzenler.

2-) Federal Polis

Federal Polis daha çok ülke çapında ve eyaletlerin sınırlarını aşan kolluk hizmetlerini yerine getirmektedir. Federal Anayasaya dayanılarak kurulmuş federal polis birimleri, genellikle Federal İçişleri Bakanlığına, bazı özel alanlarda görev yapan federal polis birimleri ise o özel alanla ilgili federal otorite veya federal bakanlığa bağlı bulunmaktadır (75).

Federal Polis'in (BPOL) Yapılanması;

1 Haziran 2005'te çıkartılan yasa ile Federal Sınır Polisi (Bundesgrenschuts-BGS) Federal Polis (Bundapolizei-BPOL) adını aldı. Alman İçişleri bakanlığı 2007'de ve Mart 2008 BPOL'nin yapısını tekrar gözden geçirdi ve daha çok Federal Polisi önleyici polislikte görevlendirdi (76).

Federal Polis Teşkilatı Federal Polis Genel Müdürlüğü ve bu genel müdürlüğe bağlı 8 Federal Polis Müdürlüğü ve Frankfurt Uluslar arası Havalimanı Müdürlüğü ile beraber toplam 9 polis müdürlüğünden meydana gelmektedir.

Federal Polis Genel Müdürlüğü (BPOL-Prasidium) Potsdam yer alır. Federal Polis Genel Müdürlüğü'ne direkt bağlı bulunan birimler (77):

- Havacılık Şubesi,
- GSG 9 (Terörle Mücadele Şubesi),
- İstihbarat Şubesi'dir.

Federal Polis Genel Müdürlüğüne Bağlı dokuz Federal Polis Müdürlüğü (BPOL-Direktion) BPOL merkezlerinden ve sınır güvenliğinden sorumludur. Federal Polis Müdürlükleri (BPOL-Direktion) şunlardır (78):

- Bad Bramstedt Federal Polis Müdürlüğü,
- Hanover Federal Polis Müdürlüğü,
- Sank Augustin Federal Polis Müdürlüğü,
- Koblenz Federal Polis Müdürlüğü,

- Stuttgart Federal Polis Müdürlüğü,
- Munich Federal Polis Müdürlüğü,
- Pirna Federal Polis Müdürlüğü,
- Berlin Federal Polis Müdürlüğü,
- Frankfurt Uluslar arası Havalimanı Federal Polis Müdürlüğü.

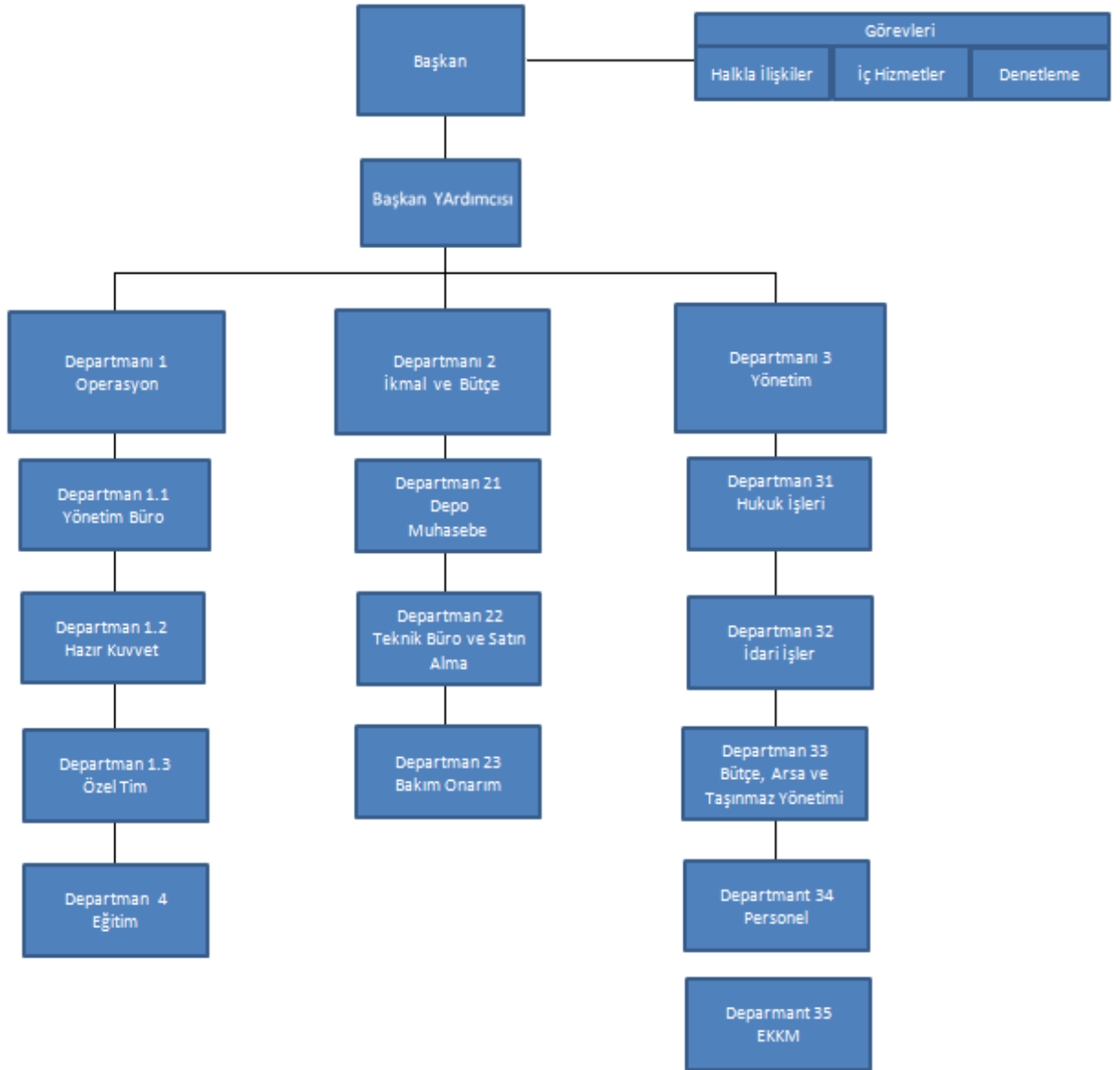
Her Federal Polis Müdürlüğüne bağlı birer soruşturma şubesı ve seyyar teftiş ve inceleme üniteleri vardır. Yukarıda sayılan sekiz polis müdürlüğüne bağlı 67 (BPOL-Inspektion) Federal Polis Merkezi mevcut olup bu merkezler 24 saat esasına göre hizmet verirler

Hazır Kuvvet Polisinin (Bundespolizeiabteilung-BPA)

Federal Polis Genel Müdürlüğüne bağlı Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğü (Direktion Bundesbereitschaftspolizei) Fuldataı de yer alır. Fuldataı'a bağlı 10 hazır kuvvet polis birimi daha bulunmaktadır. Bu birimler Ratzeburg, Uelzen, Blumberg, Bad Dben, Duderstadt, Sankt Augustin, Hnfeld, Bayreuth, Bad Bergzabern ve Deggendorf yer almaktadır (79). Bu birim federal polisin yetersiz kaldığı herhangi bir görevde veya eyalet polislerinin yetersiz kaldığı olaylarda eyalet işişleri bakanının talebiyle göreve ağrılabilirler. Doğal afetlere müdahale konusunda da eğitimlidirler. Sadece zırhlı araçlar, otobüsler, su panzerleri ve ağır silahlarla donatılmamış aynı zamanda arama kurtarma araç ve gereçlerine de sahiptirler (80). Hazır Kuvvet Polisinin (Bundespolizeiabteilung-BPA) sayısı Alman polis gücünün %25'ini oluşturmaktadır.

Federal İşişleri Bakanlığı Federal Almanya genelindeki hazır kuvvet polis birimlerini kontrol ve koordinesini sağlar. Ayrıca Federal İşişleri Bakanlığı hazır kuvvet polis birimlerine standart silah, araç ve diğer gerekli aletleri tedarik eder. Bu sayede Federal Almanya genelinde hazır kuvvet polis birimleri arasında bir standart sağlamaktadır.

Tablo-4: Federal Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğünün Yapılanması

Federal Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğünün Yapılanması (Tablo-4) (81):

Federal Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğü'nün başında bir başkan bu başkana bağlı başkan yardımcısı başkan yardımcısının altında ise 3 tane personel departmanı vardır:

1-) Operasyon Departmanı; Bu departmanın altında dört adet büro bulunur;

a-) Yönetim Büro

b-) Hazır Kuvvet

c-) Özel Tim

d-) Eğitim Büro

2-) İkmal Bütçe Departmanı;

Bu departman altında da 3 adet büro bulunmaktadır:

a-) Depo ve Muhasebe

b-) Teknik Büro ve Satın Alma Bürosu

c-) Bakım Onarım

3-) Yönetim Departmanı: Bu departmana bağlı 5 tane büro bulunmaktadır.

a-) Hukuk İşleri

b-) İdari İşler

c-) Bütçe, Arsa ve Taşınmaz Yönetimi Bürosu

d-) Personel Büro

e-) EKKM

Federal Polis'in (BPOL) Görevleri (82):

- Sahil güvenlik hizmetleri dâhil sınır güvenliği (Grenzpolizei ya da Grepo)
- Federal binaları, federal başkent olan Berlin'deki ve federal bir şehir olan Bonn'daki yabancı elçilik binalarını, Karlsruhe'de bulunan iki yüksek mahkemeyi (Bundesverfassungsgericht-Bundesgerichtshof) korumak,
- Yurtiçi asayiş olaylarında federal yönetimin hazır destek kuvvetini sağlamak,
- Alman demiryollarında ve uluslararası hava alanlarında güvenliği sağlamak,
- Terörle mücadele timlerini (GSG 9) sağlamak,
- Hava Polis müdürlüğünü kurmak ve ihtiyaç halinde hava desteği sağlamak,
- Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Kosova, Sudan, Liberya, Afganistan, Gazze Şeridi, Moldova ve Gürcistan'da ki uluslararası polis görevlerinde Federal Almanya adına görev almak,
- Federal Almanya'nın diğer ülkelerde yer alan büyükelçilik ve konsoloslukları güvenliğini sağlamak,
- Sivil organizasyonlarda kurtarma helikopteri sevke temek,
- Eyaletlerden talep olması halinde takviye kuvvet olmak
- BPOL adli soruşturmalarda sadece kendilerine ait olan görev alanlarında sorumlu olup, bunun dışındaki durumlarda Federal Kriminal Polis (Bundeskriminalamt-BKA) ya da eyalet polisinin kriminal araştırma büroları yetkilidir.

b-) Eyalet Düzeyinde

Federal düzeyin altında polis, eyaletler tarafından örgütlenmiştir. Emniyet hizmetleri sorumluluğu 16 değişik eyalete verilmiş bir görevdir (83). Eyaletler kendi sınırları içinde geçerli olacak kamusal düzen ve güvenlik yasalarını yapmakta, yerel polisin ve yönetsel birimlerin yapılanmasını ve çalışma esaslarını belirlemektedirler. Eyaletler arasında büyük farklılıklar olduğundan dolayı tek tip bir polis yapılanmasından söz etmek mümkün değildir. Polis birimlerinin ortak noktalarına bakıldığında; bütün eyaletlerde polis birimlerinin eyalet İçişleri Bakanlarına; Berlin, Bremen ve Hamburg şehir devletlerinde ise İçişleri Senatörlerine bağlı olduğu görülür. Bavyera, Baden-Württemberg, Hessen ve Bremen eyaletlerinin büyük şehirlerinde ilgili belediye başkanları; eyalet içişleri bakanlarının altında polis amiri olarak yetki ve sorumluluk taşımaktadırlar. Nordrhein-Westfalen ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde ise köylerin başındaki idari amire (Gemeinde) bazı polis görevlerinin verildiği görülmektedir (84).

Eyaletlerde kıyılar, otoyollar ve ırmaklarla ilgilenen özel polis birimlerinin yanı sıra istihbarat işlevli Anayasayı Koruma Teşkilatı ve Sınır Polisi de mevcut bulunmaktadır. İlçelerde ise emniyet müdürleri şehir polisiyle birlikte adli polisin de sorumluluğunu taşırlar. Polisin organizasyon ve personel işlemleri eyaletin egemenlik hakkı olarak kabul edilir (75).

Eyaletler itibariyle genelde müşterek olan polis birimleri şunlardır (85):

- Schutzpolizei (Schupo); Önleyici hizmet görevi yapan, devriye atıp, acil çağrılara giden polis birimi.
- Kriminalpolizei (Kripo); Soruşturmalardan sorumlu sivil dedektiflerden meydana gelir. Örneğin bir olay meydana geldiği vakit olay yerine Schupo gider, olay yerinin güvenliğini alır, ilk bilgileri toplar daha sonra soruşturmayı Kripo'ya devreder.
- Landeskriminalamt (LKA); Eyalet İçişleri Bakanlığına bağlı Eyalet Araştırma Bürosudur.
- Wasserschutzpolizei (WSP); Deniz polisi, nehir, göl ve limanlarda devriye atar, meydana gelen suçlara müdahale eder.
- Spezialeinsatzkommando (SEK); SWAT Tim
- Autobahnpolizei; Otoban Polisi,

- **Bereitschaftspolizei (BePo); Hazır Kuvvet Polisi.**

Toplumsal olayları önleme amacıyla kurulan polis birimidir. Her eyalette mevcut olan bu güç, eyalet içişleri bakanlarının izniyle kullanabilmekte, bu birimlerin bazı giderleri de Federal İçişleri Bakanlığına karşılanmaktadır (86).

Federal İçişleri Bakanlığı içerisindeki Hazır Kuvvet Polis Müfettişi tarafından toplum polisi izlenmekte ve başka bir eyalette olan toplumsal gösteriler, olağanüstü durumlar ve doğal afetlerde gereksinim anında destek güç olarak yer almaları sağlanmaktadır. Federal İçişleri Bakanlığı içerisinde görev yapan Hazır Kuvvet Polis Müfettişi, Hazır Kuvvet Polislerinin federasyon ve federe devletlerarasındaki yönetsel anlaşmalarını hazırlamak, temel sorunlarını belirlemek, teçhizat, araç ve gereç durumlarını tespit etmek, eğitim ve ileri düzey eğitimlerini hazırlamak, eyaletlere görevli olarak gönderilmelerini düzenlemek ve eyaletlerdeki Hazır Kuvvet Polis birliklerini denetlemekle görevlidir (87).

Toplumsal olaylarda, Alman idari makamlarının polis olanaklarını yeterli görmedikleri hallerde askeri unsurlardan yardım isteme yetkileri olmadığı gibi, Federal Anayasa askeri birliklere silahlı ayaklanmalar dışında toplumsal olaylara müdahale imkânı tanımamaktadır. Bu nedenle, hazır kuvvet polisinin yeterli ve güçlü olması büyük önem taşımaktadır (76).

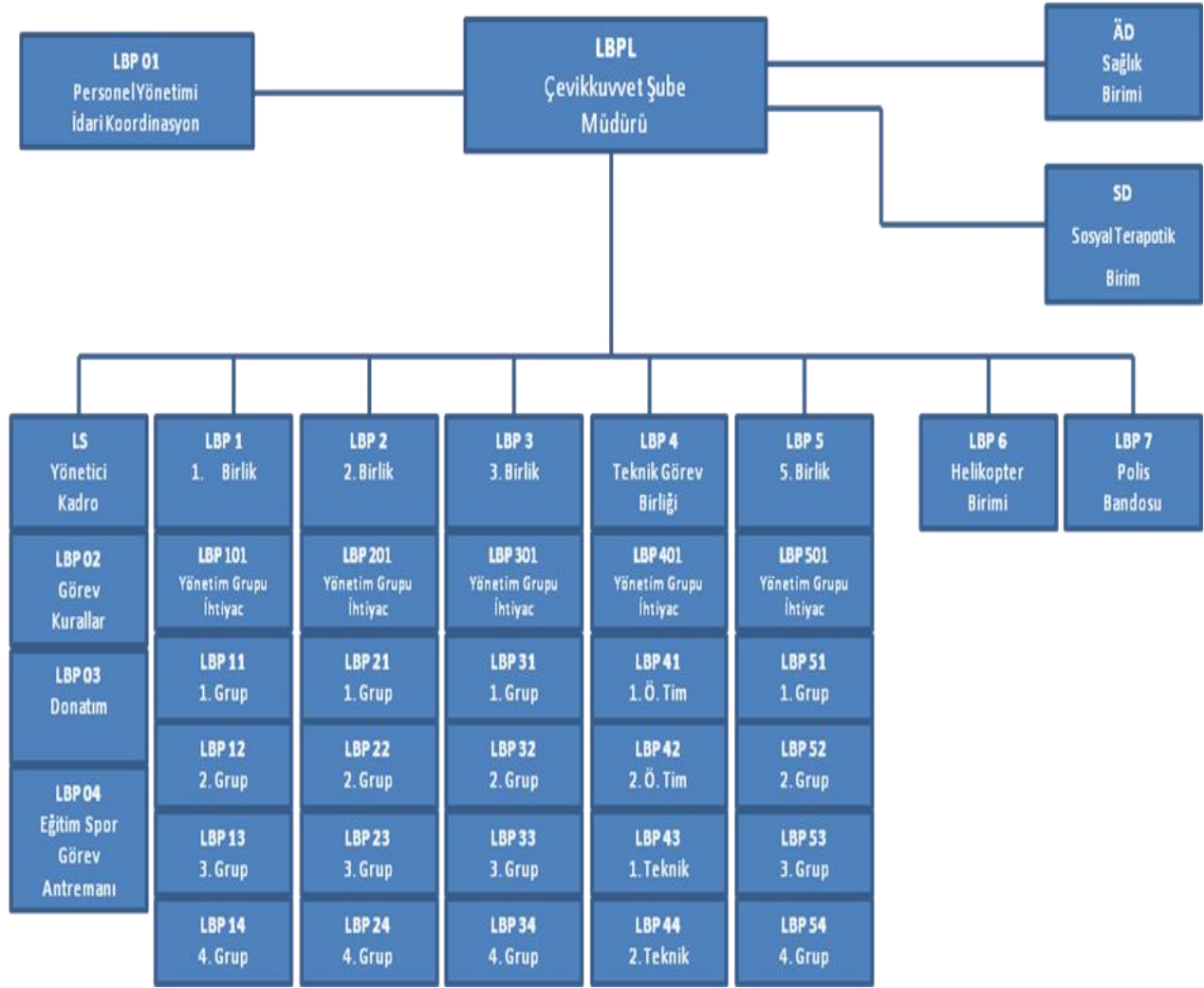
Toplumsal olaylara müdahale de ve önleyici polisin (Schutzpolizei) yetersiz kaldığı olaylara takviye kuvvet olan hazır kuvvet polis birimleri (Bereitschaftspolizei) eyalet polisinin (Landespolizei) bir parçasıdır (88). Hazır kuvvet polis birimleri diğer eyaletlerde meydana gelen isyan veya doğal afetlerde yetersiz kalınması durumunda talep edilmesi halinde takviye kuvvet olarak gidebilecek şekilde konuşlandırılmaktadır (80).

Hazır kuvvet polis birimlerinin asli görevleri olan toplumsal olayların yanındaki diğer görevleri eyaletler arasında farklılık göstermekte olup eyaletlerin ihtiyaçları doğrultusunda görev ifa etmektedirler.

Hazır kuvvet polis birimleri kışlalarda kalmakta ve askeri bir yapılanma içerisinde. Eyaletlerin birçoğunda 600 veya 800 polisten oluşmakta taburlar bulunmakta, bu taburlar ise 120 veya 150 polisten oluşan bölüklerden meydana gelmekte Hundertschaften adını almaktadır. Ebetteki bu bölüklerde sayılarına uygun olarak takımlardan oluşmaktadır. Diğer taraftan 6 büyük eyalette ise hazır kuvvet polis birimleri alay düzeyinde yapılanmıştır (88).

Her eyalet kendi içerisinde güvenlik ihtiyaçları ölçüsünde yapılanmaya gitmiştir. Bu açıdan İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü ile karşılıklı ilişkiler içerisinde bulunan Federal Almanya'nın Hamburg Eyaletinin hazır kuvvet polis teşkilatının yapılanması aşağıda gösterilmektedir (Tablo 5) (89).

Tablo-5: Hamburg Eyaleti Hazır Kuvvet Polisi'nin Yapılanması.

2.2.1.4. Türkiye ve Almanya'daki Toplumsal Olay Polisliğinin Karşılaştırılması

Türkiye'de taşrada meydana gelen toplumsal olayları Jandarma Teşkilatı, şehirde meydana gelen olaylara ise Polis Teşkilatı takip ederken, Federal Almanya 'da ise şehir taşra ayrımı yapılmaksızın bütün toplumsal olaylara polis takip etmektedir.

Türkiye'de idari makamlar toplumsal olaylar karşısında polisin yetersiz kalması durumunda askeri unsurlardan yardım isteyebilirken, Federal Almanya'da idari makamların polisin toplumsal olaylarda yetersiz kalması durumunda yardım isteme hakkı bulunmamaktadır. Federal Anayasa askeri birliklere silahlı ayaklanmalar dışında toplumsal olaylara müdahale imkânı tanımamaktadır (76).

Türkiye’de toplumsal olay polisi olarak görev yapan Polis Çevik Kuvvet Birimleri il ve ilçe düzeyinde bir yapılanma içerisinde olup illerde İl Emniyet Müdürüne bağlı Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri, ilçelerde ise İlçe Emniyet Amirine bağlı Çevik Kuvvet Grup Amirlikleri mevcuttur. Federal Almanya’da toplumsal olay polisi olarak görev yapan Hazır Kuvvet Polis Birimleri ise (Bereitschaftspolizei) hem federal düzeyde hem de eyalet düzeyinde bir yapılanma içerisinde. Eyaletlerin birçoğunda 600-800 kişilik taburlar halinde hazır kuvvet polis birimleri mevcutken 6 büyük eyalette ise alay halinde yapılanmış hazır kuvvet polis birimleri vardır (88).

Federal düzeyde ise Federal Polis Genel Müdürlüğü’ne (BPOL-Prasidium) bağlı merkezi Fuldataal yer alan Federal Hazır Kuvvet Polis Müdürlüğü ve buna bağlı 10 farklı yerde (Ratzeburg, Uelzen, Blumberg, Bad Dübén, Duderstadt, Sankt Augustin, Hünfeld, Bayreuth, Bad Bergzabern ve Deggendorf) tabur halinde konuşlanmış hazır kuvvet polis birimleri mevcuttur (79).

Federal Almanya’da hazır kuvvet polis birimleri kullanılabilmesi için eyalet düzeyinde eyalet içişleri bakanından federal düzeyde de federal içişleri bakanının izin alınması gerekir. Türkiye’deki durumu ise Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 10. ve 11. maddelerinde şu şekilde belirtmiştir (90).

“Madde 10-Polis çevik kuvvet birimleri illerde il emniyet müdürüne ilçelerde ilçe emniyet amirine bağlıdır.....Madde11-Mülki amir, polis çevik kuvvet birimleri ile ilgili emirlerini illerde il emniyet müdürüne, ilçelerde ilçe emniyet amirine, il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri de kuruluşa göre çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine verir;gecikmesinde sakınca bulunan hallerde,mülki amir doğrudan çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine verebilir.....Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kuruluşa göre il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri çevik kuvvet şube müdürü veya grup amirine,çevik kuvvet şube müdürü veya grup amiri de kendi kuruluş birimine toplumsal olaya derhal müdahale edilmesi emrini verebilir.Ancak,müdahaleden mülki amir ile illerde il emniyet müdürü ilçelerde ilçe emniyet amiri derhal haberdar edilir .Aksi takdirde sorumluluk ilk emri verene aittir.” İlgili maddelerden de anlaşılacağı gibi çevik kuvvet ilgili talimatlar toplumsal olayın durumuna göre değişmektedir.

Gerek Türkiye’de ki toplumsal olay polis birimi olan çevik kuvvet gerekse Federal Almanya’da toplumsal olay polis birimi olan hazır kuvvet (Bereitschaftspolizei) birimleri askeri bir yapılanma içerisinde. Federal Almanya’da bu yapılanma alay, tabur bölük,

takım şeklinde adlandırılmıştır. Eyaletlerin taburlar halinde bulunan hazır kuvvet polisleri, 6 büyük eyalette ise alay şeklinde yapılanmıştır (88). Türkiye’de ise polis çevik kuvvet birimleri birlik, grup, ekip şeklinde yapılandırılmıştır. Türkiye’de polis çevik kuvvet birimlerinin yapılanması polis çevik kuvvet yönetmeliğinin 6. , 7. ve 9. maddelerinde şu şekilde düzenlenmiştir (90).

“Madde 6-Polis çevik kuvvet birimlerinde her birlik en az iki gruptan,her grup dört ekipten,her ekip ise on kişiden oluşur....Çevik kuvvet şube müdürlükleri en az bir birlikten,çevik kuvvet grup amirlikleri ise 4 ekipten oluşur.....

Madde 7-.....Polis çevik kuvvet şube müdürlüğü veya grup amirliği,hizmetin esas birimlerini oluşturan grup,birlik ve destek timleri ile idari bürolardan meydana gelmektedir.

Madde 9-.....Destek timleri özel statülü il şube müdürlüklerinde bir birlikten,diğer il şube müdürlükleri ile il ilçe grup amirliklerinde bir ekipte oluşur.....Destek tim olarak görevlendirilecek ekip sayısının il emniyet müdürünün önerisi ve valinin onayı ile artırılması...”

Federal Almanya’da Federal İçişleri Bakanlığı içerisindeki Hazır Kuvvet Polis Müfettişi tarafından toplum polisi izlenmektedir. Federal İçişleri Bakanlığı içerisinde görev yapan Hazır Kuvvet Polis Müfettişi, Hazır Kuvvet Polislerinin federasyon ve federe devletlerarasındaki yönetsel anlaşmalarını hazırlamak, temel sorunlarını belirlemek, teçhizat, araç ve gereç durumlarını tespit etmek, eğitim ve ileri düzey eğitimlerini hazırlamak, eyaletlere görevli olarak gönderilmelerini düzenlemek ve eyaletlerdeki Hazır Kuvvet Polis birliklerini denetlemekle görevlidir (87). Türkiye’de ise Polis Çevik Kuvvet Birimlerini izlemekle görevli bir kurum yoktur. Ancak Emniyet Genel Müdürlüğü belli aralıklarla gönderdikleri müfettişlerle Çevik kuvvet birimlerini denetlemektedir. Bu denetlemeler çoğunlukla idari yapılanmalarla ilgili olup çevik kuvvet birimlerinin toplumsal olaylardaki hareketlerini sürekli inceleyen bir kurum yoktur. Sadece çevik kuvvet birimleri tarafından toplumsal olaylarda yapılan hatadan sonra hata yapan kişiler hakkında araştırma ya da soruşturma yapan kurumlar mevcuttur. Türkiye’de bulunan bütün polis çevik kuvvet birimlerinin her Türklü ihtiyaçları Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmaktadır. Örneğin Polis çevik kuvvet yönetmeliğinin çevik kuvvet birimlerinin ihtiyacını karşılayamaması ve zamana ayak uydurmaması üzerine emniyet genel müdürlüğü güvenlik daire başkanlığı yeni bir çevik kuvvet yönetmeliği tasarısı hazırlanmıştır (91).

Federal Almanya’da federal düzeyde yapılanan hazır kuvvet polis birimlerinin herhangi bir toplumsal olay ya da doğal afette yetersiz kalan eyalet polislerine takviye olarak

gidebilmesi için eyalet içişleri bakanının talebi olması gerekir. Eyaletlerde bulunan hazır kuvvet polis birimlerinin de bir başak eyalete takviye kuvvet olarak gidebilmesi için yine yardım talebinde bulunan eyaletin içişleri bakanının talepte bulunması gerekir. Türkiye’de çevik kuvvet birimlerinin bağlı olduğu ilden başka bir ile takviye olarak gidebilmesi Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 13. maddesinde (90).

“ *Emniyet ve asayişin gerektirdiği hallerde ilgili valinin istemi üzerine, emniyet genel müdürünün önerisi ve içişleri bakanının onayı ile polis çevik kuvvet birimleri geçici olarak başka illerde görevlendirilebilir* ” denilerek açıklanmıştır.

Yukarıda yapılan karşılaştırmalar ışığında Türkiye’de de Federal Almanya’da olduğu gibi silahlı ayaklanmalar dışında askeri unsurların toplumsal olaylarda kullanılmaması için toplumsal olay polisliği yapan çevik kuvvet birimleri hem sayı hem de teçhizat olarak güçlendirilmelidir.

Yine Türkiye’de iç güvenliğin sağlanması hususunda Federal Almanya örnek alınmalı şehir taşra ayrımı yapılmadan iç güvenlik hizmeti tamamen polis tarafından yerine getirilmelidir. Bu sayede Türk halkı demokratik ülkelerde olduğu gibi iç güvenlik hizmetini sadece işi güvenlik olan ve bu alanda profesyonelleşmiş bir kurum olan polis teşkilatından alacaktır.

Federal Almanya’da eyaletlerin yanında federal düzeyde de bir hazır kuvvet yapılanmasının olması takviye kuvvet gerektiğinde federal hazır kuvvet polis müdürlüğünü merkezi ile birlikte 11 farklı bölgede bulunan bu kuvvetlerinde kullanılabilmesi ve çok büyük toplumsal olaylarda ve doğal afetlerde devletin bu olaylar karşısında yetersiz kalmasının önüne geçtiği gibi vatandaşa da daha kaliteli bir güvenlik hizmeti sunma olanağı sağlamaktadır. Elbette ki diğer eyaletlerde bulunan hazır kuvvet birimleri de büyük toplumsal olay ve doğal afetlerde takviye olarak kullanılabilmekte, bu kullanımın rahat ve hızlı bir şekilde olmasını sağlamak için eyaletlerde bulunan hazır kuvvet birimleri uygun yerlerde konuşlandırılmıştır. Türkiye’de ise büyük toplumsal olaylarda toplumsal olayın olduğu ilin çevik kuvvet sayısı yetersiz olduğu zaman diğer illerden takviye çevik kuvvet gönderilerek ve askeri unsurlardan faydalanılarak güvenlik hizmeti vermeye çalışılmaktadır. Ancak bu durum takviye kuvvet olarak gelen ilin kuvvet olarak zayıflamasına ve günlük güvenlik hizmetlerini yerine getirebilmesi için elinde kalan personeli daha yoğun ve izinsiz çalıştırmasına sebebiyet vermekte bu durumda personeli olumsuz yönde etkilemektedir. Yoğun ve izinsiz çalışan çevik kuvvet personeli bu çalışma maratonu esnasında hem güvenlik hizmeti sunduğu vatandaşa hem de kendi ailesine ve çevresine karşı olumsuz davranışlarda bulunabilmekte istenmeyen olayların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Toplumsal

olaylarda askeri unsurların kullanılması ise çağ dışı bir görüntü oluşturmakta Türkiye'nin yurt dışındaki prestijini düşürmektedir. Öte yandan takviye olarak giden çevik kuvvet personeli de yapılan yolculuklar sonucunda yorulmasından ötürü, göreve geldiği yerin halkına, göreve geldiği yere, karşı karşıya geleceği gruba yabancı olduğundan dolayı kaliteli bir güvenlik hizmeti sunmaktan çok uzakta kalmakta istenmeyen olayların yaşanmasına da sebebiyet verebilmektedir. Bu takviye kuvvet gönderme sisteminin yerine Türkiye'nin toplumsal olay haritası çıkartılarak, bu haritadaki sonuçlara dayanılarak belli bölgelerde Bölge Çevik Kuvvet Birimleri kurulmalıdır. Bu sayede yukarıda sayılan olayların önüne geçilmiş olacaktır.

Son olarak Federal Almanya'da bulunan Federal içişlerine bağlı hazır kuvvet polis müfettişliği kurumuna benzer bir kurumun da Türkiye'de oluşturulmalıdır (87). Bu sayede toplumsal olay polisi olan çevik kuvvet birimleri sürekli denetlendiği ve izlendiği için daha disiplinli, insan haklarına daha saygılı ve zinde olacaktır. Diğer taraftan çevik kuvvet birimleri toplumsal olaylarda yalnız kalmayacak haklarında medyada yalan yanlış ve yanıltıcı haber ve suçlamalarında önüne geçilmiş olacaktır. Eletteki yasadışı örgütler tarafından çevik kuvvet birimi personeli hakkında mahkemelere şikâyetler olacak bu şikâyetler karşısında da çevik kuvvet personeli bu kurum sayesinde yalnız kalmayacaktır.

2.2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

İfade hürriyeti bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçıl yoldan açığa vurulmasının serbest olması, toplanma hürriyeti ise ifade hürriyetinin toplu ifade biçimidir (92). Çok farklı şekillerde ifade biçimi mevcut olup, bunlar sözlü, yazılı, sanatsal gösterim, kişisel görünüm, görüntü tercihi şeklinde olabileceği gibi, örgütlenme, toplantı ve gösteri yürüyüşü biçiminde de olabilir (93).

Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti hem ulusal yasalarla hem de uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınıp, nasıl kullanılabileceği ve hangi durumlarda kısıtlanabileceği hakkında düzenlemeler yapılmıştır. İnsanların bu haklarını güven içinde yerine getirmelerini sağlamakla ise kolluk kuvvetleri görevlendirilmiştir.

Polisiye anlamda toplumsal olaylar denildiğinde genel olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşleri, az katılımlı veya kitlesel olarak gerçekleştirilen basın açıklamaları, grev ve lokavtlar, seçim dönemlerinde yapılan propaganda faaliyetleri ile kültürel ve siyasi içerikli gösteriler akla gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal olayları kendi içerisinde kanuni

ve kanuna aykırı toplumsal olay olmak üzere iki farklı ekseninde değerlendirilmesi gerekmektedir (16).

Kolluk kuvvetleri dünyanın birçok yerinde kanuna uygun ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kamu düzenini korumak amacıyla bu alanda profesyonelleşmiş, toplumsal olay polis birimleri kurulmuştur. Türkiye’de ise bu görev şehirde polis çevik kuvvet birimleri tarafından icra edilirken, taşrada jandarma tarafından yapılmaktadır. Toplumsal olaylar genelde insanların yoğun olarak yaşadığı şehirlerde yaşandığı için toplumsal olay dendiği vakit akıllara polis çevik kuvvet birimleri gelmektedir.

Çevik kuvvet birimlerinin görevleri arasında kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamakla kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerini önlemek vardır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini kendi arasında ikiye ayırılır;

a-) Kanuna Uygun Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

b-) Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

2.2.2.1. Kanuna Uygun Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşleri hem ulusal ve hem de uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan toplanma hak ve özgürlüğünün, yine ulusal yasalar ve uluslararası sözleşmelerin koyduğu kıstaslar ölçüsünde kullanılmasıdır (16).

Gerek ulusal yasalarla gerekse uluslar arası sözleşmelerle güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını halkımızın güvenle kullanabilmelerinde devlete bir takım yükümlülükler düşmektedir. Bu yükümlülükleri devlet adına mülki amirin emrinde hizmet veren kolluk kuvvetleri tarafından yerine getirmektedir.

Türkiye’de kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenini ve güvenliğini sağlamak şehirde Emniyet Teşkilatı, taşrada ise Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yapılmaktadır. Çok yüksek katılımların olduğu toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde jandarma ve emniyet güçleri birlikte görev yapmaktadırlar.

Türkiye Cumhuriyeti farklı tarihlerde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamış ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. Maddesinin de ; “*Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır ,..... Usulüne göre yürürlüğe*

konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” (94) denilerek taraf olduğu yukarıda belirtilen antlaşmaların iç hukukta ki yerini belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ikisi de gerek toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına gerekse hakların anası olarak tabir edilen ifade hürriyetine yer vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26. ve 34. maddeleriyle tanınan ve güvence altına alınan ve yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. , 14. , 15. ve 16. maddelerinde hangi durumlarda ve nasıl sınırlandırılabilceği belirtilen ifade hürriyeti ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı 2911 sayılı kanun ve ilgili yönetmelik, 2004/100 sayılı yönerge ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Türkiye’de kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenini ve güvenliğini sağlamak görevli Emniyet ve Jandarma Teşkilatları yukarıda belirtilen ulusal yasaları ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaları dikkate alarak bu görevlerini yerine getirmek zorundadır.

2.2.2.2. Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Her özgürlük gibi toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmanın ve ifade hürriyetinin de bir sınırı vardır. İnsanlar sahip oldukları hakları kullanırken başkalarının haklarını sınırlayamaz. Kişiler haklarını başkaları tarafından engellenmeden ve sınırlandırılmadan kullanılmasını sağlamak ve kişilerin bu haklarını kullanırken diğerlerinin haklarını engellemeden ve sınırlamadan kullanmalarını sağlamak devletin görevidir. Devlet bu görevini yerine getirmek için bir takım yasalar yapmış ve bu yasaların uygulanmasını güvence altına almak için kolluk kuvvetlerini görevlendirmiştir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve ifade hürriyeti hem ulusal yasalarla hem de uluslararası antlaşmalarla güvence altına alındığı gibi bu yasa ve antlaşmalarla da hangi durumlarda kısıtlanabileceği de belirtilmiştir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak kabul edilmesi için öncelikle yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası yasalara ve antlaşmalara aykırı bir durumun söz konusu olması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklı tarihlerde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olmuş yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 90. maddesi ile

usulüne uygun antlaşmaların kanun hükmünde olacağını kanunlarla ile yaşanacak olan uyuşmazlıklarda taraf olunan sözleşmelerin geçerli olacağını belirtmiştir. Bahse konu antlaşma ve sözleşmelerde ifade hürriyetinin ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının nasıl kullanılacağı ve hangi şartlarda sınırlandırılabilceğı belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye iç hukukta toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin anayasanın 34. ve 26. maddelerinde ve 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü kanununda, ilgili yönetmeliğinde ve 2004/100 sayılı içişleri bakanlığı genelgesinde nasıl ve ne şartlarda yapılabileceğı açıklanmıştır. Ancak bu hakkın hangi durumlarda ve nasıl sınırlandırılacağı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. , 14. , 15. , ve 16. maddelerinde ve ilgili toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunu ve yönetmeliğinde ayrıca 2004/100 sayılı içişleri bakanlığı genelgesinde de belirtilmiştir.

İfade hürriyeti ve toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında düzenlenmiş olan ulusal ve uluslararası yasalar ile sözleşmelere aykırı olarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerini kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak ifade edebilir (16).

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kendi içinde iki ye ayrılır;

a-) Başlangıçta Kanuna Aykırı Olmayan Daha Sonra Kanuna Aykırı Olan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri;

Toplantı ve gösteriş yürüyüşlerinin bir kısmı kanunlara uygun olarak başlamasına rağmen sonradan kanunlara aykırı hareketlerin başlamasıyla kanunlara aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri haline gelir. Örneğin kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı ve gösteri yürüyüşü gün batımına bir saat kala bitirilmesi gerektiğı halde devam etmesi halinde veya toplantı ve gösteri yürüyüşünün belirtilen güzergâhı değiştirerek farklı bir güzergâhı kullanmaya kalkışmaları ya da kullanmaları halinde yaptıkları gösteri yürüyüşü kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü halini alır.

b-) Tamamen Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri;

Bazı toplantı veya gösteri yürüyüşü tarzındaki eylemler ise yasalara ve kurallara hiç uyulmadan direk olarak devlete karşı yapılır. Bu tarz toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak adlandırabiliriz. Protesto etmek için yollara barikat kurulması, ateş yakılması, kamu ve özel teşebbüslere ait olan mallara zarar verilmesi şeklinde eylemleri kanuna aykırı toplumsal eylemlere örnek gösterilebilir

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini şu şekilde sıralanabilir (32):

- Kanun ve yönetmelik esaslarına uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı ve gösteri yürüyüşü için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra yapılan toplantılar,
- Güneş doğmadan başlanan ve açık yerlerde güneş batmadan bir saat önce, kapalı yerlerde ise saat 23.00'a kadar bitmeyen toplantı ve gösteri yürüyüşleri,
- Mülki amir tarafından önceden tespit edilip, ilan edilen ve bildirimde belirtilen yerlerin dışında yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri,
- Önceden tespit edilen toplanma ve dağılma güzergâhları dışında farklı yerlerde toplanma ve dağılma,
- Ateşli silahlar, patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler, taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zinciri gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirli veya her türlü sis, gaz vb. maddeler ile kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş-pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak icra edilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri,
- Dernek, sendika, vakıf ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında yapacakları toplantılar,
- Kanunların suç saydığı amaçlar için yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri,
- Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri,
- Yetkili makamlarca yasaklanan veya ertelenen toplantı veya gösteri yürüyüşünün erteleme ve yasaklama süresi dolmadan yapmaya kalkışmak ya da yapmak,
- Hükümet komiseri tarafından toplantının sona erdiği ilan edilmesine rağmen toplantı veya gösteri yürüyüşüne devam etmek,
- Yabancıların İçişleri Bakanlığı'ndan izin almadan veya T.C vatandaşları tarafından düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart taşımaları halinde bu toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırıdır.

2.2.2.3. 1 Mayıs İşçi Bayramı

1 Mayıs Türkiye’de ve dünyada işçiler ve tüm emekçiler tarafından kutlanan birlik, dayanışma ve haksızlıklarla mücadele günü olarak kabul edilmekte kutlanmaya ilk başladığı tarihten günümüze kadar birçok kanuni ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini şahit olmaktadır.

2.2.2.3.1. 1 Mayıs’ın Tarihçesi

1 Mayıs ülkemizde ve dünyada işçi bayramı olarak kutlanan işçilerle birlikte tüm emekçilerin dayanışmasını, birlikteliğini ve haksızlıklarla mücadelesini simgeleyen bir gündür (95).

Taş ve inşaat işçileri 1856’da Avustralya’nın Melbourne kentinde, sekiz saatlik işgünü lehinde gösteriler yaparak, toplantılar ve eğlenceler düzenleyerek, hep birlikte bir günlük iş bırakma kararı aldılar (96). Bu kutlamanın yapılacağı gün olarak da 21 Nisan tarihi saptandı ve bu kapsamda işçiler Melbourne Üniversitesi’nden Parlamento Evi’ne kadar bir yürüyüş düzenlediler. Avustralyalı işçiler bu kararı, yalnızca 1856’da uygulamaya niyetlenmişlerdi. Ama bu ilk kutlamanın Avustralyalı sermaye sahipleri üzerinde çok büyük etkisi olması, işçileri canlandırıp yeni bir heyecana yol açtı ve onların bu kutlamayı her yıl tekrarlama yönünde bir karar alınmasını sağladı (97).

Sanayi devriminin dünyada devasa bir gelişim göstermesi sonucu üretim için gerekli olan iş gücü üst düzeyde bir artış gösterdi. İşçilerin çalışma süreleri 14-16 saate ulaşmasına rağmen gelir oranı işçilerin karınlarını doyurmasına yetmiyordu. İşçilerin buna daha fazla tahammülü yoktu ve işçilerde her zeminde mücadele için ortak bir irade oluşturulmaya başladı. 1834’te işçilerin başlattığı mücadele sonuç verdi ve çalışma süresi 10 saatle sınırlandırıldı.

ABD’de işçi sınıfının o yıllardaki iki önemli örgütünden biri olan Amerikan İşçi Federasyonu, 1884 yılında aldığı bir kararla “ 8 saatlik işgünü, insanca yaşayacak ücret ve çalışma koşulları” talebiyle tüm ülkede grev günü olarak ilan etti. Aradan geçen iki yıl boyunca işçiler toplantılarda, gösterilerde bu konuda kararlı ve örgütlü davranacaklarını açıkça belirttiler. 1 Mayıs 1886 günü geldiğinde, ülke çapında 350 bin işçi greve gitti. O tarihte Amerika’da ırkçılık bir devlet politikası olarak uygulanmasına rağmen siyah, beyaz işçiler kol kola greve çıktılar ve Luizvil’de (Kentucky) 6 binden fazla siyah ve beyaz işçi, birlikte yürüdüler. O dönemde Luizvil’deki parklar, siyahî insanlara kapalıydı.

Yüz binlerin sokaklara dökülmesiyle işçi, işveren ve hükümet arasında gerilim artmaya başladı. İşçiler iş bırakarak işverenlerin sermaye kaybetmesine neden oldu. Kızgın işverenler

çetelerle anlaşarak onları işçiler üzerinde baskı unsuru olarak kullanmaya ve grev drencini kırmaya çalıştı. Düzeni sağlamakla görevli olan hükümet elindeki silahlı güce yani polise başvurarak düzeni sağlamaya çalıştı.

3 Mayıs 1886'da Chicago'da greve çıkan kırk bin işçi ve iş yerlerine yerleştirilen grev kırıcılar arasında çıkan kavga sırasında, polisin açtığı ateş sonucu 4 işçi hayatını kaybetti (98). Ertesi gün bu olayı protesto etmek isteyenler Luizvil'deki Haymarket Alanı'nda miting düzenledi. Miting tam dağılırken kürsünün önüne bir bomba atıldı. Nerden geldiği belli olmayan bu bombanın patlaması sonucu 7 polis öldü ve 69 polis yaralandı. Öfkelenen polis kontrolünü kaybederek suçu ve suçluyu işçilerde aramaya başladı ve işçilere yönelik birçok tutuklama gerçekleştirdi (99). Tutuklanan işçilerden Albert R. Parsons , August Spies, Samuel J. Fielden, Michael Schwab, Adolph Fischer, George Engel, Louis Lingg ve Oscar Neebe yargılanmak üzere seçildi.

Louis Lingg, bomba imal etmek ve olay günü dağıtmakla suçlandı. Ölümüne mahkum edilen beş kişiden birisi olan Lingg, idamlardan bir gün önce hücresinde intihar ederek yaşamına son verdi.

Albert R. Parsons, Haymarket Meydanı'ndaki konuşmacılardan birisiydi ve patlama olmadan çok önce alandan ayrılmıştı. Tutuklanmaktan kurtulmasına rağmen, davanın ilk gününde mahkeme salonuna gelerek yoldaşlarına katılması hayatına mal oldu.

August Spies: 1 Mayıs çatışmalarının ardından gazetesinde işçileri Haymarket Meydanı'ndaki protesto gösterisine çağıran "İntikam" adlı yazısı ve orada konuşma yapması suçlanması için yeterli oldu ve idam edildi.

Adolph Fischer'in, işçileri Haymarket Meydanı'ndaki toplantıya silahlı gelmeleri yönünde yaptığı çağrı suçlanması için yeterli oldu, idam edildi.

George Engel'in, Haymarket "Tertibi" ile ilgisi Grief Hall toplantısına katılması ile kuruldu ve idam edildi.

Samuel J. Fielden, Haymarket'teki konuşmacılardan birisiydi. Bombalama onun konuşmasının hemen ertesinde gerçekleşti ve o sırada kurşunla yaralandı. Ölüm cezasına çarptırılan Fielden'in cezası önce ertelendi; 6 yıl sonra ise serbest bırakıldı.

Michael Schwab Oscar Neebe, Haymarket alanındaki toplantıda bulunmuyordu. Aleyhinde dikkate değer hiçbir kanıt olmamasına karşın, 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 6 yıl sonra ise affedildi.

Michael Schwab Bavyera, Haymarket Meydanı'nda sadece kısa bir süre bulunan Schwab, tanıkların onu Spies ile beraber gördüklerini beyan etmeleri nedeniyle suçlanarak, ölüm cezasına çarptırıldı. Cezası önce hafifletildi, 6 yıl sonra ise affedildi.

Yaşanan müessif olaylar sonucu kontrolü sağlamak amacıyla yasal engellemeler ve yaptırımlar uygulamaya konulsa da bu kısa süreli oldu. 1888 Aralık'ında toplanan Amerikan İşçi Federasyonu 8 saatlik işgünü elde edilinceye kadar, her yıl 1 Mayıs'ta kitle gösterileri düzenleme kararı alarak 1 Mayıs 1890'u gelecek mitingin tarihi olarak belirledi (97). Aynı aylarda birbirinden habersiz olarak Fransız ve Belçika İşçi Sendikaları Konfederasyonları sekiz saatlik işgünü için mücadele kararı alıyordu.

Amerika'daki gelişmelere paralel olarak Avrupa'daki işçi hareketi ivme kazandı. 14-21 Temmuz 1889'da Paris kongresi ile kuruluşu gerçekleştirilen II. Enternasyonal bunun en önemli göstergesiydi. 400 delegenin katıldığı II. Enternasyonal sekiz saatlik iş günü talebini ilk sıraya taşıdı. Fransız sendikalarının temsilcisi olan Bordeaux'lu işçi Lavigne bu talebin herkesçe duyulması için tüm dünyada iş bırakma eylemi yapılmasını talep etti. Ve II. Enternasyonal 1 Mayıs işçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışma günü olarak ilan etti (100). 1890 yılından sonra 1 Mayıs'lar bütün ülkelerde uluslararası işçi bayramı olarak kutlanmaya başlandı. 1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kuruluş kongresinde 8 saatlik işgünü karara bağlandı.

O yıllarda bir günlük kutlama yapacaklarını düşünen Avusturyalı işçiler bu noktaya gelinebileceğini düşünmedi. Onlar ortak ve evrensel bir isteği dile getirerek milyonları harekete geçirdi. Sekiz saatlik işgünü talebi bir noktadan başlayıp dünyaya yayıldı ve İkinci Enternasyonal ile birlikte iyice perçinleşti. Bu kadar kan ve gözyaşı boşa gitmeyerek 8 saatlik çalışma talebi elde edildi ve 1 Mayıs kutlamaları son bulmadan her yıl kutlanır oldu.

2.2.2.3.2. Türkiye'de 1 Mayıs

1 Mayıs son yıllara kadar hemen hemen her dönem "komünistlik"le eş anlamlı görüldü ve çoğunlukla yasaklandı veya olaylı geçti (101). 1 Mayıs'ın Türkiye'deki tarihçesi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine kadar uzanır. Osmanlı imparatorluğu zamanında, II. Meşrutiyet'in (1908 yılında) ilanıyla işçi hareketlerinde önemli gelişmeler yaşandı. Ardı ardına grevler gerçekleştirildi. Grevler işçilerin yeni örgütlenmelerle bir araya gelmesini sağladı. Örgütlü işçiler çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçladı.

İlk 1 Mayıs II. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonrası olan 1909 yılında işçi örgütlenmesinin en gelişmiş olduğu yer olan Selanik ve Üsküp'te kutlandı (102). Bu işçi örgütleri tütün, pamuk ve liman işçilerinden oluşuyordu. Selanik'te Rum, Yahudi, Bulgar ve Türk birlikte 1 Mayıs kutlamalarına katıldı. Dört dilde yayınlanan ortak 1 Mayıs bildirisinde,

herkese seçme ve seçilme hakkı, emeği koruyacak yasaların çıkarılması ve grev mevzuatının düzeltilmesi talep edildi.

1910'da 1 Mayıs, Selanik ve birkaç Rumeli şehrinde kutlandı. Selanik'teki kutlamaları Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu ve Bulgar Sosyalist Grubu düzenledi. Yapılan konuşmalarda 1 Mayıs'ın önemi vurgulandı ve sosyalizm övüldü.

1911'de 1 Mayıs, Üsküp, Selanik, İstanbul, Edirne ve başka Trakya şehirlerinde kutlanıldı. Yapılan gösteriler döneminin en yaygın ve en kitlesel kutlamaları oldu. Selanik'teki gösteriye 14'ten fazla sendikaya üye Yahudi, Bulgar, Yunanlı ve Türk 2000 işçi katıldı ve 4 farklı dilde konuşmalar yapıldı.

1912 yılında İstanbul'da ilk defa 1 Mayıs kutlaması gerçekleşti. Selanik ise geleneği bozmayıp daha etkin bir şekilde 1 Mayıs'ı kutladı. İstanbul'daki kutlamalar Dersaadet Tettebbuat-ı İçtimaiye Cemiyeti (İstanbul Toplumsal İncelemeler Derneği) ve ona bağlı işçi dernekleri ile birlikte, Pangaltı'ndaki Belvü bahçesinde yapıldı. Selanik'te ise 7 bini aşkın işçi iş bıraktı, konuşmalar düzenlendi. Bir parkta toplanmak isteyen göstericiler kolluk kuvvetleri tarafından dağıtılarak engellendi.

I. Dünya Savaşı'nın yaklaşması ve o dönemin şartlarının ağırlaşması ayrıca İttihat ve Terakkinin yönetimde uyguladığı sert politika sonucu 1913'ten itibaren 1 Mayıs kutlamaları yasaklandı. I. Dünya Savaşı süresince de (1914-1918) 1 Mayıs kutlamaları bir daha gerçekleştirilemedi. Mütareke (ateşkes) ve ulusal kurtuluş savaşı yıllarında işçi hareketi tekrar örgütlenmeye ve işgalci güçlere karşı koymaya başladı. İstanbul ve İzmir'deki on binler mitinglerde işgali protesto etti.

Protesto edilen işgal güçleri 1 Mayıs'ı özellikle yasaklamak istiyordu ancak 1921'de Türkiye Sosyalist Fırkası (TSF) önderliğinde İstanbul'da kutlamalar yapıldı. Tramvay, vapur ve bazı fabrikalarda çalışan işçiler iş bıraktı. 1 Mayıs özüne uygun olarak çalgılarla, marşlarla, özgün kıyafetlerle kutlandı. Ayrıca işçiler kendilerine o gün için içki içmeyi yasakladı.

1922'de 1 Mayıs İstanbul, İzmir ve ilk kez Ankara'da kutlandı. İstanbul'da çoğunlukla sol parti ve örgütlerden oluşan 1 Mayıs Komisyonu öncülüğünde kutlamalar gerçekleştirildi. Sultanahmet Meydanı'ndan Kâğıthane'ye yürüyüş düzenlendi. İmalat-ı Harbiye ve demiryolu işçileri iş bırakarak aileleriyle birlikte katıldıkları bir toplantı düzenledi (103). Toplantıda işgal güçleri kınanarak Mustafa Kemal'e destek verildiği açıklandı.

1923 yılında, kurtuluş savaşı kazanıldı ve cumhuriyet ilan edildi ve hızlı bir modernleşme sürecine girildi ve buna paralel olarak 1 Mayıs günü yasal olarak "İşçi Bayramı" ilan edildi ancak uygulamaya konulamadı. Türkiye'de ilk işçi milletvekili Numan Usta'nın çalışmalarını yürüttüğü merkezi bir işçi örgütü olan Türkiye Umum Amele Birliği kuruldu.

İstanbul'da Umum Amele Birliği tarafından organize edilen bir gösteri ve yürüyüş düzenlendi. Cumhuriyet hükümetine ve Enternasyonal'e kutlama mesajları gönderildi.

1924'te dönemin hükümeti kitlesel 1 Mayıs kutlamalarını yasakladı. Yasağa rağmen İstanbul'daki Umum Amele Birliği ve Ankara'da İmalat-ı Harbiye işçileri yaptıkları toplantılarla 1 Mayıs'ı kutladılar (104).

1925'te Doğu'da yaşanan Kürt İsyanı gerekçe gösterilerek 4 Mart'ta çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile İşçi bayramının kutlanması yasaklandı. Her aykırı ses susturulmaya çalışıldı. İstiklal mahkemeleri etkin hale getirildi. 1 Mayıs'ı kutlamayı namus meselesi yapan işçiler her çabalamalarında engellendi. Yargılamaya tabi tutulan cemiyet üyelerinden bazıları 7 ila 15 yıl arasında cezaya çarptırıldı.

1926'da 1 Mayıs gizli olarak kutlansa da 1927 yılında Amele Teali Cemiyeti'nin belirli şartlara bağlı kalarak 1 Mayısı kutlamasına izin verildi. Cemiyetin merkezinde yapılan bayramlaşmadan sonra Kâğıthane'de toplanılarak eğlenildi. Kutlamalar özünü yitirdi ve Kutlamaya "izin" verilmesine rağmen 1 Mayıs'a katılan bazı işçiler cezalandırıldı, bazıları ise işten çıkarıldı. 1927 1 Mayıs'ından sonra izinli ve açık olarak kutlamalara yasak getirildi.

1935 yılında 1 Mayıs'a "Bahar ve Çiçek Bayramı" adı verildi ve ücretsiz tatil günü ilan edildi. 1951 yılında çıkartılan bir yasayla yarım yevmiye ve 1956'da çıkarılan yasayla ise tam yevmiye ücreti ödenmeye başlandı (105).

1940'lı ve 1950'yıllarda partiler işçi sınıfını kontrolü altında tutmayı istese de bunda başarılı olamadılar. Çünkü arz edilen şeyler ya talep edilmiyordu ya da yeterli olmuyordu. Gözaltılar, tutuklamalar ve mahkûmiyetler bu dönem içerisinde de kendini gösterdi. 27 Mayıs askeri harekâtından sonra, 1 Mayıs öncesinde yapılan gözaltına alma ve tutuklama operasyonlarına son verilse de 1960'lı yıllarda kitlesel ve yasal 1 Mayıs kutlamaları yapılamadı. 12 Mart askeri darbesi ise baskı ve şiddet uygulayarak işçilerin örgütlenmesini bloke etti ve bu 1973'ün sonuna kadar da devam etti.

1975 yılı yumuşamanın başlangıcı oldu ve bunun göstergesi ise 1 Mayıs 1975'te Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)'in İstanbul'da Tepebaşı Gazinosu'nda organize ettiği bir salon toplantısıdır.

1 Mayıs elli yıl boyunca yasal olarak kutlanamadı. 1961'de Türkiye İşçi Partisi'nin, 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kurulması, 15-16 Haziran 1970'te meydana gelen büyük işçi seferberliği 1 Mayıs'ın yeniden gündeme gelmesine yol açtı. 1976 yılı işçi sınıfı için dönüm noktası oldu bütün yasaklamalar bir bir kaldırıldı. DİSK'in önderliğinde düzenlenen miting ve yürüyüşe TÜRK-İŞ de dâhil birçok sendika

katıldı. Katılım sayısı 400 bine ulaştı ve katılımcılar Beşiktaş'tan başlayıp Taksim Meydanı'na yürüdüler ve bu alanda da miting düzenlediler.

1977 yılında İstanbul Taksim Meydanı'nda yaklaşık 500 bin kişiyle en geniş katılımlı 1 Mayıs toplantısı düzenlendi. DİSK'in düzenlediği mitinge yine birçok sendika daha yoğun bir katılımla katılmıştı. Taksim insan seliyle tıklım tıklım oldu ancak Taksim Meydanı'nı gören çeşitli mekânlarda mevzilenen karanlık güçler, kitlenin üzerine yayılım ateşi açtı. Açılan ateş sonucu 34 kişi hayatını kaybetti birçok insan oluşan panik neticesinde yaralandı. Bu ilerde kutlanacak 1 Mayıs'ların da kutlanamamasının en büyük sebebi oldu ve 1 Mayıs 1977 tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçti. Bir sonraki yıl katılım yine yüz binleri buldu ve bu müessif olay lanetlendi.

1979'da Sıkıyönetim Komutanlığı İstanbul'da miting yapılmasına izin vermedi, sokağa çıkma yasağı ilan etti. Buna rağmen İstanbul sokaklarında yüz binlere ulaşan rakamlarla korsan 1 Mayıs kutlamaları oldu. Korsan olan bu gösteriler neticesinde gözaltılar oldu (106). İzmir Konak'ta ise sayısal olarak üst düzeyde bir miting düzenlendi.

1 Mayıs 1980, İstanbul'da olduğu gibi İzmir'de de yasaklandı. Bazı sendikalar 30 Nisan'da yasaklamayı protesto eylemleri yaptı. 1 Mayıs günü İstanbul ve İzmir'de izinsiz gösteriler yapıldı. Böylelikle 1 Mayıs sıkıyönetimin bulunmadığı Mersin'de kutlandı.

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle Türkiye karanlığın, şiddetin ve korkunun egemen olduğu bir ülke halini aldı. Başta işçi sınıfı olmak üzere tüm toplumsal muhalefet güçleri susturulmaya çalışıldı. 1 Mayıs'ların baş aktörü DİSK kapatıldı, Türk-İş'in faaliyetlerine önemli kısıtlamalar getirildi. Binlerce işçi önderi, sendikacı gözaltına alınıp, işkenceden geçirilerek tutuklandı. 1 Mayıs kutlamalarına yasak getirilerek, 1 Mayıs'ın tatil günü olması kaldırıldı (107).

Sessiz geçen yılların ardından 1987'de 1 Mayıs fiili gösteriler ve eylemlerle kutlandı. Onlarca kişi gözaltına alındı. Ayrıca İstanbul'da kapalı salon toplantısı yapıldı. 1988'de kitlesel olarak Taksim Anıtına çelenk konuldu. Eyleme SHP milletvekilleri de katıldı. Fakat polis onlarca kişiyi gözaltına aldı. Yurdun dört bir tarafında yine fiili gösteriler ve eylemlerle 1 Mayıs çeşitli biçimlerde kutlandı.

Yasal olmasa da 1 Mayıs 1989'da binlerce kişinin katılımıyla kutlandı. Hedefte Taksim Meydanı vardı ve polisle çatışma kaçınılmazdı ve tabii ki gözaltılar. Hak-İş tarihinde ilk kez 1 Mayıs'ı kutladı. 1990 1 Mayıs'ı da benzer şekilde kutlandı. 1991 yılında 1 Mayıs Saraçhane'de bir gösteri Türk-İş'in dokuz ilde ve genel merkezinde salon toplantısı yapması ve Hak-İş'in Ankara'da bir panel düzenlemesi şeklinde kutlandı. 1992 senesinde 1 Mayıs Gaziosmanpaşa'da legal bir şekilde kutlandı. 1993'teki 1 Mayıs'ı Türk-İş, İstanbul Abide-i

Hürriyet Meydanı'nda yürüyüş ve miting yaparak, DİSK Pendik'te miting yaparak ve Hak-İş Taksim Meydanı'na çelenk koyarak kutladı.

1994 1 Mayıs'ı, demokrasi platformu tarafından Abide-i Hürriyet Meydanı'nda on binlerin katılımıyla kutlandı. Demokrasi platformu Türk-İş, Disk, Hak-İş ve Kamu Çalışanları Sendikası Platformu'ndan oluşmaktaydı. Türkiye'nin değişik illerinde kutlamalar yapıldı. Görüş ayrılıkları ve farklı politik yaklaşımlar sendikaların işçi sınıfının haklarını haykırma noktasında etkisizleşiyordu. Bu 1 Mayıs'la ön yargılar kırılmaya başladı. 1995 yılı ise aynen bir önceki yıl gibi demokrasi platformu önderliğinde İstanbul'da kutlandı. Türkiye'nin her yerinde kutlamalar yapıldı. Farklı olarak sol gruplarla Hak-İş arasında geçen yıldan kalan gerilim sebebiyle Hak-İş kutlamalara katılmadı.

1996 yılında 1 Mayıs Kadıköy'de kutlandı. Kutlamada ağırlıklı olarak DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ sendika üyeleri yer almaktaydı. Ancak bu 1 Mayıs sakin geçmedi ve polis ve göstericiler arasında yaşanan gerilim sonucu polisin açtığı ateşle 3 kişi hayatını kaybetti.

1997 yılında kutlamalar önceki yılda yaşanan olumsuzluklar sebebiyle sönük geçti. Gelecek dört yıl boyunca 1 Mayıs kutlamaları Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı'nda yapıldı ve herhangi bir olumsuzluk yaşanmadı.

2000 1 Mayıs'ı "küresel saldırıya karşı gücümüz birliğimiz" sloganıyla tüm Türkiye'de evrensel bir değer taşıyan bir 1 Mayıs olarak kutlandı. Toplamda yurt çapında 200.000 kişi gösterilere katılarak IMF, Dünya Bankası, DTÖ karşı protestolar gerçekleşti.

2001 1 Mayıs kutlamaları 44 ilde gerçekleştirildi. Türk-İş, Hak-İş, DİSK ve KESK'in organize ettiği İstanbul'daki Abide-i Hürriyet Meydanı'nda yapılan gösteriye 80.000 kişi katıldı. Kitleler IMF politikalarını, yolsuzlukları ve F tipi cezaevlerini protesto etti.

2002 1 Mayıs'ı başta Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı olmak üzere tüm Türkiye'de kutlandı. 2002 1 Mayıs'ına 100 binlerce kişi katıldı. İzmir'de Adana'da son yılların en büyük kitlesel gösterisi yapıldı. Krizin yıkımını yasaklayan kitleler gerçekleştirdikleri protestolarla IMF politikalarını ve programlarını kabullenmediğini gösterdi (108).

2003 1 Mayıs'ı yine Abide-i Hürriyet Meydanı'nda kutlandı. Kutlamalardaki genel içerik savaş karşıtı bir özellikteydi.

2004 1 Mayıs'ı başta İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere elliye yakın merkezde kutlanıldı.

Daha geniş bir yelpazeye ulaşan sendikalar İstanbul'da iki ayrı alanda 1 Mayıs'ı kutladı. Türk-İş, Abide-i Hürriyet Meydanı'nda, DİSK, KESK, TTB, TMMOB ise Saraçhane

Meydanı'nda 1 Mayıs gösterilerini organize etti (108). 1 Mayısın özüne aykırı olarak iki farklı alanın kullanılması işçi dayanışmasındaki birlikteliği zedeledi.

2005 1 Mayıs'ı Kadıköy'de ve 46 ilde kutlandı. Bu gösterilere tahminen 200.000 kişi katıldı. Kadıköy'deki 1 Mayıs kutlamalarına 60.000 kişi katıldı. 2006 1 Mayıs'ı 40'dan fazla merkezde kutlandı. O dönemde gündemi fazlaca meşgul eden sosyal güvenlik ve sağlığın özelleştirilmesiyle ilgili yasanın meclisten geçirilmesi protesto edildi.

2007 1 Mayıs'ının 1977 katliamının 30. yılı olması dolayısıyla hedef, kutlamaları Taksim Meydanı'nda yapmaktır. Büyük bir direniş gösterilmesine rağmen polisin yoğun müdahalesi kutlamayı engelledi.

2008 1 Mayıs'ının hedefi yine Taksim Meydanı'ydı ancak aynı direnişe karşı aynı cevap verildi. Kutlamalar 1 Mayıs'ın bayram havasının çok uzağında kaldı.

2009 1 Mayıs'ında ise Taksim Meydanı sınırlı sayıda legal sendikal örgütlere açıldı. Bu işçileri ve temsilcilerini tatmin etmedi aksine çatışmalar ara sokaklarda devam etti. Bir yanda Taksim Meydanı'na çıkmanın mutluluğunu yaşayan insanlar diğer taraftan engellemelere maruz kalan direnişçiler birbirinde farklı kareler oluşturdu.

2010 1 Mayıs'ında ise 1977'den bugüne verilen mücadeleler sonuç verdi ve 1 Mayıs problemsiz kutlandı. Taksim Meydanı tam bir şölen alanıydı. Kutlamaların süresi kısa tutuldu. Çünkü iç alanda güvenlik tamamen sendikaların omzundaydı ve onların hissettiği bu baskı sürenin belirlenmesinde etkili oldu. Kürsü etrafında yaşanan ufak çaplı tartışmalar haricinde kutlamalar tam bir bayram havası içinde geçti. Ön yargılar büyük oranda kırıldı ve gelecek 1 Mayıs kutlamaları için beklentiler arttı.

2.2.3 Türkiye'de Toplumsal Olaylarla İlgili Hukuki Yapı

Düşünce değişiminde bulunmak veya belli ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelerek belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturma ya da siyasal karar organlarını etkileme amacına yönelik toplanma özgürlüğü, toplantıyı düzenleme, katılım ve serbest ifade öğelerini kapsamaktadır (93). Her gerçek veya tüzel kişi, barışçıl olması ve kamu düzenini bozmaması kaydıyla toplantı düzenleme, düzenlenen toplantıya katılma ve bu toplantı çerçevesinde serbestçe ifade haklarına sahiptir. Kanaat, fikir ve görüşlerin, istem ve tepkilerin toplu olarak belli araçlarla dile getirilmesi biçiminde kullanılan toplantı, gösteri ve yürüyüş özgürlüğü, kamuya ait yollarda, sokak, cadde ve meydanlarda cereyan etme özelliğini taşıdığı için düzenlemesi diğer toplu özgürlüklere göre daha katı kurallara bağlanmıştır.

2.2.3.1. Anayasa

Anayasa’da Türkiye’deki toplumsal olayların hukuki yönünü incelendiğinde aşağıdaki ilgili maddeler görülmektedir (109).

MADDE 34- (3.10.2001 gün, 4709/13 s. K. İle değişik) Herkes, önceden izin almadan, silahtsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Düşünceyi açıklama hürriyetinin icrası niteliğindeki diğer bir hakla kişilerin bir araya gelerek toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyebilmeleri hakkıdır. Bu özgürlüğün varlığı, toplantı ve gösteri yürüyüşünün izin şartına bağlanmamasını gerektirmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün silahtsız ve saldırısız olması bu hakkın kullanılabilmesinin ilk şartıdır. Maddenin ilk fıkrası ile bu hususlar hüküm altına alınmış bulunmaktadır.

Bu hürriyetin kullanılmasında uyulacak şekil şart ve usulleri kanun gösterecek; yani hakkın kullanılması bir kanuni düzenlemeye bağlanacaktır.

Maddede sınırlama sebepleri ve ancak kanunla sınırlama yapılabileceği hüküm altına alınmıştır.

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulince belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile

hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga üçüncü fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K./9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K./9 md.) Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

Düşünce hürriyeti sınırsız bir hürriyettir, insanın beynindeki düşünce cezalandırılmaz. Ancak bu düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti sınırsız değildir. Çünkü bu hürriyeti kullanma başkalarına zarar vermeye sebep olabilir. Saf düşünce suç değildir, ama bunun açıklanması suç olabilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26/2. maddesinde düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılma sebepleri sayılmıştır. Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

MADDE 16- Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlanabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancı ülkeye giriş, seyahat ve yerleşme hürriyeti doğal olarak vatandaştan farklı olacaktır. Vatandaş ve yabancı arasında gözetilen bu ayrım milletlerarası hukuka uygun olmalıdır. Kişi devlet ilişkilerinde milletlerarası bir unsur karıştığında bu ilişkilerin düzenlenmesinde milletlerarası hukukun göz önünde tutulması gereklidir.

MADDE 13- (3.10.2001 gün, 4709/2 s. K. İle değişik) Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

13. maddenin değişiklikten sonra yeni şekli, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasını şartlara bağlamıştır. Bu şartlar kendi arasında ikiye ayrılır (110):

a-) Olağan Dönemlerde;

1-) Sınırlama kanunla olmalıdır.

2-) Sınırlama Anayasanın ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olmalıdır.

3-) Sınırlama Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.

4-) Sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamalıdır.

5-) Sınırlama temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunmamalıdır.

6-) Sınırlama laik Cumhuriyetin gereklerine aykırı olmamalıdır.

7-) Sınırlama ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır.

b-) Olağanüstü Hal Rejimlerinde:

1-) Savaş, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerden biri mevcut olmalıdır.

2-) Milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemelidir.

3-) Ölçülülük ilkesine uyulmalıdır.

4-) Anayasanın 15. Maddesinin ikinci fıkrasında sayılan hak ve ilkelerden oluşan çekirdek alana dokunulmamalıdır. Bu çekirdek alan şunlardan oluşur:

I-) Yaşama hakkı, maddi ve manevi varlığın bütünlüğü,

II-) Din, vicdan, düşünce ve kanaatlerin açıklanmaya zorlanmaması,

III-) Suç ve cezaların geçmişe yürümezliği,

IV-) Masumluk Karinesi.

13. maddenin yeni şeklinde görülen “sınırlama temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunmaması”, “sınırlamanın laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olmaması”, “sınırlamanın ölçülülük ilkesine aykırı olmaması” şartları 2001 değişikliğinden önce bulunmayan yeni şartlardır.

MADDE 14- (3.10.2001 gün, 4709/3 s.K. ile değişik) Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan

haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

2001 yılında yapılan değişiklik öncesi kötüye kullanma halleri daha fazla sayıda iken, değişiklikle bu sayı azaltılmış ve kavram yığınının yerini; “bölünmez bütünlük, insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyet” almıştır. Eylemler ise “bozma” ve “ortadan kaldırma” olarak ikiye indirgenmiştir. Böylece fiil konusundaki esneklik giderilmiştir. Ayrıca maddenin değişiklikten önce olan şeklinde bulunmayan bir yenilik olan kötüye kullanmada sorumlu olan kişilerin yanında devletin de sorumluluğunun olacağının saptanması İHAS m. 17 nin bir gereği olarak anayasaya eklenmiştir.

MADDE 15- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz

Temel hak ve hürriyetlerin olağanüstü yönetim usulleri altındaki rejimi olağan zamanlardakinden farklıdır. Olağanüstü yönetim halleri madde metninde sayılmıştır. Bu gibi durumlarda devletin ve otoritenin payı genişler, bireyin ve özgürlüğün alanı ise daralır. Temel hak ve özgürlüklerin kullanımı daralır, askıya alınabilir ve hatta durdurulabilir. Temel hak ve özgürlüklerin durdurulmasıyla ilgili anayasal sınırlarla ilgili 15. madde hükmünden 3 esas

çıkılmaktadır. Durdurma milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal etmemeli, durumun gerektirdiği ölçüde kalmalı ve bazı dokunulmaz alanlara girmemelidir.

Anayasa madde 90-.....*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.* Bu madde ile Türkiye taraf olduğu uluslar arası antlaşmaları ve sözleşmeleri iç hukukta uygulama olanağını sağlamıştır. Böylece gerek ifade hürriyeti gerekse toplantı ve gösteri yürüyüşü ulusal yasaların yanında uluslar arası yasalarla da güvence altına alınmıştır.

2.2.3.2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki ifade hürriyeti ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili maddeler şunlardır (111):

MADDE 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

MADDE 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır.

Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

MADDE 19- Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

MADDE 20- 1. Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

2.2.3.3. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ndeki ifade hürriyeti ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili maddeler şunlardır (112):

MADDE 1- Yüksek Sözleşmeci Taraflar, kendi yargı yetkileri içinde bulunan herkese bu Sözleşmenin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

MADDE 9- 1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.

MADDE 10- 1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. 2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

MADDE 11-1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir.

MADDE 14- Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

MADDE 15- F/1 Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.

MADDE 16- 10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yabancıların siyasal etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz

2.2.3.4. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

2911 sayılı kanun, T.C. anayasasının 34. maddesi hükmü gereği düzenlenmiş ve kabul edilmiştir. Belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak, etkilemek ve bir kamuoyu oluşturmak yoluyla o konuyu benimsetmek için toplantılar ve yürüyüşler düzenlemek hakkı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve T.C. Anayasamızda da güvence altına alınmasının yanı sıra hemen hemen bütün demokratik anayasalarda da insanların temel hak ve hürriyetleri arasında düzenlenmiştir.

Tüm bu düzenlemeler toplantı ve yürüyüşün silahsız ve saldırısız yapılması şartını bu hakkın ayrılmaz bir ilkesi olarak vurgulamışlardır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hak ve hürriyetinin kullanılmasının kamu düzenini sarsmadan kullanılabilmesi amacıyla çağdaş ve demokratik anayasalarda bu hakkın ancak yasayla düzenleneceği ve yine ancak kullanılmasının kanunla sınırlanabileceği hüküm altına alınmıştır.

Türk Anayasa düzeni de ikinci meşrutiyetten beri toplantı ve gösteri yürüyüşü hak ve hürriyetini benimsemiş ve bu çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir.

2911 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunun maddeleri ve gerekçeleri (113);

MADDE 1- Bu maddeyle kanunun kapsamı ve amacı belirlenmiştir.

MADDE 2- Maddede kanunda geçen deyimlerden toplantı, gösteri yürüyüşü, Mahallin en büyük mülki amiri, Mahallin güvenlik amirleri' nin tanımları yapılmıştır.

MADDE 3- Maddede kanunların suç saymadığı konularda silahsız ve saldırısız olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmanın bu kanun hükümleri dairesinde serbest olduğu, yabancıların bu kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerinin İçişleri Bakanlığından alınacak izne tabi olduğu ve ayrıca yabancıların kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap, afiş, pankart vs. taşımalarının toplantıdan en az 48 saat önce mahallin en büyük mülki idare amirliğine bildirimle mümkün olacağı düzenlenmiştir.

MADDE 4- Madde ile bu kanun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşü mahiyetinde ve niteliğinde olmayan bazı haller istisna edilerek çıkabilecek anlaşmazlıklar önlenmek istenmiştir. Ancak zaman zaman ideolojik istismar konusu yapıldığı görülmüş olan cenaze törenleriyle benzerlerinin kötüye kullanılmasını önlemek için maddenin (b) fıkrasında bu istisnaların yalnız kendi kural ve sınırları içerisinde kalmaları esası getirilmiştir.

MADDE 5- Maddede seçimlerin başlangıç tarihinden itibaren yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin seçim mevzuatıyla düzenlenmesi uygun görülmüştür.

MADDE 6- Maddede açık toplantı ve yürüyüş yerlerini belirterek buralarda toplantı ve yürüyüş yapabilme hakkını objektif esaslara bağlayarak keyfi ve taraflı engellemeleri önlemek amacı güdülmüştür.

MADDE 7- Madde ile toplantı ve yürüyüşlerin günün hangi saatlerinde yapılabileceğı belirtilmiştir.

MADDE 8- Maddede toplantıların hükümet ve herkes tarafından izlenebilmesi için toplantı yerinin umuma açık yerlerden olduğu belirtilmiştir.

MADDE 9- Maddede toplantının düzen içinde geçmesini ve çıkabilecek olaylarda sorumluların ve sorumluluğun tespitini sağlamak için düzenleme kurulunun en az yedi kişiden oluşması ve fiil ehliyetine sahip olması yanında seçme yeterliliğinin bulunma şartı olan 18 yaşını doldurmuş olması öngörülmüştür.

Ayrıca suç işlenmesi halinde sorumluların sahipsiz kalmaması için diplomatik dokunulmazlıkları bulunanların düzenleme kuruluna katılmaları uygun görülmemiştir.

Tüzel kişiler için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı yetkili organların kararına bağlanmıştır.

MADDE 10- Mahalli mülkiye amirliğine bildirim verilmesi süresinin, bildirimin alınması üzerine idarece yerine getirilmesi zorunlu işlerin eksiksiz yapılabilmesi için 48 saat olarak tespiti uygun görülmüştür.

Bildirimin ne suretle verileceği ve neleri kapsayacağı madde metninde açıklanmıştır.

MADDE 11- Düzenleme kurulunun toplantının yapıldığı yerde bulunmaları yükümlülüğü getirilmiştir.

MADDE 12- Toplantı ve gösteri yürüyüşünün bütün sorumluluğunun düzenleme kuruluna yüklenmesi esası getirilmiştir. Böylece muvazaalı veya karışıklık çıkartmaya olanaklı toplantıların tertiplenmesi önlenmek istenmiş, toplantının huzur ve sükun içinde yapılması ve sorumluların daha kolay saptanması amacı güdülmüştür.

MADDE 13- Maddede hükümet komiserinin toplantının önemine göre 1-3 kişiden oluşturulması ve bunların belirli düzeyde ve yetenekte kamu görevlileri arasından seçilmesi uygun görülmüş, görevin dikkat ve ciddiyet ile ifası için bir taraftan haklı ve geçerli engel olmadıkça görevi yapması zorunluluğu getirilmiştir.

MADDE 14- Toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenleme kurulunun başvurusu üzerine bir kez geri bırakılabileceği ve bunun süresi düzenlenmiştir.

MADDE 15- Bir il sınırı içinde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halinde valinin güvenliği sağlama amacıyla bunlardan bir kısmını erteleyebileceği, bu ertelemelerde müracaat önceliğinin göz önünde tutulacağı ve ertelemenin azami süresi düzenlenmiştir.

MADDE 16- Bazı hallerde güvenliği sağlama amacıyla İçişleri Bakanlığının da toplantı ve gösteri yürüyüşlerini erteleyebileceği esası kabul edilmiştir. Ertelemelerde azami süre ve müracaat önceliği dikkate alınacaktır.

MADDE 17- Anayasanın 34 üncü maddesinin 2 nci fıkrasına göre belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün erteleme veya yasaklanması halleri düzenlenmiş. Bu yasaklama veya ertelemeye vali veya kaymakamın yetkili olduğu belirtilmiştir.

MADDE 18- 17,18 ve 19 uncu maddelere göre alınan erteleme veya 19 uncu maddeye göre alınan yasaklama kararlarının tebliği ve şekli hükme bağlanmıştır.

MADDE 19- Anayasanın 34/2 maddesine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına maddede sayılan sebepler dolayısıyla sınırlama getirilmiş, valiye ilin tamamında veya bir kısmında bu sebeplere dayalı olarak tüm toplantı ve gösteri yürüyüşlerini bir ayı geçmemek üzere yasaklayabilme yetkisi verilmiştir.

MADDE 20- Maddede gösteri yürüyüşlerinde de bu kanunun üç ve dördüncü bölümlerindeki hükümlerin uygulanacağı kabul edilmiştir.

Şehir ve kasaba içinde ve dışındaki genel yollarda yapılan veya birden fazla illerden geçen gösteri yürüyüşleri için uyulacak esasları belirtilmiştir.

MADDE 21- (Mülga madde: 26/03.2002 - 4748 s.k./7. madde)

MADDE 22- Maddede toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması yasak olan yerler açıklanmış, ayrıca trafik düzeninin aksamaması hususu göz önünde bulundurulmuştur.

MADDE 23- Madde ile kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşler birer birer sayılmak suretiyle gerek dağıtma ve gerekse cezai kovuşturma aşamalarında tereddütlere düşülmemesi sağlanmak istenmiştir.

MADDE 24- Maddede kanunsuz olan veya sonradan kanuna aykırı hale dönüşen toplantıların dağıtılması usul ve şartları açıklanmaktadır. Mahallin en büyük mülkiye amirinin, kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtmak üzere güvenlik amirini yazılı olarak görevlendirmesi öngörülmekte, ancak acele ve ani hadiselerde sonradan yazı ile teyit şartıyla sözlü emirle de görevlendirebilmesi imkânı sağlanmaktadır. Zor kullanma yönteminin güvenlik kuvvetlerinin kendi mevzuatındaki usul ve esaslara tabi olması uygun görüldüğünden maddeye bu konuda ayrıca bir hüküm konulmamıştır.

MADDE 25- Madde suçluların yakalanmasının 24 üncü madde hükümlerine tabi olmadığını vurgulamaktadır.

MADDE 26- Maddede toplantı ve gösteri yürüyüşü için yapılacak davet ve propaganda alet ve araçlarının tabi olacağı şartlar ve yasaklamalar belirtilmektedir.

MADDE 27- Madde ile halkı kanunsuz bir yürüyüş veya toplantıya katılmak veya suç işlemeye teşvik ve tahrik etmek yasaklanmıştır.

MADDE 28- Madde ile kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunlara bilerek katılanların ve kanuna aykırı davranan düzenleme kurulu üyelerinin cezalandırılması öngörülmüştür. Ayrıca resmi görevlilerin görevlerine mani olunması da cezai müeyyideye bağlanmıştır.

MADDE 29- Maddede kanuna uygun toplantı ve yürüyüşleri engellemek, ihlal etmek isteyenlerin cezalandırılması hükme bağlanmıştır.

MADDE 30- Madde ile kanuna uygun olarak yapılmakta olan toplantı ve yürüyüşlerde huzur ve sükûnu her ne suretle olursa olsun bozanların cezalandırılması amaçlanmıştır.

MADDE 31- Madde kanuna aykırı propaganda vasıtalarının hazırlanıp kullanmasını ve suç işlemeye teşvik ve tahrik fiillerinin cezalandırılması hükmü getirilmektedir.

MADDE 32- Maddede kanunsuz başlayan veya sonradan kanuna aykırı hale dönüşen toplantı ve yürüyüşlere silahsız olarak katılıp yapılan ihtar ve ikazlara uymayarak zorla dağıtılanların cezalandırılması amacı güdülmüştür. Bu arada cebir, şiddet, tehdit ve saldırı veya mukavemet gösterenlerin cezalarının artırılması ve görevlilerin de yetki hudutlarını aşarak veya kanun hükümlerine uymayan hareketleri halinde cezaların hafifletilmesi veya kaldırılması hükme bağlanmıştır.

MADDE 33- Madde ile toplantı ve yürüyüşe silahlı olarak katılanlara, silahları ruhsatlı bile olsa ağır cezai müeyyideler konmuştur. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşünde silah büyük huzursuzluk aracıdır.

MADDE 34- Madde ile 27 nci maddede yasaklara aykırı olarak halkı kanunsuz toplantı ve yürüyüşlere tahrik ve teşvik edenlerle suç ortaklarının cezalandırılması hükme bağlanmıştır.

MADDE 35- (Mülga madde: 23/01/2008-5728 sk./578. mad)

MADDE 36- Hükümet komiserine toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin genellikle resmi tatil günlerinde yapılması göz önüne alınarak belirli bir ücretin ödenmesi esası kabul edilmiştir.

MADDE 37- Maddede düzenleme kurulları ile hükümet komiserlerinin kuruluş, görev ve yetkilerinin, sorumluluklarının, başkan seçme ve saptama yöntemlerinin, birbirleriyle ve diğer resmi görevlilerle irtibat ve ilişkilerinin ve kanunun uygulanmasında faydalı ve zorunlu görülecek diğer hususların Adalet, Milli Savunma ve İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenmesi öngörülmüştür.

MADDE 38- Madde ile bu kanun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında İl İdaresi Kanunu ile diğer kanunlarda idareye yetki ve görev veren hükümlerin saklı olduğu belirtilmektedir.

MADDE 39- Maddede 10.2.1963 tarih ve 171 sayılı kanunun ek ve tadilleriyle yürürlükten kaldırıldığı açıklanmaktadır.

GEÇİCİ MADDE 1: Madde ile kanunun 6 ve 26 ncı maddelerine göre belirlenecek yer, meydan ve sokakların kanunun yayım tarihinden itibaren tespit ve ilan edileceği hükmü getirilmektedir.

GEÇİCİ MADDE 2: Bölge valilikleri kuruluncaya kadar onlara tanınan erteleme yetkisi İçişleri Bakanlığı tarafından kullanılır.

MADDE 40- Yürürlük tarihini belirtmektedir.

MADDE 41- Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulunun yürüteceği açıklanmaktadır.

2.2.3.5. 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik

Yönetmelik; yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacı ile bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerin hazırlanan düzenleyici kuralların tümüdür. 08.08.1985 tarih, 18836 Resmi Gazete Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik de 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 10. , 18. ve 37. maddelerine göre kanunun uygulanmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiştir.

2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunun 10. maddesine göre toplantının yapılabilmesi için düzenleme kurulunun vereceği bildirimle eklenecek belgelerin düzenlenecek yönetmelikte gösterileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre bu belgeler (90);

MADDE-5:

- a) *Nüfus cüzdan örneği,*
- b) *Adli sicil kaydı,*
- c) *(Değişik bend: 22/10/2002 - 24914 s. R.G./Yön) İkamet belgesinin,*
- d) *(Değişik bend: 22/10/2002-24914 s. R.G./Yön) Fiil ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş olduklarına dair şahsi beyan belgesinin,*
- e) *(Değişik bend: 22/10/2002 - 24914 s. R.G./Yön) Düzenleme kurulunda yer alacak yabancılar için, ilgili Valilik kanalıyla, İçişleri Bakanlığından alınan izin belgesi; Kanun'a göre düzenlenen Toplantı ve Gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap edecek, afiş, pankart, resim, filama, levha, araç ve gereçler taşıyacaklar için mahallin en büyük mülki idare amirliğine, toplantıdan en az 48 saat önce bildirimle bulunulduğunu gösteren belgenin,*
- f) *(Ek bend: 22/10/2002 - 24914 s. R.G./Yön) Tüzel kişilerce düzenlenecek toplantı ve gösteri yürüyüşleri için yetkili organlarının buna ilişkin kararının, alınması şarttır.*

Kanunun 18. maddesinde; 17 nci maddesinde belirtilen durumlarda erteleme ve yasaklama hallerinin yönetmelikte gösterileceği vurgulanmış ve yönetmelikte bu haller,

MADDE-23: (Değişik madde: 22/10/2002 - 24914 s. R.G./Yön)

Vali ve Kaymakam;

- a) *Milli Güvenlik, Kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla,*
- b) *Olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik veya savaş ilanı halinde,*
- c) *Düzenlenen toplantıya ait yasaklama ve erteleme kararının düzenleme kurulu başkanına tebliğ imkanı bulunmaması halinde,*

d) Düzenleme Kurulu başkan ve üyelerinin tamamının veya başkan dahil en az yedisinin toplantı yerinde hazır bulunmadıklarının tespiti veya toplantı yerine gelmeyeceklerinin kesin olarak anlaşılması durumunda,

Gerektiğinde, alındı belgesi verilmiş olsa dahi toplantı başlama saatinden geriye doğru 24 saatlik zaman içerisinde, tebligat şartı aranmaksızın, toplantı veya gösteri yürüyüşlerini yasaklamaya veya iki ayı geçmemek üzere ertelemeye yetkilidir.

Şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunun 37. maddesinde, yukarıda sayılan düzenlemelerin yanı sıra; düzenleme kurulunun, hükümet komiseri ve yardımcılarının, güvenlik kuvvetlerinin ve görevli askeri birliklerin görev, yetki ve sorumluluklarının uygulanış biçiminin de yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

Buna göre;

Yönetmeliğin ikinci bölümünde düzenleme kurulu başlığı altında madde 4-10 arasında düzenleme kurulunun görev, yetki ve sorumluluğu, üçüncü bölümde madde 11-15 arasında hükümet komiserinin görev, yetki ve sorumlulukları, dördüncü bölümde madde 16'da güvenlik kuvvetlerinin görev yetki ve sorumlulukları ve de beşinci bölümde de askeri birliklerle ilişkiler bölümünde görev, yetki ve sorumlulukların uygulanış biçimleri uygulamada tereddüde mahal vermeyecek şekilde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

2.2.3.6. 2004/100 Sayılı İçişleri Bakanlığı Genelgesi

Bilindiği üzere genelgeler; yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek, herhangi bir konuda aydınlatmak, dikkat çekmek üzere ilgililere gönderilen yazı, tamim, sirkülerlerdir.

İçişleri bakanlığı tarafından 81 il valiliğin merkez birimlerine dağıtımı yapılmak üzere Basın Açıklamaları konu başlığı altında yayımlanan 11.06.2004 tarih ve 2004/100 sayılı genelge de; idare tarafından 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına sokularak yargıya intikal ettirilen dosyaların, yargı tarafından bu şekilde değerlendirilmemesi üzerine ve de sözü edilen basın açıklamaları konusunda açık bir yasal düzenleme bulunmaması sebebiyle bulunan boşluğun giderilmesi amacıyla yayımlanmıştır.

Genelgenin açıklamasında kolluğun basın açıklamalarında 2911 sayılı kanunu uygulaması ve fakat yargının bu konuda farklı uygulama içinde oluşunun keyfî uygulamaya sebep olduğu, kolluğu ve adli makamları gereksiz iş yükü ile meşgul etmekle birlikte zaman ve emek israfına da yol açtığı vurgulanmıştır.

Bu sebeplerle düşünce, düşünceyi ifade, toplantı ve gösteri özgürlüklerinin kullanılmasına yönelik STÖ ya da kişiler tarafından gerçekleştirilen eylemler sırasında bu konuda açık yasal düzenlemeler yapıncaya kadar idari tedbir niteliğindeki şu hususlara uyulması istenmiştir (114);

“ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu “toplantıyı”, “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için açık ve kapalı yer toplantıları” olarak tanımlamaktadır. Görüleceği gibi bir faaliyetin bu kanuna göre toplantı sayılabilmesi için “halkı aydınlatmak” ve “kamuoyu yaratmak” unsurlarını bir arada içermesi gerekmektedir. Oysa basın açıklaması faaliyetlerinde “halkı aydınlatmak” unsuru gerçekleşirken çoğu zaman “kamuoyu yaratmak” unsuru gerçekleşmemektedir. Yargı kararlarında da sıklıkla vurgulandığı gibi, basın açıklamaları içerikleri itibari ile demokratik tepki ve protesto mahiyetinde değerlendirilebilecek bir etkinlik türüdür.

Bu nedenlerden dolayı;

1- Sivil toplum örgütleri üyelerince ya da kişilerce “basın açıklaması” ve benzer adlar altında yapılacak faaliyetlerde; tüzel kişiler için yönetim ve denetim organlarının asil ve yedek üye tamsayılarının beş katını, gerçek kişiler için ise 2908 sayılı Dernekler Kanununda yönetim ve denetim organlarında öngörülen asgari asil ve yedek üye tamsayısının beş katını aşmayacak sayıda insanın açık havada, toplu veya ferdi olarak, araç trafiğini engellemeden, çevreye zarar vermeden, günlük hayatın doğal seyrini önemli ölçüde kesintiye uğratmadan ve şiddete başvurmada, konusu suç teşkil etmemek koşulu ve megafon veya sınırlı alanda ses duyulmasını sağlayan cihazlar ile bir saati geçmemek üzere, düşünce ve görüşlerini açıklamanın konusu ile ilgili pankart-döviz açarak ve slogan atarak kamuoyuna duyurmaya çalışması, Anayasamızın 25 ve 26 ncı maddelerinde düzenlenen düşünce ve kanaat hürriyeti ve düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanımı olarak değerlendirilerek, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamı dışında kabul edilecek ve güvenlik güçleri şahıs ve mal emniyeti ile kamu düzeninin korunmasını sağlayacaklardır.

Gerektiğinde; yetkili mülki amirler, sorumluluk alanlarında daha önce vuku bulan “basın açıklamalarını” irdeleyerek, ortaya çıkacak güvenlik ihtiyacını değerlendirmek suretiyle, yakın civarında basın açıklaması yapılması bakımından hassas olarak belirleyecekleri kurum ve kuruluşların (Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, bazı hükümet binaları, siyasi partiler vb.) ne kadar yakınında basın açıklamalarının yapılabileceğini, basın açıklamasını yapacak olan kişilerin sayısı ile orantılı olarak, aşağıda beşinci madde doğrultusunda tespit ve ilan etmeye yetkilidirler.

2- Sivil toplum örgütlerinin (siyasi partiler, dernekler, vakıflar, sendikalar vb.) gerek 2908 sayılı Dernekler Kanunu çerçevesinde yaptıkları genel kurul, gerekse 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa göre düzenlemiş oldukları toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde hükümet komiserinin talebi olmaksızın, genel kurul, toplantı ve yürüyüşleri teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla kaydedilmeyecektir.

3- Bu gibi sivil toplum örgütlerince kapalı yerlerde düzenlenen ve Dernekler Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında bulunmayan kokteyl, yemek, basın toplantıları, panel, seminer ve konferanslar ve benzeri etkinliklerde, kolluk kuvvetlerince video kamera, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlar kullanılmayacak, katılımcıların yasa dışı bir eylem yaptıkları izlenimini uyandıracak bu ve benzeri davranışlardan kaçınılacaktır.

Ancak suç işleneceğine dair ciddi emarelerin ortaya çıkması, çok ciddi ve somut istihbarat elde edilmesi halinde yukarıda sayılan faaliyetler için yetkili mülki makamın her defasında yazılı izni ile katılımcılar rahatsız edilmeden kayıt yapılabilecektir.

4- Ayrıca, STÖ’lerce düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde Dernekler Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca talep edilmiş olanlar hariç, ayrıca evrak istenmeyecek, bu kapsamda bulunmayan etkinliklerde ise herhangi bir belge talep edilmeyecektir.

5-Düşünce ve ifade ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüklerinin kullanımına ilişkin bu tür etkinlerin değerlendirilmesinde esnek davranılacak, Başbakanlığın 2001/37 sayılı genelgesinde de belirtildiği üzere, mülki amirler ve kolluk kuvvetleri yetkilileri yasalarla kendilerine tanınan yetkileri sivil toplumun teşviki ve gelişmesi amacına yönelik olarak kullanacaklardır.

Yukarıda sıralanan hususlara sıralı amirler ve kolluk kuvvetlerince uygulamada titizlikle riayet edilecek, Mülkiye Müfettişleri ve bağlı kuruluşların teftiş ve denetim birimleri,

denetim ve teftişlerinde uygulamanın bu yönde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini takip edeceklerdir.”

2.2.3.7. Diğer Kanunların İlgili Maddeleri

a-) 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’ nun;

3. maddesi: Olağanüstü hal ilanı,

11. maddesi: Tedbirler.

b) Türk Ceza Kanunu’ nun ;

112. maddesi: Eğitim ve öğretimin engellenmesi,

113.maddesi: Kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellemesi,

114. maddesi: Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi,

115. maddesi: İnanç ve düşünce hürriyetlerinin kullanılmasının engellenmesi,

117. maddesi: İş ve çalışma hürriyetinin ihlali,

118. maddesi: Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi,

119. maddesi: Ortak hüküm (T.C.K 112, 113, 114, 115, 117, 118 ve 119. maddelerinde sayılan suçların ağırlaştırıcı sebepleri),

124. maddesi: Haberleşmenin Engellenmesi,

170. maddesi: Genel güvenliği kasten tehlikeye sokulması,

179. maddesi: Trafik güvenliğini tehlikeye sokma,

214. maddesi: Suç işlemeye tahrik,

215. maddesi: Suç ve suçluyu övme,

216. maddesi: Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama,

217. maddesi: Kanunlara uymamaya tahrik,

223. maddesi: Ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması,

256. maddesi: Zor kullanma yetkisinin aşılması,

265. maddesi: Görevi yaptırmamak için direnme,

301.maddesi: Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama,

302. maddesi: Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak,

313. maddesi: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silahlı isyan,

318. maddesi: Halkı askerlikten soğutma,

c-) Türk Ticaret Kanunu' nun Anonim Şirket Umumi Heyet toplantıya iştirak hakkının düzenlendiği 360. ve Anonim şirket toplantı yerinin düzenlendiği 371. Maddeleri.

d-) 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında kanunun;

49. maddesi: Propaganda serbestliği ve süresi,

50. maddesi: Açık yerlerde propaganda,

51. maddesi: Kapalı yerlerde propaganda,

52. maddesi: Radyo ve televizyonda propaganda,

54.maddesi: Yayın zamanının tespiti,

55. maddesi: Radyo ve Televizyon Konuşmalarının Tespiti,

56. maddesi: Hoparlörle Propaganda,

57. maddesi: Propaganda amaçlı yayın ve malzeme dağıtma,

58. maddesi: Propaganda yayınlarına ilişkin yasaklar,

59. maddesi: Muafiyet,

60. maddesi: İlan ve reklam yerleri,

61. maddesi: İlan ve reklam yerleri ile ilgili yasakları,

62. maddesi: Matbua dağıtımı,

63. maddesi: Seçim süresince yapılamayacak işler,

- 64. maddesi: Törenlere ait yasaklar,
- 65. maddesi: Başbakan ve bakanlara ilişkin yasaklar,
- 66. maddesi: Memurların gezilere katılma yasağı,
- 149. maddesi: Propaganda toplantılarına karşı suçlar,
- 150. maddesi: Toplantı heyetlerine karşı suçlar,
- 151. maddesi: Yasak propaganda,
- 154. maddesi: Adaylık hükümlerine aykırı hareketler ve propaganda yapamayacak olanlar,
- 155. maddesi: Sair propaganda suçları.

e-) 2908 sayılı Dernekler Kanunu' nun;

- 20. maddesi: Genel kurul toplantıları,
- 21. maddesi: Çağrı usulü,
- 22. maddesi: Toplantı yeri,
- 24. maddesi: Toplantı yeter sayısı,
- 44. maddesi: Bildiri Yayınlanması,
- 48. maddesi: İdari ve kolluk kuvvetlerinin yetkileri,
- 67. maddesi: Hükümet Komiserlerinin görevlendirilmesi,
- 68. maddesi: Hükümet Komiserinin görev ve yetkileri,
- 69. maddesi: Kanuna ve tüzüğe aykırı hallerin cumhuriyet savcılığına intikali,

2908 sayılı kanunun 7.kısım ise ceza hükümlerini içerip bu bölümden 78 ve 79.maddeleri ilgili konuyla alakalı cezalardan bahseder.

f-) 2821 sayılı Sendikalar Kanunu' nun temel yasaklar başlıklı 37. maddesi

g-) 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu' nun 25. maddesi

h-) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu' nun;

29. maddesi: Kongrelerle ilgili genel hükümler,

43. maddesi: Ön seçimde propaganda ile ilgili hükümler,

88. maddesi: Dini gösteri yasağı,

g-) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu' nun;

2. maddesi: Polisin genel emniyet ile ilgili görevleri,

4/A.maddesi: Kimlik sorma,

9. maddesi: Önleme araması,

16. maddesi: Zor ve silah kullanma,

17. maddesi: Polise mukavemette, görevi engelleme ve kanuna aykırı hareket halleri,

Ek 1.maddesi: Umumi veya umama açık yerlerde oyun temsil ya da çeşitli gösteri yapma,

I-) 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu' nun çevik kuvvet birimlerinin kuruluş, amaç ve işleyişleriyle ilgili ek madde 12., ek madde 13., ek madde 14., ek madde 15., ek madde 16., ek madde 17 ve 18. ek maddeleri,

i-) Jandarma teşkilat ve vazife nizamnamesi' nin silah kullanma selahiyeti ve yerlerini belirleyen 270. maddesinde,

Yukarıda tek tek sayılan kanun ve ilgili maddelerinde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine dair düzenlemeler bulunmaktadır (113).

2.3. İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİM

2.3.1. İletişim Kavramı, Öğeleri ve Süreci

2.3.1.1. İletişim Kavramı

İnsan, bireysel varlığını ve toplumsal ilişkilerini iletişim yoluyla sürdüren bir varlıktır. Bu açıdan iletişimin tarihi insanlık tarihi ile başlar. İlkel insanın tüm ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılan ilkel yöntemler, iletişim gereksinimi gidermek için de kullanılmıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan iletişim kavramı hayatın temel taşlarından birini oluşturmaktadır. İletişim kavramının birçok tanımı bulunmaktadır.

İletişim sözcüğünün kökeni Latince “communis” teriminden gelmektedir. İletişim sözlük anlamıyla duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyondur; bir düşüncenin, bir duygunun yüz anlatımı, el, kol ve baş hareketleri, konuşma yoluyla ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bildirişim araç ve gereçlerinden yararlanarak bir kimseden başka bir kimseye iletimidir

Kaya (115) iletişimi kısaca ileti alışverişi olarak tanımlarken, bir başka tanımında iletişim bireyler, gruplar ya da toplumlar arasında söz, mimik, jest, yazı, görüntü vb. yollarla bilgi, düşünce, duygu ve inanç alışverişini sağlayan etkileşim sürecidir (116)

Kısaca iletişim, bireyler ve kurumlar arası bilgi, düşünce ve duyguların ortak semboller kullanılarak paylaşımı ve aktarımıdır. Temel amaç; ortak noktalarda anlaşma ve uzlaşmaya varmak, gereksinimleri gidermektir.

İnsanın iletişim dinamiğini açıklamada beş temel görüş söz konusudur (117):

- 1-) İletişim kuramamak imkânsızdır. Hiçbir şey yapmamak dahi anlamlı bir mesaj oluşturur ve iletişime girer.
- 2-) İletişimin içerik ve ilişki düzeyleri vardır. İlişki düzeyi içerik düzeyine anlam verir.
- 3-) Mesaj alışverişindeki dizinsel yapı anlamı oluşturur. Kurulan cümlede yükleme en yakın kelime vurgulanmak isteniyor demektir.
- 4-) Mesajlar sözlü ve sözsüz olarak iki tiptir. İçerik iletişiminde sözlü mesajlar, ilişkiyle ilgili tutum ve tercihlerde ise sözlü mesajlar etkili olurlar.
- 5-) İletişimi kuran kişiler eşit veya eşit olmayan ilişki içindedir

2.3.1.2. İletişim Süreci

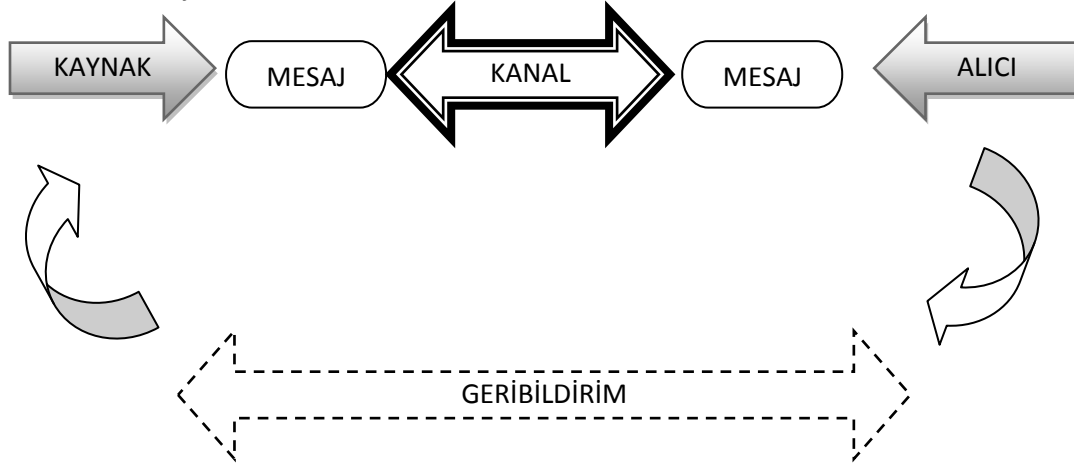
İletişim süreci, kaynağın oluşturduğu herhangi bir iletinin (mesajın) uygun bir araçla bir kişi veya bir gruba gönderilmesi işlemidir (47). İletişimin gerçekleşmesi için en az iki sisteme ihtiyaç vardır. İletişimde bilgi alışverişinin iki yönlü olması beklenir. Bilgi kaynağından tek yönlü bilgi iletimine “enformasyon” karşılıklı bilgi alış verişine “komünikasyon ya da iletişim” adı verilmektedir (118).

İletişim sürecinin herhangi bir anına bakıldığında aşağıda belirtilen durumlar ortaya konmuştur (119).

- a-) Herhangi bir gereksinim nedeniyle,
- b-) Belli bir zamanda,
- c-) Belli güç ilişkileri içinde,
- d-) Belli gelişmelerin belli özelliklerini gösteren bir yerde,
- e-) Herhangi bir iletiyi,
- f-) Gerekli iletişim araçlarını kullanarak,
- g-) Belli bir amaçla başlatanı veya sürdüreni ve
- h-) İletiyi belli iletişim araçlarıyla alanı içeren,
- ı-) O an ve ilerde belli sonuçları beklenen,
- i-) Tepki olasılıklarını ve bu olasılıkların özelliklerini ve bu özelliklere göre potansiyel veya o an yapılan geri iletişimi.

Yukarıda ifade edilen iletişim süreci kaynak, kanal, ileti (mesaj), alıcı ve geribildirim öğelerinden oluşmaktadır (Tablo-6).

Tablo-6: İletişim Süreci

a-) Kaynak

Kaynak, algılama, seçme, düşünme, yorumlama süreçlerinde ürettiği anlamlı iletiler simgeler aracılığıyla gönderilerek iletişimi başlatan kişi ya da kişiler olarak tanımlanmıştır (120). Kaynağı kısaca iletiyi oluşturan ve bir kanal ile hedef kitleye ulaştırılan birim diye tanımlamak da mümkündür.

Kaynakta bulunması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir (117);

- Etkileyici bir iletişimden söz edebilmek için kaynağın güvenilir olması gerekmektedir. Kaynak güvenilir olduğunda, alıcı dikkatle dinleyecek, iletiye (mesaja) ilgi artacak, benimsenmesi kolaylaşacaktır.
- İletinin (mesajın) etki derecesi üzerinde rol oynayan diğer özellikler yaş, cinsiyet, din, ekonomik düzey, eğitim düzeyi ve toplumsal statüdür.
- Görünüş, kişinin fiziksel yapısıyla, giyiminin bir bütünü olarak algılanmaktadır. Seçilmiş, düzgün bir giyim kaynağın kendisine duyduğu güvenin ve alıcıya karşı duyduğu saygının bir göstergesi olarak algılanmaktadır.
- İletinin etkinliği üzerinde rol oynayan bir diğer öge de empatidir. Empati iletişimde bulunan kişinin söylediklerini bireysel değerlendirme yapmadan sorunu ve neler duyumsadığını anlamaya yönelik bir çabadır.

b-) Kanal

Kanal kaynak ve alıcı arasında yer alan ve simge veya sembollerle dönüştürülmüş iletinin gitmesine olanak sağlayan yol geçit olarak tanımlamıştır (121). Kısaca kanal, alıcı ve kaynak arasında iletinin aktarılmasını sağlayan yoldur.

c-) İleti (Mesaj)

İleti (mesaj), kaynak ile alıcı arasındaki ilişkiyi sağlayan ögedir (122). Harf rakam, ses, ses tonu, yüz anlatımı, her çeşit görsel, işitsel anlatımlar, bu arada dokunma, kaynağın alıcıya gönderdiği duygu, düşünce ve davranışların kodlanmış halidir.

İletide bulunan özellikler (117):

- İleti (mesaj), hedef kitlenin dikkatini çekecek biçimde kurgulanmalı ve sunulmalıdır.
- Anlamı bozmadan aktarılabilecek biçimde, kaynağı ve alıcının ortaklaşa sahip oldukları yaşam deneyimlerini anlatan işaretlerle verilmelidir.
- Alıcıda ihtiyaç uyandırmalı ve bu ihtiyaçların karşılanıp, giderilebilmesi için önerilerde bulunmalı ve yol gösterici olmalıdır.
- İleti (mesaj) ile önerilen yol, bireyin içinde yaşadığı grup kurallarına uygun olmalıdır.

d-) Alıcı

Demiray (116) alıcıyı kaynağın gönderdiği iletiyi ve bu iletinin içerdiği kodları çözümleyerek, kaynağın söylemek istediğine şu ya da bu şekilde tepkide bulunan ve sürecin bir sonraki aşamasındaki kaynak durumu olmaya aday olan birey, grup, kurum ya da kuruluşlar olarak tanımlamıştır.

İletinin (mesajın) ulaşması istenen kişi ya da gruba alıcı denilmektedir. İletişim sürecinde, verilerin kodlanıp çözümlenmesi kaynak ile alıcı arasındaki bilgi, düşünce, deneyim, tutum, inanç, gereksinim, istek, ilgi, roller, dil yeteneği, algılayış biçimi gibi etkenlere bağlıdır.

e-) Geri Bildirim

Geri bildirim iletişim sürecinin son aşamasıdır. Alıcının iletiye (mesaja) verdiği yanıt olarak tanımlanabilir. Geri bildirim yolu ile verilmek istenen iletinin anlaşılıp, anlaşılmadığı değerlendirilir. Geri bildirimin alınması verilmek istenen mesajın benimsenmesini (içselleştirilmesini) sağlayacaktır.

Yüz yüze yapılan iletişimlerde kaynak ve alıcı sürekli yer değiştirir. Kitle iletişiminde arada mekanik kaynaklar olduğu için iletim daha sınırlıdır. Geri bildirim tam alınmaz (123).

2.3.2. İletişim Türleri

Yaygın olarak kullanılan sınıflamalardan birine göre iletişim dört ana gruba ayrılır, bunlar (124):

- 1-) Kişi-içi iletişim
- 2-) Kişilerarası iletişim
- 3-) Örgüt-içi iletişim
- 4-) Kitle iletişimi

2.3.2.1. Kişi-İçi İletişim

Bir kimsenin çevresi ile kuracağı iletişim, kendi içinde başlar. İnsanın düşünmesini duygulanmasını, kişisel ihtiyaçlarının farkına varmasını, iç gözlem yapmasını, rüya görerek kendi içinden mesaj almasını ya da kendine sorular sorarak bunlara cevaplar üretmesini bir iç iletişim olarak sayılabilir.

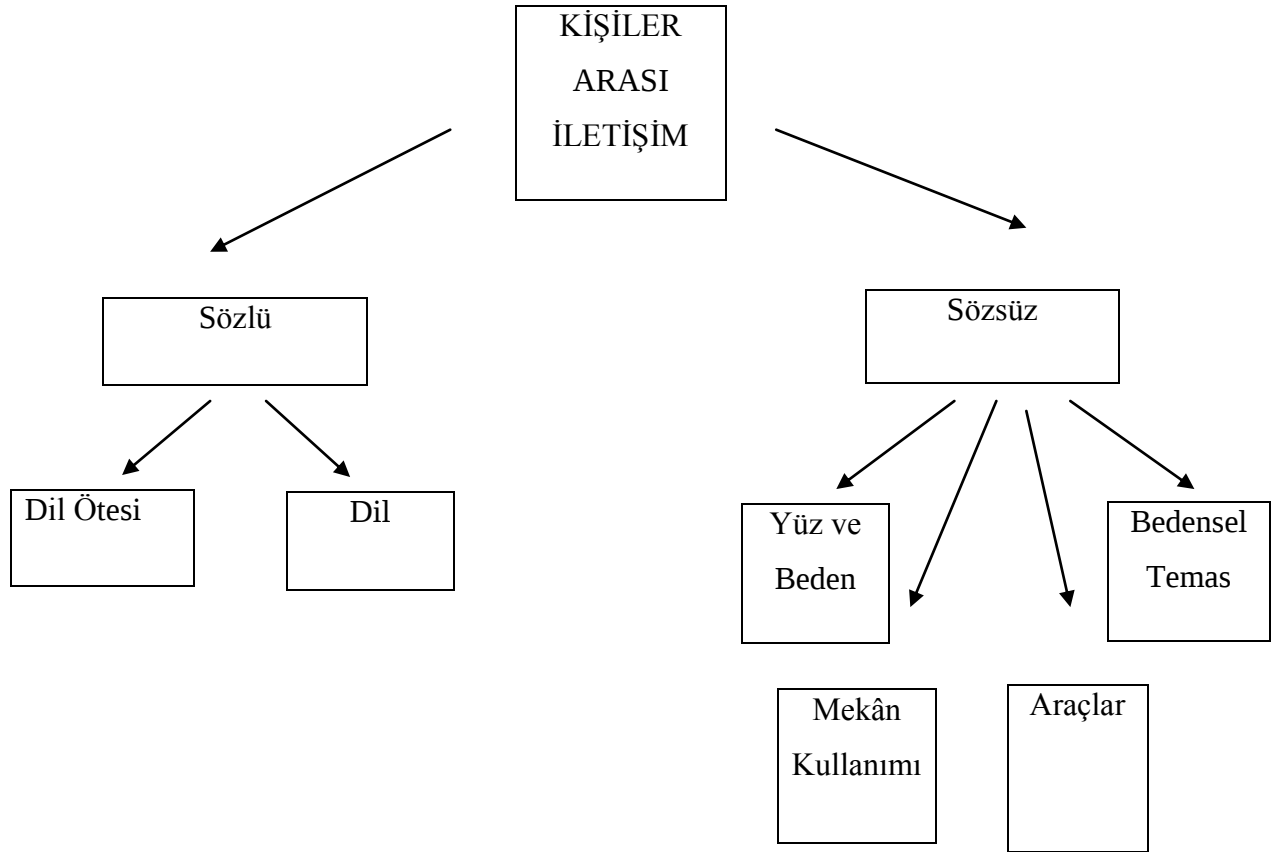
2.3.2.2. Kişilerarası İletişim

Kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişim türüne “kişilerarası iletişim” denir. Bir iletişimin “kişilerarası iletişim” sayılabilmesi için şu üç ölçütün gereklidir (124):

- 1-) Kişilerarası iletişime katılanlar, belli bir yakınlık içinde yüz-yüze olmalıdır.
- 2-) Katılımcılar arasında tek yönlü değil, karşılıklı ileti (mesaj) alışverişi olmalıdır.
- 3-) Söz konusu iletiler (mesajlar) sözlü ve sözsüz nitelikte olmalıdır.

Kişiler arası iletişim kendi içinde sözlü ve sözsüz olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü iletişimde dil ötesi ve dil olmak üzere ikiye ayrılır. Sözsüz iletişimi ise yüz ve beden, mekân kullanımı, araçlar ve bedensel temas olmak üzere dörde ayrılır (Tablo-7)

Tablo-7: Kişiler Arası İletişim Türleri

a-) Sözlü İletişim

Sözlü iletişimler “dil ve dil ötesi” olmak üzere iki alt sınıfa ayrılmaktadır. İnsanların karşılıklı konuşmalarını hatta mektuplaşmalarını dille iletişim olarak tanımlanabilir. Dille iletişimde kişiler, ürettikleri bilgileri birbirlerine ileterek anlamlandırırlar.

Dil-ötesi iletişim, sesin niteliği ile ilgilidir; ses tonu, sesin hızı, şiddeti, hangi kelimelerin vurgulandığı, duraklamalar ve benzeri özellikler, dil ötesi iletişim sayılır.

Dille iletişimde kişilerin “ne söyledikleri”, dil-ötesi iletişimde ise “nasıl söyledikleri” önemlidir. Araştırmalar, insanların günlük yaşamda birbirlerinin ne söylediklerinden çok, nasıl söylediklerine dikkat ettiklerini göstermektedir.

Yüksek sesle bireyin halini hatırını soran birisi, daha sonra sesini kısarak “Akşama bize buyur.” derse, bu sözden, “gelmeni pek istemiyorum” anlamını çıkartılabilir. Bu tür, alçak sesle çabucak sylenivermiş davetlere “yarım ağızla yapıldı” denir. Bir davetin yürekte mi, yoksa yarım ağızla mı yapıldığını anlamaya çalışırken, başvurulan önemli ölçütlerden birisi, işte bu dil-ötesi öğelerdir (124).

b-) Sözsüz İletişim

Sözsüz iletişimde, konuşma ya da yazı olmaksızın insanlar birbirlerine birtakım mesajlar (iletiler) iletirler. Bu iletişim şeklinde, insanların ne söyledikleri değil, ne yaptıkları ön plana çıkar. Sözsüz iletişimi kendi içinde dört gruba ayrılır.

1-) Yüz ve Beden

Yüzdeki ifade, el ve vücut hareketleri, vücudun duruşu ve göz temasımız, sözsüz iletişimde önemli yer tutar. İnsan vücudunun en dikkati çeken yeri yüzüdür. Yüz ile neşe, hüzün, kırgınlık, kızgınlık, şaşkınlık, hoşnutluk, hoşnutsuzluk gibi birçok anlatım gerçekleştirilebilmektedir. Yüzde dikkat çeken bir diğer nokta gözlerdir. Dinleme sırasında karşıdaki kişinin gözlerine bakmak veya bakışı kaçırmak farklı anlamlara gelebilir. Göz teması, iletişimin etkisini arttırmaktadır.

Yüz ve beden ifadeleri, niyet edilerek ya da niyet edilmeyerek yapılır. Başı evet-hayır anlamında sallamak, kaşları yukarıya kaldırmak, dudak bzmek, omuz silkmek gibi. Bu davranışlar niyet edilmiş iletişim örnekleridir ve bunlar, kültürden kültüre değişir (124).

2-) Bedensel Temas

Sözsüz iletişim yollarından biri de bedensel temastır. Farklı bedensel temaslar kurarak karşıdaki bireye çeşitli mesajlar verilebilir. Eller, kişinin kendini anlatmasında en etkili ve en duyarlı organıdır. El hareketleri, konuşmaya ritim ve vurgu katarak düşüncenin duygusal yönünü ortaya koyar (125). El öpmek ve el sıkışmak bedensel temasa örnek gösterilebilir. El pmek Türk toplumunda eli plen kişinin büyük olduğunu, el sıkışma da ise her iki tarafın eşit olduğunun göstergesidir.

3-) Mekân Kullanımı

İnsanlar, kendi çevrelerinde oluşturdukları boş mekânlar yoluyla da iletişimde bulunurlar. Başka insanlara olan uzaklığını ayarlayarak, onlara uzak ya da yakın durarak, birtakım mesajlar iletir. Birey sevdiği insanlara yakın durmayı tercih ederken, daha az sevdiği bireylerle arasında biraz daha fazla mesafe bulunmasına dikkat eder, hiç tanımadığı insanlara ise daha da uzak durur.

Mekânların kullanılış şekli, dostluğun bir göstergesi olabileceği gibi, statünün de göstergesi olmaktadır. Genelde, önde olmak, yüksekte oturmak, sağda oturmak yüksek statü anlamına gelir. Krallar, sultanlar, yüksek rütbeli yöneticiler vb. kişiler önde yürürler; yargıçlar, profesörler yüksek kürsülerde otururlar. Mekân kullanımıyla statü belirlemek de mümkündür. (124). Örneğin işadamları işçileriyle kendisi arasındaki farkı işçilerine iletebilmek için büyük ve konforlu makam odalarında işlerini yürütürler.

4-) Araçlar

Kişilerarası iletişimde mesaj iletme için başvuru yollarından birisi de, birtakım araçlar kullanmaktır. Rozetler ya da takılar takarak, kokular sürerek, belirli kıyafetler giyerek, çevredeki diğer insanlara çeşitli mesajlar verilebilir. Atatürk rozeti takarak kişiler cumhuriyetçi, Atatürk devrimlerine bağlı olduğunu çevrelerine iletebilirler.

2.3.2.3. Örgüt-içi İletişim

Örgüt, iş ve işlev bölümü yaparak, bir otorite hiyerarşisi içinde, ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş insanların faaliyetlerinin koordinasyonudur. Örgüt içinde görev alan kişilerin önceden tanımlanmış bir takım rollere girerek hiyerarşik bir düzen içinde bu rollerinin gereğini yerine getirerek, iletişimde bulunmaları örgüt içi iletişime girer (126).

2.3.2.4. Kitle İletişimi

Kitle iletişimi haberin, bilginin, düşüncelerin ya da genel anlamıyla kültürün insan topluluklarına çeşitli araç ve tekniklerle dağıtılmasıdır. Burada belirli bir kaynaktan hedef kitleye mesajların tek yönlü olarak gönderilmesi söz konusudur. Kitle iletişiminde, kaynak ile hedef arasındaki kanallara ise “kitle iletişim araçları” adı verilir. Kitle iletişim araçları denildiğinde genellikle, radyo, televizyon, gazete, dergi ve benzeri yayınlar kastedilmektedir (127).

2.3.3. Kitle İletişimi, Özellikleri ve Araçları

2.3.3.1. Kitle İletişim Kavramı ve Özellikleri

Kitle iletişimi belli spesifik sosyal grupların veya üyelerin mesajlarını, teknik araçlar sayesinde heterojen olan geniş alanlara yayma, sayıca fazla insanlara sembolik içerikleriyle iletmeye veya ulaştırmaya çalıştıkları süreçtir (128).

Kitle iletişimi kısaca iletinin, bir veya daha çok kitle iletişim araçları aracılığıyla geniş ve bilinmeyen bir kitleye iletilmesidir. Kitle iletişimi yapısı itibari ile iki kişinin iletişiminden son derece farklı özellikler taşımaktadır. Kitle iletişiminde her şeyden önce, kaynak aynı mesajı alması istenen alıcı ise değişik sosyal kültürel yapılarda yaşayan milyonlarca insan olabilmektedir.

Kitle iletişiminin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (129):

- Kitle iletişiminin hedef kitlesi görece geniştir.
- Hedef kitle çeşitli toplumsal kümelerden oluşur.
- Hedef kitleyi oluşturan bireyler birbirlerini tanımazlar.
- İletişimci de hedef kitleyi oluşturan bireyleri tanımaz.
- Kitle iletişim araçlarıyla, kaynaktan uzakta, birbirinden ayrı mekânlarda bulunan çok sayıda insanla aynı anda iletişim kurulabilir.
- Kitle iletişimi karmaşık biçimsel kurumları gerektirir.
- İletişim tek yönlüdür. Hedef kitlenin anında yanıt verme olanağı yoktur.
- Kitle iletişim araçlarının ürünlerinin bireye maliyetinin düşük olması nedeniyle halkın çoğunluğu için kolay elde edilebilir.

2.3.3.2. Kitle İletişim Araçları

Bilgi, haber vb. bir iletinin büyük ve dağınık bir kitleye ulaştırılması için kullanılan, gazete, dergi, kitap, broşür, afis, sinema, film, tiyatro, radyo, televizyon gibi araçlar kitle iletişim araçları olarak adlandırılmaktadır. Bu araçların ortaya çıkışları birbirinden farklı zamanlarda olmasına karşın, asıl geniş çapta kitlesel önemlerini kazanmaları 20. yüzyılda olmuştur (130). Kitle iletişim araçlarını, haberleri veya düşünceleri ya da duyguları, yazı, resim veya ses olarak çoğaltmak suretiyle anonim nitelikteki kitlelere ulaştıran teknik araçlar şeklinde tanımlamak olasıdır (131). Kitle iletişim araçları aracılığıyla yığına, yöreden, ülkeden, dünyadan haber ve bilgi iletilmektedir. Kitleler ve bu kitleleri oluşturan insanlar,

çevrelerinde neler olup bittiğini merak etmekte ve bu konularda bilgilenmek istemektedirler. İşte kitlelerin bu isteklerinin giderilmesi için kitle iletişim araçları, haber verme, bilgilendirme işlevlerini yerine getirmektedirler (132). Kitle iletişim araçları, bu işlevlerinin yanı sıra; kitleleri eğlendirmek, etkilemek, kamuoyu yaratmak, propaganda yapmak, para kazanmak, tüketimi arttırıcı amaçlar gütmek gibi amaçlara da hizmet etmektedirler. Ülke genelinde veya bölgesel olarak yayın yapan günlük gazeteleri, televizyonları, radyoları, haftalık haber-magazin dergilerini, hobi amaçlı çıkan magazinleri, politik, ekonomik ve sosyal içerikli dergilerin tümünü kitle iletişim araçları içerisinde sıralamak mümkündür (133).

Kitle iletişim araçları kullandıkları teknik açısından genel olarak işitsel–görsel ve basılı kitle iletişim araçları şeklinde ikiye ayrılmaktadırlar.

2.3.3.2.1. İşitsel–Görsel Kitle İletişim Araçları

2.3.3.2.1.1. Radyo

Radyo, 1 mm’den daha uzun dalga boyu elektromanyetik dalgalardan yararlanan bir kitle iletişim aracıdır. Atmosferdeki elektromanyetik dalgaların varlığını, teorik olarak insanlığa ilk kez bildiren Maxwell’dir. Tanımlamaya göre sesi 5 km’ den daha uzağa iletmeyi başarmıştır. 1922 yılında BBC Radyosu düzenli yayınlarına başlamıştır.

Türkiye’de ise 31 Kasım 1938’de ilk ulusal radyo, uzun ve kısa dalga programlarıyla yayın hayatına başlamıştır. Radyo ucuz olduğu kadar hızlı ve yaygın bir kitle iletişim aracıdır.

Eğitim ve kültür alanındaki etkileri ve siyasal alanda kullanımı nedeniyle ilgiyi sürekli üzerinde tutmuştur. Radyo yayınlarıyla çok büyük kitlelere ulaşma olasılığı, radyoyu kitle iletişimi ve propaganda da çok önemli bir araç haline getirmektedir. Radyolarda düzenlenebilecek programlar, hedef kitlelerle içten bağlar kurmaya yardımcı olabilmektedir. Bu tür programlara örnek olarak; röportajlar, açık oturumlar, belgesel niteliği ağır basan yayınlar gösterilebilir (134)

2.3.3.2.1.2. Televizyon

1843 yılında İngiliz Alexander Baime, elektrik aracılığı ile resimleri uzaktan ileten bir buluşun patentini almıştır. 1927 yılında Bell telefon şirketi New York ile Washington arasında tel ile ilk TV yayını sağlamıştır. Bir yıl sonra ise kapalı devre yayınlara başlanmıştır. Dünyadaki ilk net yayın 2 Kasım 1936'da Londra'da yapılmıştır. Türkiye'de ilk televizyon yayını 1968'de Ankara'da başlamış ve 1971'de İstanbul, İzmir, Eskişehir'e, 1972'de de diğer illere yayılmıştır. Türkiye'de televizyon yayıncılığı 1990 yılına kadar devlet tekeline yürütülmüştür. 1992 yılından itibaren özel radyo vericileri kurulmaya başlanmıştır (135). Çağın nerede ise simgesi haline gelen göze ve kulağa hitap ettiği için etkisi öteki kitle iletişim araçlarına göre çok daha fazla olduğu kabul edilen televizyon, dünyayı Kanadalı toplumbilimci Marshall McLuhan'ın deyişiyle büyük bir köy haline dönüştürmüştür (134). Yapılan çeşitli kamuoyu araştırmalarının sonuçları göstermiştir ki pek çok konuda televizyonun inandırıcılığı diğer kitle iletişim araçlarına oranla daha yüksektir (136).

2.3.3.2.1.3. Sinema

Sinema, kitle iletişimi ve propaganda açısından oldukça önemli ve güçlü bir araçtır. Televizyondan önce işitsel-görsel kitle iletişim aracı olarak yalnızca sinema bulunmaktaydı. Sinema seyircisi, televizyon seyircisinden farklı özellikler taşımaktadır. Sinemada seyirci büyük bir kalabalık içindedir. Yanında dostları, yakınları bulunabilmektedir. Televizyondan daha çok insanların dikkatini çekebilmektedir. Sinema seyircisi film seyrederken her şeyi unutmaktadır. Seyircinin film, sinema seçme hürriyeti geniştir. Tercihini serbestçe kullanabilmektedir (137). Sinema son yıllarda popülerliğini daha da arttırmaktadır.

2.3.3.2.1.4. İnternet

İnternet ilk kez Amerikan ordusunun karargahı olan Pentagon'da Pentagon İleri Araştırma Projeleri Kuruluşu (Advanced Research Projects Agency) tarafından Amerika'nın farklı bölgelerindeki askeri sözleşmeler üzerinde çalışan bilimadamlarının kaynaklarını birleştirmek ve kullandıkları pahalı aygıtları paylaşmak amacıyla ARPA Net adıyla kurulmuştu. Pentagon interneti 1980'lerin başlarına kadar, hepsi de askeri laboratuvarlar ile üniversitelerin bilgisayar bilimleri bölümlerinde bulunan beş yüz bilgisayardan oluşmaktaydı. Üniversitelerdeki öteki insanlarda zamanla bunu izlemeye ve interneti kendi amaçları için

kullanmaya başladı. İnternet, 1987'ye gelindiğinde farklı pek çok üniversite ile araştırma laboratuvarların da bulunan 28000 kullanıcı bilgisayar kadar genişledi. Birkaç yıl, internet üniversitelerde sınırlı kaldı. Ancak, evlerde PC'lerin yayılmasıyla, dışarıya da taşmaya başladı ve ardından da patlama anı geldi (138).

Günümüzde kitle iletişim araçları içerisinde bilgisayar teknolojileri ve internetten de günden güne daha da artan bir yoğunlukla yararlanılmaktadır. İnternet kısaca dünya çapında yaygınlığa sahip, sürekli büyüyen birçok bilgisayar ağını ve omurgasını birbirine bağlayan küresel bir iletişim ve bilgi ağı şeklinde tanımlanmaktadır. İnternet ile birlikte kullanılmaya başlanan web siteleri ise, internet üzerinde bulunan bilgilere erişim sağlayan ve gömülü bağlantılar içeren belgelerden oluşan sistemlerdir.

İnternet kitle iletişim araçları içerisinde diğerlerinden farklı özellikler arz etmektedir. Diğer kitle iletişim araçlarından daha geniş, çift yönlü iletişim sağlaması bu farklılıklar içerisinde en dikkat çekici ve önemli olanıdır. İnternetin sunduğu hizmetlerden elektronik posta, internet kullanıcılarına coğrafi uzaklıklara bakılmaksızın mesaj gönderme, alma, okuma ve yanıtlama gibi çeşitli hizmetler sunarak etkileşimli bir iletişim ortamı sağlamaktadır. Kuruluşların web siteleri, kurumsal bilgi ve haberleri duyurmada; bilgi alış-verişinde ve kamuoyu araştırmaları yapmada kullanılabileceği gibi propaganda açısından da etkili bir kitle iletişim aracı olabilmektedir (139).

2.3.3.2.2. Basılı Kitle İletişim Araçları

Basılı kitle iletişim araçları halkla ilişkiler alanında, radyo ve televizyon gibi işitsel - görsel araçların yanında, yüzyılların getirdiği birikimden ötürü ayrıcalıklı durumlarını hala korumaktadırlar. Bu durum basılı kitle iletişim araçlarının, işitsel - görsel araçlardan daha önce gelişmesi, yazılı kitle iletişim araçlarının kurallarının işitsel - görsel araçlarca da benimsenip, kullanılmasından kaynaklanmaktadır (140).

2.3.3.2.2.1. Gazete

Dünyanın en eski gazetesinin Pekin'de M.S 5. yüzyılda yayınlanan ve 1935 yılına kadar yayın hayatını sürdüren Tsing Pao olduğu ileri sürülmektedir (141). Bugünkü anlamı ile gazetenin doğuşu matbaanın bulunmasından sonra 17. yüzyılda Fransa, İngiltere ve Hollanda'da aynı zamana rastlamaktadır. Gazeteler, eskiden beri halkla ilişkiler alanında en çok kullanılan ve kamuoyunu oluşturmada etkileri oldukça önemli olan kitle iletişim

araçlarıdır. Gazeteler çok farklı hedef kitlelere, bulvar gazeteleri, fikir gazeteleri, spor gazeteleri vb. gibi çeşitli içeriklerdeki türleriyle her gün seslenebilmektedirler (134). Gazeteler açısından en büyük problem yerin azlığı ve haberlerin çokluğudur. Bu nedenle haberlerin hepsinden ziyade dikkat çeken haberler değerlendirilmektedir (142).

2.3.3.2.2. Dergi

Dergiler, belli aralıklarla bir hafta, on beş gün ya da aylık yayımlanan haber, röportaj, magazin ya da spor, sanat, sinema, teknoloji, vb gibi birtakım ilgi alanlarına ağırlık veren basılı kitle iletişim araçlarındandır. Dergiler de gazeteler gibi değişik okuyucu kitleleri için yayımlanmaktadır. Dergilerin birtakım özellikleri, onların kitle iletişiminde tercih edilmelerine neden olmaktadır. Her şeyden önce, okuyucu dergi sayfaları üzerinde gazeteye göre daha çok durma eğilimindedir. Dergiler, yüksek kalitede renkli fotoğrafları daha iyi basabilme olanağına sahiptir (143).

2.3.3.3. Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri

Kitle iletişim araçlarının başlıca özelliklerini şöyle sıralanabilir (117):

- Kitle iletişim araçları çok sayıda insana aynı iletiyi aynı anda ulaştırabilir.
- Kitle iletişim araçları ile aktarılan bilgiler belge niteliği ve değeri taşır.
- Özellikle radyo ve televizyon iletiyi anında aktarabilme özelliğine sahiptir.
- Kitle iletişim araçları ile gerçekleşen iletişim sürecinde, geri besleme imkânı yoktur; bu nedenle, alıcının tepkisi anında ölçülememektedir.
- Kitle iletişim araçları sürekli ve düzenli yayınları ile toplumda kendine karşı bir talebi oluşmasına neden olurlar.
- Kitle iletişim araçları, yayınları ile belirli bir süreklilik ve düzenlilik (yayın periyodu) gösterir.

2.3.4. Basın Kavramı

Yüksel ve Demiray (144) basını, “toplum içinde düzenli olarak yayınlanan dolayısıyla hedef kitlenin hizmetine verilmiş, haber ve bilgi öğelerinin, düşünce ve kanıların biçim ve koşullarının somutlaştırılmış şeklidir” şeklinde tanımlamışlardır.

Basın sözlüğünde, basın kavramı gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yayınların bütünü olarak tanımlanmıştır. Toplumların yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvveti olma görevini üstlenen; bilgiler, haberler, belgeler, olaylar ve yorumların kamuoyuna kısa bir sürede saklanabilir ve tekrarlanabilir nitelikte ulaşmasını sağlayan basın, bir kitle iletişim aracı olmanın ötesinde toplumsal kurum olmuştur (145).

2.3.4.1. Basının Özellikleri

Basını diğer kitle iletişim araçlarından ayıran bazı özellikler söz konusu olup, bunlar şu şekilde sıralanmıştır (146).

- Sadece göze hitap eder.
- Mesajları saklanabilir bir belge niteliği taşır.
- İstenildiği zaman tekrar okuma ve gözden geçirme olanağı vardır.
- Metinler ayrıntılı ve derinliğine inilerek sunulabilir. Yani konuya istenilen uzunlukta ve derecede yer ayırabilir.
- Her konuda uzmanlaştırılmış sunuma elverişlidir.
- Okuyucu, okuyacağı zamanı ve şeklini seçmekte serbesttir.
- Yorumlu sunuma elverişlidir.
- Okuyucunun, kendi görüşüne yakın olanı tercih etme olanağı vardır.

2.3.4.2. Basının İşlevleri

Basın haber vermeden, eğlendirmeye; kültürün yeniden üretiminden, kuşaktan kuşağa aktarılmasına; eğitimden toplumsallaşmaya; mal ve hizmetlerin tanıtımından; kamuoyunu açıklayıp oluşturmaya kadar çok geniş yelpazede işlevler üstlenmiştir (147).

İçel (131) ve *Vural* (145); basının işlevlerini haber verme, denetim ve eleştiri, kamuoyunu açıklama ve oluşturma, eğitme ve eğlendirme işlevleri olmak üzere 4 başlık altında toplamıştır.

2.3.4.2.1. Haber Verme

Eren (148), haber verme hakkı olayları açıklama hakkı olarak tanımlamış, basın bu hakkı kullanırken yani olayı topluma açıklarken hiçbir değerlendirme ve eleştiri yapmaması gerektiğini ve haberde somut “gerçeklik=doğruluk” ilkesinin geçerli olduğunu belirtmiştir. Farklı bir ifadeyle habere yorum katılmadan, haberde taraf olunmadan okuyucunun kendi yargılarıyla baş başa bırakılmasının önemini vurgulamıştır.

Vural (145), basının kamusal işlevlerinin başında yer alan haber verme işlevini kamu yararı taşıyan bir olayı topluma haber verme ve bildirme hakkı olarak tanımlamıştır.

Her iki basının haber verme işlevinin tanımında haber verme basının bir hakkı olarak tanımlansa da bu hakkı kullanırken bazı şartlara uyulması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu şartlar ise gerçeklik doğruluk ilkesi ve kamu yararı taşımadır.

2.3.4.2.2. Denetim ve Eleştiri

İçel (131), demokratik rejimler yurttaşın eleştiri hakkı sayesinde ayakta kalabileceğini, yurttaşın bu konuda temsilcisi ve sözcüsünün basın olduğunu, basının en önemli görevinin ise kamusal yaşamın kontrolü ve kritiğini yapmak olduğunu ileri sürmüştür. Basının denetim ve eleştiri gücü sadece kamusal yaşantıdaki kusurlu davranışları etkili biçimde sergileyebilme özelliğinin bir sonucu değil, aynı zamanda uzmanları aracılığı ile devlet mekanizması üstünde ve ekonomik hayat alanında bilirkişilik yapabilme niteliğinden kaynaklanmıştır.

2.3.4.2.3. Kamuoyunu açıklama ve oluşturma

Vural (145), toplumsal bir kurum olarak basının, yöneldiği kitle üzerinde dolaylı ya da dolaysız, olumlu ya da olumsuz ve az ya da çok oranda etkileme, yönlendirme ve saptama gücüne sahip olduğunu; kamuoyunda gerçek kanaatlerin oluşabilmesi için doğrudan kamuya seslenen, kitlesel düzeyde yayın yapabilen araçlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

2.3.4.2.4. Eğitme ve Eğlendirme İşlevi

Vural (145), basının bireyin kültürel yaşamını zenginleştirici ve kültürün yayılması sağlayıcı bir görev üstlendiğini ve bu amaçla, basında sanat ve kültürel alandaki kişilere ve portrelere, tarihsel olaylara, bilimsel yazı dizilerine, gündelik yaşama dair pratik bilgilere, boş zamanların değerlendirebileceği köşelere yer vererek basının eğitme ve eğlendirme işlevini yerine getirdiğini ifade etmiştir.

2.3.5. Polis ve Medya

2.3.5.1. Polis ve Medya İlişkisi

Basının temel fonksiyonu haber vermek, kamuoyunu bilgilendirmektir. Basın bu görevlerini bir anlamda halk adına yerine getirmektedir (149). Buna karşılık polisin görevi ise güvenlik hizmeti vererek halkın huzur ve güvenliğini temin etmektedir. Her iki kurum da kamu yararı adına bir faaliyet içindedir. Dolayısıyla faaliyet alanı itibariyle birbiriyle bu kadar benzeyen kurumlar iletişim içinde olmakta, bu durum da polis ve medyayı karşı karşıya getirmektedir.

Dündar,(150) ‘‘Emniyet Teşkilatı Kanunlar çerçevesinde devlet adına kamu hizmeti amacıyla görev yapmaya çalışırken; Medya, İletişim özgürlüğü kapsamında, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla görev yapmaya çalışır. Ülke gerçeğinde medyamızın durumuna bakıldığında, esas görevi kamu hizmeti olması gerekirken, çalıştığı patrona hizmet anlayışı bu görevin önüne geçerek, yaşanan sorunlara bir yenisinin eklendiğini’’ ifade ederek kamu yararına adı görev yapan emniyet ve medya mensupları arasında yaşanan sorunların ana sebebini ortaya koymuştur.

Bomba patlamış bir alanda delillerin karartılmasını engellemek için çevre güvenliğini alan polis mi haklı; yoksa toplumun bilgi almasını sağlayan kameramanların polisin çevre güvenliğini geniş alması nedeniyle çekim yapamayan kameramanın ‘‘benim haber özgürlüğümü engelliyorsun’’ demesi mi haklı? Yukarıdaki örnekte belirtilen durumların olmaması için basın ve medya ilişkilerini nasıl olması gerektiği, bunun için neler yapılabileceği, polisin medyaya aynı zamanda medyanın polise engel olmadan nasıl sağlıklı bir iletişimin olması gerektiği, birlikte dayanışma içinde olması gereken kurumların hukuki çerçevesinin nasıl olması gerektiği; anı zamanda suçla mücadelede basının katkıları ve beraber nasıl bir sinerji oluşturabileceği konuların da çözüm bulunmaya çalışılacaktır.

1995 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü ‘‘Halkın Polis İmajı ve Polis Halk Bütünleşmesinin Dinamikleri Araştırması’’ isimli bir kamuoyu araştırması yaptırmıştır Bu çalışmanın sonuçlarına göre, vatandaşın polisiye haberlerin % 27’sini televizyondan, % 26’sını gazetelerden, % 16’sını bireysel gözlemlerden, %12’sini yakın ve bireysel çevreden, % 10’unu radyodan, % 5’inin polis radyosundan, %3’ünü ise polis yayınlarından (broşür, gazete) öğrendikleri tespit edilmiştir (151). Polisin imajının belirlenmesinde medyanın payı oldukça büyük olduğundan dolayı hedeflenen ideal polis teşkilatına ulaşılmasında medyanın etkisinin

büyük olduğu gerçeği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Polislerin güvenlik hizmeti verirken başarısı o toplum tarafından destek görmesiyle doğru orantılıdır. Polisin başarılı olması için halkın desteğinin, güveninin olması şarttır. Polisin tek başına bütün suçlarla mücadele etmesi zordur. Çünkü ihbar edilmeyen bir olaydan polisin hemen haberdar olması imkânsızdır. Ya da olayı gören bir insanın bunu polise güvenmediği için paylaşmaması sonucu olay aydınlatamayacağı olağan bir şeydir. Burada ortaya çıkan şey polisin o toplum nazarındaki imajının polisinin suçla mücadele de payının büyük olduğudur. Yukarıda da ifade edildiği gibi pozitif bir polis imajın oluşmasını sağlamak amacıyla, toplum destekli polisliğin başarılı şekilde uygulanması için medya ile etkin bir şekilde işbirliği içinde olunması gerekmektedir. Ama önemli olan bu yapıcı diyalogun nasıl kurulacağıdır?

Gazetecilik mesleğinin doğası gereği olumsuzlukla, olağan dışı orijinal olaylar üzerinde durulması ve bu tür olayların haber yapılması gayet normal karşılanmaktadır. Köpeğin insanı ısırması haber niteliği taşımazken, insanın köpeği ısırması haber niteliği taşır. Bu durum polisler için de geçerlidir. Her gün yapılan olağan şeyler haber olmazken, yapılan en ufak bir hata haber malzemesi olmakta ve bu da polisin imajını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum polisler tarafından hoş karşılanmamakta ve medyaya karşı polisin bir önyargısı oluşabilmektedir. Bu durumda polis ile medya arasında olumsuz bir iletişimin olmasına sebebiyet vermektedir. Diğer taraftan yurttaş polis ile ilgili olarak bildiklerinin büyük bir kısmını medya aracılığıyla öğrenmektedir. Tiraj kaygısı içinde haber anlayışı ile hareket eden medya mensupları polisin genellikle yaptığı olumlu icraatları değil de, ender olarak yaptıkları olumsuzlukları haber yapmaktadır. Bu haberler aracılığıyla polis teşkilatını tanıyan yurttaşın polise olan güveni ise azalmaktadır. Bu da güveni olmayan bir bireyin gördüğü duyduğu olayları polisle paylaşmaktan çekinmesini de beraberinde getirecektir.

Yapılan polis uygulamalarının yanlış olduğunu haber yapmak marifet değildir. *Cerrah*'ın (152) bir taraftan olumsuzluklar ve yanlışlar haber yapılırken aynı zamanda olumlu, yapıcı çözüm yollarının da yapılan haberlerde belirtilebilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yanlışla taraf olmadan pozitif yapılacak olan eleştiriler ilerde aynı hatanın olmasını engelleyecektir. Özellikle toplumsal olaylarda polisin kullandığı aşırı gücü eleştirirken diğer yandan göstericilerin attığı molotofları meşru görmeyecek bir haberin üretilmesi

gerekmektedir. Şayet böyle olduğu zaman kamuoyunun tepkisini çeken göstericilerin ilerde tekrar molotof kokteyli kullanırken bir daha düşünmesi sağlanmış olacaktır.

Diğer yandan polisinde kendisini topluma iyi bir şekilde anlatması için medyayı olaylarla ilgili olarak doğru ve yeterli bir şekilde bilgilendirmesi gerekmektedir. Bunun için ilgili iletişim kanalları oluşturulmalı ve ayrıca bunun etkin olması da sağlanmalıdır. İdeal olan budur fakat güncel hayatta polis ve medyanın birbirilerine şüphe ile bakmaları polis medya ilişkilerini sınırlandırmaktadır.

Polis ile medya arasındaki hoşnutsuzluğun diğer sebebi ise polisin hayati önem taşıyan, gizli bilgileri medyaya vermemesidir. Polis elindeki bilgileri paylaştığı zaman soruşturmanın selameti açısından olumsuz bir neticeye varabileceğini bildiği için bilgi vermemektedir. CMK 'ya göre soruşturmanın gizliliği esastır. Bu bağlamda polisin elindeki bilgileri vermemesi hukukidir. Ama diğer yandan halkın haber alma ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Onun için polis teşkilatı soruşturmayı zora sokmayacak bilgileri paylaşabilmelidir.

2.3.5.2. Polis ve Medya İlişkisi Nasıl Olmalıdır

Medya ile iyi ilişkilerin oluşturulması için aşağıda ifade edilen altı şartın yerine getirilmesi gerekir (153):

- 1-) Medyaya kuruluşla ilgili doğru bilgiler verilmelidir.
- 2-) Kuruluşla ilgili bilgilerin medyaya verilmesinde, hızlı ve çabuk davranılmalıdır.
- 3-) Medyaya, istenildiği anda kuruluşla ilgili bilgi vermeye hazır olunmalıdır.
- 4-) Medyaya kuruluşla ilgili olarak gönderilecek bilgiler son teslim tarihinden önce teslim edilmelidir.
- 5-) Kuruluş, medyada kendisini tanıtabilmesi için kendi yapısını ve çalışanlarını iyi tanımalıdır.
- 6-) Medya ile kurulan ilişkilerde dürüst olunmalıdır.

Yukarıda da sayılan şartlar doğrultusunda polis ve medya arasında sağlıklı bir iletişimin olması için uygun iletişim araçlarının olması gerekmektedir. Bunun için polis teşkilatlarında basın büroları bulunmaktadır. Basın bürolarının görevi; kurumla ilgili ve halkın öğrenmesinde sakınca görülmeyen bilgileri kitle iletişim araçlarına aktarma, bu bilgilerde birlik ve uygunluk sağlama, yanlış yorum ve gereksiz genellemelere engel olma

ve bu yerli yerince işleyen bir iletişim ağı kurmadır. Ancak basın bürolarının yönetim işlevi içerisindeki yerleri tepe yöneticilerin hemen altı olmakla birlikte konumları gereği ancak tepe yöneticilerin olurundan geçen bilgileri basına aktarabilirler. Basın bürolarında basın sözcüsü olarak görev yapan kişiler hitabeti düzgün, iyi iletişim becerisine sahip olmalıdır. Basın sözcüsü de meydana gelen olaylarla ilgili medyayı düzenli bir şekilde bilgilendirmelidir. Hatta medya organları dilediği zaman bu kişiye ulaşmakta zorlanmamalıdır.

Demokratik ülkelerde haber yapma ve vermenin yanı sıra aynı zamanda denetim görevini de ifa eden medyanın suç unsuru olan şeyleri haber yapması, aynı zamanda bunu ilgili olarak güvenlik kurumlarına ihbar etmesi görevidir. Medya bu görevini yerine getirirken toplumun haber alma ihtiyacını karşılarken aynı zamanda diğer yandan ilgili suç işleme şüphesi altında olan kişinin de özel hayatına saygı duyması gerekmektedir. Yani medyanın polisiye suçları haber ederken kişilik haklarına dikkat etmesi gerekmektedir.

Türkiye’de polis tarafından gerçekleştirilen büyük operasyonlarda polis medya birlikteliğindeki medyanın haber anlayışına bakıldığında operasyon yapılan yerlerde gözaltına alınan ancak suçlu olup olmadıkları hususunda henüz kesin bir karar olmayan kişilerin görüntüleri yurttışa suçlu olarak verilerek orada gözaltına alınan şahısların özel hayatlarına tecavüzde bulunmaktadır. Basın yayın organlarının haber anlayışı sorumlu yayıncılık anlayışına terstir.

ABD’de yaşanan çeşitli olaylarda özel hayatın gizliliğine dair yapılan operasyonlara kişilerin suçsuz yere teşhir edilmesinin (mevcut yasalara rağmen) medyanın haksız tutumu ve mahkeme kararına ilişkin ABD Yüksek Mahkemesinin polisin ev baskını, arama ve tutuklamalar esnasında yanında medya mensupları bulundurmasını, ‘hedef alınan kişilerin özel hayatına tecavüz’ sayarak yasaklamıştır.

Son olarak ta günümüzün en büyük tehdidi olan terörizm ve medya ilişkilerine de değinmekte yarar var. Demokratik ülkelerde temel hak ve özgürlükler için tehdit oluşturan terör örgütleri için en önemli şeylerden biri de “Propagandadır”. Terör örgütleri vermek istedikleri mesajları medya aracılığıyla vererek halk üzerinde panik yaratmak, devleti zaaf içindeymiş gibi göstermek istemektedirler. Medya organları terör örgütleri için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Dolayısıyla medya organları da bilerek veya bilmeyerek terör örgütlerinin ekmeğine yağ sürmektedirler. Medya organları toplumu bilgilendirirken aşırılığa kaçmadan yani terörün propagandasına alet olmadan haberleri halka vermelidir. Örneğin 11 Eylül ABD

olaylarında görüntülere dikkatle bakıldığında hiçbir ölmüş vatandaşın görüntüleri televizyonlar da verilmemiştir. Ama 2009 yılında Kadıköy Bostancı' da ki DHKP-C terör örgütünün hücre evine yapılan baskın esnasında teröristin silahından çıkan kurşunla ölen vatandaşın görüntülerini ne yazık ki görmeyen yoktur. Böyle hatalara sebebiyet verilmemesi için polis ve medya iş birliğinin sağlanması, gerekiyorsa bununla ilgili olarak medya temsilcilerine konferanslar, brifingler verilmelidir.

Özetle demokratik ülkelerde halkın huzur ve güvenliğini sağlayan Polis teşkilatının başarılı olması için medya ile sıkı bir dayanışma ve iş birliği içinde olmalıdır. Polis olaylarla ilgili olarak medyayı düzenli bir şekilde bilgilendirmelidir. Medya organları da görevlerini yerine getirirken polisin hassasiyetlerine saygı duymalıdır. Yaptığı yayınlarda evine hırsız giren ev sahibini eleştirirken hırsız da meşru görmeyecek bir haber politikası izlemelidir. Özellikle terör konusunda polisle işbirliği içinde olarak terör örgütünün propagandasına alet olmamaya dikkat etmelidir. Polis ile medya arasında sağlıklı iletişimi oluşturmak için basın sözcülüğü etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Basın sözcüsü her an ulaşılabilen, iletişim kabiliyeti yüksek kişilerden oluşmalıdır.

Günümüzde polisin başarılı olması için halkın desteğinin güvenin olması şarttır. Bu da ancak medyada ki olumlu polis imajıyla olur. Onun için polis teşkilatına eleştiriler getirilirken yapıcı çözümler getiren eleştiriler olmalıdır. Çünkü amaç aynı hatanın bir daha olmamasıdır. Onun için gerekli dersler çıkarılarak alternatif çözüm yolları üretilmelidir. Diğer taraftan olumsuz polis icraatları haber konusu olurken olumlu uygulamalar da haber konusu olmalıdır. Yani olumsuzluklar dışlanmalı, olumlu uygulamalar pekiştirilmelidir.

Günümüz Türk polis teşkilatına bakıldığında polis medya ilişkilerinde epey bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Emniyet teşkilatında basın sözcülüğü oluşturulmuş, her haftanın cuma günü basın organları düzenli bir şekilde bilgilendirilmektedir. Polis ile medyanın arasında olması gereken diyalogu *Dündar* (154) “Üstelik bu kez polis de basınla ilişkilerde son dere deneyimli davranıyor. Bir kaç saat içinde bombalan bölgeyi kontrol altına alıp, insandan arındırıyor. Beşiktaş emniyet yetkilileri gelip geçitte bekletilen kameramanlar ordusuna kibarca “size çekim yapabileceğimiz yer ayarladık. Bombalanan mekâna girmeden, oradan görüntü alabileceksiniz. Lütfen bize yardımcı olun diyor. Herkes buna uyuyor. Belki de ilk kez bir kriz anında güvenlik yetkilileriyle basın arasında bu kadar medeni bir ilişki kuruluyor.” diyerek 2003 yılında yayınladığı makalede belirtmiştir.

2.4. İçerik Analizi

2.4.1. İçerik Analizi Kavramının Ortaya Çıkışı

İçerik analizi uygulamalarına 16'ncı yüzyıldan itibaren rastlanmaya başlansa da, bugünkü manada sistematik çalışmalar 20'nci yüzyıl ortalarında başlamıştır.

Speed adlı bir gazetecinin 1893 yılında yaptığı “New York Gazetelerinde Konu Analizi” adlı çalışması içerik analiz uygulamasının ilki olarak kabul edilmiştir. Ancak Lasswell'in 1925 yılında yapmış olduğu “Prusya Okul Kitaplarında Askeri Stereotipler” adlı ikinci çalışma içerik analizini sistematik ve kapsamlı olarak kullanan esas çalışma olarak kabul edilmiştir (155)

İçerik analizinin 20. Yüzyılın başında, Columbia Gazetecilik Okulunun, gazetelerin nicel analizine ilişkin çalışmalarıyla ortaya çıktığı; bu alanda ilk önemli kişinin de H. Laswell olduğu kabul edilmektedir (156).

Kavram olarak “içerik analizi” kavramının ilk kullanılışı, 1941 yılında Chicago Üniversitesinde iletişim alanında birçok otoritenin katıldığı konferansla başlamıştır. 1941 yılı içerik analizi kavramının doğum tarihi kabul edilmiştir. 1955 yılında Illionois'de düzenlenen “içerik analizinde karşılaşılan sorunlar” konulu konferans ikinci önemli aşamadır. Bu iki konferansın ana teması içerik analizi ile nelerin yapılabileceği sorusuna cevap aramak olmuştur. 1967 yılında Philadelphia'da yapılan konferansın ana temasını ise içerik analizinin sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği sorusu oluşturmuştur (155).

2.4.2. İçerik Analizinin Tanımı

İçerik analizi; psikoloji, sosyoloji, tarih edebiyat gazetecilik, siyasal bilimler gibi değişik alanlarda farklı amaçlarla kullanılabilen bir araştırma yöntemidir. Temelde, davranışları doğrudan doğruya gözlemek yerine, bireylerin sembolik davranışlarını ya da iletişim materyallerini çözümlemeye dayanır.

İçerik analizinin tarihsel gelişim sürecinde pek çok farklı tanımlar yapılmış, bu da içerik analizine olan farklı bakış açılarından kaynaklanmıştır. İçerik analizi ile ilgili yapılan en eski tanım Bernard Berelson tarafına ait olup, yapılan bu tanım içerik analizinin bilimsel bir yöntem olarak kullanılmasında çok etkili olmuştur (157).

Berelson (158) içerik analizini, “iletişimin yazılı ve açık içeriğinin objektif, sistematik ve sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımında öne çıkan kavramlar objektiflik, sistematiklik, sayısallaştırma, içeriğin yazılı ve açık olması olmuştur.

Bazı içerik analizi tanımlamaları (159);

İçerik analizi, bir gözlem yönteminden çok bir çözümleme yöntemidir. Bu yöntemde kişilerin davranışlarını gözlemek ya da onlara yapılanmış sorular sormak yerine, araştırmacı, kişilerin ortaya koymuş oldukları iletişim materyallerini ele alır ve inceler.

İçerik analizi temelde, nitel verilerin nicel terimlere indirgendiği bir tekniktir.

İçerik analizi mevcut verileri özetleme, standardize etme, karşılaştırma ya da başka bir biçime dönüştürme araçlarıdır.

İçerik analizi;

- a-) Bir bilim adamı olan çözümlemecinin yargılarına güvenmek koşuluyla,
- b-) Açık seçik formüle edilmiş kurallarla
- c-) Bir çözümlemecinin ya da bir çözümlemeci grubunun yargılarına bağlı olarak,
- d-) İletişim araçlarının sınıflandırılması ve bir sorunu çözmek için kullanılmasıdır.

2.4.3. İçerik Analizinin Temel Özellikleri

İçerik analizinin nesnellik, sistemlilik ve genellik olmak üzere üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir (160).

Nesnellik, farklı gözlemcilerin ya da çözümlemecilerin aynı doküman üzerinde aynı sonuçlara varabilmesi ile mümkündür. Bu durum da ancak, analiz kurallarının çok iyi formüle edilmesiyle sağlanabilir.

Sistemlilik, araştırmacının yalnızca kendi araştırmasının amaçlarına uygun olan verileri çözümleyerek, diğer verileri ihmal etmesinin önüne geçer. Sistemlilik, belli bir kategoriye girecek ya da girmeyecek olan birimlerin saptanmasında, hep aynı ölçütün kullanılmasını gerektirir.

Genellik, bulguların kuramsal bir temele sahip olmasını gerektirir. Yani, bir mesaj hakkında saf betimsel bir bilgi, mesajın alıcısı ya da vericisinin bilinen özellikleri ile karşılaştırılmamış ise, çok az bir bilimsel değere sahip olur.

İçerik analizi özünde nicel bir araştırma modelidir. Bazı araştırmacılar tarafından ulaşılan sonucun yorumlanmasının nitel özellikler arz etmesi bakımından bu durum eleştirilse de nicel ve nitel araştırma yöntemleri aslında özünde birbirine zıt değil, birbirini tamamlayan modellerdir. İçerik analizinin yalnızca görünen içerikle sınırlı kalması özelliği de nesnelliğinin bir gereğidir.

2.4.4. İçerik Analizi Araştırma Modelleri ve Kullanıldığı Yerler

İletişim paradigması, “kim, kime, neyi, nasıl söyledi ve etkisi ne oldu” şeklinde formüle edilebilir. İçerik analizi, iletişim paradigmasında yer alan bu sorulardan her hangi biri için yapılacağı gibi, iki veya daha fazla soruya yanıt aramak amacıyla da yapılabilir.

Gökçe, de (155) içerik analizinin metinlerin içeriklerinden sosyal gereğin boyutlarına yönelik çıkarımlar yapmak olduğunu, içerik analizi ile durum tespiti, alıcı üzerindeki etkiyi ve konu analizi yapılabileceğini ileri sürmüştür.

Araştırma modeli ya da planı, yukarıda belirtilen sorulardan birini ya da bir kaçını kapsayacak şekilde, üç farklı düzeyde tasarlanabilir. Bir araştırmacı,

- 1-) İletişim metninin özellikleri hakkında çıkarsamalar yapmak amacıyla,
- 2-) Mesajın nedenleri ya da mesajdan önceki koşullar hakkında çıkarsama yapmak amacıyla,
- 3-) İletişimin etkileriyle ilgili çıkarsamalar yapmak ve hipotezler denemek amacıyla mesajları çözümleyebilir.

1. Model:

Bu modeldeki araştırmalarda, iletişim içeriği analiz edilirken ne, nasıl ve kime sorularından en az biri yanıtlamaya çalışır. Bu modeldeki araştırmalarla; iletişim içeriğindeki eğilimleri betimlemek, iletişim örgütlerini betimlemek ya da ikna tekniklerini çözümlemek olasıdır. Araştırmalarda anlamlı sonuçlar elde etmek için, içeriğin analiziyle elde edilen verilerin, başka verilerle ya da bir ölçütü karşılaştırılması gerekir. Bu ölçüt ve karşılaştırma verileri cevap aranan soruya göre belirlenir (159).

2. Model :

Bu modelle yapılan araştırmaların amacı, iletişimin nedenleri ya da öncesi hakkında çıkarsamalar yapmak olup kim ve niçin sorularına yanıt bulunmaya çalışılır. Örneğin:bir dökümanın yazarının kim olduğu, yazarın değerleri, amacı, güdüleri, arkadaşları vb. bu

model bir araştırma ile incelenebilir. Bu modelde de anlamlı sonuçlar elde edebilmek için içerik analizi sonucu elde edilen veriler bir ölçüt ile karşılaştırılması gerekir. Bu karşılaştırma doğrudan ya da dolaylı olabilir (159).

3. Model:

Bu modeldeki araştırmalar, mesajların alıcıları üzerindeki etkileri ile ilgili çıkarsamalar yapmayı amaçlar. İçerik analizi sonucu elde edilen verilerden anlamlı sonuçlar elde edebilmek amacıyla bu modelde de karşılaştırma yapmak amacıyla değişik ölçütler kullanılır (159).

İçerik analizi daha çok kitle iletişim araçlarının incelenmesinde kullanılmıştır. Bu tür araştırmalarda amaç, ya kitle iletişim araçlarında zamanla meydana gelen değişiklikleri saptamak, ya da toplum ve kültürde zamanla meydana gelen değişiklikleri belirlemektir (161). İçerik analizi yönteminin her türlü yazılı metine uygulanamaz uygulansa da sağlıklı sonuçlar elde edilmesi beklenemez.

2.4.5. İçerik Analizinin Uygulama Planı

Araştırmacı seçtiği zaman ve yerde araştırmanın sorusu ya da hipotezi belirlendikten sonra;

1-) Örneklemin Belirlenmesi

2-) Kategorilerin Belirlenmesi

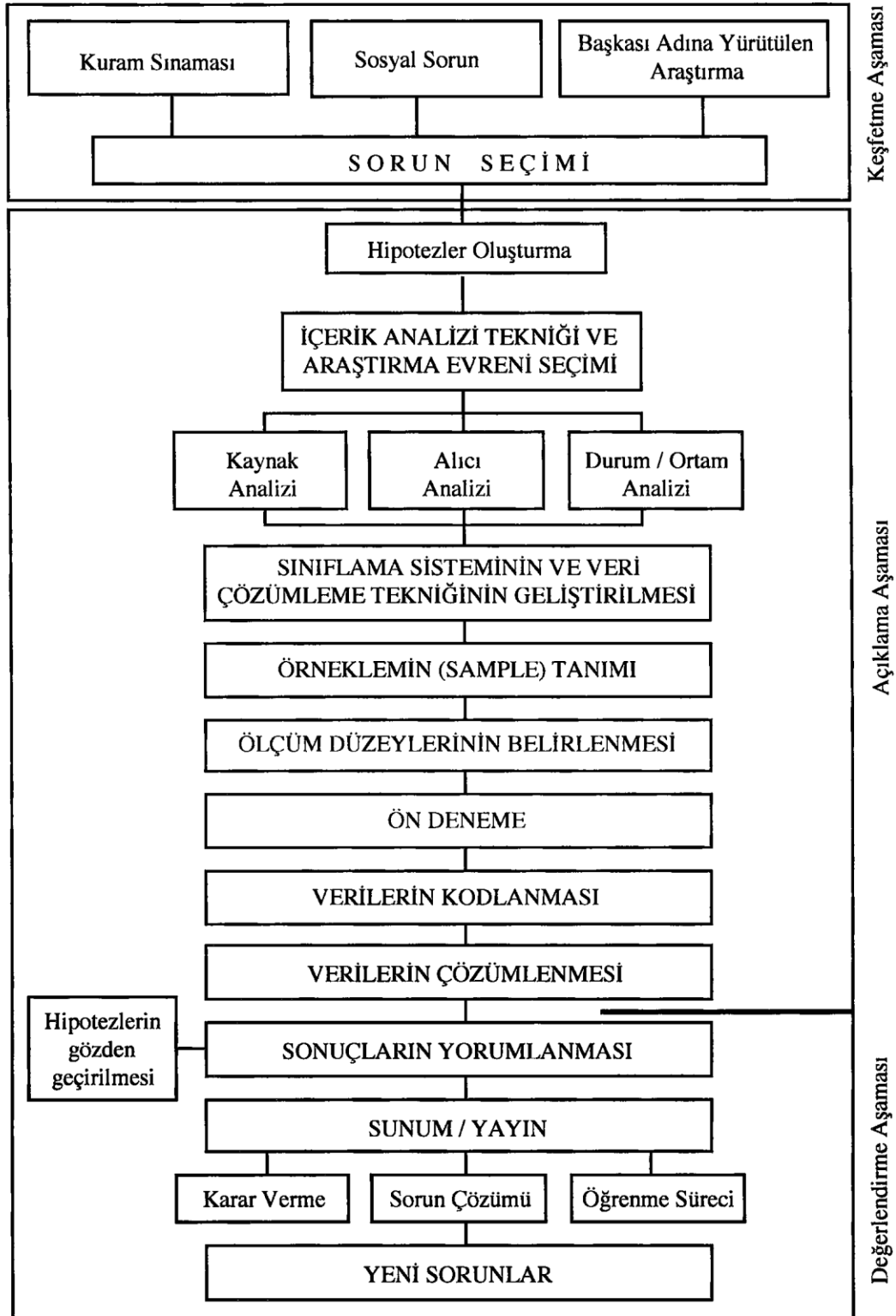
3-) Çözüm Birimlerinin Belirlenmesi

4-) Sayım Sistemlerinin Belirlenmesi

5-) Geçerlilik (Karşılaştırma) yaparak içerik analizi yapabilir (159).

Herhangi bir metine içerik analizi yöntemi uygulanırken yukarıda belirtilen işlemler bir plan doğrultusunda uygulanmalıdır. *Merten* (162) bu planın keşfetme, açıklama ve değerlendirme olmak üzere üç aşamadan olduğunu belirtmiştir (Tablo-8).

Tablo-8: İçerik Analizi Uygulama Planı

2.4.5.1. Keşfetme

Keşfetme aşamasında araştırmanın neden yapıldı belirlenir. Araştırmanın neden yapıldığını belirlemede üç farklı motif vardır:

1-) Amacına yönelik motif: Kuramı desteklemek ya da çürütmek için analizi yapılabilir.

2-) Sosyal motif: Sosyal bir sorunu çözümlemek için içerik analizi yapılabilir.

3-) Ekonomik motif: Ekonomik nedenlerle içerik analizi yapılabilir.

Yukarıda sayılan üç motife dayanarak içerik analizi yapılacak sorun belirlenir. İçerik analizi yapan kişi ister tüme varım ister tümdengelim yönetimini benimsesin araştırmanın başında araştırmacının amacını açık olarak belirtmelidir (155).

2.4.5.2. Açıklama

Bir araştırmanın “nasıl” yapıldığını bu aşamada basamak basamak anlatılmaktadır. Bu aşamada yapılması gerekenler;

2.4.5.2.1. Hipotezlerin Oluşturulması

Hipotez probleme sunulan geçici çözüm yolu ve eğitimsel tahmindir. İyi bir hipotezde bulunması gereken özellikler (163);

- Eldeki gerçeklere aykırı olmamalı,
- Hipotez ile eldeki gerçekler arasında bağlantı kurulabilmeli,
- Gerçeklere ve tahminlere yol açmalıdır.

2.4.5.2.2. İçerik Analizi Tekniği ve Araştırma Evreninin Seçimi

İçerik analizi uygulama alanının seçimi araştırmanın amacı ve analiz edilecek materyalin yapılmasıyla bağlantı olduğu için, kaynak analizi mi, alıcı analizi mi yoksa durum ya da ortam analizi mi yapılacağına karar verilen aşamadır (155).

Karasar (164) araştırmanın evrenini araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olarak tanımlanmıştır.

2.4.5.2.3. Sınıflandırma Sisteminin ve Veri Çözümleme Tekniğinin Geliştirilmesi

İçerik analizinin uygulamalı kısmının temeli olan kodlama cetvelinin hazırlandığı aşama olup, kodlama cetvelinde; araştırma birimlerine verilen numaralar, metnin yayınlandığı bası türü, yayın tarihi, kodlama tarihi, kodlayıcı numarası, bir gazete sayfasında metnin yeri ve boyutu, televizyon haberlerinde haberin sırası, haberin süresi gibi sıralanabilecek çeşitli kategoriler yer alır (155).

2.4.5.2.4. Örneklemin Tanımı

Örneklem, belirli bir evrenden, belirli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil ettiği kabul edilen küçük kümedir. Evrenden örneklem alma işine de örnekleme adı verilmiştir (164).

2.4.5.2.5. Ölçüm Düzeylerinin Belirlenmesi

Birbirleriyle ilişkide bulunan değişkenler arasında öncelikle sınıflandırma düzeylerinin aynı mı, yoksa farklı mı oldukları sorusuna açıklık kazandırmak gerekir. Kullanılan değişkenlerin ölçüm düzeylerinin farklılığının, o değişkeni değerlendirmek için kullanılan istatistik tekniklerini doğrudan etkiler (155).

2.4.6.2.6. Ön Deneme

Ön deneme, kodlama cetvelinin çalışmaya uygun olup olmadığının, aksaklığının bulunup bulunmadığının, güvenilirliğinin ve uygulanabilirliğinin kontrol edildiği, toplam materyali % 10 ya da %20 “si kadarının denenerek kodlama cetveliyle sonuca varılıp varılamayacağının tespit edildiği bir prova çalışması olarak nitelendirilmiştir (165).

2.4.5.2.7. Verilerin Kodlanması

Verilerin kodlanması araştırma materyalliden elde verilen kodlama kâğıdına aktarılması sürecidir (165). Verilerin kodlanması aşamasında birden fazla kodlayıcı kullanılması durumunda, farklı kodlayıcı tarafından aynı anlatımların aynı şekilde yorumlanması gerekliliği temel ilke olarak kabul edilmiştir (155).

2.4.5.2.8. Verilerin Çözümlemesi

Elde edilen verilerin yoruma temel oluşturacak şekilde, araştırma sorusu ve hipotezler doğrultusunda çeşitli ölçülerden yararlanılarak çözümlenmesidir. Bu aşamada, kodlama

aşamasında nümerik hale getiren verilerin bilgisayar ortamına aktarılarak tablolarla da ifadelendirilmektedir (155).

2.4.5.3. Değerlendirme

Bir araştırmadan elde edilen bulguların sosyal gerçeğe yönelik etkileri sorusunun yanıtının verildiği, başka bir deyişle araştırma sorusu ile hedeflenen hipotezlerin geçerliliğinin kontrol edildiği, sonuçların kamuoyuna duyurulduğu ve geleceğe yönelik çıkarımların yapıldığı bir aşamadır (155).

3.GEREÇ ve YÖNTEM

Bu çalışmada 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarına ait 30 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde yayınlanmış farklı yayın gruplarına ait Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman olmak üzere 10 farklı gazetede yer alan 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolü ile ilgili haberler ele alınmıştır. Bahse konu tarihlerde yayınlanan ilgili gazetelere Anadolu Ajansı'nın arşivinden pdf formatında dvd olarak ulaşılmıştır. Söz konusu gazetelerde, belirtilen sürelerde yer alan 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolü ile ilgili tüm haberler "İçerik Analizi" yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. İçerik analizi yönteminin uygulanması, 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolü ile ilgili yapılan gazete haberlerinin derinlemesine incelenmesini sağlayarak, medyada 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanmasının ve polisin yerinin belirlenmesine yöneliktir.

İçerik analizi yazılı, görsel ve işitsel alanlardaki yayınların irdelenmesini amaçlamaktadır. İletişim alanında oldukça yoğun olarak kullanılır. İçerik analizi, bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve anlamlı çıkarımlar yapabilen, güvenilir sonuçlar vermesi beklenen bir araştırma tekniğidir. Analiz edilecek içerik; gazete, dergi, poster, internet sayfası, reklam, radyo ya da televizyon programı, film ve fotoğraf gibi çok çeşitli şekillerde olabilir. Sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşım olan içerik analizi; bu materyallerin satır arası mesajlarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Araştırma Modeli: Araştırma tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan başka bir deyişle araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi değiştirmeye kalkmadan kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışan araştırma yaklaşımlarıdır (166).

Bu araştırmada farklı yayın grupları ve siyasi kimliklere sahip gazetelerin 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolüne ilişkin bakışları var olduğu şekliyle saptanmaya çalışılmış, elde edilen veriler bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmacı tarafından belirlenen zaman ve yerde araştırmanın sorusu ya da hipotezi saptandıktan sonra; içerik analizi beş aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama araştırma evreni ve örneklemin belirlenmesi, ikinci aşama çözümlemenin dayandığı verilerin belirlenmesi, üçüncü aşama kategorilerin belirlenmesi, dördüncü aşama çözüm birimlerinin belirlenmesi ve beşinci aşama çözümleme safhasıdır.

Evren ve Örneklemen Belirlenmesi: Araştırmanı evrenini yazılı Türk Basını oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise on adet farklı gazetedir. Gazete örneklemini, yazılı Türk Basını'nda farklı okur kitlelerine ulusal düzeyde hitap eden traj sayısı yüksek olan on farklı gazete olan Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman'dır. Araştırmanın örneklemini bu on gazetenin 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında 30 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde çıkan sayıları oluşturmaktadır.

Verilerin Belirlenmesi: Günlük gazetelerin önemli bir çoğunluğu belirli bir siyasi eğilimi benimsemiş öyle ki insanların okudukları gazetelerden siyasi kimliklerini çıkarmak olanaklı duruma gelmiştir. İşte bu noktadan hareketle araştırmanın verileri, farklı yayın gruplarına ait, değişen traj oranlarında, farklı siyasi görüş ve kimliklere sahip Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında 30 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerindeki yayınları taranarak elde edilmiştir. Söz konusu yöntemle ilişkin pilot çalışma, her gazetenin 2008 yılının 2 Mayıs gününe ait gazetelerde yer alan 1 Mayısın taksiminde kutlanması ve polisin rolüne ilişkin tüm haberlerin içerikleri analiz edilerek gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla içerik analizinde ele alınacak parametrelere ilişkin bir çetele ortaya çıkmıştır. Çeteleye işlenen veriler kodlanarak ana çalışmanın veri toplama aşaması gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu tarihlere ait gazetelerde yapılan pilot çalışmada 5'i Akşam, 24'ü Cumhuriyet, 17'si Evrensel, 12'si Hürriyet, 11'i Milliyet, 9'u Radikal, 9'u Sabah, 4'ü Türkiye, 5'i Yeni Şafak ve 5'i Zaman Gazetesi olmak üzere toplam 101 haber analiz edilmiştir. Pilot çalışmadan elde edilen veriler kodlanarak ana çalışmada kullanılacak olan kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar; işçi(ler), halk(vatandaş-yurttaş), gösterici(eylemci), gazeteci (medya), esnaf, Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan, Beşir Atalay, Abdülkadir Aksu, Muammer Güler, Celalettin Cerrah, Cemil Çiçek, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli, AKP, CHP, MHP, BDP/DTP, Saadet Partisi, DİSK, KESK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, sosyalist partiler, sivil toplum örgütleri, ÖDP, Sosyalist Gençlik Derneği, İşçi Partisi, Halkevleri, ESP, TKP, DHKP-C, EMEP, anayasa, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, polis, çevik kuvvet, göz yaşartıcı gaz, tazyikli su(panzer), polis barikatı, cop, gözaltı, trafik (kesilme/engelleme/seferler iptal), 1Mayıs/işçi bayramı/emek dayanışma günü, mücadele, Kadıköy, Taksim ve çevresi, izin, mağdur, kanunsuz gösteri, yasak/yasakçı kafa, toplumsal olay, restleşme, gösteri hakkı, bayram, demokrasi (demokrat), kamu düzeni, başkaldırı, başarılı, başarısız, polis dayaağı, 1Mayıs 1977(Kanlı 1 Mayıs), işkence, örgüt bağlantısı, gerilim, çatışma,

provokasyon, savaş alanı, taş atmak, molotof kokteyli, çatışma, slogan, pankart, limon, huzur, kardeşlik, barış, 1 Mayıs marşı, hastane ve okul bahçesidir.

Ana çalışma sırasında da kodlama listesine eklemeler yapılması gerekmiştir. Sonradan eklenen kodlar ise Hüseyin Çapkın, Ergenekon, numaralı kask, uzlaşma, makul sayı, silah, canlı bombadır.

Kategorilerin Belirlenmesi: Araştırma sonucunda elde edilen ham veriler kullanılan kategorilerle sistemli verilere dönüştürülür. İçerik analizinde sık sık kullanılan kategoriler ya söylenen şey ile ilgili kategoriler ya da nasıl söylendiği ile ilgili kategorilerdir. Bu araştırmada kullanılan kategoriler aktörler, güvenlik güçleri, 1 Mayıs'ı algılayış, olumsuz ve olumlu simgelerdir.

Çözüm Birimlerinin Belirlenmesi: Elde edilen veriler kayıt (veriler) ve bağlam (kategori) birimleri doğrultusunda bilgisayar ortamına aktarılarak çözümlemeye hazır duruma getirilir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması: Araştırma kapsamına giren gazetelerin incelenmesi ile elde edilen veriler nesnel kurallara göre kodlanmış, elde edilen nümerik bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler tablo haline getirilerek çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular, tablolar ve grafikler aracılığıyla sunulularak yorumlanmıştır.

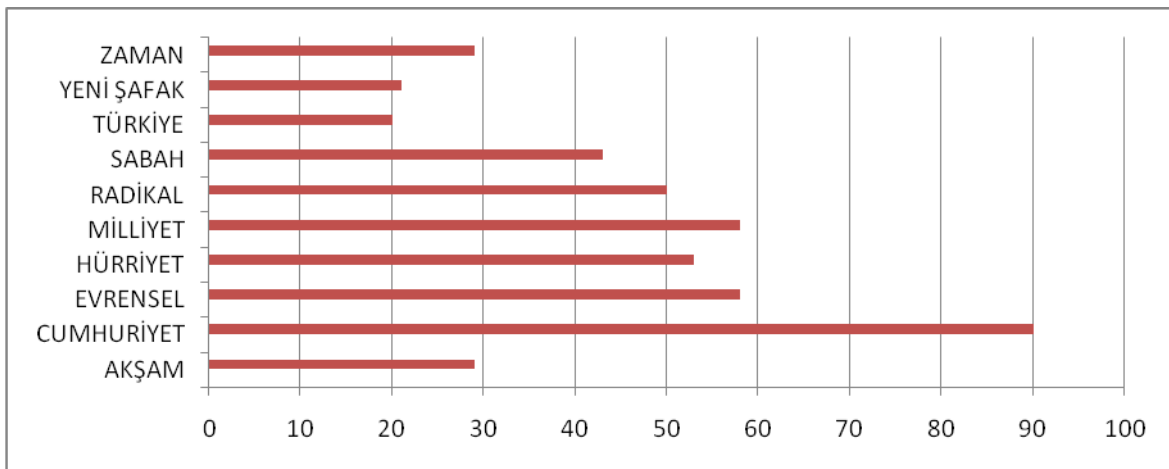
4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel sonuçları yer almaktadır. Bu çalışmada 30 Nisan, 01 ve 02 Mayıs 2007-2010 tarihlerinde sekiz farklı yayın grubuna ait Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri olmak üzere toplam on gazetede yer alan 1 Mayıs haberleri ele alınmıştır. Anılan gazetelerde, bildirilen süre içinde yer alan 1 Mayıs ile ilgili tüm haberler değerlendirmeye alınmıştır. Ele alınan toplam haber sayısı 451'dir. Haber sayısı hesaplanırken haberin aynı gün aynı gazetede birden fazla yayınlandığı da hesaba katılmıştır. Bu durum bir haberin hem birinci sayfada hem de iç sayfalardan birinde yer alması şeklinde görülmektedir. Böylesi haberler iki kez sayılmış, haber sayısı gazetede yer alma sayısına göre hesaplanmıştır.

451 haberle ilgili olarak yapılan istatistikî çalışmada “gazetelere göre metin sayılarının dağılımı”, “metin sayılarının yıllara göre dağılımı”, “metnin yayınlandığı konuma göre metin sayıları ve oranları”, “gazetelere göre metnin yayınladığı konumun dağılımı” ve “metinlerin içeriklerinin sayısal kodlanması” olmak üzere beş başlık altında değerlendirmeleri yapılmıştır.

4.1. Gazetelere Göre Metin Sayılarının Dağılımı

Çalışmada yer alan 451 haberin 29'u (%6.43) Akşam, 90'ı (%19.95) Cumhuriyet, 58'i (%12.86) Evrensel, 53'ü (%11.75) Hürriyet, 58'i (%12,86) Milliyet, 50'si (%11,08) Radikal, 43'ü (%9,53) Sabah, 20'si (%4.43) Türkiye, 21'i (%4,65) Yeni Şafak ve 29'u (%6.43) Zaman gazetesindeki haberlerde yer almaktadır (Tablo-9, Grafik-1).

Grafik-1: Gazetelere Göre Metin Sayılarının Dağılımı

Tablo-9: Gazetelere Göre Metin Sayıları ve Yüzdeleri

GAZETE ADI	SAYI	YÜZDE
AKŞAM	29	%6.43
CUMHURİYET	90	%19.95
EVRENSEL	58	%12.86
HÜRRİYET	53	%11.75
MİLLİYET	58	%12.86
RADİKAL	50	%11.08
SABAH	43	%9.53
TÜRKİYE	20	%4.43
YENİ ŞAFAK	21	%4.65
ZAMAN	29	%6.43
TOPLAM	451	100%

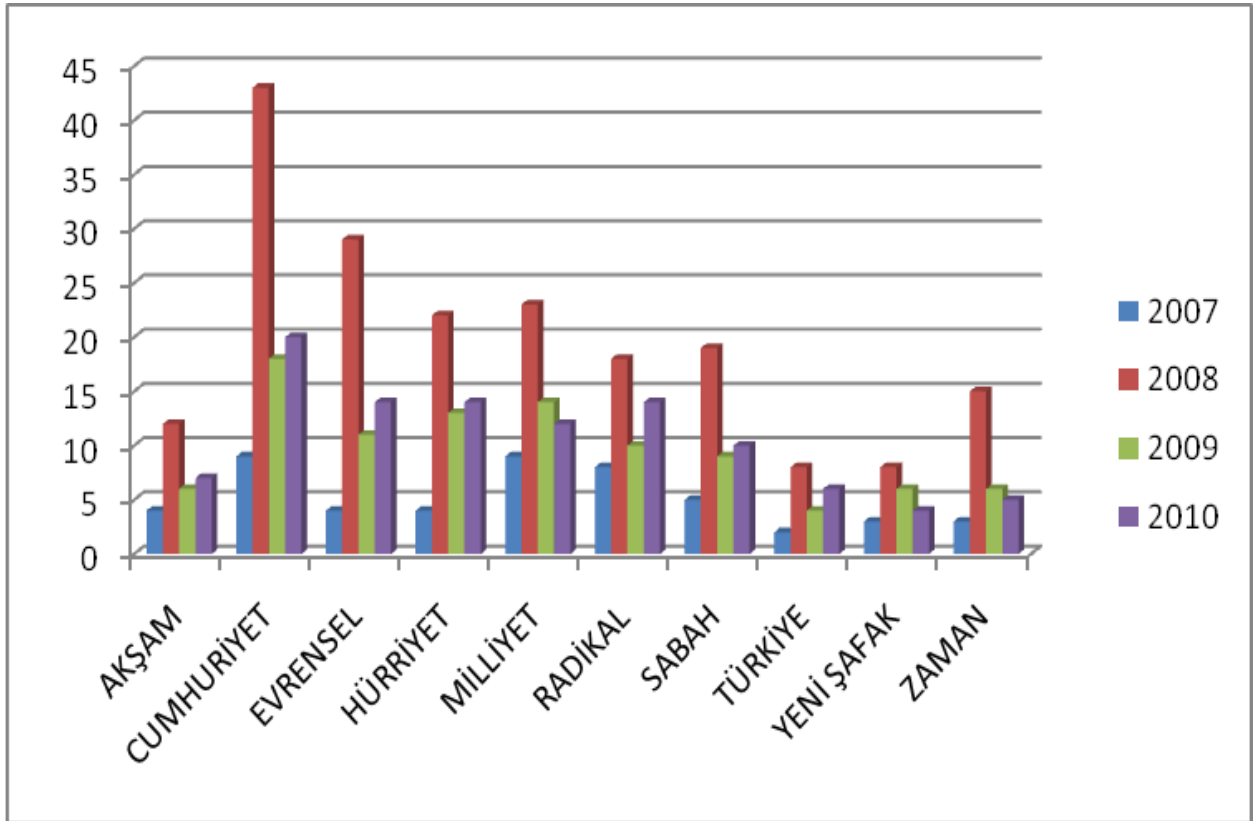
4.2. Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımları

Çalışmada yer alan 451 haberin yıllara göre dağılımlarına bakıldığında; 2007 yılına ait en fazla haberin 9 haber sayısı ile Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde olduğu en az haberin ise 2 haber sayısı ile Türkiye gazetesinde yer aldığı görülmektedir. 2008 yılına ait en fazla haberin 43 haber sayısı ile Cumhuriyet gazetesinde olduğu en az haber metninin 8'er haberle Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde olduğu gözükmemektedir. 2009 yılına ait en fazla haberin 18 haber sayısı ile Cumhuriyet gazetesi olduğunu en az haberin ise 4 haber sayısı ile Türkiye gazetesinde yer aldığı ve 2010 yılına ait en fazla haberin ise 20 haber sayısı ile Cumhuriyet gazetesi olduğunu en az haberin ise 4 haber sayısı ile Yeni Şafak gazetesi olduğunu görülmektedir. Metinlerin 4 yıl boyunca dağılımı göz önüne alındığında en fazla haberin 90 haber sayısı ile Cumhuriyet gazetesinde en az haberin ise 20 haber sayısı ile Türkiye gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Yıllara göre metin sayılarının dağılımına bakıldığında

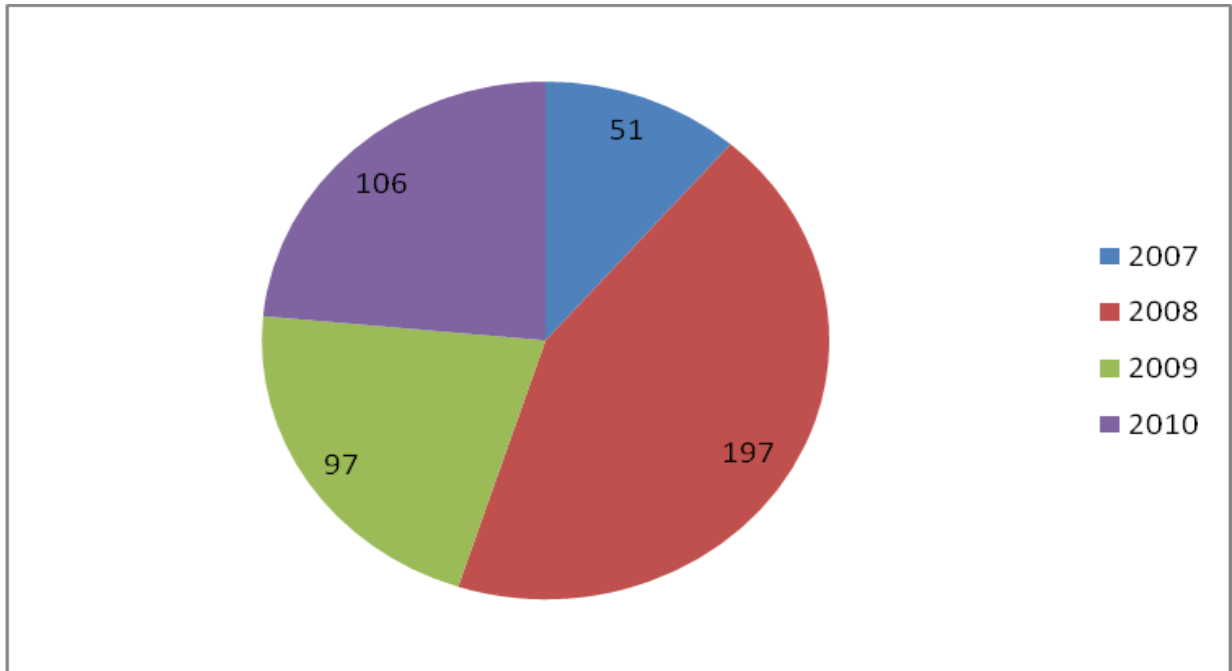
en fazla haberin 2008 yılında yapıldığı en az haberin ise 2007 yılında yapıldığı görülmektedir (Tablo-10, Grafik-2, Grafik-3).

Tablo-10: Metin Sayılarının Yıllara Göre Gazetelerdeki Dağılımı

	2007	2008	2009	2010	TOPLAM
AKŞAM	4	12	6	7	29
CUMHURİYET	9	43	18	20	90
EVRENSEL	4	29	11	14	58
HÜRRİYET	4	22	13	14	53
MİLLİYET	9	23	14	12	58
RADİKAL	8	18	10	14	50
SABAH	5	19	9	10	43
TÜRKİYE	2	8	4	6	20
YENİ ŞAFAK	3	8	6	4	21
ZAMAN	3	15	6	5	29
TOPLAM	51	197	97	106	451

Grafik-2: Metin Sayılarının Yıllara Göre Gazetelerdeki Dağılımı

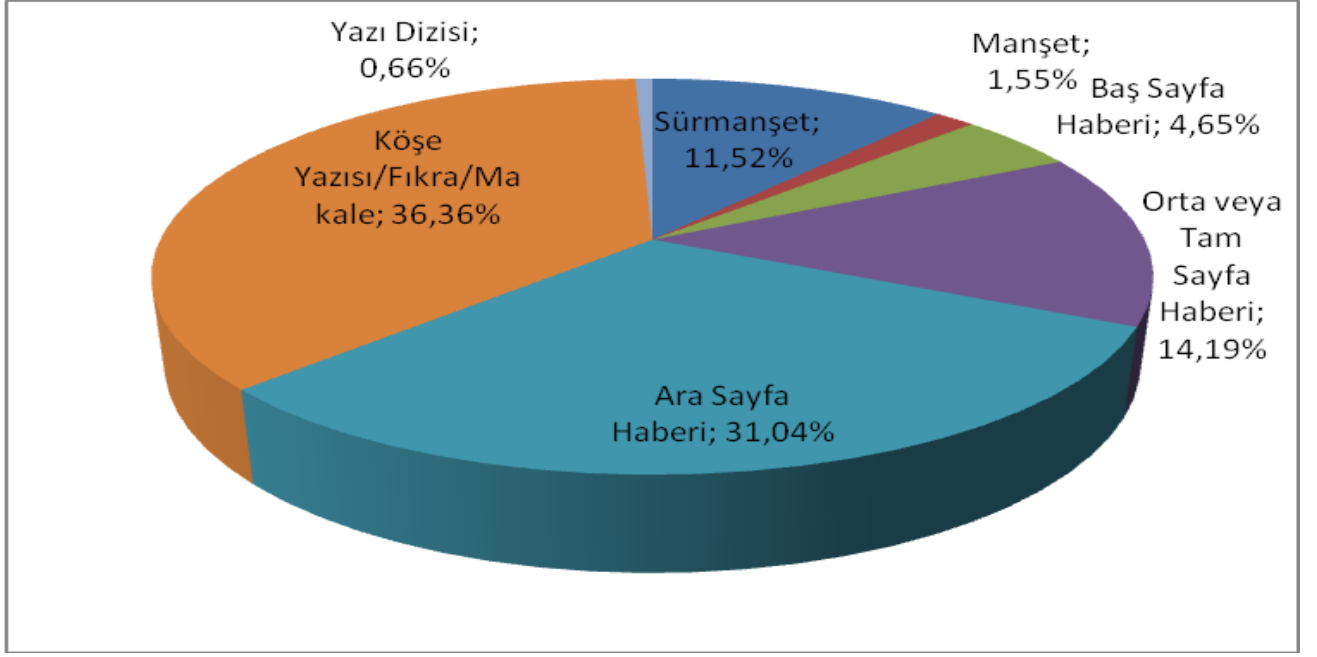
Grafik-3: Gazetelerdeki Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

4.3. Metnin Yayınlandığı Konuma Göre Metin Sayıları ve Oranları

Çalışmadaki metinlerin gazetelerde yer almış oldukları konumlara bakıldığında; toplamda 451 metinden, 52 haberin sürmanşette, 7 haberin manşette, 21 haberin baş sayfa haberlerinde, 64 haberin orta veya tam sayfa haberlerinde, 140 haberin ara sayfa haberlerinde geçtiğini, 164 tane köşe yazısı, fıkra ya da makale türünde metinlere yer verildiğini ve ardı ardına günlerde 3 tane yazı dizisinin yer aldığı görülmektedir. Toplam 451 haberin en fazla yer alış şekli 164 haberle köşe yazısı/fıkra/makale olduğu anlaşılmaktadır (Tablo-11, Grafik-4).

Tablo-11: Metnin Yayınlandığı Konumuna Göre Metin Sayı ve Yüzdeleri

Metnin Konumu	Sayı	Yüzde
Sürmanşet	52	% 11.52
Manşet	7	% 1.55
Baş Sayfa Haberi	21	% 4.65
Orta veya Tam Sayfa Haberi	64	% 14.19
Ara Sayfa Haberi	140	% 31.04
Köşe Yazısı/Fıkra/Makale	164	% 36.36
Yazı Dizisi	3	% 0.66
Toplam	451	%100

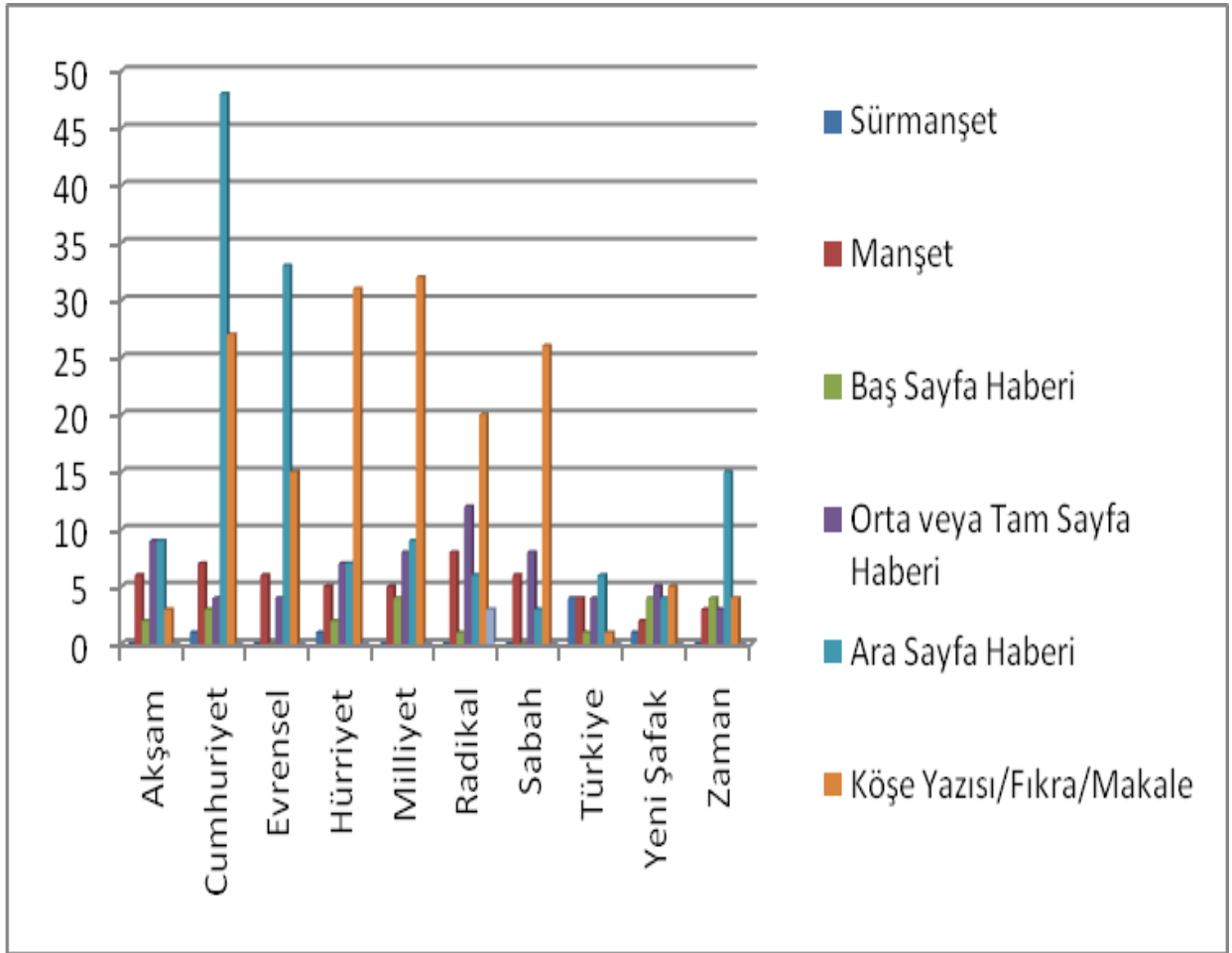
Grafik-4: Metnin Yayınlandığı Konuma Göre Oranları

4.4. Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı

Gazetelere göre metnin yer verildiği konumun sayısal değerleri incelendiğinde; konuyla ilgili en çok sürmanşet haberinin 4 haber sayısı ile Türkiye Gazetesinin yer aldığı, Akşam, Evrensel, Milliyet, Radikal, Sabah ve Zaman ile birlikte toplam 6 gazetede ise hiç sürmanşet haberin yer almadığı görülmektedir. En çok manşet haber ise 8 haber sayısı ile Radikal gazetesinde yer alırken, en az manşet haber ise 2 haber sayısı ile Yeni Şafak gazetesinde görülmektedir. En fazla baş sayfa haberi 4'er haber sayısı ile Milliyet, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinde yer alırken, Sabah ve Evrensel gazetelerinde baş sayfa haberinin olmadığı görülmektedir. En fazla orta sayfa veya tam sayfa haberi 12 haber sayısı ile Radikal gazetesinde yer alırken, en az orta veya tam sayfa haberinin 3 haber sayısı ile Zaman gazetesinde yer aldığı görülmektedir. Ara sayfa haberlerine gelindiğinde en fazla ara sayfa haberi 48 haber sayısı ile Cumhuriyet gazetesinde yer alırken, en az ara sayfa haberinin ise 3 haber sayısı ile Sabah gazetesinde olduğu görülmektedir. En fazla köşe yazısı, fıkra ya da makale türünden haber 32 haber sayısı ile Milliyet gazetesinde yer alırken, en az köşe yazısı, fıkra ya da makale türünden habere yeren veren gazete ise 1 haber sayısı ile Türkiye gazetesinin olduğu görülmektedir. Yazı dizisi şeklinde habere ise ardı ardına günlerde sadece Radikal Gazetesi yer vermiştir (Tablo-12, Grafik-5).

Tablo-12: Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı

	Sürmanşet	Manşet	Baş Sayfa Haberi	Orta veya Tam Sayfa Haberi	Ara Sayfa Haberi	Köşe Yazısı/Fıkra/Makale	Yazı Dizisi	TOPLAM
Akşam	-	6	2	9	9	3	-	29
Cumhuriyet	1	7	3	4	48	27	-	90
Evrensel	-	6	-	4	33	15	-	58
Hürriyet	1	5	2	7	7	31	-	53
Milliyet	-	5	4	8	9	32	-	58
Radikal	-	8	1	12	6	20	3	50
Sabah	-	6	-	8	3	26	-	43
Türkiye	4	4	1	4	6	1	-	20
Yeni Şafak	1	2	4	5	4	5	-	21
Zaman	-	3	4	3	15	4	-	29
TOPLAM	7	52	21	64	140	164	3	451

Grafik-5: Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı

4.5. Metinlerin İçeriklerinin Sayısal Kodlamaları

Yapılan çalışmada gazetelerden elde edilen metinler içerik analizi yöntemine uygun bir şekilde kodlanmıştır. Bu kodlamalar 6 temel kategoride değerlendirilmiştir. Bu kategoriler; olayın aktörleri, güvenlik güçlerinin tutumu, 1 Mayıs algılayış, olumsuz simgeler, olumlu simgeler ve diğer bulgular şeklindedir.

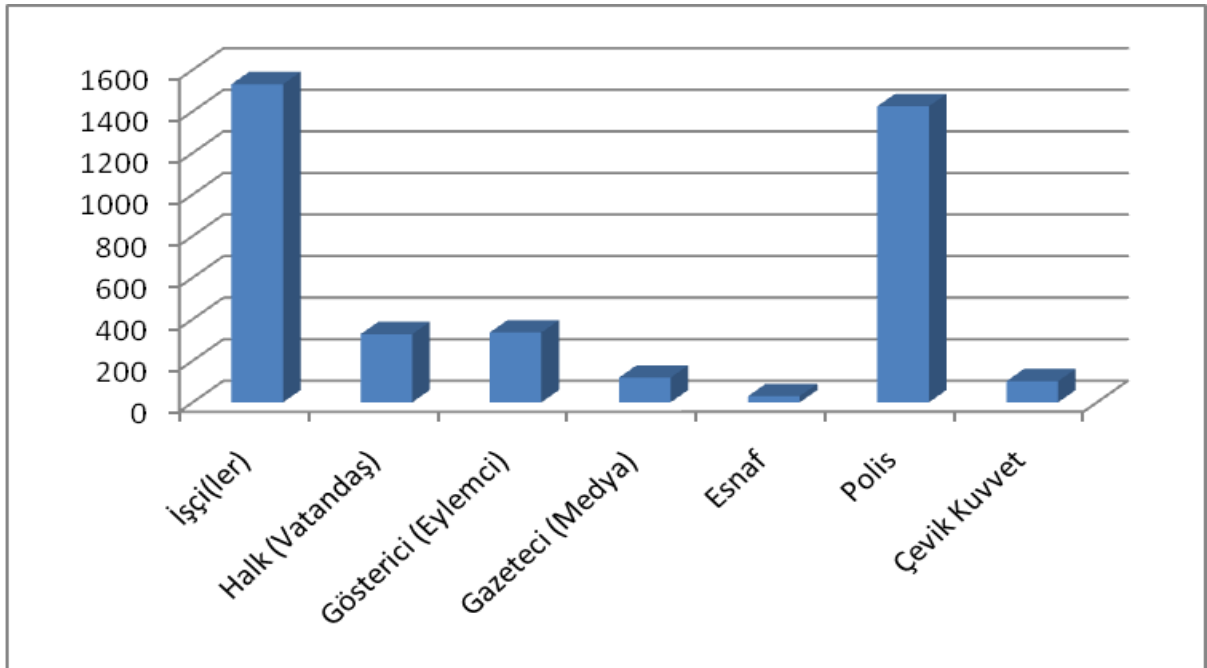
4.5.1. Olayın Aktörleri

Çalışmamızda bulunan kategorilerden biri olayın aktörleridir. Bu kategori kendi içinde de alt başlıklara ayrılmıştır. Bu alt başlık; sosyal gruplar ve meslek grupları, siyasi ve idari şahıslar, siyasi partiler-sendikalar-sivil toplum kuruluşları ve örgütlerdir.

4.5.1.1. Sosyal Gruplar ve Meslek Grupları

Tablo-13: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Sayısal Dağılımı

Sosyal Gruplar ve Meslek Grupları	Sayı
İşçi(ler)	1531
Halk (Vatandaş)	328
Gösterici (Eylemci)	336
Gazeteci (Medya)	119
Esnaf	30
Polis	1425
Çevik Kuvvet	102

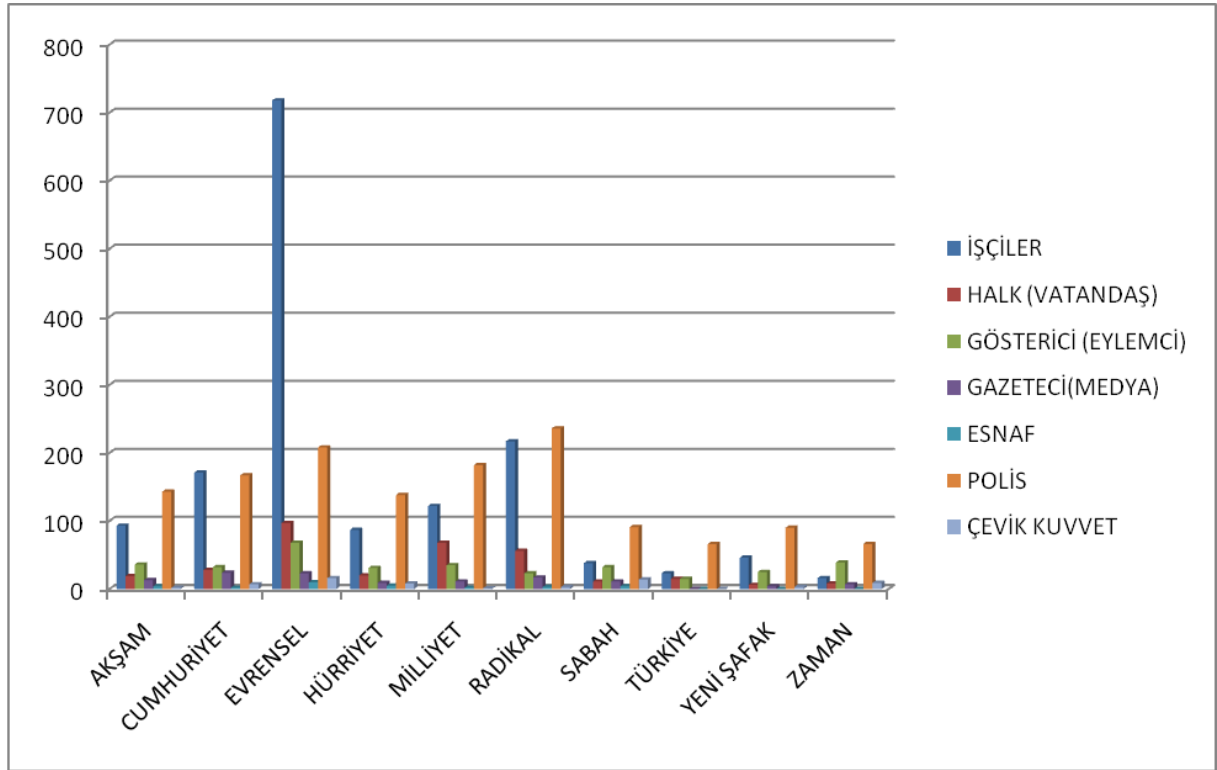

Grafik-6: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Sayısal Dağılımı

İncelenen metinlerde yaşanan olayların aktörlerinden sosyal gruplar ve meslek grupları ele alındığında, çıkan haberlerde medyanın en çok işçi ve polis kavramlarına yer verdiği görülmektedir. Vatandaş, esnaf ve medya gibi sosyal yaşama dair gruplar incelendiğinde ise bu kodların metinlerde kullanımının daha düşük olduğu gözlenmektedir (Tablo-13, Grafik-6).

Tablo-14: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Gazetelere Göre Dağılımı

	İŞÇİLER	HALK-VATANDAŞ	GÖSTERİCİ (EYLEMCİ)	GAZETECİ (MEDYA)	ESNAF	POLİS	ÇEVİK KUVVET
AKŞAM	93	19	36	13	4	143	2
CUMHURİYET	171	28	32	24	2	167	7
EVRENSEL	718	97	68	23	10	208	16
HÜRRİYET	87	20	31	9	5	138	8
MİLLİYET	122	68	35	11	2	182	1
RADİKAL	217	56	23	17	3	236	3
SABAH	38	11	32	11	4	91	14
TÜRKİYE	23	15	15	0	0	66	0
YENİ ŞAFAK	46	6	25	4	0	90	3
ZAMAN	16	8	39	7	0	66	9

Grafik-7: Sosyal Gruplar ve Meslek Gruplarının Gazetelere Göre Dağılımı

İşçiler kavramına en çok yer veren gazete Evrensel gazetesi iken, en az işçi kavramının yer aldığı gazete Zaman gazetesidir. Polis kavramını en çok ön plana çıkaran gazete Radikal iken, en az deyin en gazeteler Türkiye ve Zaman gazeteleridir.

Polis tabirinin çevik kuvvet tabirine indirgenğinde sayıda ciddi bir düşüş olduğu, olayların muhatabı olarak genel bir deyimle polis kavramının kullanıldığı anlaşılmaktadır.

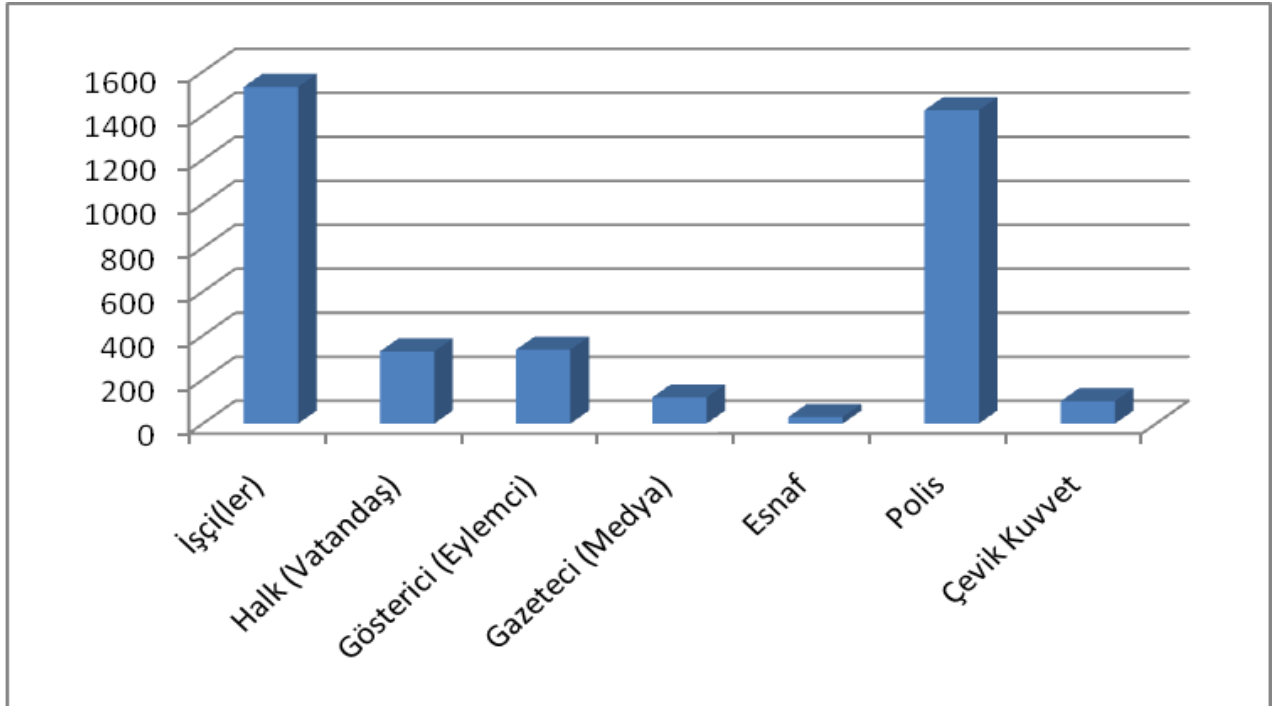
Yine olayların ciddi bir muhatabı olarak ele alınması gereken ve ekonomide önemli bir yeri olan İstanbul Taksim meydanı ve civarındaki esnaflara çok az yer verildiği görülmektedir.

Gösterici (eylemci) nitelendirmesine en çok Evrensel gazetesi yer verirken, Türkiye gazetesinin ise gösterici (eylemci) kavramına en az yer verdiği görülmektedir (Tablo-14, Grafik-7).

4.5.1.2. Siyasi ve İdari Şahıslar

Tablo-15: Siyasi ve İdari Şahısların Sayısal Dağılımı

Abdullah Gül	90
Recep Tayyip Erdoğan	290
Beşir Atalay	54
Muammer Güler	500
Celalettin Cerrah	104
Hüseyin Çapkın	10
Cemil Çiçek	5
Deniz Baykal	36
Devlet Bahçeli	62

Grafik-8: Siyasi ve İdari Şahısların Sayısal Dağılımı

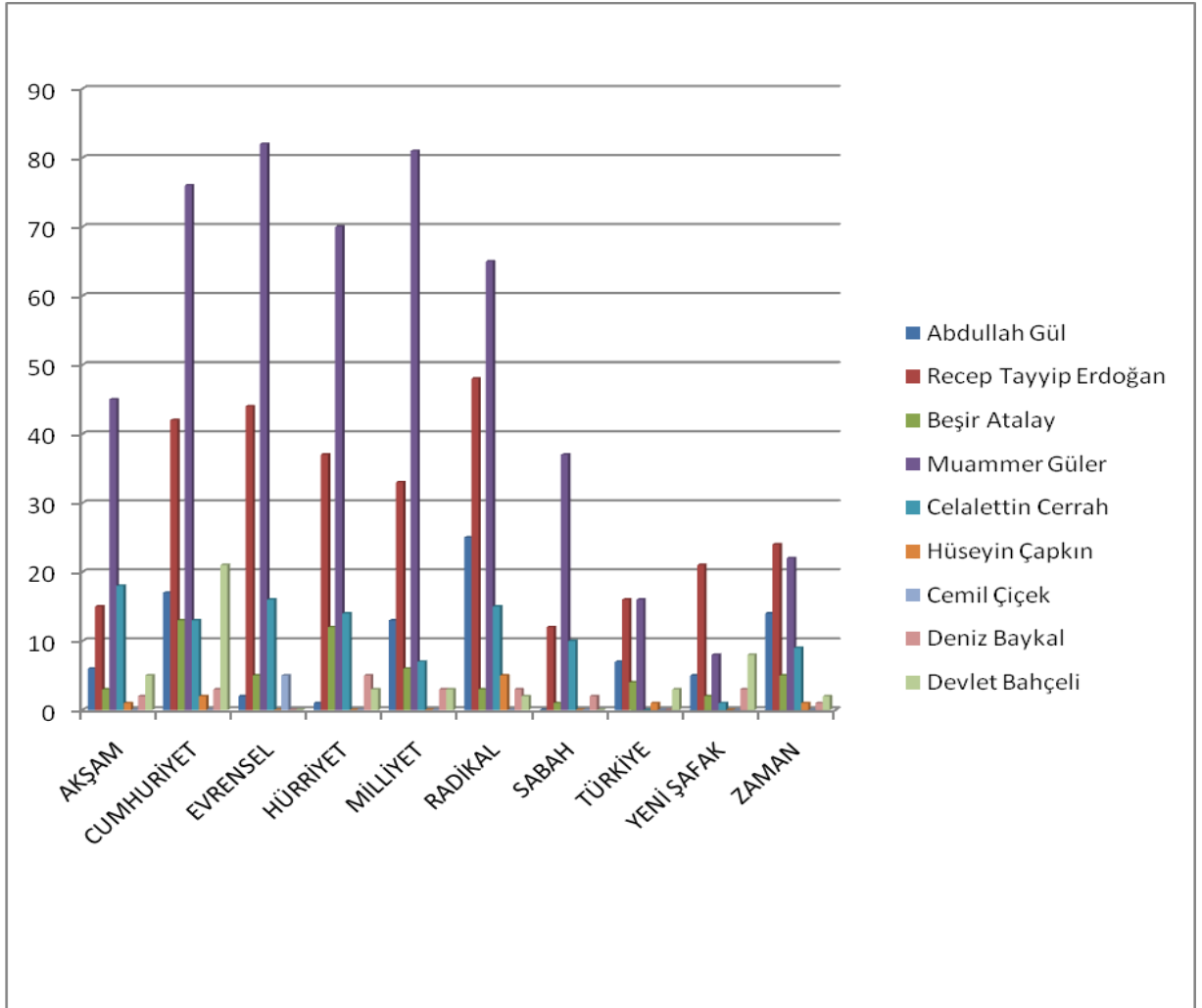
Olayın aktörlerinde siyasi ve idari şahıslardan haberlerde en çok yer alan kişinin İstanbul eski valisi Muammer GÜLER olduğu görülmektedir. Haberlerde en çok yer alan ikinci kişi Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN olurken, Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN'ı İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin CERRAH takip etmektedir (Tablo-15, Grafik-8).

Tablo-16: Siyasi ve İdari şahısların Gazetelere Göre Dağılımı

Siyasi ve İdari Şahıslar	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAHA	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN
Abdullah Gül	6	17	2	1	13	25	0	7	5	14
Recep Tayyip Erdoğan	15	42	44	37	33	48	12	16	21	24
Beşir Atalay	3	13	5	12	6	3	1	4	2	5
Muammer Güler	45	76	82	70	81	65	37	16	8	22
Celalettin Cerrah	18	13	16	14	7	15	10	0	1	9
Hüseyin Çapkın	1	2	0	0	0	5	0	1	0	1
Cemil Çiçek	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0
Deniz Baykal	2	3	0	5	3	3	2	0	3	1
Devlet Bahçeli	5	21	0	3	3	2	0	3	8	2

İstanbul eski valisi Muammer GÜLER'e en çok yer veren gazete Evrensel gazetesi iken, en az yer veren gazete ise Yeni Şafak'tır. Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN'a en çok yer veren gazete Radikal iken en az yer veren Sabah gazetesidir. İstanbul eski İl Emniyet müdürü Celalettin CERRAH'a en çok yer veren gazete Akşam olurken, Türkiye gazetesi ise hiç yer vermemiştir.

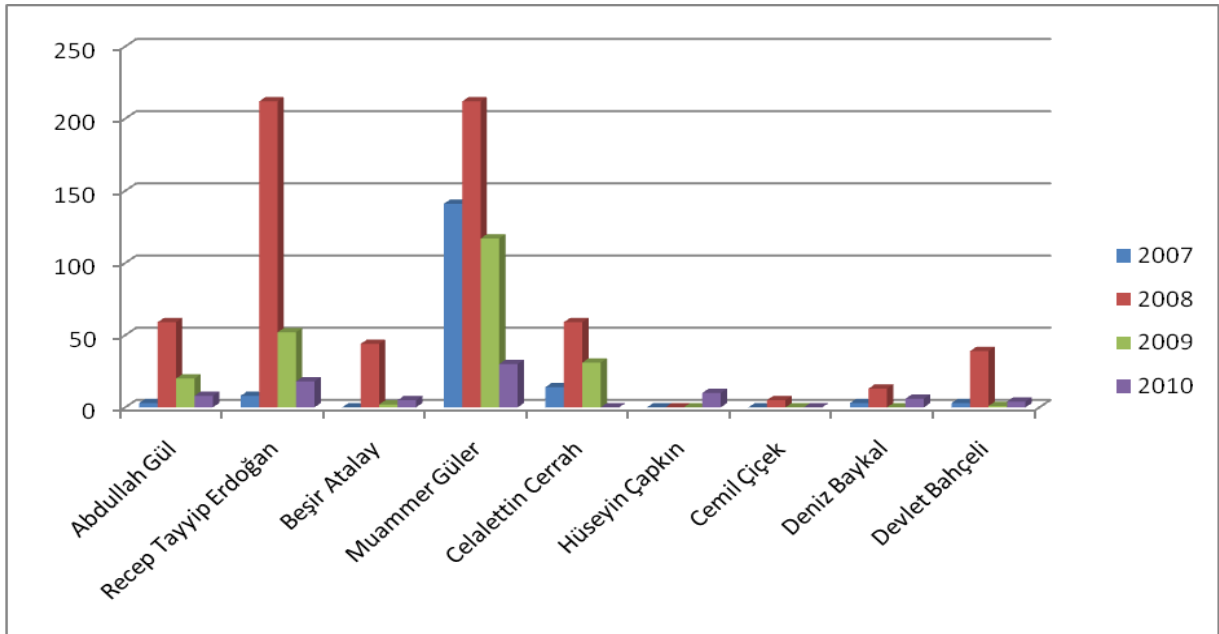
2010 yılında İstanbul Taksim Meydan'ında bayram havasında kutlanan 1 Mayıs işçi bayramında çok büyük payı ve emeği olan İstanbul İl Emniyet Müdürü Hüseyin ÇAPKIN'a hak ettiği kadar yer verilmemiş olup en fazla yer veren gazete Radikal gazetesi olurken, bu gazetede yer alan haberlerde ise İstanbul İl Emniyet Müdürü Hüseyin ÇAPKIN'a sadece 5 defa rastlanılmıştır (Tablo-16, Grafik-9).

Grafik-9: Siyasi ve İdari Şahısların Gazetelere Göre Dağılımı

Tablo-17: Siyasi ve İdari Şahısların Yıllara Göre Dağılımı

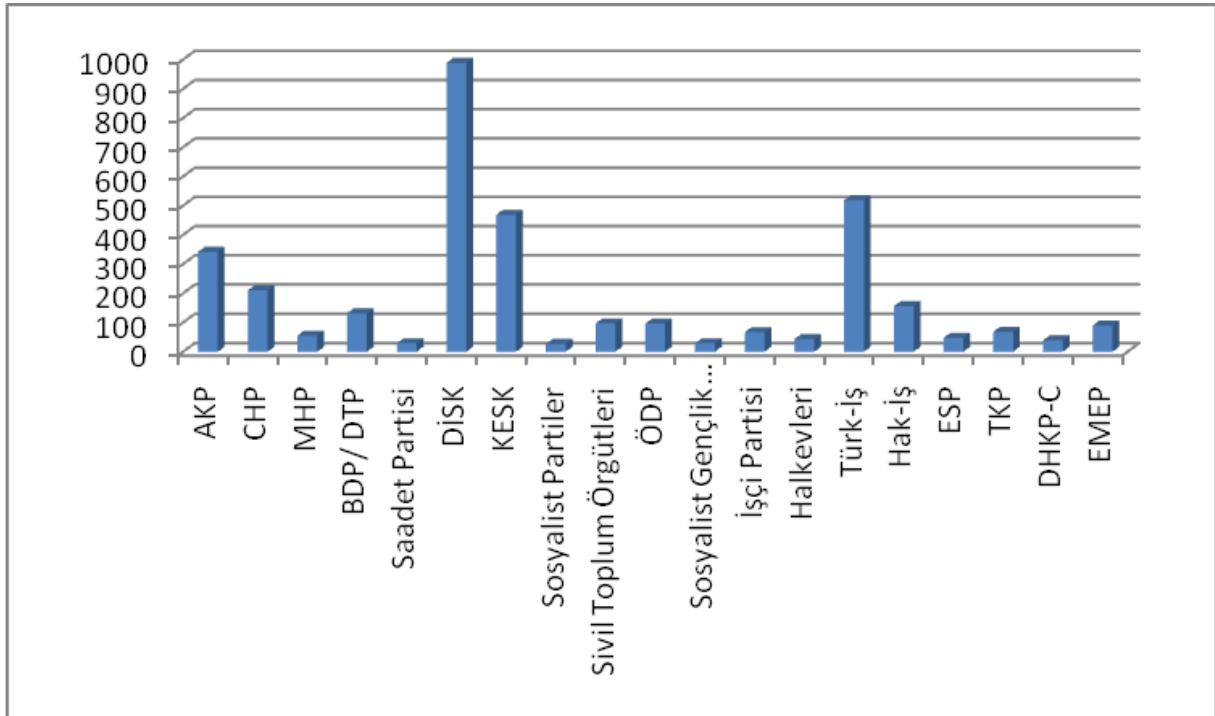
	2007	2008	2009	2010
Abdullah Gül	3	59	20	8
Recep Tayyip Erdoğan	8	212	52	18
Beşir Atalay	0	44	2	5
Muammer Güler	141	212	117	30
Celalettin Cerrah	14	59	31	0
Hüseyin Çapkın	0	0	0	10
Cemil Çiçek	0	5	0	0
Deniz Baykal	3	13	0	6
Devlet Bahçeli	3	39	1	4

Grafik-10: Siyasi ve İdari Şahısların Yıllara Göre Dağılımı

Toplam 451 haber metnindeki siyasi ve idari şahısların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2008 yılının daha fazla konuya ilişkin söylem ve mesajlara sahne olduğu görülmektedir. Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 1 Mayıs ile ilgili olarak, 2008 yılında sahneye çıktığı gözlenmektedir. Muhalefet liderlerinin de özellikle 2008 yılında gündemdeki tartışmalara dâhil oldukları da görülmektedir (Tablo-17, Grafik-10).

4.5.1.3. Siyasi Partiler/Sendikalar/Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütler

Grafik-11: Siyasi Partiler-Sendikalar-Sivil Toplum Kuruluşları-Örgütlerin Sayısal Dağılımı

1 Mayıs'ın Taksim Meydan'ında kutlanması ile ilgili incelenen metinlerde aktörler olarak kodlanan siyasi partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve örgütler incelendiğinde, ortaya çıkan verilerden elde edilen bulgular olayın öne çıkan muhatablarının DİSK, KESK ve TÜRK-İŞ sendikaları olduğu ve diğer tarafta da AKP hükümetinin olduğu görülmektedir. Netice olarak haberlerde çıkan yorumlara göre de 1 Mayıs'ın Taksim Meydan'ında kutlanması için sendikalar ile hükümet arasında bir pazarlığın olduğu yukarıda elde edilen bulgularla da desteklenmektedir (Tablo-18, Grafik-11).

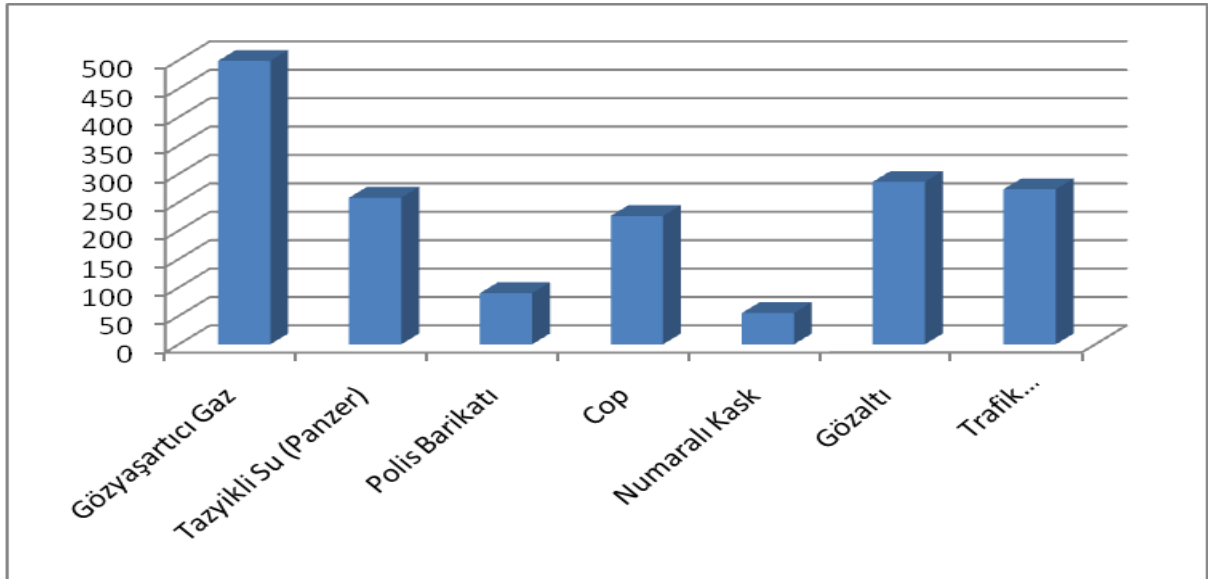
Tablo-18: Siyasi Partiler-Sendikalar-Sivil Toplum Kuruluşları-Örgütlerin Sayısal Dağılımı

AKP	342
CHP	210
MHP	55
BDP/ DTP	132
Saadet Partisi	29
DİSK	989
KESK	469
Sosyalist Partiler	27
Sivil Toplum Örgütleri	97
ÖDP	96
Sosyalist Gençlik Derneği	29
İşçi Partisi	67
Halkevleri	43
Türk-İş	519
Hak-İş	156
ESP	47
TKP	68
DHKP-C	39
EMEP	90

4.5.2.Güvenlik Güçlerinin Tutumu

Tablo-19: Güvenlik Güçlerinin Tutumu İle İlgili Kavramların Sayısal Dağılımı

Göz Yaşartıcı Gaz	499
Tazyikli Su (Panzer)	258
Polis Barikadı	90
Cop	226
Numaralı Kask	55
Gözaltı	286
Trafik (Kesilme/Engelleme/Seferler İptal)	273

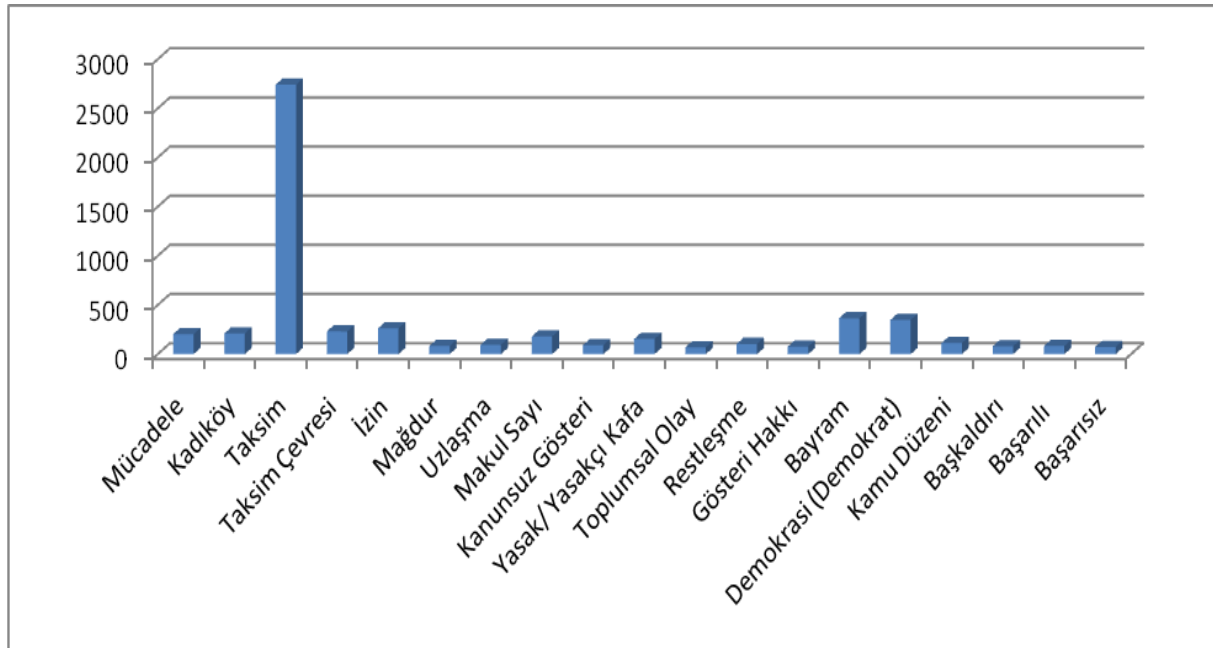
Grafik-12: Güvenlik Güçlerinin Tutumu ile İlgili Kavramların Sayısal Dağılımı

Güvenlik güçlerinin 1 Mayıs'ta İstanbul Taksim Meydan'ındaki davranışlarını kodlama cetvelindeki verilerden hareketle yorumlandığında, medyanın en çok yer verdiği konunun göz yaşartıcı biber gazları olduğu görülmektedir. Çevik kuvvet polislerinin numaralı kask uygulamasına geçmesi ise medya da oldukça az yer bulmuştur (Tablo-19, Grafik-12).

4.5.3. 1 Mayıs'ı Algılayış

Tablo-20: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile İlgili Kodların Sayısal Dağılımı

Mücadele	203
Kadıköy	210
Taksim	2741
Taksim Çevresi	231
İzin	262
Mağdur	83
Uzlaşma	95
Makul Sayı	179
Kanunsuz Gösteri	91
Yasak/ Yasakçı Kafa	154
Toplumsal Olay	69
Restleşme	104
Gösteri Hakkı	77
Bayram	365
Demokrasi (Demokrat)	347
Kamu Düzeni	113
Başkaldırı	80
Başarılı	82
Başarısız	73

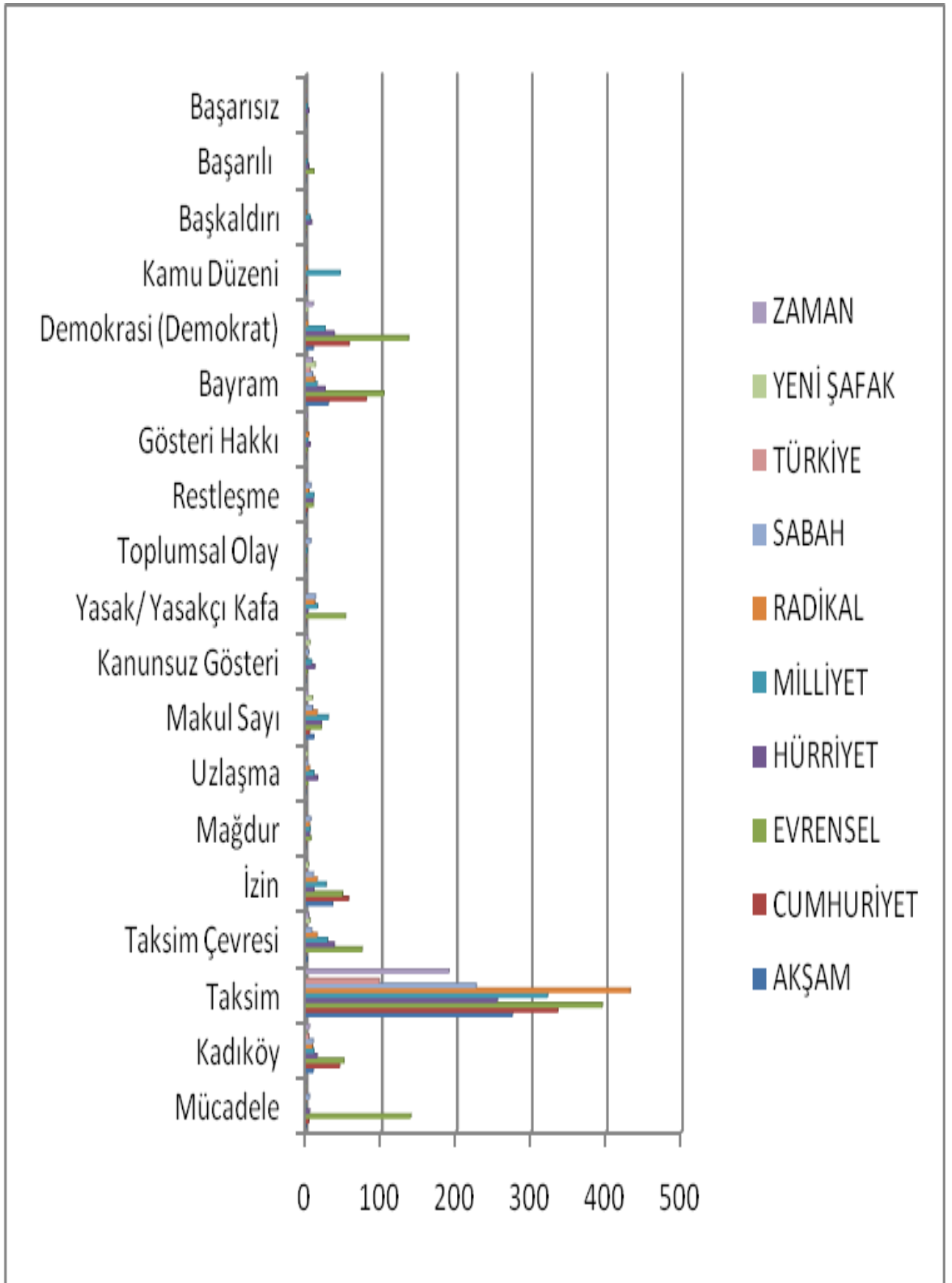

Grafik-13: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile İlgili Kodların Sayısal Dağılımı

İncelenen metinlerde Taksim'in 1 Mayıs için kutsal bir yer olarak algılandığı gözlenmektedir. Kadıköy'de izinli olarak yapılan diğer 1 Mayıs mitinglerinin medyada Taksim Meydanı'ndaki kadar yer bulamadığı yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır. Taksim Meydan'ı kavramını olayın gerçekleştiği yer olarak kabul edip diğer kavramları ele alındığında ön plana çıkan kavramlar ise bayram ve demokrasi kavramlarıdır (Tablo-20, Grafik-13)

Tablo-21: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı - 1

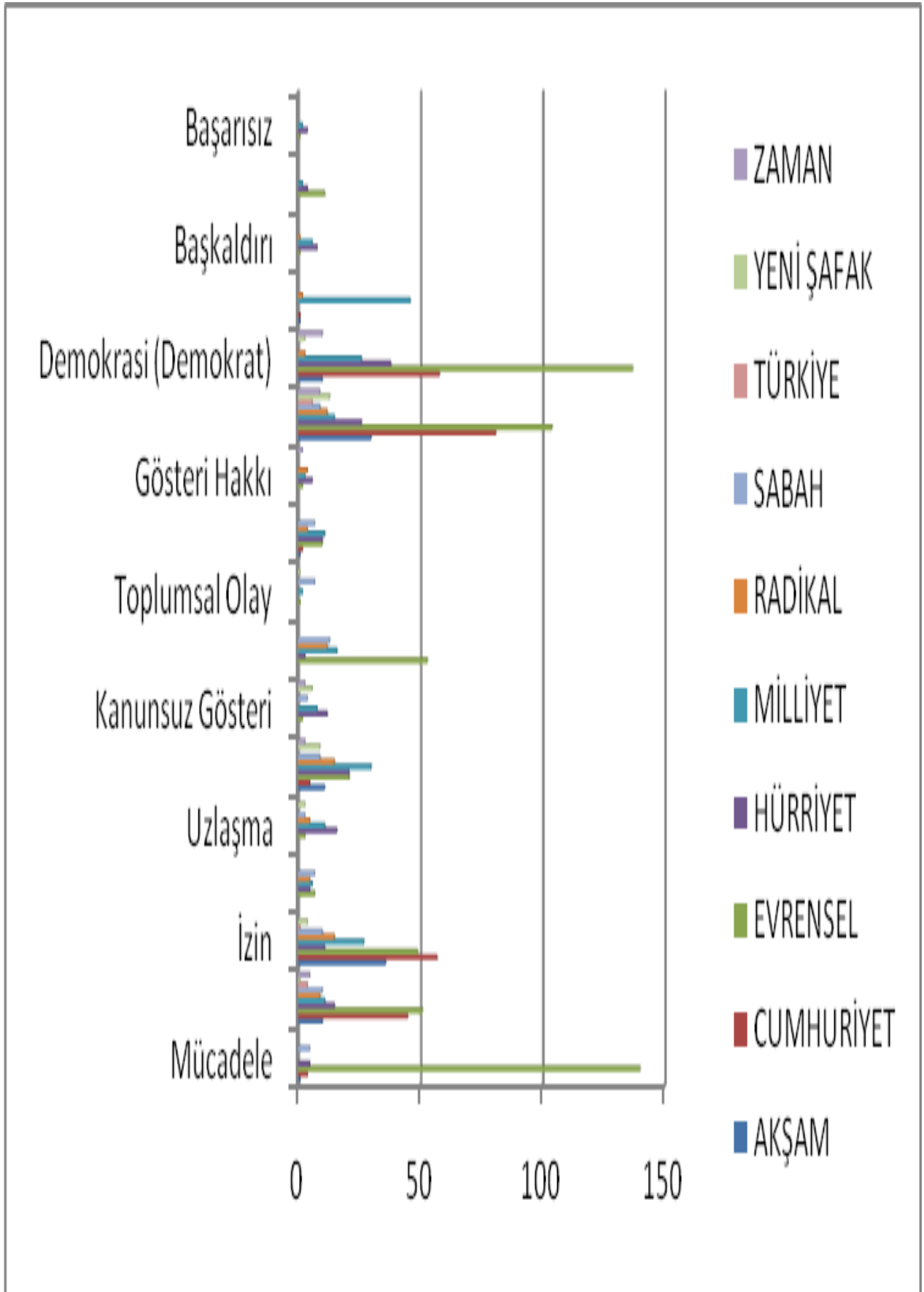
	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAH	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN
Mücadele	1	4	140	5	0	0	5	0	0	0
Kadıköy	10	45	51	15	11	9	10	4	1	5
Taksim	275	336	395	255	322	432	227	98	0	191
Taksim Çevresi	2	0	75	38	29	15	8	0	6	4
İzin	36	57	49	11	27	15	10	1	4	0
Mağdur	0	0	7	5	6	5	7	0	0	0
Uzlaşma	0	0	3	16	11	5	3	0	3	0
Makul Sayı	11	5	21	21	30	15	9	0	9	3
Kanunsuz Gösteri	0	0	2	12	8	0	4	0	6	3
Yasak/ Yasakçı Kafa	0	0	53	3	16	12	13	0	0	0
Toplumsal Olay	0	0	1	0	2	0	7	0	1	0
Restleşme	1	2	10	10	11	4	7	0	0	0
Gösteri Hakkı	0	0	2	6	3	4	0	0	0	2
Bayram	30	81	104	26	15	12	9	6	13	9
Demokrasi (Demokrat)	10	58	137	38	26	3	0	0	3	10
Kamu Düzeni	1	1	0	0	46	2	0	0	0	0
Başkaldırı	0	0	1	8	6	1	0	0	0	0
Başarılı	0	0	11	4	2	0	0	0	0	0
Başarısız	0	0	1	4	2	0	0	0	0	0

Grafik-14: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı – 1

Tablo -22: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı - 2

	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAHA	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN
Mücadele	1	4	140	5	0	0	5	0	0	0
Kadıköy	10	45	51	15	11	9	10	4	1	5
İzin	36	57	49	11	27	15	10	1	4	0
Mağdur	0	0	7	5	6	5	7	0	0	0
Uzlaşma	0	0	3	16	11	5	3	0	3	0
Makul Sayı	11	5	21	21	30	15	9	0	9	3
Kanunsuz Gösteri	0	0	2	12	8	0	4	0	6	3
Yasak/ Yasakçı Kafa	0	0	53	3	16	12	13	0	0	0
Toplumsal Olay	0	0	1	0	2	0	7	0	1	0
Restleşme	1	2	10	10	11	4	7	0	0	0
Gösteri Hakkı	0	0	2	6	3	4	0	0	0	2
Bayram	30	81	104	26	15	12	9	6	13	9
Demokrasi (Demokrat)	10	58	137	38	26	3	0	0	3	10
Kamu Düzeni	1	1	0	0	46	2	0	0	0	0
Başkaldırı	0	0	1	8	6	1	0	0	0	0
Başarılı	0	0	11	4	2	0	0	0	0	0
Başarısız	0	0	1	4	2	0	0	0	0	0

Grafik-15: 1 Mayıs'ın Algılanışı ile ilgili Kodların Gazetelere Göre Dağılımı - 2

1 Mayıs'ın algılanışını ile ilgili kodların gazetelere göre dağılımı iki ayrı tablo ve iki ayrı grafikte gösterilmiştir. Tablo-21 ve Grafik-14 de 1 Mayıs'ı algılayış ile ilgili kodlarda Taksim Meydan'ı ve çevresi mevcutken, Tablo-22 ve Grafik-15'de bu iki kavram çıkartılarak 1 Mayıs'ı algılayış ile ilgili diğer kavramların durumu daha net olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1 Mayıs'ı algılanışın gazetelere göre dağılımına bakıldığında; 1 Mayıs'ı mücadele olarak algılayan ve en çok yer veren gazete Evrensel gazetesi iken diğer gazetelerin mücadele kavramına ya hiç yer vermediği yada çok az yer verdiği görülmektedir.

1 Mayıs'ı izin verilmesi perspektifinde değerlendiren ve dolayısıyla bu kavrama en çok yer veren gazete Cumhuriyet iken, Zaman gazetesinin ise bu kavrama hiç değinmemesi dikkat çekicidir.

Olayı mağduriyet açısından en çok ele alan gazeteler Evrensel ve Sabah gazeteleri olup bu gazeteleri ise sırasıyla Milliyet, Hürriyet ve Radikal gazeteleri izlemektedir. Geriye kalan Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Akşam ve Türkiye gazetelerinin ise bu kavrama hiç yer vermediği görülmektedir.

Meselede uzlaşma arayışı içerisinde en çok bulunan gazete Hürriyet gazetesi iken Türkiye, Zaman, Akşam ve Cumhuriyet gazetelerinin uzlaşma kavramına hiç değinmediği görülmektedir.

2009 yılında gündeme gelen makul sayı tartışmalarına en çok yer veren gazete Milliyet gazetesi olurken, Türkiye gazetesi ise bu kavrama hiç yer vermemiştir.

Kanunsuz gösteri kavramına en fazla yer veren gazete Hürriyet olup, onu Milliyet ve Yenişafak gazeteleri takip etmiştir. Kanunsuz gösteri kavramına Akşam, Cumhuriyet, Radikal ve Türkiye gazetelerinin hiç yer vermediği görülmektedir.

Yasak, yasakçı kafa tabirlerine en çok yer veren gazete Evrensel gazetesi olurken; Akşam, Cumhuriyet, Zaman, Yenişafak ve Türkiye gazetelerinde ise yasak, yasakçı kafa kavramlarına rastlanılmamıştır.

Olayları toplumsal olay olarak en çok ele alan gazete Sabah gazetesi olurken geriye kalan 9 gazetenin toplumsal olay kavramına ya hiç yer vermediği ya da 1 veya 2 kez yer verdiği görülmektedir.

Durumu restleşme açısından değerlendiren ve en çok yer veren gazeteler sırasıyla Milliyet, Evrensel ve Hürriyet gazeteleri olurken Yeni Şafak, Zaman ve Türkiye gazetelerinin restleşme kavramına hiç yer vermediği görülmektedir.

Gösteri hakkı kavramına en çok değinen gazete Hürriyet gazetesi olurken, konuya hiç yer vermeyen gazeteler ise Akşam, Cumhuriyet, Sabah, Yeni Şafak ve Türkiye'dir.

Evrensel gazetesi bayram kavramını en çok ön planda tutarken, Türkiye gazetesi ise en az yer veren gazetedir.

Olayları ve yaşananları demokrasi ve demokrat bağlamında en çok değerlendiren gazete yine Evrensel gazetesi olurken, Sabah ve Türkiye gazetelerinin demokrasi ve demokrat kavramlarına hiç yer vermediği görülmektedir.

Kamu düzeni kavramına en fazla ön planda tutan gazete Milliyet olurken geriye kalan 9 gazetenin kamu düzeni kavramına ya hiç değinmediği yada 1 veya 2 kez yer verdiği görülmektedir.

Olayları başkaldırı kavramıyla en fazla nitelendiren gazete Hürriyet gazetesi olurken onu çok az bir farkla Milliyet gazetesi takip etmektedir. Geriye kalan gazeteler ise başkaldırı kavramını ya 1 kez kullanmış ya da hiç kullanmamıştır.

Evrensel gazetesi başarılı kavramını 11 kez kullanırken onu 4 kez kullanan Hürriyet ve 2 kez kullanan Milliyet gazeteleri takip etmektedir. Geriye kalan 7 gazete ise bu kavrama hiç değinmemiştir.

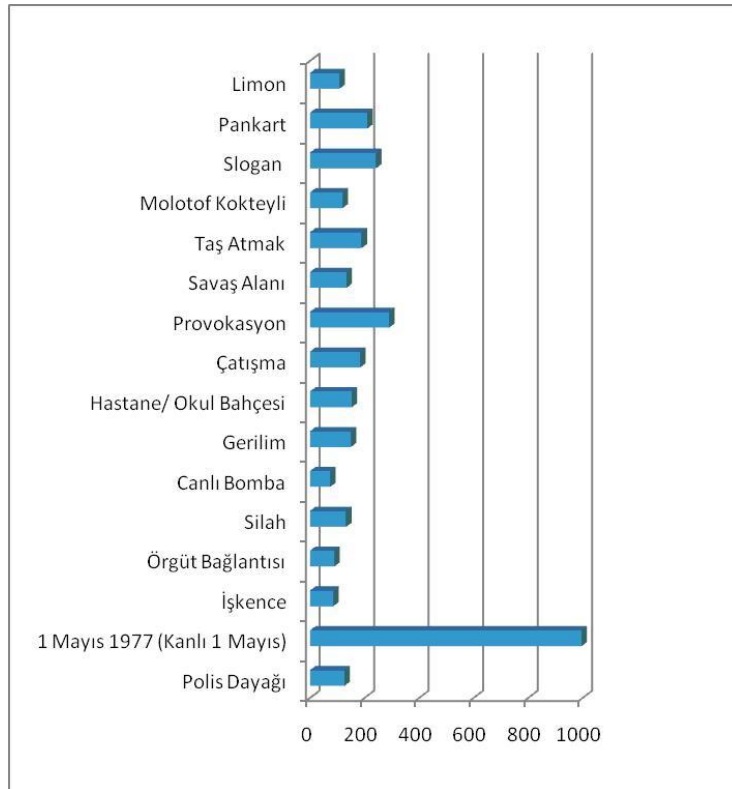
Başarısız kavramını Hürriyet gazetesinin 4 kez kullandığı Milliyet gazetesinin ise 2 kez kullandığı görülmektedir. Evrensel gazetesi ise bu kavrama yalnızca 1 kez değinirken geriye kalan 7 gazete ise bu kavrama başarılı kavramında olduğu gibi hiç değinmemiştir (Tablo-21, Tablo-22, Grafik-14, Grafik-15).

4.5.4. Olumsuz Simgeler

Tablo-23: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Sayısal Dağılımı

OLUMSUZ SİMGELER

Polis Dayağı	126
1 Mayıs 1977 (Kanlı 1 Mayıs)	996
İşkence	85
Örgüt Bağlantısı	89
Silah	133
Canlı Bomba	74
Gerilim	150
Hastane/ Okul Bahçesi	153
Çatışma	184
Provokasyon	290
Savaş Alanı	134
Taş Atmak	190
Molotof Kokteyli	119
Slogan	242
Pankart	210
Limon	108

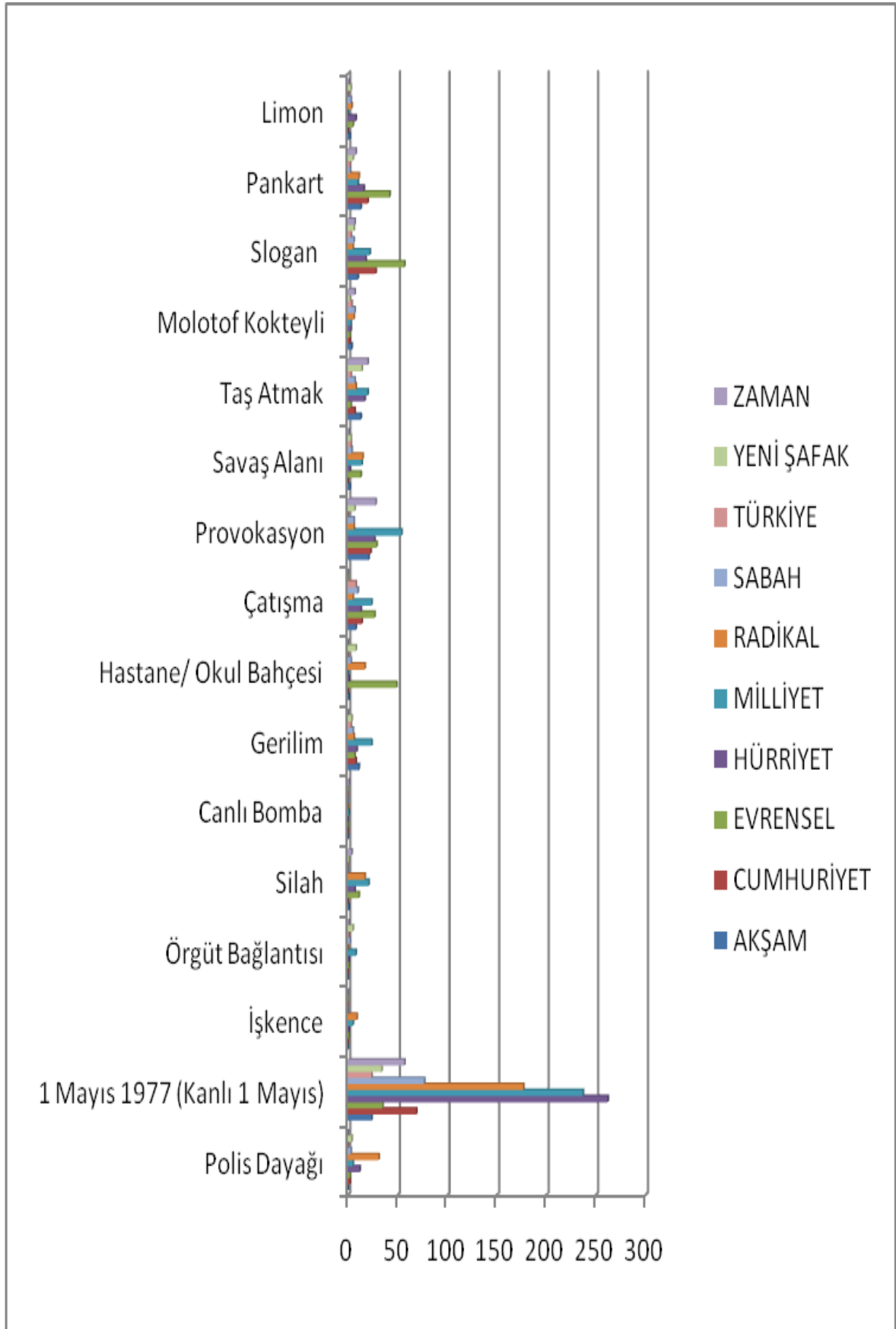

Grafik-16: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Sayısal Dağılımı

Olumsuz simgeler olarak nitelendirilen kodlardan elde edilen verilere göre en çok yer tutan geçmişte yaşanan kanlı 1 Mayıs diye tabir edilen 1 Mayıs 1977 olaylarıdır. Diğer taraftan yaşanan olaylarda provakasyon nitelendirmesi de ön plana çıkmaktadır (Tablo-23, Grafik-16).

Tablo-24: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı

	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAH	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN
Polis Dayağı	0	2	2	12	5	31	3	0	4	0
1 Mayıs 1977 (Kanlı 1 Mayıs)	24	69	35	262	237	177	77	24	34	57
İşkence	0	0	1	1	5	9	0	0	0	0
Örgüt Bağlantısı	0	0	1	1	8	0	2	1	5	1
Silah	1	0	11	7	21	17	0	0	1	4
Canlı Bomba	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Gerilim	11	8	7	9	24	6	5	3	4	0
Hastane/ Okul Bahçesi	1	0	49	1	0	17	3	0	8	0
Çatışma	8	14	27	13	24	5	10	8	0	0
Provokasyon	21	23	29	27	54	6	6	0	7	28
Savaş Alanı	2	0	13	2	14	15	4	3	3	1
Taş Atmak	13	7	3	17	20	8	7	3	14	20
Molotof Kokteyli	4	2	2	3	3	6	7	4	2	7
Slogan	10	28	57	18	22	5	6	3	6	7
Pankart	13	20	42	16	10	11	2	2	5	8
Limon	2	0	5	8	0	4	3	0	3	1

Grafik-17: Metinlerde Yer Alan Olumsuz Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı

Polisin dayağı kavramına en çok değinen gazete Radikal gazetesi olurken Türkiye, Zaman ve Akşam gazetelerinin bu kavrama hiç yer vermediğı görölmektedir.

Kanlı 1 Mayıs (1 Mayıs 1977) olaylarına en çok yer veren gazeteler sırasıyla; Hürriyet, Milliyet ve Radikal gazeteleri olurken, en az yer veren gazeteler ise Türkiye ve Akşam'dır.

Olayları işkence olarak en çok nitelendiren gazete Radikal gazetesi olurken, Radikal gazetesini ise Milliyet gazetesinin takip ettiğı görölmektedir. Sabah, Türkiye, Yeni Şafak, Zaman, Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri işkence kavramına hiç yer vermemiştir. Öte yandan Evrensel ve Milliyet gazeteleri ise işkence kavramına sadece birer kez yer vermiştir.

Olaylarda örgüt bağlantısına en çok değinen gazete Milliyet gazetesi olurken Akşam, Cumhuriyet ve Radikal gazeteleri örgüt bağlantısı kavramına hiç değinmemiştir.

Silah kullanılma tehlikesini en çok gündeme getiren gazete Milliyet gazetesidir. Bu kavrama Cumhuriyet, Sabah ve Türkiye gazeteleri hiç yer vermemiştir.

Canlı bomba ihtimaline haberlerinde yer veren sadece 2 gazete bulunmaktadır. Bu gazeteler Milliyet ve Zaman gazeteleri olup her iki gazete de birer kez canlı bomba ihtimaline değinmiştir.

Olayları gerilim oluşma ihtimali çerçevesinde en çok ele alan gazete Milliyet gazetesi olurken Zaman gazetesi gerilim kavramına hiç yer vermemiştir.

Hastane ve okul bahçelerine atılan göz yaşartıcı gazlara en çok eleştiri getiren gazete Evrensel gazetesi olurken, bu iki kavrama yayınladıkları haber metinlerinde hiç yer vermeyen gazeteler ise Cumhuriyet, Milliyet, Türkiye ve Zaman'dır.

Yaşanan olayları polis-gösterici çatışması olarak en çok ele alan gazete Evrensel olurken, onu Milliyet gazetesi takip etmiştir. Polis-gösterici çatışması kavramına Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri hiç yer vermemiştir.

1 Mayıs'ta yaşanan olayları provokasyon olarak en çok Milliyet gazetesi değerlendirirken, Türkiye gazetesinin provokasyon kavramına hiç değinmediğı görölmektedir.

Polis ve göstericilerin karşı karşıya geldikleri İstanbul Taksim Meydanı ve çevresini savaş alanı olarak nitelendiren ve bu kavrama en çok yer veren gazeteler sırasıyla Radikal,

Milliyet ve Evrensel gazeteleri olurken, Cumhuriyet gazetesi savaş alanı kavramını yaptıkları haberlerde hiç kullanmamıştır.

Polise atılan taşları en çok gündeme getiren gazete Milliyet ve Zaman gazeteleri olurken, Türkiye ve Evrensel gazetelerinin polise atılan taşlara en az yer veren gazeteler olduğu görölmektedir.

Polise atılan molotof kokteyli ile ilgili en çok habere yer veren gazeteler Sabah ve Zaman gazeteleri olurken molotof kokteyli kavramına en az yer veren gazeteler ise Cumhuriyet, Evrensel ve Yeni Şafak'dır.

Slogan kavramına en çok yer veren gazete Evrensel olurken Türkiye gazetesinin slogan kavramına en az yer verdiği görölmektedir.

Pankart kavramına en çok değinen Evrensel gazetesi olurken, en az yer veren gazeteler ise Türkiye ve Sabah'dır.

Göstericilerin gazdan etkilenmemek için yanlarında getirmiş oldukları limonlarla ilgili en çok haber yapan gazete Hürriyet gazetesidir. Polisin kullandığı gazdan etkilenmemek için kullanılan limon kavramına Cumhuriyet, Milliyet ve Türkiye gazeteleri ise hiç değinmemiştir (Tablo-24, Grafik-17).

4.5.5. Olumlu Simgeler

Barış kavramına en çok değinen gazete olarak Evrensel olurken, Radikal gazetesi barış kavramını hiç kullanmamıştır.

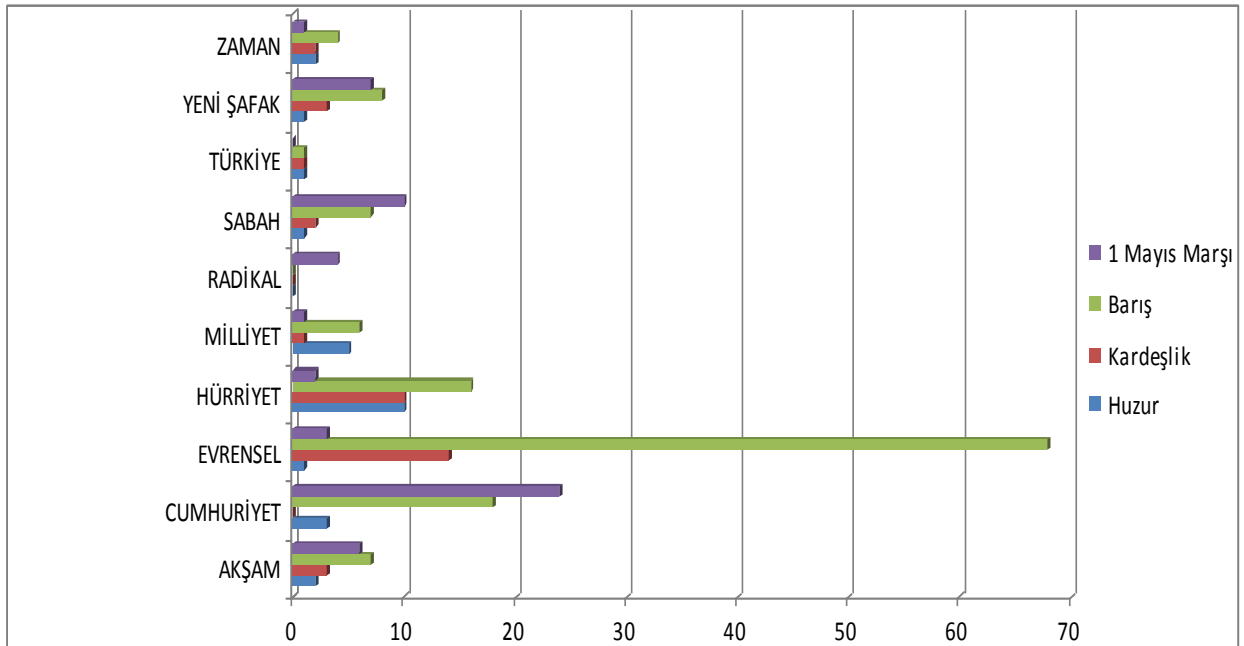
Kardeşlik kavramına en çok değinen gazete yine Evrensel olurken, Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinin kardeşlik kavramına haberlerinde hiç kullanmadığı görölmektedir.

Huzur kavramına en çok değinen gazete ise Hürriyet gazetesi olurken Radikal gazetesi huzur kavramına hiç değinmemiştir.

Sembolik öneme sahip 1 Mayıs Marşı ise en çok Cumhuriyet gazetesinde yer alırken, Türkiye gazetesinde 1 Mayıs Marşı kavramına rastlanılmamıştır (Tablo-25, Grafik-18)

Tablo-25: Metinlerde Yer Alan Olumlu Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı

	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAH	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN
Huzur	2	3	1	10	5	0	1	1	1	2
Kardeşlik	3	0	14	10	1	0	2	1	3	2
Barış	7	18	68	16	6	0	7	1	8	4
1 Mayıs Marşı	6	24	3	2	1	4	10	0	7	1

Grafik-18: Metinlerde Yer Alan Olumlu Simgelerin Gazetelere Göre Dağılımı

4.5.6. Diğer Bulgular

Tablo-26: Metinlerden Elde Edilen Diğer Bulgular

	AKŞAM	CUMHURİYET	EVRENSEL	HÜRRİYET	MİLLİYET	RADİKAL	SABAH	TÜRKİYE	YENİ ŞAFAK	ZAMAN	TOPLAM
Ergenekon	1	1	8	0	1	5	2	0	4	1	23
Anayasa	2	6	15	1	1	1	2	0	2	0	30
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	0	0	1	2	1	0	0	0	0	0	4

Yaşanan olaylara Ergenekon ile ilgili olabileceğine en çok değinen gazete Evrensel gazetesi olurken Hürriyet ve Türkiye gazeteleri Ergenekon kavramına yaptıkları haberlerde hiç yer vermemiştir.

Meseleyi hukuki anlamda değerlendirip Anayasa kavramına en çok değinen gazete Evrensel olurken Türkiye ve Zaman gazeteleri anayasa kavramına hiç değinmemiştir.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na Hürriyet gazetesi iki kez Evrensel ve Milliyet gazeteleri birer kez yer verirken diğer gazeteler 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramına hiç değinmemiştir (Tablo-26).

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Literatürde gazete haberleriyle ilgili olarak yapılan içerik analizi çalışmalarına rastlanılmaktadır. İçerik analizi pek çok araştırmacı tarafından esnek bir yöntem olarak kabul edilmektedir (3). Herhangi bir konunun gazete haberlerinde ne şekilde yer aldığı ve haberlerin yaşanan gerçeklikleri yansıtmaları oranları ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan analizlerde çoğunlukla farklı anlayışlardan gazetelerin çalışmalarda yer aldığı görülmektedir (167). Bu noktadan hareketle bu çalışmada 8 farklı yayın grubuna ait olan Zaman, Yeni Şafak, Türkiye, Milliyet, Hürriyet, Radikal, Evrensel, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet gazetesiyle birlikte toplam 10 farklı gazeteye yer verilmiştir.

Gazetelere Göre Metin Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı

2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarının 31 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde yayınlanan 10 gazetede yayınlanan toplam 451 haberin en fazla yayınlandığı gazete Cumhuriyet olurken konuyla ilgili en az haber ise Türkiye gazetesinde bulunmaktadır. Gazetelerdeki metin sayılarının dağılımına dikkat edildiğinde sol siyasi görüşe haiz ya da sola yakın gazetelerin İstanbul Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarındaki polis uygulamalarıyla ilgili daha fazla haber yaptıkları görülürken, sağ, liberal ve muhafazakâr düşünceye sahip olan gazetelerin konuyla ilgili daha az habere yer verdikleri görülmektedir.

2007-2010 yılları arasında yayınlanan 451 haberin yıllara göre dağılımına bakıldığında en fazla haberin 2008 yılında yapılırken en az haberin ise 2007 yılında yapıldığı görülmektedir. En fazla haberin 2008 yılında yayınlanmasının ana nedenlerini şu şekilde sıralanabilir:

2007 yılının 1 Mayıs'ında, İstanbul Valiliği tarafından gösteri ve miting alanı olarak tahsis edilmemiş olan Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs'ı kutlama teşebbüsünde bulunan göstericiler ve polis arasında yaşanan olayların ardından 2008 yılında da benzeri olayların yaşanma beklentisinin olması,

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapalı olan Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs'ı kutlamak ve tarihte kanlı 1 Mayıs olarak bilinen 1 Mayıs 1977'de ölenleri anmak amacıyla DİSK, KESK, TÜRK-İş'in Taksim Meydanı'na çıkacakları, kutlamalarını orada yapacaklarına dair söylemlerinin çok olması ve bu tartışmaya hükümet ve muhalefetin dahil olması,

2008 1 Mayıs'ında da toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapalı olan Taksim Meydanı ve çevresinde polis ve gösterici gruplar arasında yaşanan olaylar fazlalığıdır.

Anılan tarihlerde yayınlanan 451 haberin yıllara göre dağılımına bakıldığında en az haberin 2007 yılında yayınlandığı görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri 2006 1 Mayıs kutlamasının olaysız bir şekilde sona ermesi, 2007 yılında da 1 Mayıs kutlaması ile ilgili sıkıntı beklenmemesi ve hükümet ile ana muhalefetin bu konuda söylemlerinin olmamasıdır.

2007 yılında 1 Mayıs ile ilgili yapılan haberlerin büyük bir çoğunluğu ise 2 Mayıs 2007 tarihinde yayınlanan 1 Mayıs 2007 yılında polis ve göstericiler arasında yaşanan olaylarla ilgilidir.

Metnin Yayınlandığı Konuma Göre Metin Sayıları ve Oranları

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapıldığı yerlerde güvenlik hizmeti veren polis ile haber yapma ve verme işlevini yerine getiren basın bir arada bulunmakta, yaşanan olaylara tanıklık etmektedir. Unutulmamalıdır ki insanların birçoğu, toplumsal olayları da dünyada olan pek çok olay gibi basın yayın organları aracılığıyla öğrenmektedirler. Eğer basın yayın organları haber vermezse yurttaşın olaylardan haberdar olma şansı yok denecek kadar azdır. Yurttaşın bildiği olayların büyük bir çoğunluğu, yalnızca haberlerini medyadan aldığı, yani medyanın haber olarak bildirdiği konulardır.

Anılan tarihlerde yayınlanan 451 metnin gazeteler de yayınladıkları konuma bakıldığında haberlerin büyük bir çoğunluğunun köşe yazısı ve ara sayfa haberleri olduğu görülmektedir. Az önce dile getirildiği gibi yurttaşın haberdar olduğu konular sadece basın ve yayın organlarının yurttaşa haber vermek istediği konulardır. Basın yayın organları haber olarak vermek istediği konulara ise öncelik durumlarına göre basın yayın araçlarında yer vermektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde basın yayın organlarının 1 Mayıs'ı ve yaşanan olayları arka plana atmak, toplumun konudan haberdar olmasının önüne geçmek ve yaşanan olayların daha az dikkat çekmesini sağlamak amacıyla yapılan haberlerin büyük bir kısmını köşe yazısı ve ara sayfa haberi olarak verdiği görülmektedir.

Gazetelere Göre Metnin Bulunduğu Konumun Dağılımı

Akşam gazetesinin yayınladığı toplam 29 haberin 6' sı manşet, 2' si baş sayfa, 9' u ara sayfa, 9' u orta veya tam sayfa, 3' ü köşe yazısı, makale veya fıkra şeklindedir.

Cumhuriyet gazetesinin 1 Mayıs' la ilgili yayınladığı toplam 90 haberin 27' si köşe yazısı, fıkra ya da makale, 48' i ara sayfa, 4' ü orta veya tam sayfa, 3' ü baş sayfa, 7' si manşet, 1' i ise sürmanşet haber şeklindedir.

Evrensel gazetesine gelindiğinde yayınladığı toplam 58 haberin 6' sı manşet, 4'ü orta sayfa, 33' ü ara sayfa, 15 haber ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Hürriyet gazetesinin yayınlamış olduğu toplam 53 haberin 1 tanesi sürmanşet, 5 tanesi manşet, 2 tanesi baş sayfa, 7 tanesi orta veya tam sayfa, 7 tanesi ara sayfa, 31 adeti ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Milliyet gazetesinin yayınlamış olduğu toplam 58 haberin 5' i manşet, 4'ü baş sayfa, 8' i orta veya tam sayfa, 9' u ara sayfa, 32' si köşe yazısı şeklindedir.

Radikal gazetesinin yayınlamış olduğu 50 haberin 8'i manşet, 1'i baş sayfa, 12'si orta veya tam sayfa, 6' sı ara sayfa, 20' si köşe yazısı, makale ya da fıkra, 3 haberi ise yazı dizisi şeklindedir.

Sabah gazetesinin yayınlamış olduğu 43 haberin 6' sı manşet, 8' i orta veya tam sayfa, 3'ü ara sayfa, 26' sı ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Türkiye gazetesinin yayınlamış olduğu 20 haberin 4' ü sürmanşet, 4'ü manşet, 1'i baş sayfa, 4' ü orta veya tam sayfa, 6' sı ara sayfa, 1' i ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Yeni Şafak gazetesinin yayınlamış olduğu 21 haberin 1' i sürmanşet, 2' si manşet, 4' ü baş sayfa, 5' i orta veya tam sayfa, 4' ü ara sayfa, geriye kalan 5' i ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Zaman gazetesine geldiğimizde yayınlamış olduğu toplam 29 haberin 3' ü manşet, 4' ü baş sayfa, 3' ü orta veya tam sayfa, 15' i ara sayfa, 4' ü ise köşe yazısı, fıkra ya da makale şeklindedir.

Metnin bulunduğu konunun gazetelere göre dağılımına bakıldığında gazeteler hakkında bir genelleme yapılabilecek neticeye ulaşılamamıştır. Ancak sol ve sol siyasi görüşe yakın gazetelerin sürmanşette, manşette ve ana sayfada verdikleri 1 Mayıs ile ilgili haberleri sağ, muhafazakâr ve liberal düşünceye sahip ya da yakın gazetelere göre ara sayfa, köşe

yazısı, makale ya da fıkra türü haberlerle daha fazla destekledikleri net bir şekilde görülmektedir.

Metinlerin İçeriklerinin Sayısal Kodlamaları

Gazetelerden elde edilen metinler içerik analizi yöntemine uygun bir şekilde kodlanmıştır. Bu kodlamalar 6 temel kategoride değerlendirilmiştir. Bu kategoriler; olayın aktörleri, güvenlik güçlerinin tutumu, 1 Mayıs algılayış, olumsuz simgeler, olumlu simgeler ve diğer bulgular şeklindedir.

Olayın Aktörleri

Çalışmadaki kategorilerden biri de olayın aktörleri olup, bu kategori altında sosyal gruplar ve meslek grupları, siyasi ve idari şahıslar, siyasi partiler-sendikalar-sivil toplum kuruluşları ve örgütler kavramları incelenmiştir.

Sosyal Gruplar ve Meslek Grupları

Sosyal gruplar ve meslek gruplarının 451 haber metninin içinde dağılımına bakıldığında, işçi ve polis kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. İşçi kelimesinin ön plana çıkmasındaki ana neden 1 Mayısın tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de işçilerin bayramı olarak kabul edilmekte olmasıdır. Haber metinlerde sosyal gruplar ve meslek grupları arasında işçi kavramından sonra polis kavramı ön plana çıkmaktadır. Polis kavramının ön plana çıkmasındaki nedenleri; 1 Mayıs kutlamalarını İstanbul Taksim Meydanı’nda yapmak isteyen gerek yasal gerekse yasa dışı grupların olması, İstanbul Taksim Meydanı’nın toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapalı olması ve bunu sağlamakla görevli olan polisin bu görevleri esnasında göstericilerle çok sık olarak karşı karşıya gelmesi, polis ile göstericiler arasında yaşanan olayların fazlalığı ve polis ile ilgili haberlerin tiraj kaygısı ile hareket eden gazetelerde fazla yer alması şeklinde sıralanabilir.

Sosyal gruplar ve meslek gruplarının gazetelere göre dağılımına bakıldığında işçi kavramı en fazla Evrensel gazetesinde yer alan metinlerde görülmektedir. Evrensel gazetesinin sol görüşlü bir gazete olması, kendisini işçi ve emekçinin savunucusu olarak görmesi ve 1 Mayıs’ın işçi bayramı olması işçi kavramının Evrensel gazetesinde yer alan haber metinlerde diğer gazetelere oranla daha fazla yer almasındaki nedenler olarak sayılabilir. İşçi kavramına en az yer veren gazete ise Zaman gazetesidir. Zaman gazetesinin

iş ve emek kavramlarına sol görüşlü gazeteler gibi yaklaşmaması bu kavrama yayınladığı haberlerde fazla yer vermemesinin ana nedenidir.

İşçi kavramından sonra en çok polis kavramı ön plana çıkmaktadır. Polis kavramı en çok Radikal gazetesinde yer almakta olup Radikal gazetesini de Evrensel gazetesi takip etmektedir. Evrensel gazetesi yukarıda da dile getirildiği gibi sol görüşe sahip olan bir gazete olup işçi kavramını en çok ön plana çıkaran gazete olmuştur. Bununla beraber Evrensel gazetesi 1 Mayıs'ı İstanbul Taksim Meydanı'na kutlamak isteyen gerek yasal örgütlere üye olan işçilerle gerekse yasadışı örgüt mensuplarıyla karşı karşıya gelen polisi kötü ve hedef göstermek amacıyla haberlerinde ön plana çıkarttığı akıllara gelmektedir. Radikal gazetesi ise liberal bir gazete olmakla beraber bazı dönemlerde çok sert polis karşıtı söylemlerde bulunmaktadır. En fazla polis kavramına yer alan Radikal gazetesi de Evrensel gazetesi gibi polis hatalı ve hedef göstermek amacıyla haberlerinde ön plana çıkarttığı aşikârdır. Diğer taraftan polis kavramına en az yer veren gazetelere Türkiye ve Zaman gazeteleri olup bundaki başlıca nedenler ise muhafazakâr ve hükümete yakın bir yapıya sahip olmalarıdır.

Siyasi ve İdari Şahıslar

İnceleme yapılan 451 metinde siyasi ve idari şahısların dağılımına bakıldığında İstanbul eski valisi Muammer Güler ön plana çıkmakta Muammer Güler'i ise Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayip Erdoğan ve İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah takip etmektedir. İstanbul eski valisi Muammer Güler'in inceleme yapılan metinlerde ön plana çıkmasındaki nedenleri Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs kutlamalarına açılıp açılmayacağı hususunda karar mercii olması ve polisin tedbirleri ile polise karşı yapılan eleştirilere yanıt vermesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın basın yayın organlarında ön plana çıkartılması olayların İstanbul'a özgü yerel bir sorun olmaktan ziyade hükümetinde muhattap olduğu Türkiye'ye ilişkin bir problem haline getirmiştir. İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın haberlerde ön plana çıkartılmasındaki sebep ise 2007, 2008 ve 2009 yıllarında İstanbul Polisi ve Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs kutlamaları esnasında yaşanan olaylardan sorumlu tutulması ve hedef gösterilmesidir. 2010 yılında 1 Mayıs kutlamaları hiçbir sıkıntı olmadan bitmesine rağmen İstanbul İl Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın'a az yer verilmiş olması ise düşündürücüdür. 2007, 2008, 2009 yıllarında hata olarak görülen polis uygulamalarından dolayı İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah ön plana çıkartılıp hedef gösterilirken, başarılı bir 1 Mayıs kutlamasını sağlayan İstanbul İl Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın'a ise oldukça az yer

verilerek, başarısının halka iletilmemesindeki amaç merak konusudur. Acaba basın yayın organları 1 Mayıs'ın olaysız geçmesinden memnun değiller mi?

Siyasi ve idari şahısların gazetelere göre dağılımına bakıldığında İstanbul eski Valisi Muammer Güler'e en çok yer veren gazete Evrensel olurken en az yer veren gazete ise Yeni Şafak olmuştur. Başbakan Recep Tayip Erdoğan'a en çok yer veren gazete Radikal olurken Radikali, Evrensel ve Cumhuriyet gazetelerinin takip ettiği görülmektedir. Başbakan Recep Tayip Erdoğan' a en az yer veren gazete ise Sabah olurken, onu Akşam ve Türkiye gazeteleri takip etmektedir. İstanbul eski Emniyet müdürü Celalettin Cerrah'a en çok yer veren gazetede Akşam gazetesi olmuştur. Türkiye gazetesi ise Celalettin Cerrah ile ilgili hiç haber yapmamıştır. Genel olarak siyasi ve idari şahısların gazetelere göre dağılımına bakıldığında sol ve sola yakın gazetelerin idari ve siyasi şahıslara daha çok yer verdiği, bu gazetelerin yukarıda adı sayılan kişileri haberlerinde ön plana çıkartarak sorumlu ve hedef gösterildiği görülmektedir. Buna karşın sağ ve muhafazakar görüşlü gazetelerin ise olayların sorumlusu olarak kabul edilen Başbakan Tayip Erdoğan, İstanbul eski Valisi Muammer Güler ve İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'a 2007-2010 yılları arasındaki 31 Nisan 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde yayınlanan haber metinlerinde daha az yer vererek, gözlerden uzak tutularak bir savunma politikası izledikleri anlaşılmaktadır.

Siyasi ve idari şahısların 451 metindeki yıllara göre dağılımına baktığımızda dört yılında tartışılmaz lideri olarak karşımıza İstanbul eski Valisi Muammer Güler çıkmaktadır. Bunun başlıca nedeni olarak İstanbul eski Valisi Muammer Güler'in ilin en yetkili mülki amir olmasından dolayı yaşanan her türlü olaydan sorumlu tutulup hedef gösterilmek istenmesidir. Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın 2008 yılında gazetelerde İstanbul Valisi Muammer Güler kadar çok yer aldığı görülmektedir. 2007 yılında İstanbul Taksim Meydanı ve çevresinde göstericiler ile polis arasında yaşanan olayların ardından 2008 yılında bu olayların İstanbul ilinin bir iç sorunu olmaktan çıkıp ülkenin bir problemi haline gelmiştir. Bundan dolayı Başbakan Recep Tayip Erdoğan da tartışmalara dahil olmuştur. Bu dönemde de gazetelerin Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın konuyla ilgili söylemlerine daha çok yer vererek olayların sorumlusu olarak gösterme ve vatandaşa hedef gösterme çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır. 2007 yılında İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah İstanbul eski Valisi Muammer Güler'den sonra en çok adı ön plan çıkartılan kişi olurken 2008 ve 2009 yılında tartışmalara Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın dahil olması ile üçüncü sıraya düşmüştür. İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın durumu da vali ve başbakanın durumundan pek farklı olmayıp oda üç yıl boyunca hedefteki adam olmayı başarmıştır.

Celalettin Cerrah 2010 yılında yerini İstanbul İl Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın'a bırakmış ancak Hüseyin Çapkın başarılı bir 1 Mayıs kutlamasını sağlamasına rağmen İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah kadar basında popüler olamamıştır. Basın eleştirme işlevini yaparken, halka olan güzel olayları iletme görevini de ihmal etmemelidir.

Partiler/Sendikalar/Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütler

1 Mayıs'ın Taksim Meydan'ında kutlanması ile ilgili incelenen metinlerde aktörler olarak kodlanan siyasi partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve örgütleri incelendiğinde, ortaya çıkan verilerden elde edilen bulgular olayın öne çıkan muhatablarının DİSK, KESK ve TÜRK-İŞ sendikaları olduğu ve diğer tarafta da AKP hükümetinin olduğunu görülmektedir. Bununla beraber sendikalar arasında en çok ön plana çıkan ise DİSK olup bu da DİSK'in bir nevi 1 Mayıs kutlamalarının ve yaşanan olayların başrol oyuncusu konumunda olduğunun göstergesidir. Netice olarak haberlerde çıkan yorumlara göre de 1 Mayıs'ın Taksim Meydan'ında kutlanması için sendikalar ile hükümet arasında bir pazarlığın olduğu yukarıda elde edilen bulgularla da desteklenmektedir.

Güvenlik Güçlerinin Tutumu

Güvenlik güçlerinin 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'ndaki davranışlarını kodlama cetvelindeki verilerden hareketle yorumlandığında, medyanın en çok yer verdiği konunun göz yaşartıcı gazlar olduğu görülmektedir. Burada bazen polis tarafından göz yaşartıcı gazların gereğinden fazla kullanımı bazende gereği kadar kullanılmasına rağmen gazeteler tarafından halka yanlış lanse edilmesinden ve basın yayın organlarının polisi dolayısıyla hükümeti suçlu ve hedef gösterme çabasından kaynaklanmaktadır. Göz yaşartıcı gaz kavramından sonra trafik kavramı en çok geçen kavram olmasının ana nedeni ise Taksim Meydanı'na çıkmak isteyen grupların engellenmesi amacıyla tedbiren kapatılan yollar, iptal edilen vapur, metro ve otobüs seferleridir. Ancak trafiğin bu şekilde içinden çıkılmaz bir halde sıkışmasında toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması yasak olan İstanbul Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs kutlaması yapmak isteyen yasal ve yasadışı grupların hiç hatası yokmuş gibi bütün suçun polise çıkartılması ne kadar doğru olur? Oysa ki polis kendisine verilen emri layıkıyla yerine getirebilmek için bunları yapmak zorundadır. Bununla beraber 1 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs kutlamaları bayram edasıyla kutlanmasına rağmen trafik yine içinden çıkılmaz hale gelmiş ancak bu durum nedense basın ve yayın organlarında geçen yıllara oranla daha az yer verilmiştir. Bu durum da oldukça düşündürücüdür.

1 Mayıs'ı Algılayış

1 Mayıs'ı algılayış ile ilgili kavramlara bakıldığında Taksim Meydanı kavramına diğer kavramlara oranla çok fazla yer verildiği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni ise 1 Mayıs 1977 yılında Taksim Meydanı'nda meydana gelen ve tarihe adını Kanlı 1 Mayıs olarak yazdıran olaydır. 1 Mayıs 1977 tarihinden itibaren her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapalı olan Taksim Meydanı'nın her 1 Mayıs'ta kutlama ve anma yapmak amacıyla sendikalar, sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler tarafından hep dile getirilmektedir. Buda basın ve yayın organları için iyi bir malzeme olmaktadır.

1 Mayıs'ı algılayışla ilgili kavramların gazetelere göre dağılımına bakıldığında Evrensel gazetesinin 1 Mayıs'ı mücadele olarak algılamakta olduğu, diğer gazetelerin ise neredeyse mücadele kavramına hiç yer vermediği görülmektedir. Bu durum Evrensel gazetesinin sol görüşlü bir gazete olmasına, kendisini işçinin ve emekçinin savunucusu olarak görmesine bağlanabilir. Diğer taraftan bir gazetenin hangi görüşü savunursa savunsun, hangi düşünceyi temsil ederse etsin insanları suça sevk etmeleri ne kadar doğru olabilir? Basın yayın organları haberdar oldukları konuları diğer insanlara sadece istedikleri kadarını, istedikleri şekilde iletirler. Basın yayın organlarının diğer insanlar üzerindeki yönlendirme, etkileme gücünü de hesaba kattığımız da mücadele kavramına çok yer veren Evrensel gazetesinin 1 Mayıs 2007, 2008 ve 2009 da yaşanan olaylardaki payının ne kadar büyük olduğu görülmektedir.

1 Mayıs'ı algılayışla ilgili kavramlardan izin kavramına en çok yer veren gazete ise Cumhuriyet olduğu görülmektedir. Evrensel gazetesi gibi sol bir çizgiye sahip olmasına rağmen Cumhuriyet gazetesinin konuya Taksim Meydanı'nda gösteri yapılması hususunda izin verilmesi açısından bakarak diğer gazetelere oranla daha demokratik, özgürlükçü bir yapıda olduğunu göstermiştir. Zaman gazetesi ise izin kavramına hiç yer vermeyerek bu kavramlara bakış açılarını ortaya koymuştur.

Mağdur kavramına en fazla Evrensel ve Sabah gazeteleri yer verirken bu gazeteleri Milliyet, Hürriyet ve Radikal gazeteleri takip etmektedir. Geriye kalan Akşam, Cumhuriyet, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri ise mağdur kavramına hiç yer vermediği, görülmektedir. Göstericileri mağdur olarak nitelendiren gazeteler dolaylı olarak yasa dışı örgütlerin propagandalarına yardımcı olmaktadır. Oysa ki mağdur olarak nitelendirdikleri göstericiler kanunlara aykırı olarak hareket ederek bir şüpheli hatta suçlu konumundadır.

Uzlaşma kavramına ise Hürriyet gazetesi en çok yer verirken onu Milliyet gazetesi takip etmektedir. Diğer sekiz gazetede ise ya hiç ya da hiç denilecek kadar az uzlaşma kavramını haberlerinde kullanmışlardır. Bu durum Hürriyet ve Milliyet gazetelerin gerek hükümete gerekse sendikalara eşit uzaklıkta olduğunu, kimsenin zarar görmeden problemin çözülebileceğini halka ifade etmeye çabalamakta olduğunu göstergesidir.

Makul sayı kavramı 2009 yılı itibarıyla İstanbul eski Valisi Muammer Güler tarafından ortaya atıldı. İşçi sendikalarının, siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin makul bir sayı ile Taksim Meydanı'na çıkmalarına izin verildi. Makul sayı ile ilgili tartışmalara bir çok kişi katıldı ve basın yayın organları da bu kavrama o tarihlerde yayınladıkları haber metinlerinde çokça yer verdi. Bahse konu haber metinleri incelendiğinde makul sayı kavramına en fazla Milliyet gazetesinin yer verdiğini, Milliyet gazetesini ise Evrensel ve Hürriyet gazetelerinin takip ettiği görülmektedir. Diğer gazetelerin ise bu kavrama çok az ya da hiç yer vermedikleri görülmektedir. Milliyet gazetesinin makul sayı kavramına en fazla yer vermesi, İstanbul eski Valisi tarafından ileri sürülen bu kavramın kamuoyuna duyurarak halkın desteğini devletten yana olmasını sağlamak istediğinin, sendikalar, siyasi partiler ve sivil toplum örgütlerinin üzerinde bir baskı kurulmasını sağlayarak makul sayı şartına uymalarını sağlayarak polis ve gösterici gruplar arasında geçen yıllarda olduğu gibi istenmeyen olayların yaşanmasını engelleme çabasının göstergesidir. Nitekim de bunu başararak sendikalar, siyasi partiler ve sivil toplum örgütlerin makul sayı konusunda devletle anlaşma yapmaları sağlanmış, bu sayede 2009 yılında İstanbul Taksim Meydanı'nda makul sayı tartışmaları içerisinde bir 1 Mayıs kutlaması ve anması yapılması sağlanmıştır. Öte yandan makul sayı kavramına hiç yer vermeyen ya da çok az yer veren gazeteleri ise 2009 yılında makul sayı şartına uyulmamasının ve polis ile göstericiler arasında yaşanan olayların aktörleri arasında gösterilebilir. Çünkü makul sayı kavramına yer vermeyen ya da az yer veren gazeteler okurlarını makul sayı konusunda bilgilendirmeyerek ve yönlendirmeyerek, yasadışı örgütlerin bilgilendirmesine ve yönlendirmesine ortam yaratmışlardır. Unutmamalıyız ki eğer halka sen gitmessen birileri mutlaka gider.

Kanunsuz gösteri kavramına en çok Hürriyet gazetesi yer verirken Hürriyet gazetesini Milliyet gazetesi takip etmektedir. Diğer gazeteler ise kanunsuz gösteri kavramına neredeyse hiç yer vermemiştir. Diğer gazeteler kanunsuz gösteri kavramına az yer vererek ya da hiç yer vermeyerek yaşanan olayları onaylar bir tavır içine girmişlerdir. Oysa ki yaşanan olayların kanunsuz olduğunu dile getirilerek, bu konuda insanları bilgilendirerek ve yönlendirerek kanunsuz 1 Mayıs kutlamalarına olan destek ve katılımı azaltılabilirdi.

Yasak, yasakçı kafa kavramlarına en çok yer veren gazete ise Evrensel gazetesidir. Diğer gazeteler ise yasak ve yasakçı kafa kavramlarını çok az ya da hiç yer vermemiştir. Bu da gösteriyor ki Evrensel gazetesini okurlarını yönlendirirken karşlarına bir öteki kavramı çıkarmaktadır. Evrensel gazetesinin ötekileştirmeye çalıştığı kişiler ise Başbakan Tayip Erdoğan, İstanbul eski valisi Muammer Güler, İstanbul eski İl Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah ve dolayısıyla 1 Mayıs'ta görev alan tüm emniyet teşkilatı personelidir. Ötekileştirme toplumda çatışmaya sebep olur. Bir gazetenin hiçbir zaman halkı dolaylı da olsa iç çatışmaya yönlendirmeye hakkı yoktur. Bu aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti yasalarında bir suçtur.

Yaşanan olayları toplumsal bir olay olarak gören ve bu kavramı yayınladığı haber metinlerinde en çok yer veren Sabah gazetesidir. Gazetelerin önünde 1 Mayıs'ta yaşanan olayları dile getirme hususunda iki şık vardır. Ya olayları bir toplumsal olay olarak ifade edecek ya da yaşanan olayları polis-vatandaş çatışması olarak göstereceklerdi. Sabah gazetesini yaşanan olayları toplumsal olay olarak göstererek, ülke içinde bir polis vatandaş çatışması olmadığını, olayların toplumun sosyal ihtiyaçlarından ötürü ortaya çıktığını ifade etmiştir. Diğer gazetelerin ise hemen hemen hepsi bu kavramı kullanmaktan uzak durmuşlardır. Bu da 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda polis ile göstericiler arasında yaşanan olayları toplumsal olay olarak değerlendirmeyen dolayısıyla yaşanan olayları polis-gösterici çatışması olarak değerlendiren gazetelerin bir traj kaygısı içinde olduğunun ya da ülke içinde bir iç çatışma ortamı yaratma çabasında olduklarının göstergesidir.

Restleşme kavramına en çok yer veren gazete Milliyet gazetesidir iken Milliyeti çok yakından Hürriyet, Evrensel ve Sabah gazeteleri takip etmektedir. Geriye kalan gazeteler ise restleşme kavramına ya hiç ya da çok az rastlanmaktadır. Bu da Milliyet, Hürriyet, Evrensel ve Sabah gazetelerinin dışındaki 6 gazetenin bu kavramı kullanmayarak toplumu bir çatışma ve kavga ortamına sürüklemekten kaçındıklarının göstergesidir.

Gösteri hakkı kavramı anılan gazetelerde çok az ya da hiç kullanılmamıştır. Bu da Türkiye'de demokratik hakların tam olarak oturmadığını göstermektedir. Demokratik hak ve hukuk ilgili kavramların 1 Mayıs gibi bütün dünyada işçi ve emekçilerin simgesi olan günde daha fazla gazetelerde yer alması beklenirdi. Gösteri hakkı kavramının Türk halkının entelektüel kesimini oluşturan gazetecilerin de kullanmaması ya da az kullanması oldukça düşündürücü olup, Türkiye'nin demokrasi yarışında geri kaldığının da göstergesidir. Öte yandan gösteri hakkı gibi kavramlara yer vermeyen gazeteler basın yayın organlarının işlevleri arasında yer alan eğitim işlevini de yerine getirmemiş olmaktadır.

Bayram kavramına en çok yer veren gazete ise Evrensel gazetesi iken onu Cumhuriyet gazetesi izlemektedir. Her iki gazetenin de sol görüşe sahip gazeteler olması, işçi ve emekçinin savunucusu olarak kendilerini adlandırmaları, 1 Mayıs'ın tek savunucusu olarak kendilerini görmeleri, 1 Mayıs'ı sahiplenmeleri ve 1 Mayıs'ı işçi bayramı olmasından ötürü bayram kavramını yaptıkları haberlerde diğer gazetelere oranla daha fazla yer almasının nedenleridir. Oysa ki 1 Mayıs sadece işçinin değil bütün emekçilerin bayramıdır. Buda 1 Mayıs'ın bütün halkın bayramı olmasını sağlar. Bundan dolayı bütün gazetelerin 1 Mayıs'ı bayram olarak ifade etmesi ve bu kavrama daha çok yer vermesi gerekirdi. Bayramlar barış kardeşlik dostluk gibi duyguların en üst seviye de yaşandığı günlerdir. Bütün gazeteler 1 Mayıs'ta daha çok bayram kavramını ön plana tutsaydı, geçmişte yaşanan bir çok olayın da önüne geçilebilirdi.

Demokrasi kavramına en fazla yer veren gazete ise Evrensel'dir. Evrensel gazetesi sol siyasi çizgiye yakın olması ve solun demokrasi kavramını daha fazla sindirmiş olması bu görüşe sahip olan gazetelerin demokrasi kavramını daha çok kullanmasına sebebiyet vermektedir. Evrensel gazetesinden sonra en fazla demokrasi kavramı Cumhuriyet gazetesinde görülmektedir. Diğer gazeteler de ise demokrasi kavramına pek rastlanılmamaktadır. Bu da 1 Mayıs'ı diğer gazetelerin demokrasi çerçevesinde değerlendirmediklerinin ve kendi okurlarını da bu yönde bir yönlendirme ya da sevk etme çabalarının olmadıklarının göstergesidir.

Kamu düzeni kavramına bakıldığında bu kavrama en fazla Milliyet gazetesinin yer verdiğini diğer gazetelerin ise hemen hemen hiç yer vermediği görülmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Milliyet gazetesi kamu düzeni kavramını yaptıkları haberlerde yer vererek halkı kanun ve kurallara uymaya sevk etmiş dolaylı olarak kamu düzenini sağlamada polise yardımcı olmuştur. Diğer gazetelerin ise yaptıkları haberlerde kamu düzeni kavramına az yer vermesi ya da hiç yer vermemesi bahse konu gazetelerin basın yayın organlarının işlevlerinden olan halkı yönlendirme işlevini yerine getirmediğinin göstergesidir.

Başkaldırı kavramına genel olarak az yer verilmesine rağmen en fazla yer veren gazete Hürriyet olurken Hürriyet gazetesini ise Milliyet gazetesi takip etmiştir. Bunun yanında Evrensel ve Radikal gazeteleri birer kez başkaldırı kavramını kullanmışlardır. Diğer altı gazete ise başkaldırı kavramını hiç kullanmamıştır. Başkaldırı kavramını kullanan gazeteler 1 Mayıs'ta ki göstericilerin davranışlarını devlete karşı bir başkaldırı olarak nitelenirerek, bütün eylemcileri ise devlet düşmanı olarak etiketlemişlerdir. Oysa ki başkaldırı kavramı hiç

kullanılmaması gerekirdi. Başkaldırı kavramı hiç kullanılmayarak eylemcilerin kendilerini başarılı adletmesinin önüne geçilebilir ve polis teşkilatı üyelerinde de karşısındaki eylemcinin bir devlet düşmanı olduğu düşüncesinin oluşmasının önüne geçerek polisin müdahalesinin yumuşamasına sebebiyet verebilirdi.

Başarılı ve başarısız kavramlarına ise çalışmada yer alan gazetelerde pek fazla yer verilmemiştir. Bu durumda bu kavramlarla ilgili gazeteler hakkında bir yorum yapılmasının önüne geçmiştir.

Olumsuz Simgeler

Olumsuz simgeler kategorisi altında polis dayağı, 1 Mayıs 1977 (Kanlı 1 Mayıs), işkence, örgüt bağlantısı, silah, canlı bomba, gerilim, hastahane/okul bahçesi, çatışma, provakasyon, savaş alanı, taş atmak, molotof kokteyli, slogan, pankart ve limon kavramları sayılmıştır. Bu kavramlar arasında en çok ön plana çıkan kavramın 1 Mayıs 1997 (Kanlı 1 Mayıs) olurken en az kullanılan kavram ise canlı bomba kavramıdır. Bununla birlikte provokasyon kavramıda Kanlı 1 Mayıs kavramından sonra en çok kullanılan kavramdır. Buradan da anlaşılmaktadır ki İstanbul Emniyet'i Taksim Meydanı'nda olabilecek olaylar hakkında halkı ve basını tam olarak bilgilendirememişken, siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum örgütleri yaptıkları beyanlarla basına 1 Mayıs 1977 benimseterek bu kavramın yapılan haberlerde daha çok kullanılmasını sağlamıştır. Provokasyon kavramının Kanlı 1 Mayıs kavramından sonra en fazla kullanılan kavram olması gazetelerin olan olaylarda yasadışı örgütlerin parmağının olduğunu düşündüklerini de göstermektedir.

Metinlerde geçen olumsuz kavramların gazetelere göre dağılımına bakıldığında polis dayağı kavramına en fazla yer veren gazete Radikal gazetesidir. Türkiye, Zaman, Akşam gazetelerinde polis dayağı kavramı hiç geçmezken Evrensel ve Cumhuriyet gibi iki sol görüşlü gazete ise sadece iki kez geçmektedir. Milliyet gazetesi 5, Hürriyet gazetesi 12, Sabah gazetesi 3, Yeni Şafak gazetesi ise 4 kez polis dayağı kavramına yayınladıkları haberlerde yer vermişlerdir. Radikal gazetesinin polisin zor kullanmasını polis dayağı olarak ifade etmesi polisi suçlu ve hedef gösterme çabasından başka bir şey değildir. Oysa ki polis hiçbir zaman vatandaşa dayak atamaz. Polisin dayak atmaya ne hakkı nede yetkisi vardır. Polis sadece kanuna aykırı durumlarda zor kullanma yetkisine haizdir. 1 Mayıs'ta da polis zor kullanma yetkisini kullanarak kamu düzenini sağlama görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Polisin de bazı zamanlarda zor kullanma yetkisini aştığı anlar olmuştur. Ancak bu durumları polis dayağı olarak nitelendirmek oldukça hatalı, sorumsuz bir basın anlayışıdır.

Kanlı 1 Mayıs kavramının gazetelere göre dağılımına bakıldığında en çok yer veren gazete Hürriyet olurken en az yer veren gazete ise Akşam ve Türkiye gazeteleridir. Bu da Hürriyet gazetesinin eğitime işlevini en iyi yapan gazete olduğunu Akşam ve Türkiye'nin ise eğitim işlevinden uzakta kaldığı göstermektedir. Öte yandan Hürriyet gazetesi ise Kanlı 1 Mayıs kavramını yaptıkları haberlerde diğer gazetelere oranla daha fazla kullanarak yakın tarihin halk tarafından öğrenilmesine daha fazla katkıda bulunmuştur.

İşkence kavramına en fazla yer veren gazete ise Radikal gazetesi olup onu Milliyet gazetesi takip etmektedir. Evrensel ve Hürriyet gazeteleri işkence kavramına birer kez yer verirken geriye kalan 6 gazete ise bu kavrama hiç yer vermemiştir. Radikal gazetesinin polisin göstericilere müdahalesini işkence olarak değerlendirmesi bilimsellikten ve tarafsızlıktan oldukça uzaktır. İşkence sözlük anlamıyla bir kişinin itiraf etmesini, bir konuda konuşmasını, bilgi vermesini sağlamak, bir uygulamayı, bir davranışı zorla kabul ettirmek vb. amaçlarla bedensel ve ruhsal eziyet, sistemli şiddettir. Bu tanım çerçevesinde bakıldığında görevi Taksim Meydanı'nda kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerini men olmak olan polisin işkence yapması ve yapabilmesi beklenemez. Diğer taraftan işkence yapabilmek için de gerekli ortamın mevcut olmadığı da aşıkardır. Buna rağmen Radikal gazetesinin işkence kavramını diğer gazetelere oranla oldukça fazla kullanmasının altında polisi suçlu ve hedef gösterme düşüncesi yattığı akıllara gelmektedir.

Örgüt bağlantısı kavramına genel olarak fazla değinilmemiş olmasına rağmen en fazla değinen gazete ise Milliyet olmuştur. Milliyet gazetesinin yaşanan olayların sadece polis ya da eylemcilerin hatası olmadığını terör örgütlerinin yaşanan olayların perde arkasında olabileceğini yaptıkları haberlerde bu kavramı kullanarak dile getirmek istediği anlaşılmaktadır.

Silah kullanılma tehlikesini en çok dile getiren ve silah kavramına en çok yer veren gazete Milliyet gazetesi, hiç yer vermeyen gazeteler ise Cumhuriyet, Türkiye ve Sabah gazeteleridir. Halkı aydınlatma ve bilgilendirme görevi işlevleri arasında olan gazetelerden bu görevi sadece Milliyet'in icra ettiği diğer gazetelerin bu kavrama ya hiç yer vermediği ya da çok az yer verdiği görülmektedir. Öte yandan halkı ve basını güvenlik hususunda bilgilendirmekle de görevli olan İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'nün de bu konuda başarısız olduğu da aşıkardır.

Canlı bomba kavramına Milliyet ve Zaman gazeteleri sadece birer kez yer verirken geriye kalan sekiz gazete hiç yer vermemiştir. Burada İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'nün

Taksim Meydanı'nda yapılacak olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ne tür tehlikelere açık olduğunu halka ve basına anlatamadığının bundan dolayı basın ve yayın organlarının da bu kavrama yer verilmediği görülmektedir.

Olayları gerilimin oluşma ihtimali çerçevesinde en çok ele alan gazete Milliyet gazetesi olurken bu bağlamda gerilim kavramına hiç yer vermeyen gazete ise Zaman olmuştur. Milliyet gazetesi olayı gerçek boyutu ile değerlendirirken Zaman gazetesinin olanları ve olabilecekleri görmemezlikten gelme çabası ortaya koymuştur.

Hastane ve okul bahçelerine atılan göz yaşartıcı gazlara en çok eleştiri getiren gazete Evrensel olurken Cumhuriyet, Milliyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri bu kavramı hiç kullanmadığı görülmektedir. Geriye kalan beş gazete ise hastahane ve okul bahçesine atılan göz yaşartıcı kavramlarına çok az yer vermiştir. Olmayan bir şeyi olmuş gibi gösterme ve halkı bu yönde bilgilendirmenin altında iki neden olabilir. Birincisi polisi hastahaneye, okul bahçelerine gaz atan, vatandaşın en savunmasız ve korunmaya muhtaç kısmına kötü müdahale eden bir kurum olarak göstererek halkın polise olan güvenini, desteğini azaltmak, ikincisi ise tiraj kaygısıdır.

Çatışma kavramına en fazla Evrensel gazetesi yer verirken Zaman ve Yeni Şafak gazeteleri bu kavrama hiç yer vermemiştir. Çatışma kavramını en fazla kullanan Evrensel gazetesi ve bu kavramı kullanan diğer gazeteler, hem ortamın gerilmesine sebebiyet vermiş hem de eylemcilerin polis ve halk tarafından düşman bir ülkenin askeri gibi düşünmesine yol açmıştır. Dolayısıyla gerek göstericilerin çevreye ve polise daha fazla zarar vermesine gerekse polisin göstericilere daha sert müdahale etmesine neden olunmuştur.

Provokasyon kelimesine en fazla Milliyet gazetesi yer verirken Türkiye gazetesi bu kavrama hiç yer vermemiştir. Milliyet gazetesi Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs kutlamak isteyen insanları provokasyon olabileceği hususunda uyarırken ve olan olaylarda provokasyon olma ihtimalinden bahsederken, Zaman gazetesi provokasyon kelimesine hiç değinmeyerek olan olayların sadece suçlusu olarak orada bulunanlar olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan Zaman gazetesi okurlarını bilgilendirme ve uyarma hususunda da sınıfta kalmıştır. Bunlarla birlikte İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü de kamuoyunu 1 Mayıs ile ilgili bilgilendirme hususunda yetersiz kalmıştır.

Polise atılan taşlar ve molotof kokteyli kavramlarına sol görüşlü gazeteler olan Evrensel ve Cumhuriyet'te çok az yer alırken geriye kalan 8 gazete ise Evrensel ve

Cumhuriyet'e oranla çok daha fazla yer vermiştir. Evrensel ve Cumhuriyet gazetelerinin göstericilerin yaptıklarını haber yapmaması ya da yaptıkları haberlerde az yer vermesi göstericileri mağdur ve haklı, polisi ise haksız gösterme çabası içinde olduğunu göstergesidir.

Slogan ve pankart kavramlarına en fazla yer veren gazeteler Cumhuriyet ve Evrensel gazeteleri olurken geriye kalan gazetelerin bu kavramlara Evrensel ve Cumhuriyet gazetelerine oranla daha az yer verikleri görülmektedir. Bilindiği gibi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde slogan ve pankartlar toplantı ya da gösteri yürüyüşüne katılımı ve desteği artırma ve orada bulunanların heyecan ve morallerini yüksek tutma işlevlerini görür. Buda Cumhuriyet ve Evrensel gazetelerinin bu kavramları daha fazla kullanarak halkın 1 Mayıs'a olan ilgisini, desteğini ve katılımını artırma çabası içinde olduğunu göstermektedir.

Savaş alanı kavramına en fazla yer veren gazete Radikal olurken onu çok yakından Milliyet ve Evrensel gazetelerinin takip ettiği görülmektedir. Diğer gazeteler ise bu kavramı adı geçen üç gazeteye oranla çok az kullanmış ya da hiç kullanmamıştır. Savaş iki yabancı ordu arasında gerçekleşebilirken, bu yabancı iki devletin savaştığı alan savaş alanı olarak adlandırılır. Radikal, Milliyet ve Evrensel gazeteleri bu kavrama yoğun olarak yer vererek hem polisin hem de gösterici grupların olumsuz yönde motive olmalarına sebebiyet vermiş dolayısıyla polisin daha sert müdahale etmesine ve eylemcilerin de çevreye ve polise daha fazla zarar vermesine neden olmuşlardır.

Limon kavramına gelindiğinde bu kavrama en çok yer veren Hürriyet gazetesi olurken Cumhuriyet, Milliyet ve Türkiye gazeteleri bu kavrama hiç yer vermemiştir. Limon gösterici gruplar tarafından göz yaşartıcı gazla karşı korunmak amacıyla kullanılmakta olup 1 Mayıs'ı sözde kutlamaya gelen gösterici grupların üzerinden bol miktarda çıkması göstericilerin niyetini açıkça göstermektedir. Öte yandan limon kavramına çok yer veren gazeteler dolaylı olarak basının eğitime işlevi sayesinde gösterici grupları göz yaşartıcı gazla nasıl başa çıkabileceği hususunda eğitmiş olurken polisin gaz silahının etksi de azaltılmış olmaktadır. Diğer taraftan limon toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde çok masum bir yiyecek olmaktan çıkıp polise karşı bir savunma silahı olduğu da halka anlatılmıştır.

Olumlu Simgeler

Olumlu simgeler kategorisi altında huzur, kardeşlik, barış ve 1 Mayıs Marşı kavramları bulunurken bu kavramların dağılımına bakıldığında barış ve 1 Mayıs Marşı ön

plana çıkmaktadır. 1 Mayıs'ın bütün dünyada barış ve kardeşlik eşitlik gibi duyguların karşılığı olması ve 1 Mayıs Marşı'nın bir simge olması bu kavramların öne çıkmasında ana sebeplerdir.

Olumlu simgelerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında huzur kavramına en fazla yeri Hürriyet gazetesi verirken Radikal gazetesinin hiç yer vermediği görülmektedir. Gazeteler huzur gibi olumlu kavramaları kullanarak olumsuz olayların yaşanmasının önüne geçebilirler. Hürriyet gazetesinde bu kavramı en fazla kullanarak insanları iyiye doğruya yönlendirme çabası içinde olduğunu göstermiştir. Radikal gazetesinin ise hiç böyle bir çaba içerisine girmedeği aşikardır.

Kardeşlik kavramına ise en fazla Evrensel gazetesi yer verirken Cumhuriyet ve Radikal gazeteleri bu kavrama hiç yer vermemiştir. Evrensel gazetesinin 1 Mayıs barış ve kardeşlik olarak nitelendirmesinin arkasında daha çok insanı 1 Mayıs'ı kutlamaya katılmasını sağlama çabası içerisinde olduğunu yattığı akıllara gelmektedir.

Barış kavramına en fazla yer veren gazete Evrensel olmuş, bu kavrama hiç değinmeyen gazete ise Radikal'dir. Yukarıda dile getirildiği gibi 1 Mayıs barış ve kardeşlik olarak diğer gazetelere oranla daha fazla nitelendirmesi Evrensel gazetesinin daha çok insanı 1 Mayıs'ı kutlamaya katılmasını sağlama çabası içerisinde olduğunu göstergesidir.

1 Mayıs Marşı kavramına en fazla yer veren gazete Cumhuriyet olurken Türkiye gazetesinin yaptıkları haberlerde bu kavrama rastlanılmamıştır. Yazılı bir kitle iletişim aracının işitsel bir konuya fazla yer vermesinin arkasında 1 Mayıs'a olan halk desteğini artırma çabası olduğu aşikardır.

Genel olarak bakıldığında olumlu simgelerin sol ve sola yakın gazeteler tarafından daha çok yer verildiği, bunun arakasında yatan nedenin ise 1 Mayıs'la ilgili olan herşeyi olumlu gösterme ve 1 Mayıs'a katılımı ve desteği artırma çabalarıdır. Diğer taraftan olumlu kavramlara daha fazla yer vererek halkı olumsuz duygu ve düşüncelerden uzaklaştırmak mümkündür. Bütün gazeteler olumlu kavramlara daha fazla yer vererek 1 Mayısı daha yüksek katılımı ancak barış, kardeşlik ve huzur gibi olumlu düşünce ve duygularla kutlanmasını sağlamada büyük bir etken olabilirler. 1 Mayıs denilince akla polis, gözyaşartıcı gaz ya da dayak değil barış, kardeşlik ve birlik beraberlik gelmesini sağlanabilir.

Diğer Bulgular

Diğer bulgular kategorisi altında Ergenekon, anayasa ve toplantı ve gösteri yürüyüşleri kavramları vardır. Bu kavramlar arasında en fazla anayasa kavramı ön plana çıkarken en az göz önüne alınan kavram ise toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunudur. Anayasa kavramının en fazla kullanılmasının sebebi ise Taksim Meydanı'nda yasaklanan toplantı ve gösteri yürüyüşünün bir anayasal hak olarak görülmesi için anayasada belirtilen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve ifade hürriyeti kavramlarının ön plana çıkartılmasıdır. En fazla değinilen anayasa da toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin de hangi durumlarda sınırlandırılabilceği de ifade edilmiştir. Bardağın hep dolu tarafı görölmek istenirken boş tarafını ise görmezden gelme çabası vardır. Diğer taraftan yaptıkları 1 Mayıs kutlamasını düzenleyen toplantı ve gösteri yürüyüş kanununa değinilmemesi basının toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyen kanuna ilgisiz olduğunun göstergesidir.

Metinlerden elde edilen diğer bulguların gazetelere göre dağılımına bakıldığında Evrensel gazetesi Ergenekon kavramına en fazla yer veren gazete olurken hiç yer vermeyen gazeteler ise Hürriyet ve Türkiye gazeteleridir. Evrensel gazetesi 1 Mayıs'ı kutlamalarını hep olumlu geçceğini düşünürken yaşanan olumsuzluklardaki eylemcilerin sorumluluklarını azaltmak adına başka bir suçlu bulma çabası içinde olduğu için bu kavramı ön plana atarak hedef değıştirmeye çalışmıştır.

Anayasa kavramının gazetelere göre dağılımına bakıldığında en fazla Evrensel gazetesinin bu kavrama yer verdiğinin Zaman ve Türkiye gazetelerinin anayasa kavramına hiç yer vermediği görölmektedir. Evrensel gazetesinin anayasa kavramını yaptıkları haberlerde diğer gazetelere oranla bu kadar çok kullanmasının arkasındaki neden 1 Mayıs'ı anayasal bir hak olduğunu yurttaşa öğretmek ve yurttaşın bu hakkına sahip çıkarak 1 Mayıs'a katılmasını sağlamaktır. Anayasa toplantı ve gösteri yürüyüşlerini bir hak olarak vatandaşına tanımakta ancak sınırlandırılma durumlarını da saymaktadır. Bu durum ise gazeteler de bahsedilmemektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunu kavramı 451 haber metni içinde yalnızca 4 kez kullanılmıştır. Bu durum basın yayın organlarının 1 Mayıs'tan bahsederken 1 Mayıs'ın hangi kanuna dayanarak düzenleneceğine ilgisiz olduğunun göstergesidir. Bu kavramın gazetelerdeki dağılımı dikkate alınmayacak düzeydedir.

2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarının 31 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerine ait olan 8 farklı yayın grubuna ait olan 10 farklı gazetede İstanbul Taksim Meydanı'nda yapılan 1 Mayıs kutlamalarındaki polis uygulamaları hakkında yayınlanan 451 haberin yapılan içerik analizi sonucunda;

- Basının, kamuoyunun oluşumunda ve yönlendirilmesinde etkili olduğu,
- Araştırmada ele alınan gazetelerin, 1 Mayıs'ın Taksimde kutlanması ve polisin rolü konusunu aydınlatacak nitelikte olduğu,
- Basın yayın organlarının halkı eğitme işlevinden uzak, tiraj kaygısı ile hareket ettikleri,
- Kanunlar çerçevesinde kamu hizmeti amacıyla görev yapan Emniyet Teşkilatı ile iletişim özgürlüğü kapsamında kamuoyunu bilgilendirmeye çalışan Medya çoğu kez ortak alanlarda faaliyet göstermektedir. Ancak bu faaliyetler esnasında polis medya iletişiminin yeteri kadar gelişmemesinden ötürü polis-medya çatışması ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu çatışma ortamı her iki kurumunda görevini tam olarak yerine getirememesine, polisin doğru ve haklı yaptığı bir işi bile yurttışa doğru bir şekilde aktaramamasına neden olduğu,
- 1 Mayıs'ta İstanbul Taksim Meydanı'nda polis ile göstericiler arasında yaşanan olayları basın, halka toplumsal bir olay olarak değil de polis-vatandaş ya da polis-gösterici çatışması şeklinde iletildiği tespit edilmiştir.
- 1 Mayıs'ın Taksimde kutlanması sorunsalına ilişkin yaşanan olayların ve polisin konu içerisindeki rolünün başta toplumsal alan olmak üzere siyasal, hukuksal ve ekonomik alanları etkileyen bir değişken olduğu beklentisine yapılan çalışmanın sınırlı olması sebebiyle bir cevap bulunamamıştır.

6. ÖZETLER

6.1. Özet

Kolluk kuvvetleri açısından toplumsal olay birden fazla kişiyi ilgilendiren, isteyerek veya istemeyerek yasadışı yollara ve şiddete dönüşebilecek; devletin nizamını veya kişilerin anayasal hak ve hürriyetlerini tehdit eden muhtemel tüm olaylardır.

1 Mayıs ülkemizde ve dünyada işçiler ve tüm emekçiler tarafından kutlanmakta, kutlanmaya ilk başlandığı tarihten günümüze kadar birçok kanuni ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini şahit olmaktadır.

1 Mayıs ve benzeri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polis ve basın yayın organları birlikte görev yapmaktadırlar. Basın ve yayın organları haber verme ve yapma işlevini yerine getirirken polisin nasıl görev yaptığına, göstericilerin hal ve hareketlerine, polis ve göstericilerin karşı karşıya geldiği durumlara tanık olmaktadır. Tanık olduğu bu durumları ise diğer insanlara haber vermek istediği şekilde ve haber vermek istediği kadarını iletmektedir.

Bu tezde 2007, 2008, 2009, 2010 tarihlerinin 30 Nisan, 1 Mayıs ve 2 Mayıs tarihlerinde yayınlanan 8 farklı yayın grubuna ait olan Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinde İstanbul Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarındaki polis uygulamalarıyla ilgili çıkan haberler tespit edilip, içerik analizi metodu ile değerlendirilmiştir.

Anılan süre içerisinde 10 farklı gazete de İstanbul Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarındaki polis uygulamaları hakkında toplam 451 haber yayınlandığı tespit edilmiştir. 451 adet metin şekil ve içerik yönünden çözümlenmeye çalışılmış, gazetelerde yayınlanan haber sayıları ve frekansları yıllara göre çözümlenmiş, metinlerin yer aldığı konumlar gazetelere göre çıkartılmıştır. Yapılan kodlama tablosuyla, elde edilen verilerle gazetelerin 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanması ve polisin rolüne bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

6.2. Summary

In terms in law enforcement to social events involving more than one person, willingly violence could turn to illegal means, the state statute or constitutional rights and freedoms of people all the events are likely to threaten.

May 1 in our country and around the worlds is being celebrated by all workers, date to be celebrated from the beginning until today a lot of legal and illegal meetings and demonstrations are witnessing.

In May 1 and similar meetings and publications are performing broadcasting function, they witness how the police worked, the behaviors of demonstrators, and the situation police and demonstrators face to face. The situations they witnessed to other people are communicated willing to inform and as much informing.

In this thesis, in the dates April 30, May 1 and 2 of 2007, 2008, 2009 and 2010 published and belonging in eight different media groups newspapers Akşam, Cumhuriyet, Evrensel, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Türkiye, Yeni Şafak and Zaman in May 1 celebrations in İstanbul Taksim square had been examined news about police practices, and had been determined by using the content analysis method.

During this period in 10 different newspaper May 1 celebrations in İstanbul Taksim square have been identified total 451 news published about police practices. 451 news in terms of shape and content has been trying to solve, according to the years numbers and frequency of news published newspapers have been resolved, according to newspapers news are removed. With the coding table by the data obtained newspapers perspectives to celebrate May 1 in Taksim Square and the role of police have been trying to identify.

7. KAYNAKLAR

1. Ozankaya, Ö. (2007) Toplumbilim, Genişletilmiş 11. Baskı, s. 82, Cem Yayınevi, İstanbul.
2. Kayaoğlu, A. (2004) Gruplar Arası İlişkiler: Sosyal Psikoloji (Ünlü, S, Ed.), 1. Baskı, s.199-220, Anadolu Üniversitesi Yayın No:1570, Açık öğretim Fakültesi Yayın No:826,Eskişehir, içinde.
3. Hsies, H. F. , Shannon, S. (2005) Three Approaches to Qualitative Content Analysis, *Qualitative Health Research*, **15**: 1277-1288.
4. Uysal, V. (1998) Toplumun Psikolojik Özellikleri: Çevik Kuvvet Rehberi (Sevindik, A, Ed.), Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
5. www.egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/sosyoloji_1/2.pdf, erişim tarihi: 30.06.2010.
6. http://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi, erişim tarihi: 1.07.2010.
7. Özcanlı, T. (2008) Avrupa Birliği Sürecinde Kamu Düzenine Yönelik Toplumsal Olaylarda Polisin Yeni Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
8. Şentürk, R. (2008) Türk Düşüncesinin Sosyolojisi: Fıkıhtan Sosyal Bilimlere, s. 39,Etkileşim Yayınları, İstanbul.
9. Bozkurt, V. (2005) Değişen Dünyada Sosyoloji, 3. Baskı, s. 151, Aktüel, İstanbul.
10. Aslantürk, Z. (1998) Toplumsal Olay Toplumsal Davranış: Çevik Kuvvet Rehberi (Sevindik, A, Ed.), s. 73-82, Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
11. Kirel, Ç. (2004) Örgütlerde Grup ve Grup Süreçleri: Sosyal Psikoloji (Ünlü, S,Ed.), 1.Baskı, s. 165-177, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1570, Açık Öğretim Fakültesi Yayın No:826, Eskişehir, içinde.
12. Hogg, M. A. , Abrams, D. (1988) Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes, Routledge: London.
13. Tajfel, H. (1982) Social Psychology of Intergroup Relations, *Annual Review of Psychology*, **33**: 1-39.

14. Kayaoğlu, A. (2004) Gruplar Arası İlişkiler: Sosyal Psikoloji (Ünlü, S,Ed.), 1.Baskı, s.199-220, Anadolu Üniversitesi Yayın No:1570, Açık öğretim Fakültesi Yayın No:826, Eskişehir, içinde.
15. Dönmezer, S. (1978) Sosyoloji, 7. Baskı, s.182, Met/Er Matbaası, İstanbul.
16. Kocaoğlu, M.(2009) Türkiye’de Toplumsal Olayların Yönetilmesinde Çevik Kuvvet ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
17. Ozankaya, Ö. (1986) Toplumbilim, 6. Baskı, s. 94, Tekin Yayınevi, İstanbul.
18. Kocacık, F. (1997) Toplumbilim (Ders Notları), s.90, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No: 64, Sivas.
19. Schein, E. H. (1976) Örgütsel Psikoloji (Çev: Sağtur, A. , Özalp, Ş.), 2. Baskı, s.100, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No:167, Eskişehir.
20. Horton, P. B. , Hunt, C. L. (1976) Sociology, 4. Baskı, s. 148-149, McGrow Hill, New York.
21. Fichter, J. (1996) Sosyoloji Nedir? (Çev: Çelebi, N.), 3.Baskı, s.53, Atilla Kitapevi, Ankara.
22. Bottomore, T. B. (2000) Toplumbilim (Çev: Oskay, Ü.), 6. Baskı, s.103, Der Yayınları, İstanbul.
23. <http://eskiweb.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/99.pdf>, erişim tarihi: 3.07.2010
24. Cebeci, D. (1998) Sosyal Kitleler ve Özellikleri: Çevik Kuvvet Rehberi (Sevindik, A. , Ed.), s. 96-102, Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
25. Eren, E. (1989) Yönetim Psikolojisi, s. 91, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları No: 209, İstanbul.
26. Kaynak, T. (1995) Organizasyonel Davranış ve Yönlendirilmesi, 2. Baskı, s.168, Alfa Basım Yayın, İstanbul.
27. Sennet, R. (1996) Kamusal Alanın Çöküşü (Çev: Durak, S. , Yılmaz, A.), s. 303, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
28. Erkal, E.M. (2006) Sosyoloji (Toplum Bilimi), 13. Baskı, s. 29, Der Yayınları, İstanbul.

29. Lundberg, A.G. , Schrang, C.C. , Larsen N.O. (1970) Sosyoloji (Çev: Ozankaya, Ö.), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını No:19, Cilt: 1, s. 323, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara.
30. Le Bon, G. (1997) Kitleler Psikolojisi, 1. Baskı, s.20, Hayat Yayınları, İstanbul.
31. Göksu, T. (2007) Sosyal Psikoloji, 3. Baskı, s.155, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
32. T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı. (2001) Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları, s.2-7, Jandarma Basımevi Yayın Numarası: 01/45, Ankara.
33. Davis, K. (1949) Humon Society, s.354-356, MacMillan, New York.
34. Kayaoğlu, A. (2004) Kitle Davranışı: Sosyal Psikoloji (Ünlü, S. , Ed.), 1.Baskı, s.223, Anadolu Üniversitesi Yayın No:1570, Açık öğretim Fakültesi Yayın No: 826, Eskişehir, içinde.
35. Gasset, O. (2007) Kütlevlerin İsyanı (Çev: Muallimoğlu, N.), 2. Baskı, Erguvan Yayınevi, İstanbul.
36. Hogg, M. A. , Vaughan, G. M. (1995) Social Pyscology: An İntroduction, s. 360, Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, London.
37. T.C. İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı. (2005) Toplumsal Olay ve Provokasyonları Önleme Rehberi, s. 21, Strateji Merkezi Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 7, Ankara.
38. Kara, M. (1998) Kitlelerin Hareketliliği: Çevik Kuvvet Rehberi (Sevindik, A, Ed.), s. 103-123, Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
39. Schiller, H. (1993) Zihin Yönlendirenler (Çev: Cerit, C.), 1. Baskı, s. 89, Pınar Yayınları, İstanbul.
40. Hatiboğlu, Z. (1976) Personel Davranışı ve Yönetimi, 1.Baskı, s. 143, Aktif Büro Basım ve Organizasyon Yayınları, İstanbul.
41. Organ, W. D. , Bateman, T. (1986) Organizational Behavior: An Applied Psychological Approach, 3. Baskı, s. 554, Business Publication Incoporation, Texas.
42. Kirel, Ç. (2004) Örgütlerde Liderlik ve Kuramlar: Örgütsel Davranış (Özkalp, E. , Ed.), 2. Baskı, s.148, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1468, Açık öğretim Fakültesi Yayın No: 782, Eskişehir içinde.

43. Begeç, S. (1999) Modern Liderlik Yaklaşımları ve Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.
44. Yakut, Ö. (2006) Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Küçükçekmece İlçesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, T. C. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
45. Budak, G. , Budak, G. (2004) İşletme Yönetimi, 5.Baskı, s. 400, Barış Yayınları, İzmir.
46. Daft, R.M. (1979) Management, 4. Baskı, s. 505, The Dryden Press, New York
47. Koçel T. (2010) İşletme Yöneticiliği, Genişletilmiş 12. Baskı, s. 589, Beta Basım Yayın, İstanbul.
48. Bul, S. (2007) Okul Müdürlerinin Motive Etme Becerisi ile Liderlik Yaklaşımları Arasındaki İlişki(Kocaeli İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
49. Mondy, R. , Wayne and Premeaux R. S. (1995) Management: Consept,Practice and Skills, 7.Baskı, s. 355, Prentice Hall Incoporation, New Jersey.
50. Beceren, E. , Çetin, G. N. (2007) Lider Kişilik: Gandhi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **5**: 110-132
51. Çelik, T. (2009) Çevik Kuvvet Temel Eğitimi, 2. Baskı, s.27, İkizler A. Ş, İstanbul.
52. Balcıoğlu, İ. (1998) Topluluk İçinde Bulunan Kişi Tipleri: Çevik Kuvvet Rehberi, (Sevindik, A. , Ed.), s. 124-140, Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
53. EGMADB. (2003), Çevik Kuvvet Raporu, s. 6, EGM Yayınları, Ankara.
54. Erzurumoğlu, B. (1998) Polis Taktikleri ve Teknikleri Ders Notları, Ankara.
55. <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-19-15.pdf>, erişim tarihi: 05.07.2010.
56. Cerrah, İ. (1997) Toplumsal Olaylar ve Çevik Kuvvet Eğitimi, *Amme İdaresi Dergisi*, **30**: 135-149.
57. Dündar, N. (1993), Osmanlı Yönetiminde 78. Cumhuriyet Döneminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat, *Türk İdare Dergisi*, S.401, s.213-214.
58. Gülmez, M. (1983) Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi ve Kaynağı, *Amme İdaresi Dergisi*, **16**: 3-15.
59. Eraslan, F. , Metin, İ. (1984) Türk Polis Tarihi, Cilt: 1, s. 136, Aslımlar Basımevi, Ankara.

60. Çufalı, M. (2002) Türk Polis Tarihi: Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis (Çevik Hüseyin, H. , Göksu, T. , Ed.), s. 23, Seçkin Yayınları, Ankara, içinde.
61. Kaynar, S. (2002) Tarihi Süreç İçerisinde Türk Polis Teşkilatının Kuruluşu, Organizasyonu, Fiziksel Yapılanması, Aday Seçme Şekli, Eğitim Programları ve Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
62. Sevindik, A. (1998) Toplum Polisinin Tarihçesi: Çevik Kuvvet Rehberi, (Sevindik, A. , Ed.), s. 21-27, Eksen Basım-Yayın, İstanbul, içinde.
63. Emniyet Genel Müdürlüğü. (1973) Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı, 2. Kitap, s. 9, Ankara.
64. Yaşar, Y. (2000) Açıklamalı Polis Meslek Hukuku, 12.Baskı, s.11, Başkent Kiliş Matbaacılık, Ankara.
65. Pakalın, Z. M. (1983) Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 3. Baskı, 3. Cilt, s. 644-645, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul.
66. <http://www.egm.gov.tr/tar.osmanli1879-1908.asp>, erişim tarihi: 10.07.2010.
67. <http://www.caginpulisi.com.tr/29/38-39-40-41-42.htm>, erişim tarihi: 10.07.2010.
68. Kuyaksil, A. (2000) 155.Yılında Polis Teşkilatının Tarihçesi, Kolluk Kavramı ve Günümüzde Emniyet Teşkilatı, *Polis Dergisi*, Sy. 22, s. 2-25.
69. http://www.iem.gov.tr/iem/index.php?menu_id=54, erişim tarihi: 10.07. 2010.
70. Bilgiç V. K. , Karakaya, M. (2002) Türk Polis Teşkilatının Tarihi Gelişimi, *Polis Bilimleri Dergisi*, **4(1-2)**: 171-186.
71. <http://www.polislik.net/haberler/480-gecmisten-gunumuze-turk-polis-teskilati.html>, erişim tarihi: 11. 07. 2010.
72. Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem I, Cilt 42, s. 1008.
73. Kara, H. (2004) Almanya Polis Örgütünün Yapısı İşleyişi ve İşlevleri, Türkiye Polis Örgütü İçin Alınabilecek Dersler, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
74. http://www.bka.de/profil/broschueren/bka_profil_2008_englis ch.pdf, erişim tarihi: 18. 07. 2010.

75. Fairchild, E. , Dammer, H. R. (2000) Comparative Criminal Justice Systems, s: 102-103, Wadsworth, Belmont CA (USA).
76. Akar, E. , Özer, A. , Demici, B. (2008) Almanya: Karşılaştırmalı Polis Yönetimi (Çevik, H. H. , Ed:), İçişleri Bakanlığı Yayın No: 640, s. 9-23, Emniyet Genel Müdürlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı Basımevi Şube Müdürlüğü, Ankara, içinde.
77. [http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Police_\(Germany\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Police_(Germany)), erişim tarihi: 19. 07. 2010.
78. http://www.bundespolizei.de/cln_161/nn_502010/DE/Home/03__Organisation/2Bundespolizeidirektionen/bpold__node.html?__nnn=true, erişim tarihi: 19. 07. 2010.
79. http://www.bundespolizei.de/cln_161/nn_503036/DE/Home/03__Organisation/2Bundespolizeidirektionen/10Fuldata/_fuldata__anmod.html, erişim tarihi: 19. 07. 2010.
80. <http://www.spiritus-temporis.com/bereitschaftspolizei/federal-republic.html>, erişim tarihi: 15. 07. 2010.
81. http://www.bundespolizei.de/cln_161/nn_503036/DE/Home/03__Organisation/2Bundespolizeidirektionen/10Fuldata/fuldata__organigramm__down,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/fuldata__organigramm__down.pdf, erişim tarihi: 19. 07. 2010.
82. http://polis.osce.org/countries/details.php?item_id=17#Country_Profile_Section_211, erişim tarihi: 19. 07. 2010.
83. Feltes, T. (2005) Germany: Encyclopedia of Law Enforcement (Larry, E. Sullivan and M. R. Haberfeld Eds), s.1074, Sage Publications, Thousand Oaks: USA.
84. Reichel, P. L. (2002) Comparative Criminal Justice Systems, s.164-168, Prentice Hall, New Jersey.
85. <http://en.wikipedia.org/wiki/Landespolizei>, erişim tarihi: 19.07.2010.
86. Uzun, Ş. (2003) Federal Almanya: Yirmi birinci Yüzyılda Yönetim (Nitas, K. Ed.), s. 626, Ankara İçişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara.
87. Ritter, M. (1999) Polizeipraktische Notwendigkeit und Rechliche Zulassgkeit des Aufbaus einer Bundespolizei im Föderativen Deutschland (Çev: Yücel TUNÇ), s.156, Lit Verlag, Münster.
88. <http://en.wikipedia.org/wiki/Bereitschaftspolizei>, erişim tarihi:19.07.2010.
89. <http://www.hamburgpolice.org/>, erişim tarihi: 15.07.2010.

90. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21592.html>, erişim tarihi: 20.07.2010.
91. <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=317340>, erişim tarihi: 20.07.2010.
92. Erdoğan, M. (2007) İfade Özgürlüğü ve Sınırları: İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye (Tanıl, B. , Ed.), s. 19-22, İletişim Yayınları, İstanbul.
93. Kaboğlu, Ö. İ. (2002) Özgürlükler Hukuku, 6. Baskı, s.333-335, İmge Yayınları, Ankara.
94. <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.uc?p1=90>, erişim tarihi: 06.07.2010.
95. http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=112987, erişim tarihi: 07.07.2010.
96. <http://www.cnnturk.com/2009/tarihte.bugun/05/01/tarihte.bugun.1.mayis/524677.0/index.html>, erişim tarihi: 07. 07. 2010.
97. http://www.marksist.com/ceviriler/1_mayisin_kokenleri_nedir.htm, erişim tarihi: 11.07.2010.
98. <http://www.insanokur.org/?p=414>, erişim tarihi: 07. 07. 2010.
99. <http://oncukomunist.blogcu.com/>, erişim tarihi: 07. 07. 2010.
100. Joll, J. (2002) II. Enternasyonal (Çev: Emiroğlu, K.), s. 36-57, Belge Yayınları, İstanbul.
101. <http://www.aleviforum.com/showthread.php?t=59582&page=3>, erişim tarihi: 12. 07. 2010
102. <http://www.emekdunyasi.net/ed/emek/7490-1-mayis-in-tarih>, erişim tarihi: 12.07.2010.
103. http://iscihaber.blogspot.com/2009_05_01_archive.html, erişim tarihi:12.07.2010.
104. www.kizilbayrak.net/makaleleryazarlar/haber/arsiv/2008/04/29/artikel/112/gelenekten-gele.html, erişim tarihi: 12. 07. 2010.
105. <http://www.emekdunyasi.net/ed/emek/7490-1-mayis-in-tarihi>, erişim tarihi: 12. 07. 2010.
106. http://www.haberkulesi.com/haber_oku.asp?haber=1554, erişim tarihi: 12.07.2010.
107. http://www.havais.org.tr/_dosyalar/guncel_haber/T%C3%BCrkiye_1May%C4%B1s_sunu.pdf, erişim tarihi: 12. 07. 2010.
108. <http://www.sgb1974.org/index.php?action=recent;start=30>, erişim tarihi: 12.07.2010.

109. <http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=template&id=188&lang=0>, erişim tarihi: 31.07.2010.
110. Gözler, K. (2010) Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, s. 123-136, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
111. <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>, erişim tarihi: 10.07.2010.
112. http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/aihs_01.html, erişim tarihi: 10.07. 2010.
113. Güngör. Ş. , Kavalalı, M. (1990) Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, s. 22-44, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara.
114. http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/Genelgeler/2004-100.doc, erişim tarihi: 10.07.2010.
115. Kaya, A. R. (1985) Kitle İletişim Sistemleri, Birinci Basım, s.38, Teori Yayınları, Ankara.
116. Demiray, U. (1994) İletişim Ötesi İletişim (Meta-Communication), Birinci Basım, Turkuaz Yayınları, Eskişehir.
117. <http://www.kirbas.com/index.php?id=273>, erişim tarihi: 17.05.2010.
118. Akman, T. (1982) Siberetik, Karacan Yayınları, İstanbul.
119. Erdoğan, İ. (1997) İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş, Birinci Basım, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
120. Gürgen, H. (1997) Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.
121. Rigel, N. (1995) Haber, Çocuk ve Şiddet, Der Yayınları, İstanbul.
122. Gökçe, O. (1993) İletişim Bilimine Giriş, Turhan Kitabevi, Ankara.
123. Açıkgöz, M. H. (2005) Etkili İletişim, 1. Basım Elis Yayınları, Ankara.
124. Dökmen, Ü. (1994) İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
125. Yatkın, A. (2003) Halkla İlişkiler ve İletişim, Nobel Yayınevi, Ankara.
126. <http://www.rehberogretmen.biz/iletisim-turleri-catismalar.htm>, erişim tarihi: 01.07.2010.
127. http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/2_Unite.pdf, erişim tarihi: 01.07.2010.

128. Fidan, M. (1996) Kitle İletişim Araçlarının Terör ile ilişkisi, *Yeni Türkiye Dergisi*, Medya Özel Sayısı-II, s. 12.
129. http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/kitle_iletisimi.pdf, erişim tarihi: 01.07.2010.
130. Aziz, A. (1976) Radyo ve Televizyona Giriş, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 460, Ankara.
131. İçel, K. (2001) Kitle Haberleşme Hukuku (Basın, Radyo- Televizyon, Sinema, Internet), 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.
132. Oskay, Ü. (2000) Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş, Düzeltilmiş Beşinci Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
133. Aytaç, Ö. , Bal, İ. (1996) Medya ve Terörizm, *Yeni Türkiye Dergisi*, Medya Özel Sayısı-II, s.1171-1205.
134. Ertekin, Y. (1995) Halkla İlişkiler, 3. Baskı, TODAİE Yayınları, Yayın No: 259, Ankara.
135. Budak, G. , Budak, G. (1998) Halkla İlişkiler (Davranışsal Bir Yaklaşım), 2. Baskı, Beta Basım Yayım A.Ş, İzmir.
136. Göksel, B. A. (1994) Halkla İlişkiler, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 4, İzmir.
137. Tortop, N. (1998) Halkla İlişkiler, 7. Baskı, Yargı Yayınları, Yayın No: 18, Ankara.
138. Giddens, A. (2000) Sosyoloji, s. 417-421, Ayraç Yayınevi, Ankara.
139. Bengshir, T. K. (2000) Halkla İlişkilerde Etkileşimli İletişim: Web (Www), *Amme İdaresi Dergisi*, **33**: 115.
140. Tokgöz, O. (1982) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
141. Akdoğan, Y. (1995) Görsel İktidar, s. 32, İnsan Yayınları, İstanbul.
142. Önal, G. (1997) Halkla İlişkiler, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
143. Kazancı, M. (1978) Halkla İlişkiler Açısından Yönetim Ve Yönetilenler, SBF Yayını, Ankara.
144. Yüksel A. H. , Demiray, U. (1988) Basının Toplumsal İletişimindeki İşlevleri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı, Eskişehir.

145. Vural A. M. (1997) Temel Gazetecilik: Yayınlanmış Ders Notları, T. C. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilim Fakültesi Basın ve Yayıncılık Bölümü, Eskişehir.
146. Klapper, T. J. (1985) Değişik Haberleşme Araçlarının Karşılaştırmalı Etkileri: Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş (Oskay, Ü. Ed.) 3. Baskı, s. 185-210, Ankara Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Yayınları, Yayın No: 7, Ankara, içinde.
147. Usluata A. (1993) İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul.
148. Eren, F. (1996) Basında Hukuki Sorumluluk, Türk Basının Sorunları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, Ankara.
149. Selin, A. (1996) Basın ve Siyaset, Zaman Gazetesi, 4 Mart: 2
150. Dündar, C. (2000) Ankara Polis Koleji'nde Düzenlenen "Polis-medya İlişkileri" konulu panel, Ankara.
151. T.C Emniyet Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığı. (1995) Halkın Polis İmajı ve Polis Halk Bütünleşmesinin Dinamikleri Araştırması, Ankara.
152. Cerrah, İ. (1996) Toplumsal olaylar ve Türk basını: Sosyal Olay- Polisiye Olay ayrımı ve Türk basınının toplumsal olayları ele alışı, *Yeni Türkiye*, **12**: 1135-1146.
153. Güzelcik, E. (1999) Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, 1. Basım, s.192, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
154. Dündar, C. (2003) Medya Sorumsuz muydu? , Milliyet Gazetesi, 23 Eylül.
155. Gökçe, O. (1995) İçerik Çözümlemesi, 2. Basım, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
156. Bilgin, N. (1998) İçerik Analizi: İletişim Psikolojisi Yardımcı Ders Notları, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir.
157. Aziz, A. (1990) Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim, Birinci basım, İletişim Araştırmaları Derneği Yayınları, Ankara.
158. Berelson, B. (1952) Content Analysis In Communications Research, s. 18, The Free Press, New York.
159. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/506/6144.pdf>, erişim tarihi: 15.07.2010

160. Holsti, O.R. (1968) Content Analysis: The Handbook of Social Psychology (Lindzey, G. , Aronson, E. Eds), Vol: 2, pp: 596-692, Addison-Wesley Publishing Company Inc, USA.
161. Simon, J. L. (1969) Basic Research Methods in Social Science: The Art of Emperical Investigation, Random House, New York (*loc cilt 159*).
162. Merten, K. (1983) Inhaltsanalyse: Einfahrung in Theorie, Methode und Parix, Opladen, Westdeutscher (*loc cilt 155*)
163. <http://egitim.erciyes.edu.tr/~bakarsu/314/314-2.ppt>, erişim tarihi: 07.07.2010.
164. Karasar, N. (1995) Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, 7.Basım, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., Ankara.
165. Gür, G. (1998) İçerik Analizi: Yayınlanmamış Ders Notları, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basım ve Yayımcılık Anabilim Dalı, Eskişehir.
166. Karasar, N. (1995) Araştırmalarda Rapor Hazırlama, 8.Basım, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. , Ankara.
167. Segvis, I. (2005) “The Framing of Politics: A Content Analysis of Three Croation Newspapers” Gazette: The International Journal for Communication Studies, Vol: 67(5), pp:469-488, Sage Publication, London: Thousand Oaks & New Dehli.

ÖZGEÇMİŞ

Ferhat AKAY 1983 yılında Ardahan 'da doğdu. İlk ve orta öğretimini İstanbul'da tamamladı.1997 yılında Ankara Polis Koleji kazanarak polislik mesleğine ilk adımını attı.2001 yılında Ankara Polis Koleji'ni 7.olarak bitirerek Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi'ne girmeye hak kazandı.2005 yılında Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi'nde lisans öğrenimini tamamladı.

2005 yılında lisans öğrenimini tamamladıktan sonra ilk görev yeri olarak İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Güngören Polis Merkezi Amirliğine atandı. Güngören Polis Merkez Amirliği 'nde 1 yıl görev yaptıktan sonra il içi atama ile İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nde görevlendirildi. İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'nde görevli bulunduğu 4 yıllık süre boyunca çevik kuvvet şube müdürlüğünün görev alanına giren her türlü olayda görev aldı.2010 yılında yapılan il içi atama ile İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesi'nde görevlendirildi.